

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Γ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

**ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ
και τῆς
Ι. ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ**

ΑΘΗΝΑΙ 1972

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΟΥ

ΑΛΕΚΟΥ καὶ ΧΡΗΣΤΟΥ

ΠΟΥ ΕΘΥΣΙΑΣΘΗΣΑΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΠΗΓΑΙ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ἀρχεῖα Ἀγωνιστῶν.
- 2) Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.
- 3) Ἄνδρ. Ἀνδρεάδου: Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας.
- 4) Κ. Ἀμάντου: Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.
- 5) Ν. Βέη: Ἐκθεσις Παλαιογραφικῆς καὶ ἱστοριοδιφικῆς ἐκδρομῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων, εἰς περιοδ. «Παναθήναια» τομ. Θ' σελ. 240.
- 6) Ν. Βέη: Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Λευκασίῳ Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, εἰς περιοδ. «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» τόμ. 9ος σελ. 66-68.
- 7) Ν. Βέη: Σύμμεικτα, εἰς περιοδ. «Πελοποννησιακὰ» τομ. Α' σελ. 454.
- 8) Α. Vasiliev: Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.
- 9) Τ. Γριτσοπούλου: Ἡ ἐπὶ Καποδιστρίου διορισθεῖσα Πενταμελής Ἐπιτροπή καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς.
- 10) Τ. Γριτσοπούλου: Τὰ Ὀρλωφικά.
- 11) Τ. Γριτσοπούλου: Στατιστικαὶ εἰδήσεις περὶ Πελοποννήσου εἰς περ. «Πελοποννησιακὰ» 1971 σελ. 410.
- 12) Π. Γεναδίου: Φυτολογικὸν Λεξικόν.
- 13) Εὐστρ. Δράκου: Μοναὶ Ἑλληνικαί, εἰς περ. «Ἱερός Σύνδεσμος» τόμ. 6 σελ. 258.
- 14) Ρ. Decharme: Ἑλληνικὴ Μυθολογία, μετάφρασις Ἰω. Οἰκονόμου.
- 15) Ἄπ. Δασκαλάκη: Κείμενα - Πηγαὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὰ περὶ Παιδείας.
- 16) Ἰω. Δεληγιάννη: Τὸ Νομικὸν Καθεστῶς τοῦ Ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ εἰς ἔφημ. «Ἑλληνικὸς Βορρᾶς» φύλ. 4-4-1971.
- 17) Head. Historia Numorum, μετάφρασις Ἰω. Σβορώνου.
- 18) Διον. Ζακυθνοῦ: Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι.
- 19) Διον. Ζακυθνοῦ: La commune Greque, εἰς τόμον Ἡ ἸἈλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Τουρκοκρατία σελ. 88-126.
- 20) Ἡροδότου: Μοῦσαι.
- 21) Χ. Ἡλιοπούλου: Χρυσᾶ ἔθνη καὶ σελίδες, εἰς περ. «Ποικίλη Στοά», τόμ. 1899 σελ. 370-386.
- 22) Θεουκιδίδου: Πελοποννησιακὸς Πόλεμος.
- 23) Σ. Θωμοπούλου: Ἱστορία τῶν Πατρῶν. Τοῦ ἰδίου: Ὁ Μέγας Δέρκων Γρηγόριος εἰς περ. Δ.Ι.Ε. Ἑταιρείας, τόμ. 1928, σελ. 53.
- 24) Φ. Κουκουλῆς: Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς.
- 25) Χ. Κορύλλου: Χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος.
- 26) Χ. Κορύλλου: Πεζοπορία ἀπὸ Πατρῶν εἰς Τρίπολιν.

- 27) Θ. Κριμπᾶ: Ἡ Ἐνετοκρατούμενη Πελοπόννησος, εἰς Πελοποννησιακά τόμ. Α', σελ. 341.
- 28) Θ. Κολοκοτρώνη: Ἀπομνημονεύματα.
- 29) Γεν. Κολοκοτρώνη: Ἀπομνημονεύματα.
- 30) Δ. Κοκκίνου: Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως.
- 31) Δ. Κοκκίνου: Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, εἰς ἐγκυκλ. λεξικὸν Ἡλίου, τόμ. Ἑλλάς. σελ. 335.
- 32) Μ. Μπέρν: Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, μετάφρασις Ἀλεξ. Κοτζιά.
- 33) W. Miller: Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας στὴν Ἑλλάδα, μετάφρασις Α. Φουριώτη.
- 34) Ζ. Μουρούτη - Γκενάκου: Μία Μονὴ στὴν Ἀνάσταση τοῦ Γένους.
- 35) Μοσχοβάκη: Τὸ ἐν Ἑλλάδι Δημόσιον Δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας.
- 36) Σπ. Μαρχεζίνη: Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.
- 37) Π. Μπαλῆ Ἐγχειρίδιον Κληρονομικοῦ Δικαίου.
- 38) Π. Νικολοπούλου: Τὰ χειρόγραφα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Λαύρας Καλαβρύτων, εἰς Σύμμεικτα τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, τόμ. Β' σελ. 399.
- 39) Ξενοφῶντος: Κύρου Ἀνάβασις.
- 40) Ὅμηρου: Ἰλιάς.
- 41) Πλουτάρχου: Κίμων.
- 42) Γ. Παπανδρέου: Ἀζανιάς.
- 43) Γ. Παπανδρέου: Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρίς.
- 44) Γ. Παπανδρέου: Ἱστορία τῶν Καλαβρύτων.
- 45) Γ. Παπαχρυσάνθου: Κάτω Κλειτορία Καλαβρύτων.
- 46) Παυσανίου: Ἑλλάδος Περιήγησις.
- 47) Κ. Παπαρρηγοπούλου: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τοῦ ἰδίου: Ὁ Μέγας Δέρκων Γρηγόριος, εἰς περιοδ. «Ἐστία», τόμ. Α' 1876, σελ. 53.
- 48) Ν. Παπαδοπούλου: Θ. Σακελλαρίου, εἰς περιοδ. «Φωνὴ τοῦ Χριστοῦ» 1963, ἀρ. φύλλου 70.
- 49) Χ. Παναγοπούλου: Ἡ Ἐπαρχία Καλαβρύτων ἀπὸ Οἰκονομικῆς Ἀπόψεως.
- 50) Παν. Παπαρρηγοπούλου: Τὰ Φίλια Καλαβρύτων στὸν Ἀγῶνα γιὰ τὴν Ἀπελευθέρωση, εἰς περ. «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά» 1965, σελ. 212.
- 51) Παν. Παπαρρηγοπούλου: Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Λάδωνα, ποιητικὴ συλλογὴ.
- 52) Λ. Πολίτου: Χειρόγραφα τῶν μοναστηριῶν Αἰγίου καὶ Καλαβρύτων, εἰς περιοδικόν «Ἑλληνικά», τόμ. 11, σελ. 94-97 καὶ 103-107.
- 53) Θ. Ρηγοπούλου: Ἀπομνημονεύματα (ἀνέκδοτα).
- 54) Λουδ. Ράνκε: Περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἐνετοκρατίας, μετάφρασις Π. Καλλιγᾶ, εἰς περιοδικόν «Πανδώρα», τόμ. 12, σελ. 555-577 καὶ 13 σελ. 1-25.
- 55) Κ. Μ. Ράλλη: Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον.
- 56) Θεοφ. Σιμοπούλου: Μάρτυρες καὶ Ἀγωνισταὶ Ἱεράρχαι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγερεσίας.
- 57) Νικ. Στασινοπούλου: Καλαβρυτινοὶ στὴν Ἱστορία τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης.

- 58) Ἀλ. Σακελλαρόπουλου: Ὁ Τσερνοτάμπεης, εἰς Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων 1971, σελ. 80.
- 59) Ἀλ. Σακελλαροπούλου: Θ. Σακελλαρίου, Ἐπετηρὶς τῶν Καλαβρύτων 1970, σελ. 61.
- 60) Δ. Τσάκωνα: Οἱ Φαναριῶτες καὶ οἱ Πελοποννησιοκρῆτες τῆς Βενετίας, εἰς Πελοποννησιακὴν Πρωτοχρονιάν 1965, σελ. 325.
- 61) Δ. Τσάκωνα: Περὶ τῆς Σημαΐας τῶν Ἑλλήνων Κοινοτήτων, εἰς περιοδικὸν «Ροτόντα», ἔτος α', ἀριθμ. τεύχους 1, σελ. 72.
- 62) Δ. Τσιλλύρα: Ἡ Ἁγία Λαύρα καὶ ἡ Ἡρωσόκος Ἐπαρχία Καλαβρύτων.
- 63) Ἀγ. Τσέλαλη: Ἡ πορεία μιᾶς Βυζαντινῆς οἰκογενείας τοῦ Μωρηᾶ, εἰς «Πελοποννησιακὴν Πρωτοχρονιά» 1964, σελ. 262.
- 64) M. Vasmer: Die Slaven in Griechenland.
- 65) Ἀμβρ. Φραντζῆ: Ἱστορία τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Α'.
- 66) Φωτάκου (Φ. Χρυσανθοπούλου). Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.
- 67) Φωτάκου: Βίοι Πελοποννησίων Ἄνδρῶν.
- 68) Ν. Φιλιππακοπούλου. Τὰ Καλάβρυτα στὸ Μεγάλο 21.
- 69) Ἀθ. Φωτοπούλου: Ἱστορικὰ Ἀροανίας (Σοποτοῦ) Καλαβρύτων.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΙ

- Α.Α. Ἀρχεῖα Ἀγωνιστῶν.
Γ.Α.Κ. Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πρὸ δύο περίπου ἐτῶν ἀρκετοὶ συμπολιῖται μὲ παρακάλεσαν νὰ γράψω τὴν ἱστορίαν τῆς μικρᾶς γενετείρας μας καὶ τῆς, ἀναποσπάστως μὲ ταύτην συνδεομένης, Ἰ. μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου. Καίτοι ἐθεώρησα τὴν παράκλησίν των λίαν τιμητικὴν δι' ἐμὲ καὶ πολὺ ἐπεθύμουν τοῦτο, ἐν τούτοις κατ' ἀρχὰς πολὺ ἐδίστασα ν' ἀναλάβω τοιοῦτον ἐγχείρημα διότι οὐδὲν ἱστορικὸν στοιχεῖον εὐρίσκετο εἰς χεῖράς μου, ἢ εἰς χεῖρας συμπολιτῶν μου. Ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐπαρχίας μας Γ. Παπανδρέου εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα ἔργα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας μας ἀφιερώνει διὰ τὰ Φίλια ὀλιγοτέρας τῶν δύο σελίδων. Δι' αὐτὸ εἶχα ἀποφασίσει νὰ γράψω καὶ δημοσιεύσω ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ 150ετηρίδος τῆς ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας ὀλιγοσέλιδον διατριβὴν, ὡς μνημόσυνον καὶ ἀπότισιν φόρου τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης, διὰ τοὺς Φιλαίους ἀγωνιστὰς τοῦ 21 οἱ ὅποιοι συνέβαλον καὶ αὐτοὶ μὲ τοὺς ἀγῶνάς των καὶ τὸ αἷμά των, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Κατ' εὐτυχῆ ὅμως συγκυρίαν περιῆλθον εἰς χεῖράς μου τὰ κατὰ μέγα μέρος ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα τοῦ γενναίου καὶ λίαν μορφωμένου Φιλαίου ἀγωνιστοῦ τοῦ 1821 Θεοδώρου Ρηγοπούλου, τὰ ὅποια περιέχουν ἀρκετὸν ἱστορικὸν ὕλικὸν διὰ τὰ Φίλια κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821¹. Τοῦτο, ὡς καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσῃ τις νὰ καλύψῃ τὸ ὑπάρχον κενόν, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ καλὸν τὸ ὅποῖον πρόκειται νὰ προκύψῃ ἐκ τούτου θὰ εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὰς ἀδυναμίας τὰς ὁποίας θὰ παρουσιάξῃ τὸ ἔργον μου, μὲ ἐνεθάρρουναν νὰ καταλήξω εἰς τὴν ἀπόφασιν

1. Τὰ ἀπομνημονεύματά του ἔθεσεν ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν διάθεσίν μου ἡ κ. Λιλὴ Ρηγοπούλου, θηγάτηρ τοῦ τέως Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου Σπυρ. Τσαγκρῆ, χήρα τοῦ ἐγγονοῦ τοῦ ἀπομνημονευματογράφου, Θεοδώρου καὶ τούτου ὀνομαζομένου, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκφράζω ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὰς θερμότητας εὐχαριστίας μου διὰ τὴν καλωσύνην τῆς καὶ τὴν προθυμίαν μετὰ τῆς ὁποίας μοῦ ἐνεπιστεύθη τὰ πολὺτιμα χειρόγραφα τοῦ ἐνδόξου προγόνου τοῦ συζύγου τῆς.

τῆς συγγραφῆς τῆς ἀνὰ χεῖρας τοῦ ἀναγνώστου μελέτης. Ἡ ἔλλειψις ὅμως πάσης προεργασίας ἀπετέλει σοβαρὸν ἐμπόδιον διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου. Συνεπεία τούτου ἐπεδόθη εἰς μακρὰς καὶ κοπιώδεις ἀνὰ τὰ Κρατικὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας ἀναζητήσεις διὰ τὴν εὑρεσιν τῶν πηγῶν καὶ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἱστορικοῦ ὕλικου. Ἀπετάθη πρὸς πολλοὺς ζητῶν πληροφορίας σχέσιν ἐχούσας μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν Φιλίων καὶ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Τινὲς μοῦ εἶπον ὅ,τι ἐγνώριζον καὶ τοὺς ἐκφράζω τὰ εὐχαριστίας μου. Μετέβην καὶ εἰς ὠρισμένας τοποθεσίας καὶ προέβην εἰς αὐτοφίαν. Δις ἐπεσκέφθη καὶ ἠρεύνησα τὰ ἀρχεῖα καὶ τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἁγίας Λαύρας εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν μεταφερθῆ τὸ ἀρχεῖον καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Καὶ μετὰ προσπαθείας, μελέτην καὶ ἀναζητήσεις ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἦλθεν εἰς φῶς ἡ ἱστορία τῶν Φιλίων καὶ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Δυσχέριαν παρουσίαζεν ἡ ἐξιστόρησις τῆς Βυζαντινῆς περιόδου ὡς καὶ αἰ τοιαῦται τῆς Φραγκοκρατίας καὶ Ἐνετοκρατίας διὰ τὰς ὁποίας δὲν ὑπῆρχον γραπτὰ ἢ προφορικὰ μαρτυρία. Διὰ τὰς ἱστορικὰς ταύτας περιόδους καθώρῃσα εἰς ἀδράς γραμμὰς τὸ πλαίσιον τοῦ θρησκευτικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου τῶν περιόδων τούτων καὶ ἐντὸς τούτου ἐνέταξα τὴν ζωὴν τῶν τότε Φιλαίων. Οἱ εἰδικοί τοὺς ὁποίους συνεβουλεύθη μὲ διαβεβαίωσαν ὅτι ἡ μέθοδος ἐργασίας τὴν ὁποίαν ἐν προκειμένῳ ἠκολούθησα ἦτο ἡ καλλιτέρα δυνατή. Ὅλως ἰδιαίτεραν σημασίαν ἀπέδωκα εἰς τὴν ἱστορικὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἐκτενέστερον ἠσχολήθη μὲ αὐτὴν διότι ἡ ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας συνάπτεται ἀμεσώτερον πρὸς τὸν νεώτερον βίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τὴν σκοτεινὴν ταύτην περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἐδημιουργήθησαν αἱ οὐσιαστικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν Ἑθνικὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν συγκρότησιν τοῦ νεωτέρου Κράτους. Μὲ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι ἀκολουθῶ τὴν γνώμην τῶν δεχομένων ὅτι ὁ σημερινὸς βίος εὐρίσκεται εἰς ἀποκλειστικὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας. Πιστεύω ὅτι αὕτη δὲν ἀποτελεῖ ἀθύπαρκον ἱστορικὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ τμημα τοῦ συνόλου τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑθνους εὐρισκομένου εἰς ἀμεσωτάτην σχέσιν πρὸς τὰς προηγηθείσας.

Κατέβαλα πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ὥστε πᾶν ὅτι γράφεται εἰς τὴν ἀνὰ χεῖρας μελέτην νὰ εἶναι ἱστορικῶς βέβαιον, ἢ τοῦλάχιστον ἰσχυρῶς τεκμηριωμένον, ἀγόμενος ἀπὸ τὴν πίστιν ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν πρόκειται περὶ συγγραφῆς ἱστορίας ἀλλὰ περὶ λογοτεχνίας, μυθιστορίας ἢ πλα-

στογραφήσεως τῆς ἱστορίας. Ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἱστορικαὶ ἀποδείξεις ἀναγράφεται ὅτι τοῦτο εἶναι πιθανόν ἢ πιθανώτατον, ὡς ἀναγράφεται καὶ ὅ,τι ἀποτελεῖ προσωπικὴν γνώμην ἢ συμπέρασμα. Προσεπάθησα ἀκόμη νὰ ἱστορήσω μὲ ἀπόλυτον ἀντικειμενικότητα τὰ γεγονότα, ἐπειδὴ τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν συγγραφῆς ἱστορίας διότι, ἂν ἡ ἱστορία γράφεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων, τότε δὲν πρόκειται περὶ συγγραφῆς ἱστορίας ἀλλὰ περὶ πολιτικῆς ἢ προπαγάνδας ὡς συμβαίνει μὲ ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶναι ὁπαδοὶ τῶν ἀπολύτων ἀπόψεων καὶ δέχονται τὸν δογματισμὸν καὶ ἐκτὸς τῆς θρησκείας.

Ἄν καὶ κατέβαλα πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀριωτέραν ἐμφάνισιν τοῦ ἔργου, ἐν τούτοις ἔχω πλήρη συναίσθησιν τῶν ἀδυναμιῶν τούτου. Ἡ σπάνις τῶν πηγῶν, φυσικὴ ἄλλως τε διὰ μικρὰν κώμην ὡς εἶναι τὰ Φίλια, ἡ ἔλλειψις συγγραφικῆς πείρας ὡς καὶ εἰδικῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως καθιστοῦν ἴσως τὸ ἔργον οὐχὶ οἷον ἔδει νὰ εἶναι. Πιθανὸν νὰ ἐνεφιλοχώρησαν, πλᾶναί τινες, πρᾶγμα ἀναπόφευκτον ἄλλως τε, ἀφ' οὗ τὸ ἀλάθητον δὲν εἶναι ἰδιότης ἀνθρωπίνη. Ἴσως οὐδεὶς ἄλλος ἀπὸ τὸν συγγραφέα βλέπει περισσότερον τὰς ἀδυναμίας καὶ ἀτελείας τοῦ ἔργου. Τὸν παρηγορεῖ ὅμως ἡ ἰδέα ὅτι διὰ τὸν ἄνθρωπον εἰς μόνον ὑπάρχει τρόπος διὰ νὰ μὴ περιπίπτῃ εἰς σφάλματα. Νὰ μὴ ἐπιχειρῇ τίποτε. Ἄλλὰ τοῦτο εἶναι τὸ μέγιστον τῶν σφαλμάτων.

Ἐν συμπεράσματι ἡ ἀνὰ χεῖρας ἱστορία δὲν δύναται νὰ φιλοδοξήσῃ ὅτι ἀποτελεῖ τὸ τέρμα, οὐδὲ ὁ γράφας ταύτην ἔχει τὴν γνώμην ὅτι ἐλέχθη ὀριστικῶς ἡ τελευταία λέξις διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Φιλίων καὶ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Πιστεύει ὅμως ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελέσῃ τὴν στερεὰν βᾶσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ δύναται νὰ στηριχθῇ κάποιος ἄλλος διὰ νὰ «τραγουδήσῃ μὲ λύραν καλλιτέραν τῆς ἰδικῆς του», ὅπως γράφει καὶ ὁ μεγάλος Θεοβάντες εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀθανάτου ἀριστουργήματός του.¹

1. Force alti cantera con miglior pletto (τελευταῖος στίχος τοῦ Δὸν Κιχώτη).

ΕΙΚΩΝ 1. ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΟΥΣΙΑ ΦΙΛΙΩΝ.

Α'

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΚΩΜΗΣ

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων τοῦ Νομοῦ Ἀχαΐας τῆς Πελοποννήσου εὐρίσκεται ἡ κώμη Φίλια ἀπέχουσα 8 χιλιόμετρα ἐκ Κάτω Κλειτορίας (Μαζεΐκων), 43 ἐκ Καλαβρύτων καὶ 60 ἐκ Τριπόλεως. Εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς εἰς ὕψος 930 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ μεγάλου βουνοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ (Ἄι—Λιᾶ).

ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΚΩΜΗΣ

Ἀβεβαία εἶναι ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος τῶν Φιλίων. Οὐδεὶς ἔχει ἀσχοληθῆ μετὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος τούτου μέχρι σήμερον. Ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐπαρχίας μας, ἀείμνηστος Γεώργιος Παπανδρέου, γράφει¹ ἀπλῶς ὅτι ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος εἶναι πιθανῶς ξενικὴ καὶ τὴν κώμην ἀναγράφει ἡ Φίλια καὶ ὄχι τὰ Φίλια. Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι ἡ λέξις Φίλια εἶναι σλαυϊκὴ, ἡ γνώμη ὅμως αὕτη, νομίζω, εἶναι ἐντελῶς ἀθάρτετος.

Εἰς τῶν νεωτέρων καὶ σοβαρωτέρων ἐρευνητῶν τῆς ἱστορίας τῶν Σλαύων ἐν Ἑλλάδι, ὁ Γερμανὸς Max Vasmer² (Μάξ Φάσμερ), ἀναγράφει 38 σλαυϊκὰ τοπωνύμια εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν περιλαμβάνονται τὰ Φίλια. Οὐδ' ἄλλος τις, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἀναγράφει ὅτι τὰ Φίλια εἶναι σλαυϊκὸν τοπωνύμιον.

Κατὰ τὴν γνώμην ἄλλων τὸ ὄνομα Φίλια εἶναι φραγκικὸν καὶ μάλιστα ἰταλικὸν προερχόμενον ἐκ τῆς λέξεως *figlia* τὸ ὁποῖον σημαίνει θυγάτηρ.

1. Γ. Παπανδρέου, Ἱστορία τῶν Καλαβρύτων σελ. 274.

2. M. Vasmer, Die Slaven en in Griechenland (Οἱ Σλαῦοι ἐν Ἑλλάδι σελ. 128 - 140).

Ἡ γνώμη αὕτη ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς τοπωνύμιον εὐρισκόμενον εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς κώμης καὶ ἐν συνεχείᾳ ταύτης.

Πράγματι ἐκεῖ ὑπάρχει μία τοποθεσία ἡ ὁποία λέγεται «Ράχη τῆς Φίλιας». Ἐκ τούτου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῆ μετὰ πιθανότητός τινος ὅτι Φράγκος τις φεουδάρχης ἐξουσιάζων τὴν περιφέρειαν τῆς κώμης εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Φραγκοκρατίας καὶ εἶχε θυγατέρα (Φίλια) ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ κώμη, ἢ ἀκόμη πιθανώτερον ὅτι οἱ κάτοικοι ὠνόμασαν τὸν οἰκισμὸν Φίλια πρὸς τιμὴν τῆς ἐκεῖ διαμενούσης θυγατρὸς τοῦ φεουδάρχου.¹

Ὁ Γ. Παπανδρέου², ὡς προανεφέρθη, ὀνομάζει τὴν κώμην ἢ Φίλια καὶ ὄχι τὰ Φίλια καίτοι οὐδὲν ἀναγράφει περὶ τοῦ θρύλου τῆς θυγατρὸς τοῦ φεουδάρχου ἂν καὶ διατηρεῖται ὡς θρύλος ἡ ὑπαρξὶς κόρης τινὸς ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ κώμη ἔλαβε τὸ ὄνομά της³. Βέβαιον εἶναι ὅμως ὅτι ἀπὸ 320 ἐτῶν ἡ κώμη ὀνομάζεται τὰ Φίλια, ὡς προκύπτει ἐξ ἐπισήμου ἐγγράφου, ἥτοι συνοδικοῦ σιγγιλιώδους γράμματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Παισίου τοῦ ἔτους 1652 περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τὸ σιγγίλιον δὲ τοῦτο εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ἐγγραφον εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται τὰ Φίλια.

Ὁ Δ. Τσιλλύρας⁴ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ κώμη ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ στρατηγόν τινα Φίλον ὀνομαζόμενον, τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας τῶν Φίλων τῆς Κων)πόλεως τοῦ 13ου μ.Χ. αἰῶνος ἀκολουθῶν ὅπως ἀνεξελέγκτως ἐν τούτῳ τὴν γνώμην τοῦ Ἀγησιλάου Τσέλαλη.⁵ Ὁ τελευταῖος ὅπως ἀβασανίστως ἀσπάζεται τὴν γνώμην τοῦ Θ. Κριμπᾶ ὑποστηρίζοντος ὅπως αὐθαιρέτως καὶ ἀνεξελέγκτως, διότι οὐδαμοῦ τὸ στηρίζει, ὅτι τὰ διάφορα Φίλια εἶναι ὀνόματα δοθέντα εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἀλεξ. Φίλου τῆς ἀνωτέρω οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Φράγκων συν-

1. Καὶ τὸ φραγκικὸν φρούριον τῶν Καλαβρῦτων ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ Τρεμουῶ ἀπὸ τὸν Φράγκον βαρῶνον τῶν Καλαβρῦτων Aud. de la Tremouille W. Miller «Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας στὴν Ἑλλάδα» μετάφρασις Ἁγ. Φουριώτη σελ. 217

2. Γ. Παπανδρέου ἐνθ' ἄνωτ.

3. Ἀπὸ τὸν πρὸ 5ετίας εἰς ἡλικίαν 87 ἐτῶν ἀποβιώσαντα πατέρα μου εἶχα ἀκούσει ὅτι τὰ Φίλια ἔλαβον τὸ ὄνομά των ἀπὸ κάποια κόρη πρὸ ἀγνώστου, πάντως μακροῦ χρόνου.

4. Δ. Τσιλλύρα «Ἡ Ἁγία Λαύρα καὶ ἡ Ἡρωοτόκος Ἐπαρχία τῶν Καλαβρῦτων» σελ. 262.

5. Ἁγ. Τσέλαλη εἰς περιοδικὸν «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά 1964» σελ. 262.

αφθεΐσαν κατά τὸ 1263 μ.Χ. μάχην τοῦ Μακρυπλαγίου τῆς Μεσσηνίας.¹ Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀδόκιμος διότι ὁ Φίλος ὑπῆρξεν ἄσημος καὶ ἀποτυχημένος στρατηγός. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μακρυπλαγίου οἱ Ἑλληνες ἐνίκηθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Φράγκων κατακτητῶν τῆς Πελοποννήσου, ὁ Φίλος συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ φρούριον Χλουμουῦτσι εἰς τὸ ὄποϊον καὶ ἀπέθανεν ἐγκάθειρκτος². Συνεπῶς δὲν εἶναι δυνατὸν τὰ διάφορα Φίλια νὰ εἶναι ὀνόματα δοθέντα εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἄλεξ. Φίλου διότι, ὡς γνωστόν, ὀνόματα οἰκισμῶν δίδονται εἰς ἄνδρας οἱ ὅποιοι ἐτίμησαν καὶ ἐδόξαν τὴν πατρίδα των καὶ οὐχὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐμείωσαν τὴν φήμην καὶ ἡμαύρωσαν τὴν δόξαν τῆς. Ἀνεξαρτήτως τούτων εἶναι ἱστορικῶς βέβαιον ὅτι οὐδέποτε ὁ Φίλος διῆλθε διὰ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων.

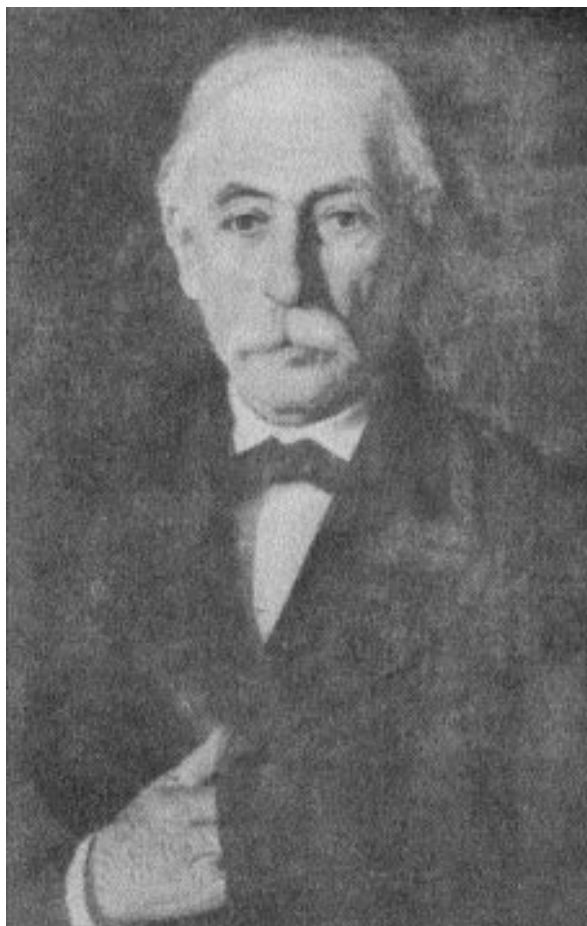
Ὁ Θεόδωρος Ρηγόπουλος τέλος, μὲ τὸν ὄποϊον πολλάκις θ' ἀσχοληθῶμεν εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1803 εἰς Φίλια, εἶχε καλὴν μόρφωσιν, εἶναι ὁ πρῶτος Φιλαῖος καὶ Καλαβρυτινὸς ἐπιστήμων καὶ εἰς τῶν πρῶτων ἐν Ἑλλάδι Δικηγόρων, γενόμενος τοιοῦτος κατὰ τὸ ἔτος 1842, εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του γράφει ἐπὶ λέξει:³ «Τὸ ὄνομα Φίλια εἶναι ἑλληνικὸν παραγόμενον ἐκ τῆς λέξεως Φίλια εἰς τὸν πληθυντικὸν δηλαδή τὰ φιλικὰ φερόμενα καὶ δι' αὐτὸ ἀγαπητὰ καὶ τοῦτο διότι εἰς τὸ χωρίον ἐγένοντο προθύμως καὶ φιλικώτατα δεκτοὶ οἱ εἰς τοῦτο ἐξ ἄλλων μερῶν καταφεύγοντες. Οὗτοι ἔλεγον: «Πᾶμε στὰ Φίλια πᾶμε στὰ Φίλια» καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ κώμη ἔλαβε τὸ ὄνομα Φίλια.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν γνωμῶν περὶ προελεύσεως τοῦ ὀνόματος Φίλια ὀρθωτέραν θεωροῦμεν τὴν γνώμην τοῦ Θ. Ρηγοπούλου, διότι εἰς ὅλα τὰ ἔγγραφα, παλαιὰ καὶ νεώτερα, ἡ κώμη ἀναγράφεται τὰ Φίλια καὶ οὐχὶ ἡ Φίλια. Οἰανδήποτε ὅμως τούτων καὶ ἂν θεωρήσωμεν ὀρθήν, βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ Φίλια ὑπῆρχον κατὰ τὸν μεσαῖωνα. Ποῖον εἶναι τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῶν Φιλίων τὸ ἀγνοοῦμεν.

1. Θ. Κριμπᾶς εἰς περιοδικὸν «Πελοποννησιακά» τόμ. Α' σελ. 343 σημ.

2. W. Miller «Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι μετ. Ἄγ. Φουριώτη σελ. 175.

3. Θ. Ρηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 1. Ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ρηγοπούλου μικρὰ μόνον ἀποσπάσματα ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς τὸ ἄλλοτε ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον». Ὅπου ἐνταῦθα γίνεται παραπομπή εἰς σελίδας τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ρηγοπούλου αὕτη γίνεται εἰς τὸ ἀνέκδοτον χειρόγραφον.

Εἰκὼν 2. ΘΕΟΔ. ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος.

Βαπτιστικὸς καὶ γραμματεὺς τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη ὁ πρῶτος Φιλαῖος καὶ Καλαβρυτινὸς ἐπιστήμων.

ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ

Ἐκ τῆς ἀρχῆς κατοικοῦνται τὰ Φίλια δὲν εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον, πιστεύομεν ὅμως ὅτι ἡ ζωὴ τῆς κώμης εἶναι μακροτάτη καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς χάνεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων.

Ὁ Γεώργ. Παπανδρέου¹ γράφει ὅτι ἡ θέσις τῶν Φιλίων ἔκειτο εἰς χῶρον ἐπίπεδον κείμενον κάτωθι αὐτῶν ὡς τὴν θέσιν Ἄγ. Νικολάου ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια μεγάλου βυζαντινοῦ ναοῦ, ὑδραγωγεῖον, λείψανα οἰκοδομικῆς καὶ νεκροταφεῖον καὶ ὅτι ταῦτα μαρτυροῦν ὅτι ἐκεῖ διέμεναν ἄλλοτε οἱ κάτοικοι τῶν Φιλίων καὶ τοῦ Τσορωτᾶ μέχρι τοῦ 1770 ὅτε ὑποστάντες καταστροφᾶς ὑπὸ τῶν Ἄλβανῶν ἠναγκάσθησαν νὰ μετοικήσουν ὑψηλότερον ἐπὶ τῶν νῦν θέσεων αὐτῶν. Συνεπῶς κατὰ τὸν Γ. Παπανδρέου τὰ Φίλια ἀριθμοῦν ζωὴν μόλις 200 ἐτῶν.

Ἡ γνώμη τοῦ Γ. Παπανδρέου δὲν εἶναι ὀρθή. Ὁ ἀνωτέρω συμπολίτης μας Θεόδ. Ρηγόπουλος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1803, γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά² του ὅτι οἱ ἀπώτεροι πρόγονοί του ἦλθον πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς Φίλια, ἴσως κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν, ἀπὸ τὸ χωρίον Πέτα τῆς Ἡλείας καὶ ὅτι σημαντικὸν μέρος τῶν κατοίκων τῶν Φιλίων κατάγεται ἀπὸ τὰ χωρία Πέτα, Μουζάκη, Μαλίκι, καὶ Μάνεσι τῆς Ἡλείας καὶ ἐγκατεστάθη πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν εἰς Φίλια, πιθανὸν κατὰ τὸν Μεσαίωνα, διὰ νὰ ἀνα-

1. Γ. Παπανδρέου Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρὶς, σελ. 272 καὶ Ἱστορία τῶν Καλαβρῶτων σελ. 274.

2. Ἐν σελ. 1 ὁ Θ. Ρηγόπουλος γράφει ἐπὶ λέξει «Ἡ κόμη αὕτη (δηλαδὴ τὰ Φίλια) κατοικεῖται ἐκ διακοσίων περίπου οἰκογενειῶν καὶ συνωκίσθη πιθανῶς ἐκ τῶν κατὰ τὴν Ἡλείαν χωρίων Πέτα, Μαλίκι, Μάνεσι καὶ Μουζάκη διότι αἱ ἐν αὐτῇ συνοικίαι ὀνομάζονται ἕως σήμερον Πετέϊκα, Μαλικεῖϊκα, Μανεσεῖϊκα καὶ Μουζακέϊκα. Ἡ οἰκογένειά μου ἀνήκει εἰς τὴν συνοικίαν Πετέϊκα καὶ ὡς ἐκ παραδόσεως γνωρίζω ὁ πρόπαππος τοῦς πατρός μου ὀνομάζετο Πέτας. Πιθανολογεῖται λοιπὸν μετὰ λόγου ὅτι οἱ συνοικισθέντες εἰς ταύτην κατέφυγον εἰς τὸ ὄρεινόν τοῦτο μέρος ἐκ τῶν εἰρημένων πεδινῶν χωρίων τῆς Ἡλίδος κατὰ τὸν μεσαῖωνα ὡς εἰς ἄσυλον φεύγοντες τὴν ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων φυλῶν αἵτινες κατεπλημμύρισαν πολλάκις τὴ δυστυχῆ Πελοπόννησον καὶ ἔδωκαν εἰς τὴν συνοικισθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν κόμην τὸ ὄνομα Φίλια (φιλικά, ἀγαπητά). Ὑπάρχει ἐν αὐτῇ καὶ πέμπτη συνοικία ἣτις δὲν ἔχει ἐπωνυμίαν καὶ πιθανὸν οἱ κάτοικοι αὐτῆς νὰ ἦσαν ἢ αὐτόχθονες ἢ ἐξ ἄλλου μέρους ἐλθόντες καὶ δι' αὐτὸ δὲν διετηρήθη ἡ ἐπωνυμία αὐτῆς». Αὐτὰ γράφει ὁ Ρηγόπουλος. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας τῶν Πεταίων περὶ τῆς ὁποίας γράφει οὗτος ὑπῆρχε καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Μαλικαίων (ἴδε Ν. Βέην εἰς περιόδ. Πελοποννησιακὰ τόμ. Α' σελ. 454 καὶ περιόδ. Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τόμ. 9ος σελ. 66—68) εἰς Φίλια οἱ ὅποιοι εἶναι πρόγονοι τῶν σημερινῶν Κωστοπούλων ἀπὸ τὸ Μαλίκι προφανῶς καταγομένη. Ὑπῆρχε ἀκόμη καὶ οἰκογένεια Μουζάκη, ἐκ Μουζακίου προφανῶς ἐλθούσα εἰς Φίλια, ἦτο δὲ αὕτη ἡ τοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἀποβιώσαντος Παπᾶ - Ρήγα Μουζάκη τοῦ ὁποίου οἱ ἀπόγονοι ἔλαβον τὸ ἐπώνυμον Παπαρηγόπουλοι ὡς τέκνα τοῦ Παπᾶ - Ρήγα. Σήμερον εἰς τὴν Ἡλείαν ὑφίσταται μόνον ὁ οἰκισμὸς Μουζάκη ὡς κοινότης, κατὰ τὴν ἐπὶ Καποδιστριαύ ἡμῶς γενομένην ἀπογραφὴν κατὰ τὸ 1828 ὑπῆρχον οἱ οἰκισμοὶ Πέτα, Μαλίκι καὶ Μουζάκη. (Ἴδε Τ. Γριτσοπούλου, Στατιστικαὶ εἰδήσεις περὶ Πελοποννήσου εἰς περιόδ. Πελοποννησιακὰ 1971 σελ. 452).

πνέη τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν καὶ ὅτι ὁ πρόπαππος τοῦ πατρός του ὠνομάζετο Πέτας.

Ἡ γνώμη τοῦ Θ. Ρηγοπούλου ἔχει ἰδιαίτεραν βαρύτητα διότι καὶ μὲν φωσιν καλὴν προεπαναστατικῶς ἔλαβε φοιτήσας εἰς τὴν ὀνομαστὴν σχολὴν τοῦ Σοπωτοῦ καὶ δημόσια λειτουργήματα ἤσκησε καὶ εἰς τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἐπιστημόνων μετεπαναστατικῶς ἀνεδείχθη, ἐπὶ πλέον δὲ ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἔντιμος καὶ φιλαλήθης, ταῦτα δὲ ἀποτελοῦν πλήρη ἐγγύησιν ὅτι ἔγραφε τὰ ἀπομνημονεύματά του μὲ πλήρη συναίσθησιν τῆς εὐθύνης, τοσοῦτα μᾶλλον καθόσον οὐδὲν ἐν προκειμένῳ εἶχε συμφέρον νὰ παραποιήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἄν οἱ κάτοικοι τῶν Φιλίων ἐπιέζοντο πολὺ, ἐληλατοῦντο καὶ ὑφίσταντο καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ συνεπείᾳ τούτου ἠναγκάσθησαν νὰ μεταφέρουν τὰς κατοικίας των ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόλαον εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται σήμερον, ἀσφαλῶς θὰ τὸ ἀνέγραφε εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Ρηγόπουλος, δεδομένου ἄλλως τε ὅτι ἀπὸ τῶν τυχόν Ἀλβανικῶν λεηλασιῶν μέχρι τῆς γεννήσεώς του δὲν εἶχον μεσολαβήσει εἰ μὴ μόνον 30 περίπου ἔτη καὶ τὸ γεγονός τοῦτο ὡς πρόσφατον θὰ διετηρεῖτο εἰς τὴν μνήμην ὄλων. Οὐδ' ἦτο ἄλλως τε εὐχερὲς νὰ ἐγκαταλείψουν οἱ κάτοικοι τὰς εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον κατοικίας των λόγῳ τοῦ μακροῦ χρόνου ὁ ὁποῖος ἀπητεῖτο καὶ τῶν δαπανῶν εἰς τὰς ὁποίας θὰ ὑπεβάλλοντο διὰ νὰ κατασκευάσουν νέας τοιαύτας, ἂν δὲ τὰς εἶχον ἐγκαταλείψει προσωρινῶς θὰ ἐπανήρχοντο καὶ πάλιν εἰς αὐτὰς μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1779 γενομένην καταστροφὴν τῶν Ἀλβανικῶν σιφῶν τὴν ὁποίαν ἀναγράφει οὗτος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω οὔτε καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Φιλαῖοι ἐγκατέλειψαν τὸ χωρίον των κατὰ τὴν Ἀλβανοκρατίαν τοῦ 1770—1779. Πλεῖστοι ὅσοι γέροντες εἰς σχετικὰς ἐρωτήσεις μου ἀπήντησαν ὅτι ἐξ ἀκοῆς γνωρίζουν ὅτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἅγ. Νικολάου ἦτο παλαιὰ χωρίον ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν ἂν τοῦτο μετεφέρθη εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται σήμερον τὰ Φίλια. Ἄν τοιοῦτόν τι εἶχε λάβει χώραν ἀσφαλῶς οἱ γέροντες θὰ τὸ ἐγνώριζον ἐξ οἰκογενειακῆς παραδόσεως διότι οἱ πρόπαπποι τούτων ἔζησαν κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν, αἱ ὁποῖαι διήρκασαν 9 μόνον ἔτη (1770—1779). Ἐκτὸς τούτων διὰ νὰ δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ σοβαρῶς ἡ γνώμη τοῦ Παπανδρέου θὰ ἔπρεπεν εἰς τὴν θέσιν Ἅγ. Νικολάου νὰ ὑπῆρχον πολλὰ ἐρείπια κατοικιῶν ἀλλὰ τοιαῦτα δὲν ὑπάρχουν. Ἐπὶ πλέον τούτων ἡ γνώμη τοῦ Παπανδρέου εὐρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ὅσα ὁ ἴδιος γράφει εἰς ἄλλας σελίδας τῶν ἱστορικῶν μελετῶν του. Οὕτω εἰς τὴν τελεταί-

αν τῶν μελετῶν του «Ἱστορία τῶν Καλαβρύτων» καὶ εἰς τὴν σελίδα 14 γράφει. «Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 οἱ μοναχοὶ τοῦ Μ. Σπηλαίου ἐπροστάτευσαν τοὺς Τούρκους τῶν Καλαβρύτων καὶ διεκπεραίωσαν αὐτοὺς εἰς Ἄμφισσαν, μετὰ δὲ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῇ μεσολοβήσει τῶν διασωθέντων Τούρκων κατῶρθωσαν νὰ σώσουν τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ τὰ ἀντίποινα τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν». Ἐὰν ὑποθεθῆ ὅτι εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη τοῦ Παπανδρέου γεννᾶται τὸ ζήτημα πῶς ὠνομάζετο τὸ εἰς Ἅγιον Νικόλαον χωρίον. Ἐὰν ὠνομάζετο Τσορωτᾶ ἐρωτᾶται ποῖα εἶναι ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος Φίλια, διότι τὰ περὶ ὀνόματος αὐτοῦ ἀνωτέρω λεχθέντα δὲν δύνανται νὰ εὐσταθήσουν. Ἐὰν ὠνομάζετο Φίλια, διατὶ τὸ Τσορωτᾶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ ὁποῖον εἶναι σλαυικόν, ἐνῶ εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας οὐδεὶς οἰκισμὸς ἔλαβε σλαυικόν ὄνομα;

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων φυσικῶς καὶ ἀβιάστως καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Παπανδρέου δὲν εἶναι ὀρθή. Πιθανὸν εἶναι ὅτι εἰς Ἅγ. Νικόλαον πρὸ 200 ἢ καὶ πλέον ἐτῶν ὑπῆρχον καλύβια κατοίκων τινῶν τῶν Φιλιῶν καὶ τοῦ Τσορωτᾶ, τὰ ὁποῖα ἐγκατέλειψαν οὗτοι ἐπιστρέψαντες εἰς τὰ χωρία των ἴσως διότι εὕρισκοντο πολὺ πλησίον τούτων, δεδομένου ὅτι καὶ τὰ δύο ἀπέχουν μόλις 10 λεπτὰ ἐκ τοῦ Ἅγ. Νικολάου. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῶν Φιλιῶν καὶ τοῦ Τσορωτᾶ οὐδέποτε κατώκησαν εἰς κοινὸν οἰκισμὸν.

Ἄλλὰ καὶ ἐξ ἄλλης πηγῆς ἀποδεικνύεται, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἰσχυρότατα τεκμηριοῦται, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν Φιλιῶν καὶ τοῦ Τσορωτᾶ (Λευκάσιου) ἔζων εἰς χωριστοὺς οἰκισμοὺς ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων καὶ ὅτι οἱ οἰκισμοὶ οὗτοι ἀριθμοῦν ζωὴν πολλῶν αἰῶνων καὶ εἶναι γνωστοὶ μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἀπὸ μακροτάτου χρόνου.

Ἡ πηγὴ αὕτη εἶναι ὁ Τσερνοτάμπεης ἢ Τσορωτάμπεης, ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα του μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἀσχοληθῶμεν δι' ὀλίγων, διότι ὁ Τσερνοτάμπεης δὲν ἐνδιαφέρει μόνον τὰ Φίλια καὶ τὸ Λευκάσιον, ἀλλ' ὀλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων καὶ γενικώτερον τὴν Πελοπόννησον δεδομένου ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ἐν τῶν σημαντικωτέρων προσώπων τῆς ἐποχῆς του.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγεννήθη εἰς Τσορωτᾶ (τὸ σημερινὸν Λευκάσιον) πτωχὸς ἀγρότης ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς ἐπωνύμου, καὶ πιθανώτατα ἄνευ ἐπωνύμου, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀσήμετων ἀνθρώπων τῆς τότε ἐποχῆς δὲν ἔφερον ἐπώνυμα, ὀνομαζόμενος Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἐργαζόμενος εἰς ἀγρὸν παρὰ τὰ ὄρια τῆς κτηματικῆς περιοχῆς

τῆς μονῆς Ἀγίων Θεοδώρων καὶ Σκοτάνης εὔρε σημαντικὸν θησαυρὸν ἐν-
τὸς τοῦ ἐδάφους. Πῶσον μεγάλος ἦτο ὁ θησαυρὸς δὲν γνωρίζομεν οὐδὲ εἶναι
πιστευτὴ ἢ παράδοσις κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπετελεῖτο ἀπὸ 12 φορτώματα φλω-
ρία. Δὲν εἶναι ἐξακριβωμένον πῶς εὔρεθη ἐκεῖ ὁ θησαυρὸς. Κατὰ τινὰ γνώ-
μην ἐκεῖ πλησίον ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Κορίας Ἀθηναῶς τῆς μεγαλυτέρας Ἀζα-
νικῆς πόλεως τοῦ Κλείτορος καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἀναθημάτων τῶν εὐσεβῶν Κλει-
τορίων καὶ τῶν πέριξ τούτου πόλεων καὶ πολισμάτων (Λουσῶν, Πάου, Ψω-
φίδος, Λευκαίου, Ἀργεαθῶν, Λυκούτων, Σκοτάνης κλπ.) σὺν τῷ χρόνῳ
ἐσχηματίσθη θησαυρὸς.¹

Ὁ θησαυρὸς ἐφυλάσσετο ἐντὸς κρύπτῃς καὶ οἱ ἐλάχιστοι γνωρίζοντες τὴν
ὑπαρξίν του ἐφονεύθησαν ἢ ἀπέθαναν αἰφνιδίως καὶ οὕτως ὁ θησαυρὸς παρέ-
μεινε κεκρυμμένος μέχρις οὗ ἢ ἀξίνη τοῦ ἐκ Τσορωτᾶ Ἰωάννου τὸν ἔφερον
εἰς φῶς.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ θησαυρὸς εἶχεν
ἀποκρυβῆ ὑπὸ τινος ἄρχοντος Πελοποννησίου κατὰ τὸν χρόνον τῆς Τουρκι-
κῆς κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀπετελεῖτο οὐχὶ ἐξ ἀρχαίων νομι-
σμάτων καὶ ἀφιερωμάτων (τιμαλφῶν ἐκ χρυσοῦ ἀργύρου) ἀλλ' ἀπὸ νομίσματα
τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ βυζαντινὰ καὶ φραγκικά, τὰ γνωστὰ
ὑπὸ τὸ ὄνομα ὑπέρπυρα² καὶ τορνέσια. Ἡ ἀπόκρυψις ἔγινε μὲ τὴν πρόθεσιν
ν' ἀναληφθοῦν μελλοντικῶς ἀλλὰ δὲν κατέστη δυνατὸν τοῦτο διότι ὁ ἄρχων
ἐφονεύθη ἢ ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην θεωροῦμεν πιθανωτέραν
διότι ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Κλείτορος, ὡς καὶ αἱ περὶ ταύτην τοιαῦται ὡς καὶ
τὰ πολισμάτα, οὔτε πλουσία ἦτο, οὔτε χρυσᾶ νομίσματα ἢ ἀργυρᾶ τοιαῦτα
μεγάλῃς ἀξίας εἶχε κόψει³, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν ἐξ αὐτῶν νὰ σχηματισθῇ
θησαυρὸς ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς ἦτο μεγάλῃς ἀξίας λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς
ἐκτάσεως τῶν τσιφλικίων, τὰ ὁποῖα παρεχώρησεν ὁ Σουλτᾶνος εἰς τὸν Τσερνο-

1. Ἄλ. Σακελλαροπούλου. Ὁ Τσερνοτάμπης εἰς «Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων»
ἔτους 1971 σελ. 80 καὶ ἐπ.

2. Τὸ βυζαντινὸν ὑπέρπυρον εἶχεν ἀξίαν ἡμισείας χρυσῆς λίρας Ἀγγλίας τὸ δὲ τορ-
νέσιον ἐνὸς χρυσοῦ γαλλικοῦ φράγκου W. Miller «Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι» σελ.
69, 150—151 καὶ 247. Τὰ τορνέσια ἐκόπτοντο εἰς τὸ φραγκικὸν φρούριον τοῦ Χλουμου-
τσίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱ Φράγκοι κατακτητὰι εἶχον ἐγκαταστήσει νομισματοκοπεῖον.

3. Τὰ νομίσματα τοῦ ἀρχαίου Κλείτορος ἐκόπησαν ἀπὸ τοῦ 450 π.Χ., καὶ βραδυτέ-
ρον καὶ ἦσαν χαλκᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Τὰ ἀργυρᾶ ἦσαν ἡμιβόλα, ὀβολοί, διώβολα καὶ ἡμί-
δραχμα (τριώβολα). Κατὰ τὴν ρωμαϊοκρατίαν ἐκόπη ἡμίδραχμον (τριώβολον) μεταξύ
τῶν ἐτῶν 202—211 μ.Χ. πρὸς τιμὴν τῆς Ἰουλίας Δόμνας συζύγου τοῦ Σεπτιμίου Σε-
βήρου. Head Historia Numorum (Ἱστορία τῶν Νομισμάτων) μετάφρασις Ἰω. Σβορώνου
σελ. 562.

τάμπεην. Ἄλλως τε ἡ παράδοσις, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα ν' ἀγνοήσωμεν, λέγει περὶ φλωρίων καὶ οὐχὶ ἀφιερωμάτων ἢ ἀρχαίων νομισμάτων. Τὸν θησαυρὸν παρέδωκεν ὁ Ἰωάννης εἰς ἀντιπροσώπους τοῦ Σουλτάνου Σελίμ τοῦ Α'. καὶ ἀκολούθως μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ 1512 καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Σουλτάνον ὁ ὁποῖος εἰς ἀνταμοιβὴν ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ Μπέη (Βέη) καὶ τοῦ παρεχώρησε μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν (τσιφλίκια, τσιφλικία) εἰς Αἰγιάλειαν, Ἡλείαν, Μεσσηνίαν καὶ Κορινθίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἄγνωστος, ἄσημος καὶ ταπεινὸς γεωργὸς Ἰωάννης τοῦ Λευκασίου ἔγινε μέγας γαιοκτῆμων καὶ Μπέης¹, ὡς καταγόμενος δὲ ἀπὸ τοῦ Τσορωτᾶ ἔλαβε τὴν προσωνομίαν τοῦ Τσορωτάμπεη ἢ Τσερνοτάμπεη δεδομένου ὅτι τὸ Τσορωτᾶ λέγεται καὶ Τσερνοτᾶ². Ὁ Τσερνοτάμπεης διὰ τὴν ἐπιβλεψίν, φύλαξιν καὶ καλλιέργειαν τῶν εἰς Μεσσηνίαν τσιφλικίων του μετέφερε κατοίκους ἐκ Φιλίων καὶ Τσορωτᾶ εἰς Μεσσηνίαν οἱ ὁποῖοι ἐγκαταστάθηντες ἐκεῖ μονίμως καὶ πληθυθέντες ἐσχμάτησαν οἰκισμοὺς — χωρία τὰ ὁποῖα εἰς ἀνάμνησιν τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς των ὠνόμασαν Φίλια καὶ Τσορωτᾶ. Τὰ χωρία ταῦτα γειτνιάζοντα, ὡς τὰ Φίλια καὶ τὸ Τσορωτᾶ τῶν Καλαβρύτων, ὑπάρχουν καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μεσσηνίας παρὰ τὸ Διαβολίτσιον καὶ ἀποτελοῦν κοινότηας ἀλλὰ τὸ Τσορωτᾶ μετωνομάσθη ὡς ξενόγλωσσον πρὸ 50ετίας περίπου εἰς Καρνάσιον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνάγεται κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον, σοβαρὰς τουλάχιστον, ἀντιρρήσεις ὅτι τὰ Φίλια καὶ τὸ Τσορωτᾶ ἀπετέλουν ἰδίους οἰκισμοὺς πρὸ τοῦ 1500 μ.Χ. καὶ εἶχον ἰδίαν ὀνομασίαν ἕκαστον. Πόσα ἔτη πρὸ τοῦ 1500 εἶχον κατοικηθῆ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῆ μετ' ἀκριβείας, κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα εἶχον ἰδίαν ὀνομασίαν καὶ ἀπετέλουν χωριστοὺς οἰκισμοὺς ἀρκετοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ 1500 διότι ἀσφαλῶς θὰ εἶχον ἀρκετὸν πληθυσμὸν διὰ νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ αὐτὰ κατοίκους ὁ Τσερνοτάμπεης καὶ νὰ τοὺς ἐγκαταστήσῃ εἰς Μεσσηνίαν καὶ νὰ μείνουν καὶ ἄλλοι εἰς τὰ χωρία των διὰ νὰ συνεχίσουν καὶ αὐτὰ τὴν ὑπαρξίν των μετὰ τὸ σημερινόν των ὄνομα. Ἐξ ἄλλου διὰ νὰ ἀναπτυχθῆ ἕνας μικρὸς οἰκισμὸς εἰς ἀξιόλογον τοιοῦτον μετὰ ἀρκετοὺς κατοίκους ἀπαιτεῖται ἡ πάροδος μακροῦ

1. Ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ Μπέη καὶ τῶν πολλῶν τσιφλικίων τὰ ὁποῖα παρεχώρησε ὁ Σουλτάνος πρὸς τὸν Ἰωάννην πιθανολογεῖται ὅτι ὁ θησαυρὸς τὸν ὁποῖον παρέδωκεν οὗτος πρὸς αὐτὸν ἦτο σημαντικῆς ἀξίας.

2. Ὁ Παπανδρέου εἰς ἱστορίαν τῶν Καλαβρύτων (σελ. 195 καὶ 280) οὐχὶ ὀρθῶς γράφει ὅτι τὸ ὄνομα Τσορωτᾶ προῆλθε ἀπὸ τὸν Τσορωτάμπεην. Ὁρθότερον εἶναι τὸ ἀντίθετον. Ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ἐκδοχῆς καὶ οἱ Γ. Παπαχρυσάνθου: «Κάτω Κλειτορία» σελ. 207 καὶ Ἀλ. Σακελλαρόπουλος ἐνθ' ἄνωτ.

χρόνου. Τὸ γεγονός τοῦτο, ὡς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Θ. Ρηγοπούλου εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ἀναγραφόμενον ὅτι σημαντικὸν μέρος τῶν κατοίκων τῶν Φιλίων προέρχονται ἐκ τῶν πεδινῶν οἰκισμῶν τῆς Ἡλείας Πέτα, Μουζάκη, Μαλίκι καὶ Μάνεσι καταφυγόντων εἰς αὐτὰ κατὰ τὸν μεσαῖωνα, ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ Φίλια ἀριθμοῦν βίον 800-1000 ἐτῶν καὶ πιθανώτατα καὶ μακρότερον. Τὸ Τσορωτᾶ (Λευκάσιον) εἶναι καὶ αὐτὸ παλαιότατος οἰκισμὸς, τοῦλάχιστον σύγχρονος, ἂν μὴ ἀρχαιότερος τῶν Φιλίων. Τὸ Τσορωτᾶ ἢ Τσερνοτᾶ εἶναι τοπωνύμιον σλαυικόν¹ καὶ ὡς ἐκ τούτου πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ οἰκισμὸς οὗτος ἰδρῦθη μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Σλαύων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἤτταν τούτων ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Θεοκτίστου Βρυνερίου καὶ τὴν ἀπώθησίν των εἰς τὰ ὄρεινά ταύτης κατὰ τὸν ἕνατον μ.Χ. αἰῶνα².

1. Ἡ λέξις Τσορωτᾶ σημαίνει ὄριον, ἢ δὲ Τσερνοτᾶ μαυρίλα (Γ. Παπαχρυσάνθου: Κάτω Κλειτορία Καλαβρύτων σελ. 207). Ὁ Vasmer δὲν ἀναφέρει εἰς τὰ σλαυικά τοπωνύμια τὸ Τσορωτᾶ ἢ Τσερνοτᾶ.

2. Διὰ τὸν Τσερνοτάμπεην ἴδε Κ. Σάθα «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς» (σελ. 211—212 σημ. 3) 2. Λίνον Πολίτην εἰς περιοδικὸν «Ἑλληνικά» τόμ. 11 (σελ. 103—107). 3. Χ. Κορύλλου «Χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος Α'» σελ. 151. Ὁ Τσερνοτάμπεης ὑπῆρξε σημαντικὴ προσωπικότης τῆς ἐποχῆς του. Ἐζησε τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων διὰ τὴν εὐφύϊαν του, τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὰ ἀρετάς του καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σελίμ τοῦ Α' καίτοι οὗτος ὑπῆρξε μισέλλη. Ἐπολέμησεν ἐπὶ κεφαλῆς σώματος Πελοποννησίων στρατιωτῶν παρὰ τὸ πλευρὸν Σελίμ τοῦ Α' κατὰ τῶν Μαμελούκων εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐκαμεν ἀρίστην χρῆσιν τοῦ πλούτου του καὶ εὐηργέτησε τοὺς ὁμοφύλους καὶ ὁμοθρήσκους του. Μὲ τὴν μεσολάβησίν του παρὰ τῷ Σελίμ διετήρησεν οὗτος καὶ ἀνένεωσε τὰ προνόμια τῆς Μονῆς Σινᾶ τὰ ὅποια εἶχον παραχωρηθῆ εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ. Εὐηργέτησε τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων καὶ τινὰς μονὰς τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἐκτίσεν ἐκκλησίαν εἰς Καλαμάταν. Ἀνεκαίνισε τὴν μονὴν Ταξιαρχῶν Αἰγίου, ἢ ὅποια εἶχε πυρποληθῆ. Κατασκεύασε δύο γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λαδωνος, τὴν δευτέραν ἐπειδὴ ἤλλαξεν ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ, εἶναι δὲ αὐτὴ γνωστὴ σήμερον ὡς Φιλεῖκο γεφῦρι, λέγεται ὅμως καὶ γεφῦρι τοῦ Τσερνοτάμπεη. Κατεσκεύασε πολλὰς κρήνας εἰς διάφορα σημεία τῆς Πελοποννήσου. Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆ δι' αὐτὸν ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς τῆς ἐποχῆς του. Τὸ γραφόμενον ὅμως ὑπὸ τοῦ Λίνου Πολίτου, νῦν καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑλληνικά» (τόμος 11 σελ. 103-107) ὅτι ὑπάρχει κρήνη τοῦ Τσερνοτάμπεη εἰς τὴν περιφέρειαν Σκοτάνης δὲν εἶναι ἀληθὲς διότι αὐτὴ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ θανάτου του. Ἡ κρήνη αὕτη ἢ ὅποια λέγεται Σιδερόβρυσση καὶ κεῖται 10 περίπου λεπτά τῆς ὥρας δυτικῶς τοῦ συνοικισμοῦ Ἄνω Ἁγίου Θεόδωρος Φιλίων φέρει ἐπιγραφὴν βυζαντινῆς γραφῆς ἐπὶ ἐντειχισμένης πλακὸς λίαν δυσανάγνωστον, τῆς ὁποίας ἔκτυπον ληφθὲν παρ' ἐμοῦ καὶ τεθὲν ὑπ' ὄψιν τοῦ Βυζαντινολόγου Ἑμ. Χατζηδάκη ἀνεγνώσθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἐξῆς: ΨΥΧΙΚΩ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΣΑΡΤΙ (τὸ ΣΑΡΤΙ εἶναι συντομογραφία) ἔτος ΖΖΖ (ΖΖΖ = 7097) ἀπὸ κτίσεως κόσμου πλὴν ἔτη 5508 μέχρι γεννήσεως Χριστοῦ ἔτος 1589). Συνεπῶς ἡ Κρήνη αὕτη κατεσκευάσθη κατὰ τὸ 1589. Ὁ Τσερνοτάμπεης ἀπεβίωσε κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1531 καὶ ἐτάφη εἰς Κόρινθον εἰς τὴν ὁποίαν διέμενε ὡς προκύπτει ἐκ τινος κώδικος τῆς Μονῆς Διονυσίου τοῦ Ἀγίου Ὁρους.

ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ

Εἰς τὰ Φίλια περιλαμβάνονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ Καλύβια (Ἄνω καὶ Κάτω) συνεχόμενα, Ἅγιος Θεόδωρος, Ζευγολατιὸ καὶ Χάνια. Πότε ἰδρύθησαν οἱ συνοικισμοὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι γνωστὸν, πάντως εἶναι πολὺ παλαιοί. Οὕτω ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Leake (Λήκ) ὁ ὁποῖος διήλθε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1805 ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Λάδωνος γράφει¹ ἐπὶ λέξει τὰ ἐξῆς: «Πρὸς τὸ μέρος τοῦ μύλου τοῦ Καμπᾶ καὶ πλησίον τοῦ ποταμοῦ εἶναι τὰ Φιλείκια Καλύβια ἀνήκοντα εἰς τὸ χωρίον Φίλια». Ἐδῶ ὁ Λήκ ὑποπίπτει εἰς ἀνακρίβειαν, ἐξ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν προφανῶς, διότι ὡς γνωστὸν πλησίον τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ μύλου τοῦ Καμπᾶ εὐρίσκεται τὸ Ζευγολατιὸ, ἐνῶ τὰ Καλύβια εὐρίσκονται μακρὰν τούτου. Συνεπῶς τὰ κατὰ τὸν Λήκ Φιλείκια Καλύβια εἶναι τὸ Ζευγολατιὸ.²

Ὁ μῦλος τοῦ Καμπᾶ εἶναι πολὺ παλαιός.³ Καὶ διὰ τὰ Καλύβια (ὑψόμετρον 660 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) ἔχομεν θετικὰς πληροφορίες ὅτι ὑπῆρχον πολὺ πρὸ τοῦ 1821. Ὁ Θ. Ρηγόπουλος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του γράφει ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1825 εἶχεν ἐγκατασταθῆ καὶ παρέμενεν εἰς αὐτὸ σημαντικὴ δύναμις κυβερνητικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν ὄπλαρχηγὸν Νικόλαον Κριεζώτην, ὡς λεπτομερέστερον θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Καὶ τὰ Χάνια ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀπὸ 26 Μαΐου 1831 ἀναφορᾶς τῶν κατοίκων τῶν Φιλιῶν πρὸς τὸν Ἰω. Καποδίστριαν⁴ σχέσιν ἐχούσης μὲ ληστεϊὰν διαπραχθεῖσαν εἰς αὐτὰ ὑπὸ καταδίκων δραπετευσάντων ἐκ Παλαμηδίου. Ὡσαύτως ὑπῆρχε καὶ

1. W. M. Leake «Travels in the Morea» Ταξίδια εἰς Πελοπόννησον τόμ. Β' σελ. 268.

2. Τὰ διάφορα Ζευγολατιὸ εἶναι βυζαντινῆς προελεύσεως καὶ ἀνάγονται εἰς τὸ βυζαντινὸν σύστημα τῆς ἐγγείου φορολογίας καὶ εἰσπράξεως τοῦ φόρου τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν καὶ ὡς διανεμητικὸν σύστημα. Τὸ σύστημα τοῦτο διήρει τὰς γαίας τῆς περιφερείας ἐκάστη τῶν ὁποίων ὡς μονὰς ὠνομάζετο ζευγάριον ἢ ζευγολάτιον ἀξίας 1000 νομισμάτων ἀναλόγως, τῆς ποιότητος τῆς γῆς. Οὕτω καὶ Θ. Κριμπᾶς εἰς περ. «Πελοποννησιακὰ» τόμ. Α. σελ. 341.

3. W. M. Leake «Travels in the Morea» (Ταξίδια εἰς Πελοπόννησον τόμ. Β' σελ. 268).

4. Ὁ μῦλος τοῦ Καμπᾶ εἶναι πολὺ παλαιὸς καὶ ἦτο ἰδιοκτησίᾳ Τούρκου γαιοκτῆμονος δεδομένου ὅτι οὗτος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν παρεχωρήθη ὡς ἐθνικὸν κτῆμα εἰς τὸν Παν. Θ. Σακελλαρόπουλον. Περὶ τούτου λεπτομερέστερον κατωτέρω.

4. Εὐρίσκονται εἰς τὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους φ. 267 ἀρ. ἐγγρ 11671 Γεν. Γραμματείας.

ὁ Ἅγ. Θεόδωρος διότι μερικαὶ οἰκίαι του εἶναι παμπάλαιαι, ἡλικίας ἄνω τῶν 150 ἐτῶν.

Οἱ ἀνωτέρω οἰκισμοὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἰδρύθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν καὶ τὴν παγίωσιν τῆς τάξεως καὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἀπὸ Φιλαίους, οἱ ὅποιοι κατῴκουν εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν μεταλυτέραν περίοδον τοῦ ἔτους, διὰ τὴν εὐρίσκονται πλησίον τῶν κτημάτων των καὶ τῶν ποιμνίων των καὶ διευκολύνονται εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ βόσκησιν τούτων, καὶ ἀριθμοῦν ζώην πλέον τῶν 400 ἐτῶν, πλὴν τοῦ Ζευγολατιοῦ τὸ ὅποιον ὑφίσταται ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ ἀριθμεῖ μακρότατον βίον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Α΄ ΒΙΛΑ

Μίαν ὥραν περίπου ἀνατολικῶς τῶν Φιλίων εἰς θέσιν καλουμένην Βίλα εὐρέθησαν πρὸ 50 περίπου ἐτῶν περὶ τοὺς 20 ἀρχαῖοι τάφοι ὑπὸ μελῶν τῶν οἰκογενειῶν Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου Λυμπέρη ἢ Κούφη εἰς τὰ ἐκεῖ κτήματα των, οἱ ὅποιοι σῶζονται ἀκόμη. Οἱ τάφοι εἶχον ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν ἐκ λείων πλακῶν λιθίνων ἢ μεγάλων τούβλων σχήματος πλακὸς καὶ πλὴν τῶν ἀνθρωπίνων σκελετῶν ὑπῆρχον ἐντὸς αὐτῶν πῆλιναι λυχνίαι. Ἐντὸς αὐτῶν εὐρέθησαν διάφορα ἀντικείμενα οἰκιακῆς χρήσεως ὡς μικροὶ τρίποδες (πυροστιᾶς) καὶ ἡλάγραι (τσιμπίδες)¹ κλπ. Ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχει πηγὴ, ἐπὶ πλέον δὲ ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος, λεγομένου «Γσιῦμπι τῆς Πάνω Βούλας», σῶζονται ἐρείπια ἀρχαίου κτιρίου. Πρόκειται προφανῶς περὶ μικροῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ ἀγνώστου περιόδου διότι οὔτε ἀνασκαφαὶ ἔγιναν οὔτε ἀρχαιολόγος ἐπεσκέφθη ποτὲ τὴν περιοχὴν. Πιθανὸν πρόκειται περὶ οἰκισμοῦ ὁ ὅποιος ἰδρύθη μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐγκατάλειψιν τῶν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Λάδωνος κατοικιῶν των περὶ τοῦ ὁποίου ἐν συνεχείᾳ γίνεται λόγος. Εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν παρέμενε φρουρὰ ἐκ τῆς

1. Αἱ πληροφορίες περὶ τῶν τάφων καὶ τῶν ἐντὸς αὐτῶν εὐρημάτων προέρχονται ἐκ προσώπων σοβαρῶν καὶ ἐντίμων ὡς τοῦ Χρήστου Σοῖλῆ, ἀποστράτου αξιωματικοῦ, Γεωργίου Κούφη, ἀστυνομικοῦ καὶ ἄλλων καὶ ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ θεωροῦνται ἀναμφισβητήτου ἀληθείας.

ὅποιας ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομά της ἢ τοποθεσία ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ ὀμιλήσω-
μεν διεξοδικώτερον εἰς τὸ περὶ Φραγκοκρατίας κεφάλαιον.

Β' ΑΡΓΕΑΘΑΙ ΚΑΙ ΛΥΚΟΥΝΤΕΣ

Ἐντὸς τῶν σημερινῶν ὁρίων τῆς κοινότητος Φιλίων ἔκειντο καὶ οἱ ἀρ-
χαῖοι οἰκισμοὶ - πολισμάτα Ἀργεάθαι καὶ Λυκοῦντες: Ὁ ἀρχαῖος περιηγη-
τῆς Παιουσανίας¹ εἰς τὰ «Ἀρκαδικά» του (Η', 23, 8) γράφει ἐπὶ λέξει: «Ἀνελ-
θὼν δὲ ἐκ Καφυῶν ὄσους σταδίου 7 ἐπὶ Νάσους καλουμένους καταβῆσει πεν-
τήκοντα δὲ προελθόντι αὐτόθεν σταδίου 8 ἐστὶν ὁ Λάδων διαβῆσθε δὴ τὸν
ποταμὸν καὶ ἐπὶ δρυμὸν ἀφίξη Σόρωνα διὰ τε Ἀργεθῶν καὶ Λυκούντων
καλουμένων καὶ Σκοτάνης».

Δὲν ἀμφισβητεῖται ὅτι τὸ δάσος (δρυμὸς) τοῦ Σόρωνος ἐξετείνετο εἰς
τὴν μεταξὺ Σκοτάνης (Κοκκόβης) - Μυγδαλιάς (Μαμαλούκας), Τσαρου-
χλίου - Νασίων καὶ Δάφνης περιοχὴν. Κατὰ τὸν Θ. Ρηγοπούλου, ὁ ὅποιος
δὲν ἦτο μὲν ἀρχαιολόγος ἀλλ' εἶχε μελετήσῃ καλῶς τὸν Παιουσανίαν καὶ ἐξε-
νάγησε τὸν Βασιλέα Ὁθωνα κατὰ τὸ 1834 ἀνὰ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους
τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως, ὅτε οὗτος ὑπῆρέτει ἐκεῖ ὡς δασονόμος² οἱ Ἀρ-
γεάθαι εὐρίσκοντο ἐντὸς τῆς περιφερείας τῶν Φιλίων καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς
ῥας ἀπ' αὐτῶν. Ὁ Γεώργιος Παπανδρέου³ γράφει ἐπὶ λέξει: «Εἶναι ἄ-
γνωστον ποῦ ἔκειντο οἱ ἀνωτέρω οἰκισμοὶ (δηλαδὴ οἱ Ἀργεάθαι καὶ Λυκοῦν-
τες) πάντως ὅμως πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν περὶ τὴν ὁδὸν Φιλεῖκο Γεφυρίου μέ-
χρι Μυρμηγκολόγκου δηλαδὴ εἰς τὰς περιφερείας τῶν Φιλίων τῆς Κοκκόβης,
τῆς Μαμαλούκας καὶ τοῦ Τσαρουχλίου».

Κατὰ τὴν γνώμην μου οἱ οἰκισμοὶ Ἀργεάθαι καὶ Λυκοῦντες ἔκειντο ἐν-
τὸς τῆς νῦν περιφερείας τῆς Κοινότητος Φιλίων παρὰ τὸν Λάδωνα ὡς ἐν
ἀρχῇ τῆς προηγουμένης παραγράφου εἵπομεν, καὶ δὴ, ὁ μὲν πρῶτος εὐθὺς ἀμέ-
σως μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Λάδωνος γέφυραν, τὴν γνωστὴν ὡς Φιλεῖκο γεφυρί,
οἱ δὲ Λυκοῦντες ὀλίγον κατωτέρω. Καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὰς θέσεις αὐ-
τὰς ὑπάρχουν κεράμεια συντρίμματα καὶ ἄλλα κατάλοιπα τῆς ἀρχαιότητος

1. Ὁ Παιουσανίας κατήγετο ἐκ Μαγνησίας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἔζησε κατὰ τὸν β'
μ.Χ. αἰῶνα. Περιῆλθε τὴν Ἑλλάδα καὶ συνέγραψε τὴν «Ἑλλάδος Περιήγησιν» εἰς πολ-
λὰ βιβλία ἐν τῶν ὁποίων εἶναι τὰ Ἀρκαδικά. Τὸ ἔργον του ἀποτελεῖ πολὺτιμον ὁδηγὸν
διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τέχνην.

2. Θ. Ρηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 1 καὶ 161.

3. Γ. Παπανδρέου Ἱστορία τῶν Καλαβρύτων σελ. 78.

ὡς συντρίμματα πίθων (ἐξαφανιζόμενα ὅμως μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου διότι αἱ θέσεις αὐταὶ καλλιεργοῦνται) καὶ τὰ ὅποια εἶναι ἀφευδεῖς μάρτυρες ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχον ἀρχαῖοι οἰκισμοί. Ἐνδεικτικῶς ἀναγράφομεν ὅτι πρὸ 45 περίπου ἐτῶν εἰς τὴν θέσιν Κυνηγάρει ἐγγὺς τῆς γεφύρας τοῦ Λάδωνος εὐρέθη εὐμεγέθης ἀμφορεύς ἄνευ ἐγχρώμων παραστάσεων ἀλλὰ καλῆς τέχνης, ὑπὸ κατοίκων τῶν Φιλίων, ἀπὸ τοῦ εὐρημα δὲ τοῦτο ἐνεπνεύσθη τὸ ὠραῖον διήγημά του «Τὸ κύπελλον τῆς Ἑταίρας» ὁ προῶρως ἐκλιπὼν συμπαθέστατος λογοτέχνης συμπολίτης μας Στέργιος Ρουσσος, τὸ ὅποιον ἔτυχε ἐπαίνου εἰς προκηρυχθέντα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην λογοτεχνικὸν διαγωνισμόν. Ἐπίσης πρὸ τινῶν ἐτῶν οἱ οὐχὶ πρὸ πολλοῦ ἐκλιπόντες συμπολιταὶ μας πρωτοεξάδελφοὶ Ἄνδρ. καὶ Ἀθ. Σπυρόπουλοι εὗρον εὐμεγέθη πίθον εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ χαλκοῦν ὠξειδωμένον ἐγχειρίδιον. Ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλοι συμπολιταὶ μας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀνεῦρον πίθους ραγισμένους καὶ πολλὰ θραύσματα τοιούτων καὶ γενικῶς παρὰ τὸν Λάδωνα ἀπὸ τῆς θέσεως Κυνηγάρει μέχρι τῆς θέσεως Μπαμπακιά ἢ Στεφανιά, κειμένης πλησίον τῆς θέσεως Καρυά, παρατηροῦνται ἀκόμη καὶ συντρίμματα, πλήθος κεράμων καὶ πίθων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἀφευδεῖς μάρτυρας ὅτι ἐκεῖ ἔκειντο ἀρχαῖοι οἰκισμοί, οἱ ὅποιοι εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Πausανίου ἀναφερόμενα πολιίσματα Ἀργεάθαι καὶ Λυκοῦντες δεδομένου ὅτι ταῦτα εὐρίσκοντο πρὸ τῆς Σκοτάνης τῆς ὁποίας ἡ θέσις ἦτο παρὰ τὰ σημερινὰ Καλύβια τῆς Σκοτάνης. Ὅτι οἱ Ἀργεάθαι καὶ οἱ Λυκοῦντες εὐρίσκοντο πρὸ τῆς Σκοτάνης καὶ συνεπῶς ἐντὸς τῆς σημερινῆς περιοχῆς τῶν Φιλίων προκύπτει ἀπὸ αὐτὸν τοῦτον τὸν Πausανίαν ἀρκεῖ νὰ μελετηθῆ μετὰ προσοχῆς τὸ ἀνωτέρω χωρίον. Οὗτος γράφει ὅτι ἐκ Καφυῶν μετὰ πορείαν 7 σταδίων¹ καταβαίνει τις εἰς τοὺς Νάσους² καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μετὰ πορείαν 50 σταδίων εἶναι ὁ Λάδων. Ὅταν διαβῆ τις τὸν ποταμὸν φθάνει εἰς τὸ δάσος τοῦ Σόρωνος διερχόμενος διὰ τῶν Ἀργεαθῶν, τῶν Λυκούντων καὶ τῆς Σκοτάνης. Ὁ Πausανίας εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἀναγράφει κατὰ σειρὰν τοὺς οἰκισμοὺς διὰ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ διέλθῃ τις διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ δάσος τοῦ Σόρωνος. Πρῶτον δι' Ἀργεαθῶν, δεύτερον διὰ Λυκούντων καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ Σκοτάνης. Θὰ ἦτο ἐντελῶς παράλογον νὰ τοποθετήσωμεν τὰ πολιίσματα ταῦτα ἐκεῖθεν τῆς Σκοτάνης καὶ μάλιστα εἰς τὴν περιοχὴν Μαμαλούκας καὶ Τσαρουχλίου ἢ καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς Σκοτάνης, ἀφ' οὗ ὅλως φυσικῶς καὶ ἀβιάστως ἐκ τῶν

1. Τὸ στάδιον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦτο μέτρον μήκους ἰσοδυναμοῦν πρὸς 184 μέτρα.

2. Εἶναι γενικῶς παραδεδεγμένον ὅτι Νάσοι εἶναι ὁ Δαρείικος κάμπος.

γραφομένων ὑπὸ τοῦ Πausανίου συνάγεται ὅτι ἔκειντο ἐντεῦθεν ταύτης εἰς τὴν περιφέρειαν Φιλίων. Τοιαύτη τυχὸν λύσις θ' ἀπετέλει διαστροφὴν τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Πausανίου καὶ διαστρέβλωσιν τῆς ἀληθείας¹.

Γ' ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Δέκα ὡς ἔγγιστα λεπτὰ τῆς ὥρας βορείως τῶν Φιλίων καὶ εἰς τὴν ὁμαλὴν τοποθεσίαν Ἅγιος Νικόλαος ὑπάρχουν ἀρχαιότητες τῆς Βυζαντινῆς περιόδου. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὑπῆρχε ἀναμφισβητήτως σημαντικὸς οἰκισμὸς διότι διατηροῦνται ἀκόμη θεμέλια μεγάλου ναοῦ βυζαντινῆς ἐποχῆς ρυθμοῦ βασιλικῆς μήκους 20 καὶ πλάτους 10 περίπου μέτρων καὶ ὑδραγωγεῖον 100 περίπου μέτρων μήκους. Ἐγγύτατα τοῦ Ἅγ. Νικολάου καὶ εἰς θέσιν ὀνομαζομένην Ράχη τοῦ Μπραΐμη ὑπῆρχε ἀρχαῖον νεκροταφεῖον ὡς προκύπτει ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κεράμων ποῦ ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐκεῖ, ἀρκετὰ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἀκόμη. Ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἅγ. Νικολάου πολλὰ κεράμεια συντρίμματα, ἄλλοτε δὲ ὑπῆρχον καὶ λείψανά τινα οἰκοδομικῆς ἐξαφανισθέντα ἤδη, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀψευδεῖς μάρτυρας ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἄλλοτε σημαντικὸς οἰκισμὸς. Ὁ Γ. Παπανδρέου² ἀναγράφει ἀπλῶς ὅτι ὁ ναὸς εἶναι βυζαντινῆς ἐποχῆς. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ οἰκισμὸς εἶναι ἀρχαιότερος καὶ τῆς βυζαντινῆς περιόδου διότι ἡ τοποθεσία εἶναι καταλληλοτάτη δι' οἰκισμὸν, δεδομένου ὅτι καὶ ὁμαλὴ καὶ ὑγιεινὴ εἶναι καὶ ἄφθονον ὕδωρ ἀναβλύζει τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν σπουδαῖα πλεονεκτήματα δι' ἴδρυσιν οἰκισμοῦ. Δὲν εἶναι

1. Ἀπορίας ἄξιον τυγχάνει πῶς ὁ Γ. Παπανδρέου, ὁ ὁποῖος ἦτο σοβαρὸς καὶ ἐμβριθὴς ἐπιστήμων καὶ εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἀκεραία ἡ ἐπιστημονικὴ δόξα ὅτι πρῶτος ἠσχολήθη μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρῦτων τὰς ὁποίας ἀνέσυρεν ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, τὰ δὲ ἔργα του ἀποτελοῦν τὴν δεξαμενὴν ἐκ τῆς ὁποίας ἀντλοῦν πληροφορίας ὅσοι μεταγενεστέρως ἠσχολήθησαν μὲ αὐτάς, ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀνακρίβειαν. Μόνη λογικὴ ἐξήγησις τούτου καθ' ἡμᾶς εἶναι ὅτι ἐκ παραδρομῆς δὲν ἐνεβάθυνε εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Πausανίου καὶ ὅτι δὲν ἐνήργησεν ἐπιτόπιον ἔρευναν ἐκ τῆς ὁποίας θὰ κατετοπίζετο καὶ θὰ διεπίστωνε τὴν ὑπαρξίν τῶν λειψάνων τῶν ἀρχαίων πολισμάτων εἰς τὰς ἀνωτέρω θέσεις. Οὔτε ἐξ ἄλλου εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὰ ἀνωτέρω εὐρήματα (ἀμφορέα, πίθους κλπ.) διότι ταῦτα ἤλθον εἰς φῶς μετὰ τὴν συγγραφὴν τῶν ἀνωτέρω μελετῶν του.

Καὶ ἄλλοι συμπολιταὶ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς ἐπαρχίας μας τοποθετοῦν τοὺς Ἀργεάθας καὶ τοὺς Λυκοῦντας ὅπου καὶ ὁ Παπανδρέου ἀντιγράφοντες ἀπλῶς τοῦτον. Αἱ γινώμαι τῶν ὅμως, ἀποτελοῦσαι δάνειον εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ θησαυροφυλακίου τούτου καὶ οὐδὲν προσθέτουσαι εἰς ὅσα οὗτος ἔγραψε, δὲν εἶναι ἄξια ἰδιαίτερας προσοχῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου παρέλκει νὰ γίνῃ περὶ αὐτῶν λόγος.

2. Γ. Παπανδρέου Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρὶς σελ. 272 καὶ Ἱστορία τῶν Καλαβρῦτων σελ. 274.

Εἰκὼν 3. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Γ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.
Ταξίαρχος ἐν π.δ., Πρόεδρος Κοινότητος Φιλίων (1954 — 1960)

καθόλου ἀπίθανον ὑπὸ τὸν βυζαντινὸν ναὸν νὰ ὑπῆρχε ἀρχαῖος τοιοῦτος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ ἐκχριστιανισθέντες κάτοικοι ἔκτισαν τὸν ναὸν των. Κατὰ τὰς γενομένας πρὸ ἔτους ἐργασίας ὑδρομαστεύσεως καὶ καλλιεργείας τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος εἰς τὴν θέσιν ταύτην διὰ τὴν μεταφορὰν του εἰς Φίλια ἀνευρέθησαν πολλοὶ ἀνθρώπινοι σκελετοὶ εἰς βάθος 2 περίπου μέτρων ἔξ οὗ συνάγεται ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλο νεκροταφεῖον ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἡ θέσις αὕτη κατωκλήθη τοῦλάχιστον δις εἰς διαφόρους περιοχάς.

Δ' ΛΟΥΣΤΡΑ

Βορειοδυτικῶς τῶν Φιλίων εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας ἀπὸ τούτων καὶ εἰς τὴν θέσιν Λούστρα σώζονται ἐρείπια ἀρχαίων κτισμάτων ἀγνώστου ἐποχῆς. Τὰ ἐρείπια ταῦτα πρὸ 50—60 ἐτῶν διετηροῦντο εἰς καλλιτέραν τῆς σημερινῆς κατάστασιν, σήμερον ὅμως τείνουν νὰ ἐκλείψουν ὀλοσχερῶς διότι οἱ κάτοικοι τῶν Φιλίων χρησιμοποιοῦν ταῦτα ὡς οἰκοδομικὸν ὕλικὸν διὰ τὴν περιμάνδρωσιν τῶν κτημάτων των.

Ε΄ ΠΥΡΓΟΣ

Εἰς τὴν θέσιν Πύργος κειμένην εἰς ἀπόστασιν 5 περίπου χιλιομέτρων βορειοανατολικῶς τῶν Φιλίων, διατηροῦνται ἐρείπια φραγκικοῦ πύργου ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομά της ἡ θέσις αὕτη. Κατωτέρω εἰς τὸ περὶ Φραγκοκρατίας κεφάλαιον θὰ γίνῃ εἰδικώτερον λόγος διὰ τὸν φραγκικὸν πύργον τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια τείνουν νὰ ἐξαφανισθοῦν δι' ὄν λόγον καὶ τὰ τῆς Λούστρας.

ΣΤ΄ ΦΙΛΕΪΚΟ ΓΕΦΥΡΙ

Τέλος, ἀρχαιότητα ἀποτελεῖ, καὶ εἶναι μία τῶν ἀρχαιότερων ἀξιολόγων γεφυρῶν τῆς Πελοποννήσου, ἂν μὴ ἀρχαιότερα ὄλων, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Λάδωνος γέφυρα, ἡ γνωστὴ ὡς Φιλέϊκο Γεφύρι, κατασκευασθεῖσα, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ὑπὸ τοῦ Τσερνοτάμπεη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1512 – 1530.

Ἡ γέφυρα αὕτη εἶναι κομψῆς κατασκευῆς, λιθόκτιστος, ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τόξων, ἐνὸς μεγάλου, τοῦ κεντρικοῦ, καὶ δύο μικροτέρων ἐκατέρωθεν τούτου καὶ εἶναι στερεωτάτη, οὐδεμίαν ὑποστᾶσα βλάβην καίτοι ἀριθμεῖ βίον 450 ἐτῶν.

ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ ΦΙΛΑΙΩΝ

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω προβάλλει τὸ ἐρώτημα διατὶ ἐξέλιπον οἱ οἰκισμοὶ τῶν Ἀργεαθῶν, Λυκούντων, καὶ Ἀγίου Νικοκλάου καὶ τι ἀπέγιναν οἱ κάτοικοί των. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο οὐδεμία μετὰ βεβαιότητος δύναται νὰ δοθῇ ἀπάντησις, αἱ δὲ περὶ αὐτῶν, ὡς καὶ ἄλλων ἐξαφανισθεισῶν πόλεων καὶ πολισμάτων, διατυπωθεῖσαι γινῶμαι εἰκασίας μόνον ἀποτελοῦν. Πιθανόν εἶναι ὅτι οἱ ἀνωτέρω οἰκισμοὶ κατεστράφησαν ὑπὸ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν ὡς τῶν Αἰτωλῶν, Βανδάλων ἢ Γότθων, ἢ πιθανώτερον, ὅτι οἱ δύο πρῶτοι ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων των καὶ κατηρειπώθησαν ἐπειδὴ διήρχοντο συχνὰ δι' αὐτῶν ἐχθρικὰ στρατεύματα καὶ ληστρικὰ στίφη, δεδομένου ὅτι ἔκειντο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἢ ἐγγὺς ταύτης, τῆς ἀγούσης ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας εἰς τὴν Ἀχαΐαν, τὰ ὁποῖα προέβαινον εἰς καταστροφὰς καὶ λεηλασίας. Οἱ κάτοικοί των πιθανῶς ἐγκατεστάθησαν περὶ τὸ 200 – 300 μ.Χ. εἰς τὴν ὄρεινὴν, βορείως τῶν Φιλίων καὶ ἐλάχιστα ἀπ' αὐτῶν ἀπέχουσαν θέσιν λεγομένην σήμερον Ἅγιος Νικόλαος ἡ ὁποία εἶναι ἐπίπεδος, ὑγιεινὴ, ἔχει ἄφθονον ὕδωρ καὶ εἶναι ἀπὸ πά-

Εἰκὼν 4. ΔΗΜ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Στρατηγὸς ἐ.ἀ.
Πρόεδρος Παγχαλαβρυτινῆς Ἐνώσεως, Πρόεδρος Ἀδελφότητος Φιλιωτῶν.

σης ἀπόψεως ἀρίστη δι' ἐγκατάστασιν οἰκισμοῦ, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ὡς ὀρεινὴ καὶ κειμένη μακρὰν ὀδικῆς ἀρτηρίας, παρεῖχεν ἀσφάλειαν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν. Βραδύτερον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 805 καὶ 867 ὁ οἰκισμὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν τὸ ὄνομα, κατεστράφη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τῶν Σλαύων, οἱ δὲ κάτοικοι τούτου ὡς καὶ τινες τῶν κατοίκων τοῦ ἀρχαίου Κλείτορος¹,

1. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν προκύπτει ὅτι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 735—776 εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Κορίνθου ὑπήγοντο 32 ἐπισκοπαὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ τοιαύτη τοῦ Κλείτου. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Διον. Ζακυθινὸς εἰς τὴν περισπούδαστον μελέτην του «Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι» γράφει, ἐν σελ. 45, ὅτι Κλείτος εἶναι ὁ ἀρχαῖος Κλείτωρ ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ἔκειτο ἡμίσειαν περίπου ὥραν δυτικῶς τῆς Κάτω Κλειτορίας (Μαζεΐκων). Ἐὰν θεωρηθῇ ἀληθὲς ὅτι Κλείτος εἶναι ὁ Κλείτωρ, τότε οὗτος ὑφίστατο μέχρι τῆς χρονολογίας ταύτης, ἔστω καὶ ὡς οὐχὶ σημαντικὸς οἰκισμὸς, καταστραφεὶς πιθανώτατα ὑπὸ τῶν Σλαύων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 805—867. Οἱ Σλαῦοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τὰ ἔτη 805-829, 842 καὶ 847, 867 κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ ναὶ μὲν ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου Λ. Σκληροῦ καὶ Θεοκτίστου Βρυενίου καὶ ἐξηναγκάσθησαν εἰς ὑποταγὴν οὐχ ἤττον ὅμως ἐπροξένησαν μεγάλας διαρπαγὰς, λεηλασίας καὶ καταστροφὰς εἰς βᾶρος τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν ὁποίων κατώκουν εἰς γειτονικὰς ἢ ἀμφιμίκτους κώμας (Δ. Ζακυθινὸς ὡς ἄνω).

καταστραφέντος καὶ τούτου ὑπὸ τῶν ἰδίων, ἐγκατεστάθησαν νοτιώτερον εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται σήμερον τὰ Φίλια καὶ ἀποτελοῦν οὗτοι ἐν μέρει τοὺς ἀπωτέρους προγόνους τῶν σημερινῶν Φιλαίων. Λέγομεν ἐν μέρει διότι εἰς τὰ Φίλια ἐγκατεστάθησαν βραδύτερον καὶ πολλὰ οἰκογένεια ἐκ τῶν πεδινῶν τῆς Ἡλείας, ὡς εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ἐκτίθεται, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν, ὡς ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐκτεθῆ.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην μας εἶναι ἀπολύτως βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ περιοχὴ τῆς κοινότητος Φιλίων κατοικεῖται συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων, καὶ τῶν προϊστορικῶν ἔτι χρόνων. Καὶ τοῦτο διότι εἰς αὐτὴν ἀνήκει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Λάδωνος τῆς ὁποίας οἱ εὐφοροὶ ἀγροὶ καὶ αἱ πλούσιαι βοσκαὶ καθίστων εὐχερῆ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας καὶ τὴν ἐκ τούτων ἄνευ, μεγάλων τουλάχιστον, στερήσεων διαβίωσιν τῶν κατοίκων. Ὡς ἐκ τούτου εὐλογον εἶναι νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἔκπαλαι κατωκῆθη ἡ περιοχὴ αὕτη ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς περιφερείας, τῶν Ἀζάνων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐθεωρεῖτο ἀληθῆς γῆ τῆς ἐπαγγελίας δεδομένου ὅτι τὸ μέγιστον τμήμα τῆς Ἀζανίας ἦτο ξηρόν, τραχὺ καὶ ἄγονον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1205 μ.Χ. καταλήψεως τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἢ ἐπαρχία Καλαβρύτων, πλὴν μικροῦ τμήματος ταύτης, ἀπετέλει τὸ βορειοδυτικὸν τμήμα τῆς Ἀρκαδίας καὶ ὀνομάζετο Ἀζανία ἢ Ἀζανίς, οἱ δὲ κάτοικοί τῆς Ἀρκᾶδες - Ἀζᾶνες. Τὴν Ἀζανίαν ἐνθυμίζει σήμερον ἡ λέξις Κατσάνα, ὡς καλεῖται ἡ περιφέρεια τῶν τέως Δήμων Λευκασίου καὶ Κλειτορίας¹. Ἡ περιφέρεια τῆς σημερινῆς Κατσάνας ἀπετέλει τὸ κέντρον βάρους τῆς ἀρχαίας Ἀζανίας διότι εἰς αὐτὴν ἔκειτο ἡ μεγαλυτέρα καὶ σπουδαιότερα πόλις ταύτης, ὁ Κλείτωρ, ὡς καὶ πολυάριθμοι εἰς αὐτὸν ὑπαγόμενοι οἰκισμοὶ² καὶ ἐπὶ πλέον διότι ἦτο πλέον προωδευ-

1. Ἡ λέξις Κατσάνα παράγεται κατὰ παραφθορὰν ἐκ τῆς λέξεως Ἀζανία (Ἀζανία — Ἀζάνα — Κατζάνα — Κατσάνα). Ὡς προκύπτει ἐκ πλείστων ὄσων ἐγγράφων ἐκδοθέντων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἢ Κατσάνα τότε ἐλέγετο Κατζάνα.

2. Ὡς οἱ Ἀργεᾶθαι, Λυκοῦντες, Λευκάσιον, Μεσοβόα, Σκοτάνη κλπ.

μένη οικονομικῶς τῶν ἄλλων λόγῳ τῶν εὐφόρων καὶ μεγάλων κοιλάδων τοῦ Λάδωνος καὶ τοῦ Ἄροαίου.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀζανίας ἀποτελεῖ μέρος τῆς γενικῆς ἱστορίας τῶν Ἀρκάδων διότι κοινὰ εἶναι τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἐν γένει ἱστορικὰ περιστατικά τῶν Ἀζάνων καὶ τῶν ἄλλων Ἀρκάδων. Κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων ἀπετέλεσεν ἴδιον διοικητικὸν διαμέρισμα, βαρωνίαν ὡς ἐλέγετο τότε, ὑπὸ τὸ ὄνομα Καλάβρυτα, ἄγνωστον ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς κατωτέρω εἰς τὸ περὶ φραγκοκρατίας κεφάλαιον θὰ γίνῃ λεπτομερέστερον λόγος. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἱστορία τῆς Ἀζανίας, καὶ συνεπῶς καὶ τῶν Φιλίων, συμπορεύεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀρκαδίας, μετὰ δὲ τὴν περίοδον τῆς Φραγκοκρατίας ἐντάσσεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας μας, τὴν τύχην τῆς ὁποίας ἀκολουθοῦν καὶ τὰ Φίλια. Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν ὅμως εἰς τὴν ἱστορικὴν περίοδον θ' ἀσχοληθῶμεν δι' ὀλίγων μὲ τὴν προϊστορικὴν τοιαύτην ἀρχίζοντες μὲ τοὺς μύθους.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Πάμπολλοι εἶναι οἱ μῦθοι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν Ἀζανίαν ἀλλὰ θὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα μόνον τοὺς ἔχοντες σχέσιν μὲ τὸν Λάδωνα¹ διότι ὁ Λάδων εἶναι κατ' ἐξοχὴν ποταμὸς τῶν Φιλίων (Φιλέϊκο ποτάμι τὸν ἀποκαλοῦν ὄλα τὰ γύρω χωριά) καὶ δι' αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν φιλέϊκοι μῦθοι. Ὁ Λάδων, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ἀχαΐας ἀπὸ ἀπόψεως μήκους καὶ ποσότητος ὑδάτων, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο εἰς ἐκ τῶν πλέον φημισμένων καὶ πολυμυνῆτων ποταμῶν. Ἡ στενὴ καὶ βαθεῖα κοιλάς ἡ σχηματιζομένη κατὰ τὸν ροῦν του, τὰ διαυγῆ ὕδατά του, ἡ πλουσία βλάστησις τῶν ὄχθῶν του καὶ τὸ ὑπὸ μορφὴν πρασίνου τάπητος ἐκτεινόμενον ἔδαφος ἀπετέλεσαν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ τὸ ὁποῖον λέγεται « Ἀρκαδικὸν τοπεῖον » δηλαδὴ τοπεῖον παρέχον εἰς τὸν θεατὴν μαγευτικὴν εἰκόνα. Καὶ σήμερον ἀκόμη ὁ Λάδων παρὰ τὴν γενομένην σημαντικὴν ἀποφίλωσιν τῶν ὄχθῶν του, θυσίαν καταστᾶσαν ἀναγκαίαν εἰς τὸν Μολῶχ τῆς ἐκβιομηχανίσεως,² διατηρεῖ σημαντικὸν μέρος τῆς φυσικῆς ὠραιότητός του. Ὁ συμπο-

1. Ὁ Λάδων παλαιότερα ἐλέγετο καὶ Ρουφιᾶς.

2. Τὰ ὕδατά του χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ φερωνόμου ὑδροηλεκτρικοῦ ἐργοστασίου.

λίτης μας λογοτέχνης Π. Παπαρρηγόπουλος τοῦ ἀφιέρωσε θαυμασίους λυρικούς στίχους. Ἐκ τῶν πολλῶν μύθων τῶν ἐξεισομένων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Λάδωνος ἀναγράφομεν τοὺς κυριωτέρους.

Ὁ Λάδων κατὰ τὴν μυθολογίαν¹ εἶναι υἱὸς τοῦ Τυφῶνος καὶ τῆς Ἐχίδνης, εἶναι φοβερὸς τὴν ὄψιν δράκων καὶ ἀκοίμητος φύλαξ τῶν χρυσῶν μῆλων τῶν Ἑσπερίδων, τὰ ὅποια μεταβαίνει νὰ ἀρπάξῃ ὁ Ἡρακλῆς καὶ τὰ ὅποια εἶναι ταυτόσημα μὲ τὰς λαμπρὰς δαμάλεις τοῦ Γηρυόνοιο τοῦ τρικεφάλου γιγαντιαίου τέρατος τὸ ὅποιο μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα καταβάλλει ὁ ἡμίθεος. Ἡ ἐξήγησις τοῦ μύθου εἶναι ὅτι ὁ Γηρυόνης εἶναι ἡ τερατώδης προσωποποίησις τῆς θυέλλης ἢ ὅποια ἐν τέλει ἐξουδετεροῦται ὑπὸ τοῦ φωτὸς τοῦ Ἡλίου, τὸ ὅποιο συμβολίζει ὁ Ἡρακλῆς.

Ἡ Κερυνίτις ἔλαφος τῆς ὁποίας οἱ πόδες εἶναι χαλκοῖ καὶ τὰ κέρατα χρυσᾶ συλλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Λάδωνος μετὰ καταδίωξιν ὀλοκλήρου ἔτους καὶ παραδίδεται εἰς τὸν Εὐρύσθεα. Ἡ θαυμασία αὕτη ἔλαφος μὲ τὰ χρυσᾶ κέρατα καὶ τὴν θαυμαστὴν ἀντοχὴν συμβολίζει τὴν σελήνην τοῦ οὐρανοῦ τῆς Ἀζανίδος. Χαριτωμένος εἶναι ὁ μῦθος ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὴν Δάφνην, θυγατέρα τοῦ Λάδωνος καὶ τῆς Γῆς. Ὠραία καὶ ἀγνή παρθένος ἡ Δάφνη διωκομένη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ ὁποῖος τὴν ἠγάπα, φεύγει δρομαίως διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν θεόν. Ἐκεῖνος τὴν καταφθάνει καὶ τὴν ἐναγκαλίζεται προσπαθῶν νὰ τὴν κατακτήσῃ, αὕτη ὅμως διὰ νὰ σώσῃ τὴν παρθενίαν της κραυγάζει γοερῶς καλοῦσα εἰς βοήθειαν τὴν μητέρα της, ἡ ὅποια ἐμφανιζομένη αἰφνιδίως ἀποσπᾷ τὴν θυγατέρα της ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα, ἀνοίγει τοὺς κόλπους της καὶ δέχεται αὐτήν. Εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἐξηφανίσθη ἡ Δάφνη φύεται ἀμέσως αἰεθαλῆς θάμνος, ἡ ἀγαπημένη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα Δάφνη. Ὁ Decharme² δέχεται ὅτι ὁ μῦθος εἶναι καθαρῶς ἑλληνικὸς πλασθεὶς διὰ νὰ ἐξηγηθῇ διὰ ποῖον λόγον ἡ Δάφνη, τὸ ἀγαπημένον ὑπὸ τοῦ θεοῦ φυτόν, ἦτο σύμβολον τοῦ Ἀπόλλωνος, μὴ δυνάμενος νὰ ἐρμηνευθῇ διὰ τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας.

Ἡ Δήμητρα διωκομένη ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος διὰ νὰ τὸν ἀποφύγῃ μεταμορφώνεται εἰς φορβάδα. Ὁ θεὸς τὴν κατακτᾷ μεταμορφωθεὶς εἰς ἵππον καὶ ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἐγεννήθη κόρη ὀνομασθεῖσα Δέσποινα. Ἡ θεὰ ὠργίσθη τρομερὰ καὶ καταπραῦνεται μόνον ὅταν λούζεται εἰς τὸν Λάδωνα. Ὁ μῦθος εἶναι καθαρῶς ἀρκαδικὸς διότι δὲν ὑπάρχει ἀντίστοιχος εἰς τὴν

1. Decharme Ἑλληνικὴ Μυθολογία μετάφρασις Οἰκονομίδου σελ. 492.

2. Μυθολογία σελ. 120.

παγκόσμιον μυθολογίαν. Ἡ θεά τῆς σκοτεινῆς λίμνης Φενεοῦ ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὑδάτων τοῦ Λάδωνος καὶ τῶν κατοβοθρῶν ἐντὸς τῶν ὁποίων κατακρημνίζονται τὰ ὕδατά της ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς ἀρχαίους ἡμῶν προγόνους τὴν ιδέαν τοῦ ὑπὸ τοῦ ὕδατος βιασμοῦ τῆς γῆς καὶ ἐν μυθολογικῇ γλώσσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος βιασμὸν τῆς Δήμητρας.¹ Ἡ νύμφη Σύριγξ διωκομένη ὑπὸ τοῦ Πανός, τὸν ἔρωτα τοῦ ὁποίου ἀποκρούει, φθάνει εἰς τὸν Λάδωνα, ὁ ὁποῖος τὴν σώζει εἰσακούων παράκλησίν της. Ὅταν ὁ τραγόπους καὶ κερασφόρος θεὸς ὄρμα νὰ τὴν συλλάβῃ, αὕτη μεταμορφώνεται εἰς καλάμι, τὸ ὁποῖον ἐναγκαλίζεται ὁ Πᾶν.

Ἡ νύμφη Θέλπουσα ἦτο θυγάτηρ τοῦ Λάδωνος. Ἐξ αὐτῆς ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ ἀρκαδικὴ πόλις Θέλπουσα, κειμένη παρὰ τὸν Λάδωνα καὶ ἀκμάσασα κυρίως κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ἀζανία ἡ ὁποία, ὡς καὶ προηγουμένως εἶπομεν, ἀπετέλει τμῆμα τῆς Ἀρκαδίας ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἐκ τοῦ μυθολογικοῦ βασιλέως ταύτης Ἀζᾶνος υἱοῦ τοῦ Ἀρκάδος. Γλωσσικῶς ἡ λέξις Ἀζανία παράγεται ἐκ τῆς λέξεως ἄζα (ξηρασία) καὶ σημαίνει τόπον ξηρόν, τραχύν. Κατὰ τινες οἱ Ἀζᾶνες ἦσαν λαὸς αὐτόχθων Πελασγικὸς οὐδέποτε ὑποκατασταθεὶς ὑπ' ἄλλου ἀπὸ παλαιᾶς ἐποχῆς. Κατ' ἄλλους οἱ Ἀζᾶνες κατῆλθον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ εἶναι συγγενεῖς πρὸς τοὺς Εὐρυτᾶνας, Ἀθαμᾶνας, Ἀνιᾶνας, καὶ ἄλλα Πελασγικὰ φύλα. Εἶχον ἔμφυτον τάσιν πρὸς μετανάστευσιν λόγῳ τοῦ ἀγόνου ἐδάφους. Πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἀπώκησαν τὴν πόλιν Ἐπίκτητον εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀρκάδων ἵδρυσαν καὶ ἄλλας ἀποικίας εἰς Κύπρον, Ζάκυνθον καὶ Σικελίαν.

Οἱ Ἀζᾶνες ἔζων ἀπλῆν γεωργικὴν ζωὴν καὶ ἐτρέφοντο μὲ θηράματα καὶ καρπούς καὶ μεταξὺ ἄλλων μὲ βαλάνους, καὶ δι' αὐτὸ ἐλέγοντο βαλανηφάγοι,² μέχρι τοῦ Ἀρκάδος ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδίδαξε τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου δι' ἄρότρου.

1. Decharme Μυθολογία σελ. 315. Κατ' ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ μύθου ἐκ τῆς ἐνώσεως τῆς Δήμητρας καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐγενήθη ὁ θαυμασίος ἵππος Ἀρίων, Ἐρίων καλούμενος εἰς τὴν Ἀρκαδικὴν διάλεκτον. (Παυσανίου Ἀρκαδικὰ 25, 7 τὴν δὲ Δήμητρα τεκεῖν φασὶν ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος.... καὶ ἵππον Ἀρείονα).

2. Οἱ ἐκ τῶν συμπολιτῶν μας Καλαβρυτινῶν ἀσχοληθέντες μὲ τὴν τροφὴν τῶν προγόνων μας Ἀρκάδων - Ἀζάνων γράφουν ὅτι οὗτοι ἐτρέφοντο μὲ βαλάνους ἐξ οὗ

Ἡ Ἀζανία οὐδέποτε ὑπετάγη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, Ἀθηναίους, Αἰτωλοὺς ἢ Μακεδόνας. Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἐτόλμησαν νὰ προσβάλουν τὴν Ἀζανίαν διότι εἰς σχετικὸν ἐρώτημά των ἔλαβον τὸ ἐξῆς χρησμὸν ἀπὸ τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν¹.

Ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς; μέγα μ' αἰτεῖς οὐ τοι δώσω
πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἕασιν
οἱ σ' ἀποκωλύσουσιν. Ἐγὼ δέ τοι οὔτι μεγαίρω.

Κατὰ τὴν μυθολογίαν τῶν Ἀρκάδων πρῶτος ἐβασίλευσε αὐτῶν ὁ Πελασγὸς καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ Λυκάων, Νύκτιμος, Ἀρκάς, Ἀζάν, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε εἰς τὴν Ἀζανίαν, ὁ υἱὸς τοῦ Κλείτωρ ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὴν φερώνυμον πόλιν, Ἀγαπήνωρ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ὁποῖοι οἱ Ἀρκάδες μετέσχον τῆς κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατείας μεταφερθέντες ἐπὶ 60 πλοίων τῶν Ἀγαμέμνονος² καὶ ἄλλοι μετὰ τοὺς ὁποῖους ἐβασίλευσε ὁ Πολυμνήστωρ ὁ ὁποῖος ἐνίκησε κατὰ τὸ 743 π.Χ. τοὺς Σπαρτιάτας εἰσβάλλοντας εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἄρχεται ἡ ἱστορικὴ περίοδος.

Οἱ Ἀζᾶνες ἦσαν κατ' ἐξοχζην λιτοδίαιτοι. Ἐτρέφοντο μὲ ἄρτον ἐκ σίτου ἢ κριθῆς, χόρτα, καρπούς καὶ ὀλίγον κρέας τὸ ὁποῖον ἐπορίζοντο κυρίως ἐκ τοῦ κυνηγιοῦ. Ἦσκολοῦντο κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Προσφιλέστεραι ἀπασχολήσεις των ἦσαν ἡ μουσικὴ καὶ τὸ κυνήγιον. Αἱ οἰκίαι των ἦσαν μικραὶ, χαμηλαὶ καὶ ἄνευ διακοσμήσεων. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς καὶ ἀρχαίκοις χρόνους ἐνεδύοντο μὲ δέρματα κατοικιδίων ζῶων καὶ βραδύτερον μὲ ὑφαντοὺς χιτῶνας κατασκευαζόμενοι ὑπὸ τῶν γυναικῶν των. Ἐσέβοντο βαθύτατα τοὺς νεκροὺς των, τοὺς ὁποῖους ἔθαπτον. Ὡς θεοὺς ἐλάτρευον κυρίως τὸν Δία, τὴν Ἄρτεμιν, καὶ τὸν Πᾶνα.

βαλανηφάγοι καλοῦνται. Τοῦτο γενικῶς διατυπούμενον (διὰ πᾶν εἶδος βαλάνων), εἶναι σφαιερὸν διότι ὁ Πausanias γράφει ὅτι ἔτρωγαν μόνον τὰς βαλάνους τῆς δρυὸς τῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν ποικιλίαν τῆς φηγοῦ. (Paus. VIII, 2, 6 ὁ Πελασγός... ὁ δὲ τὸν καρπὸν τῶν δρυῶν οὔτι ποῦ πασῶν, ἀλλὰ τὰς βαλάνους τῆς φηγοῦ τροφήν ἐξεῦρεν εἶναι). Τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν διότι οἱ βάλανοι τῆς φηγοῦ περιέχουν ὀλιγωτέραν κυτταρίνην καὶ τανίνην καὶ μεγαλυτέραν ποσότητα ἀμύλου καὶ τοῦτο τοὺς καθιστᾷ περισσότερο εὐπέπτους, ἀφομοιωσίμους καὶ θρεπτικωτέρους τῶν ἄλλων. Ἡ γεῦσις των εἶναι γλυκεῖα ὡς τῶν καστανῶν, τρώγονται δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐνῶ αἱ βάλανοι τῶν ἄλλων δρυῶν τρώγονται μόνον ἀπὸ τοὺς χοίρους. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ πρόγονοί μας τῆς προϊστορικῆς περιόδου ἐγνώριζον καλῶς νὰ ἐκλέγουν τὴν τροφήν των. Ἡ φηγὸς εἶναι διαφορὰ (ποικιλία) τοῦ εἶδους «δρῦς ἢ μαλλωτῆ» (Φυτολογικὸν λεξικὸν Π. Γενναδίου).

1. Ἡροδότου Μοῦσαι. Κλειῶ παρ. 66.

2. Ὀμήρου Ἰλιάς Β 603—614.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ — ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑ

Κατὰ τὸν Ζ' π.Χ. αἰῶνα κατηργήθη ἡ βασιλεία εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἐκάστη πόλις ἐτέλει ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἰδίων ἀρχόντων.

Αἱ πόλεις τῆς Ἀρκαδίας ἀπετέλεσαν τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκαδῶν, εἶδος ὁμοσπονδίας, πρὸς ἀπὸ κοινοῦ ἄμυναν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Ἀζᾶνες ἐπολέμησαν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς Θερμοπύλας¹ καὶ Πλαταιάς κατὰ τῶν Περσῶν. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐτάχθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀρκαδῶν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Σπαρτιατῶν². Κατὰ τὸ 401 π.Χ. 13.500 πολεμισταὶ ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς μετέσχον τῆς κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου ἐκστρατείας τοῦ Κύρου³. Ἐκ τούτων σημαντικὸς ἀριθμὸς ἦσαν Ἀζᾶνες εἰς τῶν ὁποίων, ὁ ἐκ Λουσῶν Εὐρύλοχος, ἔσωσε τὸν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν δολοφονίαν τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἐκλεγέντα τοιοῦτον, Ξενοφῶντα τὸν Ἀθηναῖον τὸν συγγραφέα τοῦ ἐξόχου ἱστορικοῦ ἔργου «Κύρου Ἀνάβασις»⁴.

Οἱ Ἀζᾶνες ἦσαν εὐρωστοὶ βοσκοὶ καὶ γεωργοὶ καὶ τὸ ὑγιέστερον καὶ βιολογικῶς ἰσχυρότερον Ἑλληνικὸν φύλον καὶ δι' αὐτὸ ἦσαν περίφημοι στρατιῶται καί, ὡς τοιοῦτοι, περιζήτητοι μισθοφόροι⁵.

Γενικῶς οἱ Ἀζᾶνες μετέσχον ὅλων τῶν μετὰ ταῦτα πολέμων μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.

Ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς Ἀζανίας ἦτο ὁ Κλείτωρ ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπήγοντο οἱ σχετικῶς πλησίον τούτου κείμενοι οἰκισμοὶ Σκοτάνη, Μεσοβόα,

1. Ἡροδότου Μούσαι Πολύμνια παρ. 202.

2. Θουκυδίδου Πελοποννησιακὸς Πόλεμος βιβλ. Β' παρ. 9.

3. Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασις βιβλ. Α' κεφ. 3, 6 καὶ 7 ἰδίᾳ βιβλίον ΣΤ' κεφ. 2 παρ. 9—11.

4. Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασις βιβλ. Δ κεφ. 2 παρ. 21. Ἡ παράγραφος αὕτη ἐν μεταφράσει ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὅταν οἱ βάρβαροι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατήρχετο ὁ Ξενοφῶν ἐκύλιον μεγάλους λίθους καὶ ἐνὸς ἔθραυσαν τὸ ἓνα σκέλος, τὸν δὲ Ξενοφῶντα ἐγκατέλειψεν ὁ ὑπασπιστὴς του, ὁ ἔχων τὴν ἀσπίδα. Ὁ δὲ ὀπλίτης Εὐρύλοχος ὁ Λουσιεύς, ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν καὶ τοποθετηθεὶς εἰς τρόπον ὥστε νὰ προσταπίξῃ καὶ τοὺς δύο (τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸν ἑαυτὸν του) ὑπεχώρει καὶ οἱ ἄλλοι ἀπῆλθον πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶχον σταθῆ παρατεταγμένοι πρὸ μάχην».

5. Α. Μπέρν «Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία» σελ. 35 καὶ 242.

Λευκάσιον ὡς καὶ οἱ Ἀργεάθαι καὶ οἱ Λυκοῦντες. Οἱ κάτοικοι τῶν δύο τελευταίων οἰκισμῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ ἀπώτατοι πρόγονοι τῶν σημερινῶν Φιλαίων ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὡς καὶ οἱ κάτοικοι τῶν λοιπῶν οἰκισμῶν συνεπολέμουν πάντοτε μετὰ τοῦ Κλείτορος τὴν τύχην τοῦ ὁποίου συνεμερίζοντο. Ὁ Κλείτωρ ἔκειτο ἡμίσειαν περίπου ὥραν δυτικῶς τῆς σημερινῆς Κάτω Κλειτορίας (Μαζεΐικων) καὶ κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους εὕρισκετο εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Εἶχε ἀρκετοὺς ναοὺς, διετήρει μισθοφορικὸν στρατόν, ἀνέδειξεν Ὀλυμπιονίκας ὡς τοὺς Σαμέλαν, Δαμέαν καὶ Ἀριστόδημον καὶ ἔκοπτε ἴδια νομίσματα ἐκ τῶν ὁποίων διεσώθησαν περὶ τοὺς 27 τύποι καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο δι' ὀλίγων λόγος ἀνωτέρω.¹ Ἀπετέλει μέλος τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας καὶ ἔλαβε μέρος εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν αὕτη. Ἐτελοῦντο εἰς αὐτὴν ἀθλητικοὶ ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τῆς Κορίας Ἀθηναῖς, τὰ Κόρια ²⁻³.

Κατὰ τὸ 146 π.Χ. ὁ Κλείτωρ καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν οἰκισμοὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους ὡς καὶ ἡ λοιπὴ Ἑλλὰς ἢ ὁποία ἐγένετο Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχαΐα μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κόρινθον διοικουμένην ὑπὸ Ρωμαίου Ἀνθυπάτου. Ἐλάχιστα γνωρίζομεν διὰ τὴν κατάστασιν τῆς Ἀζανίας κατὰ τὴν Ρωμαιοκρατίαν. Πιθανώτατον εἶναι ὅτι ὁ Κλείτωρ διετήρησε αὐτονομίαν τινὰ καὶ ἐδικαιοῦτο νὰ κόπῃ νομίσματα, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἔκοψε ἀργυροῦν τριώβολον μετὰ τῶν ἐτῶν 202—211 μ.Χ. πρὸς τιμὴν τῆς Ἰουλίας Δόμνας συζύγου τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Σεπτ. Σεβήρου.⁴ Ἀπὸ τοῦ δευτέρου μ.Χ. αἰῶνος αἱ Ἀζανικαὶ πόλεις καὶ γενικώτερον ἡ Ἀζανία ἀρχίζουν νὰ παρακμάζουσιν λόγῳ ἀραιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ των.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν γενομένην κατὰ τινὰς κατὰ τὸ 330 μ.Χ.⁵ καὶ κατ' ἄλλους κατὰ τὸ 395,⁶ ἄρχεται ἡ Βυζαντινὴ περίοδος.

1. Head: «Historia Numorum» (Ἱστορία τῶν Νομισμάτων) μετάφρασις Σβορώνου σελ. 562. Κατάλογοι Βρετανικοῦ Μουσείου καὶ Μουσείου Κοπεγχάγης εὕρισκόμενοι εἰς Νομισματικὸν Μουσεῖον.

2. Περὶ τοῦ Κλείτορος πλείονα εἰς τὴν μελέτην τοῦ Γ. Παπανδρέου «Ἀζανιάς».

3. Κατὰ τὸν Πλούταρχον δύο τέκνα τοῦ Κίμωνος ἐγεννήθησαν ἀπὸ σύζυγόν του καταγομένην ἐκ τοῦ Κλείτορος καθὼς ἱστορεῖ ὁ Στησίμβροτος. Τὸ ἓν ὠνομάζετο Λακεδαιμόνιος καὶ τὸ ἄλλο Ἥλειος. Πλούταρχου Κίμων παρ. 16.

4. Head ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 562.

5. A. A. Vasiliev «Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας» σελ. 80.

6. Κ. Ἀμάντου «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους» τόμ. Α' σελ. 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Καὶ διὰ τὴν περίοδον ταύτην ελάχιστα γνωρίζομεν. Πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη ἔνωρις εἰς τὴν Ἀζανίαν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς Ρωμαιοκρατίας ἀρξαμένη παρακμὴ τῶν Ἀζανικῶν πόλεων ἐπιτείνεται καὶ ἐν τέλει αὐταὶ ἐρημώνονται καὶ μεταβάλλονται εἰς ἐρείπια, ἔνεκα βαρβαρικῶν καὶ ληστρικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας ἀναγκάζει τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων καὶ τῶν πεδινῶν οἰκισμῶν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς οἰκίας των καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς ὄρεινους καὶ ἐνίοτε δυσβάτους τόπους ἢ νὰ μεταναστεύσουν. Εἰς τὴν χώραν παραμένουν ὀλίγοι σχετικῶς γεωργοὶ καὶ ποιμένες οἱ ὅποιοι βοηθούσης καὶ τῆς βιολογικῆς ῥώμης των, ἐστάθησαν ἱκανοὶ νὰ ἀνασυγκροτήσουν τοὺς οἰκισμοὺς τῆς ἐπαρχίας Καλαβρῦτων. Κατ' ἐξάρεσιν ὁ Κλείτωρ φαίνεται ὅτι διετηρεῖτο μέχρι τοῦ 9ου μ.Χ. αἰῶνος ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὡς οὐχὶ σημαντικὸς οἰκισμὸς.

ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΣΛΑΥΩΝ

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔκτου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου μ.Χ. αἰῶνος ἤρχισεν ἡ κάθοδος τῶν Σλαύων εἰς τὴν Πελοπόννησον τερματισθεῖσα κατὰ τὸν 8ον μ.Χ. αἰῶνα. Τινὲς τούτων ἐγκατεστάθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀζανίαν πιθανώτατα κατὰ τὸν 9ον καὶ 10ον μ.Χ. αἰῶνα ἐξ οὗ καὶ τὰ σλαυικὰ τοπωνύμια Στρέζοβα, Χόζοβα, Κόκκοβα, Μορόχοβα, Ἀναστάσοβα, Κυρίτσοβα, Ἀράχωβα, Σοπωτό καὶ ἄλλα.¹ Οἱ Σλαῦοι κατῆλθον εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα ἄνευ ἀρχηγῶν, ἦσαν λαὸς πτωχότατος εἰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἡ μοναδικὴ μαρτυρία τῆς διαβάσεώς του εἶναι τὰ γλωσσικά του κατάλοιπα.² Οἱ Σλαῦοι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐξέλιπον ἀποχωρήσαντες τῆς Πελοποννήσου ἢ ἐξελληνισθέντες διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ των εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἢ ὅποια εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν γλωσσικὴν ἀφομοίωσίν των πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

1. Ὁ Μ. Vasmer εἰς τὴν μελέτην του «Οἱ Σλαῦοι ἐν Ἑλλάδι» σελ. 128—141 ἀναφέρει 38 σλαυικὰ τοπωνύμια εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρῦτων.

2. Δ. Ζακυθνοῦ «Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι» σελ. 25—26.

Οἱ Φιλαῖοι κατὰ τὴν ὁμιλίαν των μεταχειρίζονται μερικὰς σλαυικὰς λέξεις ὡς σβάρνα, κόρα (ἄρτου), μπουγάτσα, κουβέλι, κοτέτσι, χουγάτζω, ντόμπος, τσαντήλα, τσίτσα, σέμπρος, ρούχο, κορύτα, γλίτσα, πέστροφα, γομάρι, ζακόνι, στάνη, τσοκάνι, ἀστράχα, γλάβα καὶ ἄλλας¹. Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ τινὰ τοπωνύμια ἀγροτικῶν θέσεων (κτηματικῶν περιοχῶν). Θ' ἀπετέλει ὅμως βαρεῖαν πλάην νὰ καταλήξῃ τις ἐκ τούτου εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ Φίλια ὑπῆρξαν σλαυικὸς οἰκισμὸς ἢ ὅτι ἐγκατεστάθη εἰς αὐτὰ σημαντικὸς ἀριθμὸς Σλαύων διότι αἱ λέξεις αὗται εὐρίσκονται ἐν χρήσει καὶ εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων ἐπὶ πλέον δὲ διότι εὐρίσκονται ἐν χρήσει καὶ μερικαὶ ἀλβανικαὶ λέξεις καίτοι γίνεται δεκτὸν ὅτι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων ἐλάχιστοι οἰκισμοὶ ἦσαν ἀλβανικοί.

Ἡ ὑπαρξὶς τῶν σλαυικῶν λέξεων καὶ τοπωνυμίων ὀφείλεται εἰς τὴν γειτνίασιν πρὸς τὰ Φίλια τῶν σλαυικῶν οἰκισμῶν Τσρωτῶ καὶ Κοκκόβης καὶ τὴν καθημερινὴν ἐπικοινωνίαν τῶν κατοίκων τούτων μὲ τοὺς κατοίκους τῶν Φιλίων ὡς καὶ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν, πιθανῶς ὑπὸ τῶν τότε Φιλαίων ἀριθμοῦ τινος Σλαύων διὰ τὴν ἄροσιν τῶν ἀγρῶν των καὶ τὴν φύλαξιν τῶν ποιμνίων των.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ Πελοπόννησος ἦτο μίᾳ τῶν 29 μεγάλων διοικητικῶν περιφερειῶν αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο θέματα καὶ ἐτέλει ὑπὸ τὴν διοίκησιν στρατηγοῦ ἐδρεύοντος εἰς τὴν Κόρινθον².

Κατὰ τὴν ἀμέσως πρὸ τῆς Φραγκοκρατίας ἐποχὴν ἡ Πελοπόννησος ἐδεινοπάθει ἀπὸ τὴν πειρατεῖαν, τὴν βαρεῖαν φορολογίαν καὶ τοὺς τοπικοὺς τυράννους³. Ἐχει γίνεαι δεκτὸν ὅτι ἡ ταχεῖα κατάληψις ταύτης ὑπὸ μιᾶς δρακὸς Φράγκων τυχοδιωκτῶν δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἔλλειψιν πολεμικῆς πείρας τῶν κατοίκων οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπεβάλλοντο εἰς στρατολογίαν καὶ ἐκγύμνασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεγάλην δυσαρέσκειαν τούτων τὴν ὁποίαν εἶχε προκαλέσει εἰς βάρος των ἀδικία καὶ καταπίεσις τῆς βυζαντινῆς διοικήσεως, ὡς

1. Γενικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εὐρίσκονται ἐν χρήσει 300 περίπου σλαυικὰ καὶ λέξεις ὡς καὶ εἰς τὰς σλαυικὰς πολυάριθμοι ἑλληνικαί.

2. Κ. Παπαρηγοπούλου — Καρολίδου «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» τόμ. Δ' σελ. 31. Κατὰ τὸν Miller «Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι» σελ. 34—36 τὰ θέματα ἦσαν 36.

3. Miller ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 42 - 45.

καὶ ἡ ὑπὸ ταύτης οἰκονομική των ἀπομύζησις, ὀφειλομένη εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ διοικηταὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν θεμάτων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατίας καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦς ὑπάλληλοι δὲν ἦσαν ἔμμισθοι ἀλλ' ἐπληρώνοντο ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν πραγματοποιουμένων εἰσπράξεων. Συνεπεία τούτων πολλοὶ Ἕλληγες μὲ ἀνακούφισιν ἐδέχθησαν τὴν Φραγκικὴν κυριαρχίαν. Παρὰ ταῦτα καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἦτο ἐντελῶς παρημελημένη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ἡ ἐπαρχία Καλαβρῦτων παρουσίαζεν οἰκονομικὴν τινα σπουδαιότητα.¹

Κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία εἶχον δημοτικὴν διοίκησιν τὴν λεγομένην τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν. Εἶχον ἰδίους θεσμοὺς καὶ ἐτέλουν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἰδίων δημοτικῶν ἀρχόντων, δὲν γνωρίζομεν ὅμως τὸ περιεχόμενον τῶν θεσμῶν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἐξουσιῶν τῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Φαίνεται ὅτι ἡ αὐτοδιοίκησις δὲν ἦτο ὁμοιόμορφος διότι πόλεις τινὲς καὶ χωρία ἔχαιρον περισσοτέρων προνομίων.²

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ

Ἡ Πελοπόννησος κατελήφθη κατὰ τὸ ἔτος 1205 μ.Χ. ὑπὸ τῶν Γάλλων ἱπποτῶν — τυχοδιωκτῶν Γοδ. Βιλλαρδουίνου καὶ Γουλ. Σαμπλίτου. Ἀπετέλεσε ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μωρέως³, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀνδραβίδα, καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ κληρονομικοῦ ἡγεμόνος, οὕτω δὲ ἀπέκτησε ἰδίαν ἱστορικὴν ὄντοτητα⁴. Μετὰ τὴν κατάληψίν της διηρέθη εἰς 12 μεγάλα τμήματα καλούμενα βαρωνίας⁵, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐδόθη κληρονομικῶς εἰς τοὺς 12 κυριωτέρους συναγωγιστὰς τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς κατακτήσεως οἱ ὅποιοι ἦσαν ὅλοι Γάλλοι.

Ἡ ἐπαρχία τῶν Καλαβρῦτων ἀπετέλεσε βαρωνίαν μὲ τὸ πρῶτον τότε

1. Miller ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 44—45.

2. Miller ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 68.

3. Παπαρρηγόπουλος τόμος Δ' σελ. 35.

4. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φραγκοκρατίας ἡ Πελοπόννησος ἐλέγετο Μωρέας.

5. Miller αὐτόθι σελ. 94

ἐμφανιζόμενον ὄνομά της Καλάβρυτα¹ τὸ ὁποῖον διετήρησε ἔκτοτε. Ἡ βαρωνία Καλαβρύτων διηρέθη εἰς 12 ἵπποτικά φέουδα ἢ τιμάρια τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς ἰσαριθμούς ἵππότας ὑποτελεῖς τὸν βαρῶνον Καλαβρύτων.

Οἱ Φράγχοι ἵππῶται ἔκτισαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν πολλὰ μικρὰ φρούρια καὶ πύργους² (ὡς καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον) διὰ νὰ κρατοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των τοὺς κατοίκους καὶ διὰ νὰ συνεννοοῦνται μεταξύ των διὰ πυρσῶν εἰς περίπτωσιν κινδύνου³ (ἐξεγέρσεως τῶν κατοίκων ἐναντίον αὐτῶν, προσεγγίσεως ξένου στρατοῦ κ.λ.π.). Εἰς τῶν ἀνωτέρω πύργων εἶχεν ἀνεγερθῆ καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Φιλιῶν καὶ εἰς τὴν θέσιν Πύργος πλησίον τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Καλυβίων ἢ ὁποῖα ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν πύργον τοῦτον, τοῦ ὁποίου σώζονται τὰ ἐρείπια. Ἄλλη ὄχυρὰ θέσις τῶν Φράγκων εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Φιλιῶν ἦτο εἰς τὴν θέσιν Βίλα ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ πρώτης τάξεως παρατηρητήριον δεδομένου ὅτι ἐκ τῆς θέσεως ταύτης εἶναι ἐφικτὴ ἢ ἐποπτεία μεγάλων ἐκτάσεων καὶ ἀμέσως ἀντιληπτὴ ἢ ἐμφάνισις εἰς ταύτην ἐχθρικῶν δυνάμεων. Εἰς ταύτην πιθανώτατα διέμενε μονίμως φρουρὰ ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἢ τοποθεσία⁴. Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν θέσιν ταύτην σώζονται καὶ τὰ ἐρείπια κτιρίου τῆς Φραγκικῆς πιθανῶς περιόδου.

Οἱ Φράγχοι κατακτηταὶ ἐσεβάσθησαν τὴν πάτριον τῶν ἰθαγενῶν θρησκείαν, ἠνέχθησαν τοὺς Ἑλληνας ἐπισκόπους καὶ ἀπήλλαξαν τῆς φορολογίας καὶ ὑποχρεωτικῆς στρατολογίας τοὺς ἱερεῖς τῆς ὑπαίθρου⁵.

Οἱ πλεῖστοι τῶν γεωργῶν ἦσαν δουλοπάροικοι λαμβάνοντες μέρος τῶν καρπῶν τῶν ὑπ' αὐτῶν καλλιεργουμένων κτημάτων τῶν ὁποίων ἢ κυριότης ἀνῆκεν εἰς τοὺς φεουδάρχας. Οἱ κατακτηταὶ εἰσήγαγον ἴδιον δίκαιον τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀσσίζαι εἰς τὸ ὁποῖον ὑπήγοντο καὶ οἱ

1. Κατὰ τινὰς τὰ Καλάβρυτα ὠνομάσθησαν οὕτω ἀπὸ τὴν σλαυικὴν λέξιν Colovrate. Κατὰ τὸν Γ. Παπανδρέου (Ἱστορία τῶν Καλαβρύτων) λόγῳ τῶν ἀφθόνων καὶ καλῶν ὑδάτων τὰ ὁποῖα ἀναβλύζουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν (Καλαὶ Πηγαὶ = Καλάβρυτὰ — Καλάβρυτα).

2. Miller αὐτ. σελ. 95 ἐπ.

3. Τοῦ συστήματος τούτου συνεννόησεως, εἶδος ὀπτικοῦ τηλεγράφου, ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐλέγετο φρυκτωρία, ὡς καὶ τῶν Βυζαντινῶν.

4. Εἰς τὴν λατινικὴν ἢ σκοπιὰ λέγεται *vigilia* ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ παραφθορὰν παράγεται ἢ λέξις *vila* (Κόντου ἑλληνο - λατινικὸν λεξικὸν εἰς λέξιν *vigilia*).

5. Κ. Παπαρρηγόπουλος ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 71.

δουλωθέντες Ἑλληνας¹. Οἱ γηγενεῖς κάτοικοι ὑπεβάλλοντο εἰς βαρεῖαν φορολογίαν καὶ ὑποχρεωτικὴν στρατολογίαν ἀπὸ τοὺς κατακτητάς, τοῦτο ὅμως ἀπέβη εἰς βάρος τῶν Φράγκων διότι εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καταστοῦν οὗτοι ἐμπειροπόλεμοι καὶ, ἀμιλλώμενοι πρὸς τοὺς κατακτητάς των, γενναῖοι καὶ τελικῶς νὰ καταλύσουν τὴν φραγκικὴν κυριαρχίαν. Οἱ Φράγκοι ἤλθον εἰς εὐρεῖαν ἐπιμιξίαν μὲ τοὺς ἐντοπίους λαμβάνοντες πολλοὶ τούτων Ἑλληνίδας συζύγους, οἱ δὲ ἐκ τοιούτων γάμων ἀπόγονοι, ὡς καὶ οἱ νόθοι, γασμοῦλοι καλούμενοι, διέκειντο συμπαθῶς πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον². Ἡ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου τοπικὴ αὐτοδιοίκησις διετηρήθη μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι εἷς τινὰς πόλεις καὶ κώμας αὕτη κατέστη πολὺ εὐρυτέρα διὰ παραχωρήσεως εἰς ταύτας μεγαλυτέρων προνομίων.

Εἰς τὴν προηγουμένην παράγραφον καθωρίσαμεν εἰς ἄδρὰς γραμμὰς τὸ θρησκευτικόν, οἰκονομικόν, κοινωνικόν καὶ διοικητικὸν πλαίσιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔζων καὶ ἐκινουῦντο οἱ ὑπὸ τῶν Φράγκων δουλωθέντες Ἑλληνας τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ συνέπειαν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τούτου ἔζων καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Φιλίων καὶ Ὀλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων.

Μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1259 ἦτταν τοῦ Φράγκου ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας ἐν Πελαγονίᾳ τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς φραγκικῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὸ ἔτος 1265 οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς ἐντοπίου οἰκογενείας τῶν Ζασῆ³ κατέλαβον τὰ Καλάβρυτα ἀνακτήσαντες τὴν ἐλευθερίαν των καὶ οἱ εἰς αὐτὰ διαμένοντες ὀλίγοι κατακτηταὶ ἠσπάσθησαν τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ἐξελληνίσθησαν⁴. Ἐκτοτε ἡ φραγκικὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία ἐναλλάσσονται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων. Διὰ τῆς ἐν ἔτει 1449 καταλήψεως ὑπὸ τοῦ Κων. Παλαιολόγου τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν, τῆς τελευταίας ἐναπομεινάσης φραγκικῆς κτήσεως εἰς τὸν Μωρέαν, κατελύθη ἡ ἐπὶ τούτου κυριαρχία τῶν Φράγκων ἡ ὁποία διήρκεσε 244 ἔτη (1205—1449).

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς φραγκοκρατίας ἔλαβε χώραν ἡ κάθοδος τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατῆλθον ὡς μισθοφόροι καὶ εἰρηνικοὶ μέτοικοι ἀρχικῶς κατὰ τὸ 1314 καὶ βραδύτερον⁵ μέχρι τοῦ 1405 καὶ ἄλ-

1. Miller ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 100.

2. Miller ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 110.

3. Διὰ τοὺς Ζασῆ ἴδε καὶ τὸ θεατρικὸν δράμα τοῦ Φ. Ἀντωνιάδου, «Φ. Ζασῆς, ἦτοι τὰ Καλάβρυτα ἐπὶ Φραγκοκρατίας». Κατὰ τὸν Γ. Παπανδρέου ἐκ τῶν Ζασαίων κατάγεται ἡ οἰκογένεια τῶν Ζαϊμαίων.

4. Miller ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 172.

5. Χ. Κορύλλου Χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος σελ. 21.

λοι. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐξέλιπεν ἡ στρατιωτικὴ τάξις τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἀπέμει-
νεν ἡ γεωργικὴ. Οἱ ἑναπομείναντες ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς γηγενεῖς καὶ ταχέως
ἀπέκτησαν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν λόγῳ φυλετικῆς συγγενείας καὶ κοι-
νῆς θρησκευτικῆς πίστεως.¹ Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρῦτων δύο μόνον ἄλβα-
νικοὶ οἰκισμοὶ ὑπῆρχον, ἡ Λυκούρια καὶ τὸ Γκέρμπεσι² τάχιστα ὅμως ἐξελλη-
νίσθησαν. Εἰς τὰ Φίλια οὐδέποτε ἐγκατεστάθησαν Ἀλβανοὶ εἴτε μεμονωμένοι
εἴτε ὁμαδικῶς, τοῦτο δὲ ἐκτὸς ἄλλων συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι
οὐδὲν ἐπώνυμον ἄλβανικῆς ρίζης ὑπάρχει. Παρὰ ταῦτα γίνεται χρῆσις ἀρ-
κετῶν ἄλβανικῶν λέξεων.³ Αὗται ὅμως εὐρίσκονται ἐν χρήσει εἰς ὅλα τὰ χω-
ρία τῆς ἐπαρχίας Καλαβρῦτων λόγῳ τῆς ἐπὶ αἰῶνας καθημερινῆς ἐπικοινων-
νίας τῶν κατοίκων τῶν μὲ τοὺς Ἀλβανούς, λόγῳ τῶν μεταξὺ τῶν συναλλα-
γῶν ὡς καὶ τῶν κοινῶν ἀγώνων τοὺς ὁποίους διεξήγαγον κατὰ τῶν Φράγκων
καὶ Τούρκων κατακτητῶν.

Εἰς τὰ Φίλια, ὡς καὶ εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Καλαβρῦτων, ἀ-
παντῶνται καὶ πολλαὶ λέξεις προερχόμεναι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.
Οὕτω γίνεται χρῆσις τῶν λέξεων βαγένι, ἀρμάρι, βουτσί, τσουκάλι, πυρο-
στιά, κανάτα, κρισάρα, φλοκάτα,, ματαράτσι, λαΐνα, σκαμνί, λεβέτι, θηλυκι,
πανέρι, κακάβι, γουμάρι, κάδη, κασέλα, προσκεφαλάδα, σακκουῖλι, σκαφίδι,
δίμιτο, γαλάζιο, ἀλατικό, γάστρα, βιδούρα, τηγάνι, σκάρα, κουτάλια, λαγῆ-
νι, λανάρια, σφοντύλι, ἀντί, κάθηκα (οἰκιακὰ σκεύη) καὶ πλήθους ἄλλων
ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς διὰ μέσου τῶν
αἰῶνων.⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΓΕΝΙΚΑ

Τὴν Τουρκοκρατίαν ὀρίζομεν χρονολογικῶς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων-

1. Τὰ ἀνωτέρω δὲν ἔχουν θέσιν διὰ τοὺς κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν κατελθόντας
εἰς Πελοπόννησον Ἀλβανούς. Οὗτοι ἦσαν Μωαμεθανοὶ τὸ θρησκευμα καὶ μισέλληνες.

2. Κατὰ τὸν Γ. Παπανδρέου, Ἱστορία τῶν Καλαβρῦτων.

3. Ἀλβανικαὶ πλὴν ἄλλων εἶναι αἱ λέξεις: φέρμελη, φλογέρα, μπαμπέσης, κου-
μπούρα, λούτσα, μπάθες (κουκιά), κατσιούλα, καρούτα, τράστο ἢ τράσιτο (τοῦτο κατὰ
τινας εἶναι βυζαντινὴ λέξις προερχομένη ἐκ τῆς λέξεως τάγιστρον), πλιάτσικο, πίπι-
ζα, σορολόπ, σουγιάς, ἀμπάριζα, ζόρι.

4. Φ. Κουκουλὲ Βυζαντῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς τόμος Β' κεφ. β' σελ. 5—116.

σταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (1453—1821). Ἡ χρονολογία αὕτη εἶναι συμβατική διότι ὡς γνωστὸν ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι περιῆλθον εἰς τοὺς Τούρκους ἄλλαι πολὺ πρὸ τοῦ 1453 καὶ ἄλλαι πολὺ μετ' αὐτήν. Καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 δὲν ἀπηλευθερώθη ὁλόκληρος ἡ σημερινὴ Ἑλλάς ἀλλὰ μετὰ ἓνα περίπου αἰῶνα.

Ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων, τελευταία ἐξ ὄλων τῶν περιφερειῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ μετὰ πείσμονα ἀντίστασιν, ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ ἔτος 1461. Ὁ ὑπερασπιστὴς ταύτης Δόξας συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξεδάρη ζῶν, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν Καλαβρύτων μεταφερθέντες εἰς Πάτρας ἀπεκεφαλίσθησαν¹. Ἐκτοτε ἤρχισεν ἡ περίοδος τῆς μακροχρονίου δουλείας διὰ τὴν μαρτυρικὴν ἐπαρχίαν μας, ἡ ὁποία διήρκεσε 360 ἀκριβῶς ἔτη μὲ μικρὰν διακοπὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1685—1715 κατὰ τὰ ὁποῖα αὕτη διετέλεσεν ὑπὸ ἐνετικὴν κυριαρχίαν.²

Τὰ Φίλια, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον ὡς οἰκισμὸς αἰῶνας πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶχον διαφορετικὴν τύχην τῶν ἄλλων χωριῶν τῆς ἐπαρχίας μας. Οἱ κάτοικοι ὅμως δὲν ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν, δὲν ἐγνώρισαν «πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι» ὅπως λέγει ὁ ποιητὴς τοῦ κρυφοῦ σχολειοῦ, ἀλλ' ἀνέπνεον ἀέρα τινὰ ἐλευθερίας. Ἡ κώμη εἶναι ὄρεινή, περιεβάλλετο ἀπὸ πυκνὸν δάσος καὶ εὐρίσκεται μακρὰν τῶν ὀδικῶν ἀρτηριῶν καὶ ἐκ τούτων βεβαίως εἶναι δυνατόν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι σπανίως διήρχοντο ἢ κατέλυον εἰς αὐτὸ τουρκικὰ ἀποσπάσματα τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν πηγὴν συμφορῶν διὰ τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους, λόγῳ τῶν διαρπαγῶν εἰς τὰς ὁποίας προέβαινον³. Ἐξ ἄλλου οὐδέποτε εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς Φίλια τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἢ Τοῦρκοι γαιοκτῆμονες^{4—5} (τσιφλι-

1. Θωμοπούλου - Τριανταφύλλου Ἱστορία τῶν Πατρῶν σελ. 373.

2. Τὴν ἀπὸ τοῦ 1715 μέχρι τοῦ 1821 περίοδον οἱ ἱστορικοὶ ὀνομάζουσι δευτέραν Τουρκοκρατίαν καὶ αὕτη ἡ περίοδος νοεῖται ὅπου ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ δευτέρας Τουρκοκρατίας.

3. Τὰ ἀποσπάσματα κατὰ τὴν διανυκτέρευσίν των εἰς τὰ χωρία ἐπέβαλλον εἰδικὴν ἔκτακτον εἰσφορὰν (φορολογίαν) εἰς τοὺς κατοίκους, τὰ λεγόμενα Τσαουσάτικα, τὴν ὁποίαν ἐκαρπούτο (ἐλάμβανε) ὁ διοικητὴς τοῦ ἀποσπάσματος. Ρηγοπούλου ἀπομνημονεύματα σελ. 52 κ. ἐξ.

4. Πρὸ τῆς ἐπανάστασεως οἱ Τοῦρκοι τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων ἦσαν ἐλάχιστοι. Μόνον 440 ἦτοι ποσοστὸν 1% περίπου ἔναντι 38.000 περίπου Ἑλλήνων (Πελοποννησιακὰ τομ. Η' σελ. 448—449).

5. Οἱ Τοῦρκοι τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων ἦσαν κοινωνικοὶ καὶ ὄχι μισόθησκοι. Εἶχον ἀναπτύξει κοινωνικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ὠμίλουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ὀλίγοι τὴν Τουρκικὴν. (Πληροφορία προκρίτου τῆς ἐπαρχίας Σωτ. Θεοχαροπούλου πρὸς τὸν Καποδίστριαν (Πελοποννησιακὰ τόμ. Η' σελ. 452).

κοῦχοι). Μόνον φοροεισπράκτορες (χαρατζήδες ὡς ἐλέγοντο τότε) διήρχοντο ἐνίοτε πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων. Εἶναι βέβαιον ὅτι διέμενον, δι' ὠρισμένην τοῦλάχιστον περίοδον τοῦ ἔτους, μερικοὶ Τούρκοι ἐκτὸς τοῦ χωρίου πλησίον τῆς κοιλάδος τοῦ Λάδωνος ὅπου εἶχον τὰ τσιφλίκια των. Οὕτω εἰς τὴν θέσιν Λουτρὸ σῶζονται λείψανα τουρκικοῦ λουτροῦ ἐξ οὗ καὶ τὸ τοπωνύμιον τοῦτο. Ὑπάρχουν ἀγροτικαὶ τοποθεσίαι Κούρταγα, Χασάν Μουράτι, Χασανᾶ καὶ Σουλεϊμάνι, αἱ ὁποῖοι ἀσφαλῶς ὠνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ Τούρκους γαιοκτημόνας Κούρτ, Χασάν, Μουράτ, Χασανᾶ καὶ Σουλεϊμάν ἔχοντας γαίας ἐκεῖ. Δὲν ὑπάρχει γραπτὴ ἢ προφορικὴ μαρτυρία περὶ ἐκτελέσεως ἀνδρῶν ἢ ἀπαγωγῆς ἢ κακοποιήσεως γυναικῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Κατ' οἰκογενειακὴν παράδοσιν τῶν ἀπογόνων τοῦ Παπα - Ρήγα Μουζάκη οὗτος ἐκακοποιήθη ὑπὸ τῶν τούρκων ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ 1821 ὡς ὑποθάλπων τοὺς κλέφτας, ἡ ἐνέργεια ὅμως αὕτη τῶν Τούρκων, ἂν ἔλαβε χώραν κρινομένη μὲ τὰς ἀντιλήψεις τῆς τότε ἐποχῆς, δύναται νὰ θεωρηθῆ δικαιολογημένη ἐφ' ὅσον οἱ κλέφτες ἐτίθεντο ἐκτὸς νόμου, χαρακτηριζόμενοι ὡς λησταί.

Οἱ κάτοικοι ἐπλήρωναν τοὺς φόρους ὅσονδήποτε βαρεῖς καὶ ἂν ἦσαν καὶ ἐξετέλουν ἀγγραφείας εἰς τὰς ὁποίας τοὺς υπέβαλλον οἱ κατακτηταί, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λεπτομερέστερον κατωτέρω λόγος.

Ἡ ἡπία σχετικῶς δουλεία ἦτο εἰς τῶν κυριωτέρων λόγων διὰ τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι τῶν Φιλίων δὲν μετέβαινον μακρὰν τούτων, εἰς μεγάλον ἀριθμὸν τοῦλάχιστον, πρὸς ἀναζήτησιν τύχης. Τούναντίον μάλιστα εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς αὐτὰ καὶ ἐξ ἄλλων χωρίων κάτοικοι ἀπὸ πεδινὰ ἢ καὶ ὄρεινὰ μέρη, διωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἢ εὐρίσκοντες εἰς τὰ Φίλια καλλιτέρας συνηθήκας διαβιώσεως τῶν ἰδικῶν των χωρίων. Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως ὅτι τὰ ὄρη προσέφεραν εἰς τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας ἀσφάλειαν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν παραδόσεών των, ἡ δὲ πρὸς αὐτὰ φυγὴ εἶναι ἡ ἐμποδίσασα ἓνα μεγαλύτερον ἐξισλαμισμὸν τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ,¹ διότι εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι μερικὸς ἐξισλαμισμὸς ἔλαβε χώραν.² Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Παναγοπούλων ἐγκατεστάθη εἰς Φίλια ἐκ Λαγκαδίων κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα,³ τῶν Τζεμαίων ἐκ Ναυπάκτου κατὰ τὰς

1. Δ. Τσάκωνας εἰς περιοδικὸν Ροτόντα ἔτος Α' τεῦχος I σελ. 72 καὶ ἐπ.

2. Θ. Κολοκοτρώνη Ἀπομνημονεύματα (ἔκδοσις Δρακοπούλου) σελ. 205.

3. Οἱ Παναγόπουλοι εἶχον τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ. Ἐπειδὴ τινὲς εἶχον μῦλον ἔλαβον τὸ ἐπώνυμον τοῦ Μυλωνᾶ. Τέλος ἓνας κλάδος τῆς οἰκογενείας ὠνομάσθησαν Παναγόπουλοι ἐκ τινος προγόνου των Πανάγου. Συνεπῶς αἱ οἰκογένειαι Παναγοπούλου, Μυλωνᾶ καὶ Ἀναγνωσταρᾶ εἶναι κλάδοι τῆς ἰδίας οἰκογενείας.

ἀρχὰς τοῦ ἰδίου αἰῶνος, τῶν Ἀντωνοπούλων ἐκ Κλουκινῶν, τῶν Χαντζαίων ἐκ Κρινοφύτων καὶ ἄλλαι ἐξ ἄλλων χωρίων. Συνεπεία τούτων τὰ Φίλια ἀνεπτύχθησαν σημαντικῶς καὶ κατέστησαν ἀξιόλογος κώμη προεπαναστατικῶς ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 1000—1200 κατοίκους ὅπως προκύπτει ἐκτὸς ἄλλων, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οὐ μόνον ἦσαν πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου Καλεμίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως ἔδραξαν τὰ ὄπλα καὶ ἠγωνίσθησαν κατὰ τῶν τυράνων ὑπὸ ἐντοπίους ἢ ἄλλους ἀρχηγοὺς ὡς κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν (1715—1821) ἡ Πελοπόννησος ἀπετέλει διοίκησιν (Βιλαέτι) μὲ ἐπικεφαλῆς πασᾶν καὶ διηρεῖτο εἰς 24 Καζάδες ἢ Σατζάκια, εἷς τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων, τοῦ Καλαβρύτου ὡς ἐλέγετο τότε. Ἐκάστη ἐπαρχία ἐτέλει ὑπὸ τὴν διοίκησιν Τούρκων ὑπαλλήλων, τοῦ Ἐπάρχου (Βοεβόδα), τοῦ Δικαστοῦ (Μουφτῆ) καὶ τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ (Μπουλούμπαση) καὶ διηρεῖτο εἰς Σέμπτια (ὑποεπαρχίας) καὶ Καλέμια. Ἡ ἐπαρχία μας, εἶχε διαιρεθῆ εἰς 4 Σέμπτια. Τῆς Κατσάνας, τῶν Χασίων ἢ Κλουκινῶν, τοῦ Λειβαρτζίου καὶ τῶν Νεζερῶν. Το Σέμπτι τῆς Κατσάνας εἰς τὸ ὅποιον ὑπήγοντο τὰ Φίλια εἶχε διαιρεθῆ εἰς 5 Καλέμια ἓνα τῶν ὁποίων ἦτο τῶν Φιλίων εἰς τὸ ὅποιον ὑπήγοντο καὶ τὰ χωρία Τσορωτᾶ, Κόκκοβα, Καρνέσι καὶ Τοπόριστα.

Τὸ σύστημα τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν φεουδαρχικῶν θεσμῶν. Διὰ τὸ νὰ γίνῃ ὅμως κατανοητὴ ἡ ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας θέσις τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων καὶ ἡ κοινωνικὴ των διάρθρωσις, καὶ συνεπῶς καὶ τῶν κατοίκων τῶν Φιλίων, κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, σκόπιμον θεωροῦμεν νὰ ἐκθέσωμεν δι' ὀλίγων τὰ τῆς ἐγγείου κτήσεως καὶ τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῶν κατακτητῶν.

ΕΓΓΕΙΟΣ ΚΤΗΣΙΣ

Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν ἀντίληψιν ἡ γῆ ἀνήκει εἰς τὸν Θεὸν καὶ συνεπῶς ἡ κυριότης αὐτῆς περιέρχεται εἰς τὸν Σουλτάνον,

ὡς ἀντιπρόσωπον τούτου εἰς τὸν κόσμον.¹ Ἐν τοσούτῳ ὅμως ἡ δογματικὴ αὕτη ἀρχὴ δὲν ἐφηρμόσθη κατὰ τρόπον ἄκαμπτον, διότι ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ καθεστῶτος τῆς γαιοκτησίας εἰς τὴν Τουρκίαν ἤσκησε ἐπίδρασιν ἡ ἐπικρατοῦσα κατάστασις εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν.

Κατὰ τὴν Τουκροκρατίαν αἱ γαῖαι διεκρίνοντο εἰς 3 κατηγορίας. Εἰς ἀνηκούσας εἰς τὸ κράτος, εἰς θρησκευτικὰ ἢ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ εἰς ιδιώτας. Με τὰς δύο πρώτας δὲν ἀσχολούμεθα διότι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Αἱ ἀνήκουσαι εἰς ιδιώτας γαῖαι διακρίνονται εἰς τοιαύτας πλήρους ἰδιοκτησίας ἢ φθαρτὰς (τουρκιστὶ μούλκια) καὶ εἰς περιορισμένης ἰδιοκτησίας ἢ ἀφθάρτους. Οἱ ἐκμεταλλεῦόμενοι τὴν δευτέραν κατηγορίαν γαιῶν εἶχον τὴν νομὴν καὶ κατοχὴν μόνον μὴ δυνάμενοι νὰ τὰς μεταβιβάσουν ἢ διαθέσουν διὰ τῆς διαθήκης. Αἱ γαῖαι τῆς πλήρους κυριότητος διηροῦντο εἰς δεκατιζομένας (ὑποκειμένας εἰς τὴν φορολογίαν τῆς δεκάτης) ἀνηκούσας εἰς Μουσουλμάνους καὶ τὰς ὑποκειμένας εἰς τὸ χαράτσι (κεφαλικὸν φόρον) ἀνηκούσας εἰς μὴ Μουσουλμάνους οἰκιοθελῶς ὑποταχθέντας εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

Οἱ φόροι διεκρίνοντο εἰς τακτικὸς ἢ νομίμους καὶ ἐκτάκτους ἢ αὐθαιρέτους. Οἱ δεύτεροι ἐπεβάλλοντο διὰ ποικίλους σκοποὺς ὡς δι' ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων, μετακινήσεις στρατευμάτων, τὴν παιδείαν, τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου κλπ. Οἱ φόροι οὗτοι ἐπεβάλλοντο κατὰ τὸ δοκοῦν ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως, ἦσαν ἰδιαζόντως ἐπαχθεῖς καὶ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν οἰκονομικὴν ἀπομύζησιν τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὑπὸ τῶν ἰδίων ὀργάνων ἐπεβάλλοντο πολλακίς καὶ βαρεῖται ἀγγαρεῖαι εἰς τούτους.

Ἐκ τῶν ἀμέσων τακτικῶν φόρων κυριώτερος ἦτο ὁ κεφαλικὸς, τὸ λεγόμενον χαράτσι² καταβαλλόμενος πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ δικαίωματος τῆς ζω-

1. Τοιαύτη ἀντίληψις ἐπεκράτει καὶ μεταξύ τῶν Περσῶν. Ἡ ἐκτός τῶν Ἑλληνίδων πόλεων κατακτηθεῖσα γῆ ἐθεωρεῖτο κτῆμα τοῦ βασιλέως καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς ζῶντες χωρικοὶ καὶ δουλοπάροικοι ἀπετέλουσαν τοὺς βασιλικοὺς λαοὺς. Ἄν. Ἀνδρεάδου Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τόμ. Β' σελ. 55—56.

2. Πᾶς ἄρρηγ ἄμα τῇ ἐνηλικιώσει του ἐπλήρωνε κατ' ἔτος τὸν κεφαλικὸν φόρον λαμβάνων ἀπόδειξιν ἐπὶ κυανοῦ ἢ ἐρυθροῦ χαρτίου μὲ 5—6 σφραγίδας. Ἐν περιπτώσει ἀπωλείας τοῦ χαρτίου ὁ φορολογούμενος ἐρραβδίζετο καὶ κατέβαλε ἐκ νέου φόρον. Τὸ ποσὸν τοῦ φόρου ἦτο 3 ἀργυρᾶ τάλληρα κατὰ κεφαλὴν μέχρι τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάν τοῦ Α'. Ἐκτοτε καθωρίζετο ποικιλοτρόπως. (Θ. Κριμπᾶς εἰς Πελοποννησιακὰ τόμ. Β' σελ. 254).

ἥς ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐξηρῶντο ὠρισμένοι κατηγορίαί προσώπων, ὡς αἱ γυναῖκες, οἱ ἀνάπηροι, οἱ γέροντες, οἱ ἀνήλικοι, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοί. Τὸ ποσὸν τοῦ φόρου τούτου ἐποίκιλλε κατὰ περιφερείας, ἀργότερον δὲ καθωρίσθη ἀναλόγως τῆς οικονομικῆς δυναμικότητος τῶν φορολογουμένων¹. Ἐκτὸς τοῦ χαρατσίου οἱ καλλιεργηταὶ τῶν ἀγρῶν τῶν Τούρκων γαιοκτημόνων κατέβαλον πρὸς τούτους τὴν καλουμένης σπένζαν, εἶδος ἀμέσου προσωπικοῦ φόρου ὀλιγώτερον ἐπαχθοῦς τοῦ χαρατσίου. Ἔτερος ἄμεσος φόρος ἦτο τὸ ἀβαρίτσι ἦτοι φόρος ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν². Φόρος κατ' ἐξοχὴν ἔγγειος ἦτο ἡ γνωστὴ εἰς πάντας δεκάτη. Ἐκτὸς τούτων κατέβαλλον καὶ πλείστους ἄλλους φόρους³. Οἱ φόροι παρεχωροῦντο πρὸς ἐκμίσθωσιν, τὸ σύστημα δὲ τῆς δι' ἐκμισθώσεως εἰσπράξεως τῶν φόρων εἶναι γνωστὸν ὡς «μουκατᾶς». Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὠρισμένοι Φιλαῖοι, ὡς ὁ Θ. Σακελλαρίου καὶ ὁ Ἄν. Ρηγόπουλος ἐνοικίαζον τοὺς δημοσίους φόρους. Πιθανώτατα ἐνοικίαζε τούτους καὶ ὁ Χρηστίδης ὡς δύναται νὰ συναχθῆ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 οὗτος ἐνοικίαζε τούτους. Εἰς ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἴσχυεν ἐπίσης καὶ τὸ βυζαντινὸν διανεμητικὸν σύστημα εἰσπράξεως τῶν φόρων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐγγείου τοιούτου, μὲ

1. Α. Ἀνδρέαδου «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τόμ. Α' τεῦχος Α' σελ. 126. Τὸ χαρατσί φαίνεται ὅτι ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Περσίᾳ ὑπὸ τοῦ Δαρείου ἐπιβληθέντος τοιούτου. Ὁ Βυζαντινορωμαϊκὸς φόρος ὁ λεγόμενος «Χρυσάργυρον» κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην δὲν ἦτο κεφαλικὸς φόρος, ἀλλὰ φόρος ἐπιτηδεύματος εἰσπραττόμενος ἀνὰ 4ετίαν ἢ 5ετίαν. Ὁ φόρος οὗτος κατηγορήθη ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (491—518 μ.Χ.). Παπαρηγοπούλου — Καρολίβου «Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους» τόμ. Γ' σελ. 48 καὶ ἐπ. Κατὰ τὸ ἐπὶ Δαρείου διαμορφωθὲν φορολογικὸν σύστημα δύο ἦσαν οἱ ἄμεσοι φόροι: 1) ὁ κεφαλικὸς (ἐπικεφάλαιον ἢ τέλος ἀπὸ τοῦ σώματος) καὶ 2) ὁ φόρος ἐπιτηδεύματος (χειρονάξιον) πρὸς τὸν ὅποιον ἀνάλογος ἦτο εἰς ἀρχαίας Ἀθήνας φόρος ὁ λεγόμενος μετοίκιον. Εἰς Περσίαν ἐπεβάλλετο καὶ προεἰσπραξίς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου (ὡς σήμερον παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος) καλουμένη ἀβανιά ἐξ οὗ προήλθε καὶ ἡ ἀντίστοιχος λέξις σημαίνουσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀδικία. Τῷ ὄντι ἡ προεἰσπραξίς τοῦ φόρου εἶναι καταφανῶς ἀδικος διότι δὲν εἶναι βέβαιον ἂν θὰ πραγματοποιηθῆ μελλοντικῶς εἰσόδημα. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ πατρότης τῆς προεἰσπράξεως τοῦ φόρου ἀνήκει εἰς τὸν Δαρεῖον καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τῶν Οἰκονομικῶν τῶν συγχρόνων κρατῶν.

2. Πιθανῶς οἱ Τούρκοι ἐπέβαλον τὸν φόρον τοῦτον κατ' ἀπομίμησιν τῶν Βυζαντινῶν οἱ ὅποιοι εἶχον ἐπιβάλλει φόρον ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν τὸ λεγόμενον «καπνικὸν».

3. Ὡς τοὺς λεγομένους μενζῆλι (κ. στρεμματιάτικα) κρασιάτικα (φόρος ἐπὶ τοῦ παραγομένου οἴνου) τὰ κανονικὰ ἔξοδα συντηρήσεως τῶν Καδῆ, Βοεβόδα, Πασᾶ διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου ὡς καὶ μὴ κανονικὰ τὰ ἐπιβαλλόμενα αὐθαιρέτως ὑπὸ τούτου. Ἐπίσης φόρους διὰ τὸ ἄχυρον τῶν ζώων τοῦ πασᾶ, τὰ κάρβουνά του, τὸ βούτυρό του!! καὶ πλῆθος ἄλλων φόρων οὐς ἴδε εἰς Πελοποννησιακὰ τόμ. Η σελίς 411 καὶ ἐπ.

βάσιν τὴν κοινότητα ὡς φορολογικὴν μονάδα, κατὰ τὸ ὅποιον ὀρίζεται ἐκ τῶν προτέρων τὸ ποσὸν τοῦ φόρου καὶ ἀνατίθεται εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς νὰ καθορίσουν τὴν κατανομὴν τούτου εἰς τοὺς φορολογουμένους, ὁ τρόπος δὲ οὗτος τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινοτήτων.

Ἡ προσωπικὴ κατάστασις τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου ἐποικίλλε. Ἄλλοτε ἦσαν πάροικοι ἐξομοιούμενοι μὲ τοὺς δουλοπαροίκους τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὡς οἱ καλλιεργηταὶ τῶν φθαρτῶν γαιῶν, ἄλλοι ἐνοικιασταὶ καὶ ἄλλοι μικροὶ ἐλεύθεροι ἰδιοκτητὰι δεδομένου ὅτι εἰς τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας ἐπετρεπετο νὰ ἔχουν μικρὰς ἰδιοκτησίας κατόπιν ἀδείας τοῦ Μουφτῆ. Οἱ καλλιεργηταὶ τῶν ἀφθάρτων γαιῶν δὲν ἦσαν δουλοπάροικοι ἀλλ' ἐλάμβανον τὸ ἥμισυ τῆς παραγωγῆς καταβάλλοντες καὶ τὸν ἕγγειον φόρον.¹

Οἱ κάτοικοι τῶν Φιλιῶν ἦσαν μικροὶ ἐλεύθεροι ἰδιοκτητὰι κατὰ κανόνα, ἐπλήρωναν τὸ χαράτσι καὶ τοὺς λοιποὺς φόρους, ὡς καὶ καλλιεργηταὶ τῶν σιφλικίων τῶν Τούρκων γαιοκτημόνων λαμβάνοντες ποσοστὸν τῶν ἐκ τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν εἰσοδημάτων, καταβάλλοντες ἐκτὸς τῶν πρὸς τὸ τουρκικὸν δημόσιον φόρων εἰς τοὺς Τούρκους φεουδάρχας καὶ τὴν σπέντζαν.

ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Τὸ νομικὸν καθεστῶς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν προνομίων συνισταμένου εἰς τὴν παραχώρησιν ὑπὲρ τούτων καθεστῶτος αὐτονομίας τινὸς καὶ ἑτεροδικίας ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς τοῦ κυριάρχου. Ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ὁ Πορθητῆς ἀπένειμεν εἰς τὸν Πατριάρχην θρησκευτικὴν δικαιοδοσίαν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν. Διὰ τῆς πρώτης ὁ Πατριάρχης κατέστη θρησκευτικὴ κεφαλὴ ἀπάντων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν, διὰ δὲ τῆς δευτέρας προεχειρίσθη ἐπισήμως εἰς Ἐθνάρχην, ἥτοι εἰς πολιτικὸν ἀρχηγὸν τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οὕτω διὰ τῆς ἀνα-

1. Διὰ τὴν ἕγγειον κτῆσιν ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ τὸ φορολογικὸν σύστημα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους εἰδικὴ μελέτη εἶναι ἡ τοῦ Μ. Σακελλαρίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν Τουρκοκρατίαν». Ἀρκετὰς πληροφορίας περὶ τούτου παρέχει ὁ καθηγητῆς Διον. Ζαχυθινὸς εἰς τὴν μελέτην του «Ἡ Τουρκοκρατία» ὡς καὶ ὁ Τ. Γριτσόπουλος εἰς τὴν ἰδικὴν του «Τὰ Ὀρλωφικά». Βάσει τῶν μελετῶν τούτων συνετέθησαν τὰ περὶ ἕγγειου κτήσεως καὶ φορολογικοῦ συστήματος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κεφάλαια.

γνωρίσεως τῶν προνομίων τοῦ Πατριάρχου ἐδημιουργήθη ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας παρακρατικὸς ὄργανισμὸς, τὸ Ὀρθόδοξον Κράτος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Κύριος θεσμὸς τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἦτο ἡ Κοινότης, τὸ Κοινὸν ὡς ἐλέγετο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Πότε τὸ πρῶτον ἤρξατο διαμορφούμενον τὸ καθεστῶς τῆς κοινοτικῆς (τοπικῆς) αὐτοδιοικήσεως δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς. Οὔτε τοῦτο ὑπῆρξεν ὁμοιόμορφον. Κατὰ τὰς νεωτάτας ἀντιλήψεις¹ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ ὑπεβοήθησαν οἱ ἴδιοι οἱ κατακτηταὶ ἐπιδιώκοντες διπλοῦν στόχον. Τὸ μὲν τὴν ἐξασθένεισιν τῆς δυνάμεως τῆς ἐκκλησίας καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὴν πολιτικὴν διάσπασιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, τὸ δὲ τὴν δημιουργίαν πόρων μὲ τοὺς ὁποίους συνεδέθησαν τὰ προνόμια. Οὕτω παρεχωρήθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰς κοινότητας καθεστῶς οικονομικῆς, διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς αὐτοτελείας, δημιουργηθέντος οὕτω τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινοτήτων ὁ ὁποῖος ἐν τέλει ἀπέβη εἰς βάρος τοῦ κυριάρχου διότι διὰ τούτων κατωρθώθη νὰ ἐνισχυθῇ περισσότερον καὶ οὕτω νὰ καταστῇ ἀδιάσπαστος ἡ πολιτικὴ ἐνότης τῶν ὑποδούλων.

Περὶ τῆς προελεύσεως τῶν κοινοτήτων ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον ὑφίσταται διαφωνία, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον δὲν ἔχει ἀρθῆ. Ὁ ἐθνικὸς ἱστορικὸς Κ. Παπαρρηγόπουλος καὶ ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ θεσμὸς ἔλκει τὴν καταγωγὴν του ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἄστεως. Ἄλλοι δέχονται ὅτι ὁ θεσμὸς εἶναι γέννημα τῆς Τουρκοκρατίας, ἀποτέλεσμα τῆς ἐκ τῶν Ὁθωμανῶν καταπίεσεως, συνδεόμενος ἀμέσως πρὸς τὸ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἰσχυρὸν διανεμητικὸν φορολογικὸν σύστημα περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε λόγος². Τέλος ἄλλοι ὡς ὁ Ν. Μοσχοβάκης³ καὶ Δ. Ζακυνθινός⁴, τῶν ὁποίων τὴν γνώμην θεωροῦμεν ὀρθοτέραν, δέχονται ὅτι εἶναι βυζαντινῆς καταγωγῆς⁵.

1. Φορεὺς τούτων κυρίως εἶναι ὁ καθηγητὴς τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἰω. Δεληγιάννης ἴδε μελέτην του εἰς Ἐφημερίδα Ἑλληνικὸς Βορρᾶς φύλλον 4-4-1971 «Τὸ Νομικὸν Καθεστῶς τοῦ Ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ».

2. Τὴν γνώμην ταύτην ἐκτὸς ἄλλων ὑποστηρίζουν ὁ Σ. Ἀντωνιάδης εἰς τὴν μελέτην του «Τὰ Δημοτικά» καὶ ὁ Περ. Ἀργυρόπουλος εἰς τὴν πραγματείαν του «Ἡ Δημοτικὴ Διοίκησις ἐν Ἑλλάδι».

3. Ν. Μοσχοβάκης «Τὸ ἐν Ἑλλάδι Δημόσιον Δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας σελ. 76 καὶ ἐπ.

4. Δ. Ζακυνθινός. *La Commune Greque ἐν τόμῳ «Ἡ Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Τουρκοκρατία»* σελ. 88—126.

5. Διαφωνία ὑφίσταται καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἂν αἱ κοινότητες ἀπετέλουν νομικὸν πρόσωπον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Θεωροῦμεν ὀρθοτέραν τὴν γνώμην τῶν δεχομένων τὴν νομικὴν προσωπικότητα τούτων μεταξύ των ὁποίων συγκαταλέ-

Πᾶσα πόλις ἢ χωρίον, πλὴν τῶν ἀνηκόντων εἰς φεουδάρχας (ἐφ' ὅσον δὲν ἦτο τσιφλίκι) ἠδύνατο νὰ συγκροτῆ κοινότητα,¹ τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἦσαν μέλη καθόσον κατέβαλλον τὸν κεφαλικὸν φόρον. Αἱ κοινότητες ἐτέλουν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἀρχόντων καλουμένων Προκρίτων ἢ Δημογερόντων τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἐποίκιλλε² καὶ ἡ θητεία των ἦτο συνήθως ἐνιαύσιος. Ἡ ἐκλογή των ἐβασίζετο κατὰ κανόνα ἐπὶ τῆς ἰσότητος γινομένη κατὰ τρόπον δημοκρατικόν, διὰ καθολικῆς φανερᾶς ψηφοφορίας ὑπὸ πάντων τῶν ἐνηλίκων ἀρρένων μελῶν τῆς κοινότητος «μικρῶν καὶ μεγάλων», ὡς συνήθως ἀναγράφεται εἰς τὰ διασωθέντα σχετικὰ ἔγγραφα. Αἱ ἀρμοδιότητες τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων ἦσαν εὐρύταται ἐκτεινόμεναι εἰς τὴν ἐν γένει διαχειρίσιν τῶν κοινῶν, τὴν κατανομὴν καὶ συλλογὴν τῶν φόρων, διὰ τὴν ἔγκαιρον καὶ τὴν εἰς τὸ ἀκέραιον καταβολὴν τῶν ὁπίων ἦτο ὑπεύθυνος ἡ κοινότης (καθιερωτο συλλογικῆ εὐθύνη), τὴν ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν, τὴν ἴδρυσιν καὶ ἐπάνδρωσιν τῶν σχολείων, τὴν δημοσίαν ὑγείαν, τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγγαρειῶν, τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, οὔσα ὑπεύθυνος διὰ τὰ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς διαπραττόμενα ἐγκλήματα ὑποχρεουμένη εἰς ἀποζημίωσιν τῶν παθόντων, κλπ. Εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας ἡ κοινότης ὑπῆρξεν ἡ ἀποκλειστικὴ μορφή τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ χάρις εἰς αὐτὴν ὡς καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπεβίωσε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.³

Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ αὐτοδιοικήσις ἔφθασε εἰς ἰδιαιτέραν ἀκμὴν κατὰ τὴν δευτέραν Τουρκοκρατίαν. Αὕτη ἀπέκτησε πλῆρες σύστημα αὐτο-

γονται καὶ οἱ Δ. Ζακυθινὸς καὶ Ν. Μοσχολάκης. Ἐκ προσωπικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διεπίστωσα ὅτι καὶ αἱ κρατικαὶ ὑπηρεσίαι ἐδέχοντο τὴν νομικὴν προσωπικότητα τῶν κοινοτήτων κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη. Τοῦτο προκύπτει ἐξ ἐγγράφου τοῦ Διοικητοῦ Κυναίθης (Ἐπάρχου Καλαβρύτων) πρὸς τὴν μονὴν Ἁγίου Ἀθανασίου Φιλίων. Δι' ἐγγράφου τῆς ἡ μονῆ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐζήτησε ὁδηγίας παρὰ τοῦ Ἐπάρχου ἂν δύναται νὰ στραφῆ δικαστικῶς κατὰ τῆς κοινότητος Λυκουρίας διὰ τὴν πληρωμὴν 3 δανείων. Οὗτος δι' ἐγγράφου του ἀπάντησεν ὅτι διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν δύο ἐκ τῶν τριῶν δανείων ὑποχρεοῦται ἡ κοινότης διότι εἰς τὰ ἀποδεικτικὰ τοῦ χρέους (γραμμᾶτια) ἀναγράφεται ὅτι οἱ Δημογέροντες Λυκουρίας συνῆψαν τὰ δάνεια διὰ τὸ κοινὸν Λυκουρίας, διὰ τὴν πληρωμὴν ὅμως τοῦ τρίτου δανείου πρέπει νὰ στραφῆ ἀτομικῶς κατὰ τῶν Δημογερόντων διότι εἰς τὸ σχετικὸν γραμμᾶτιον δὲν ἀναγράφεται ὅτι οὗτοι ἐδανείσθησαν διὰ τὸ κοινόν (Τὸ ἔγγραφο τοῦ Ἐπάρχου Καλαβρύτων φέρει ἀριθ. Πρωτ. 889 καὶ χρονολογίαν 12.4.1842 καὶ εὐρίσκεται εἰς Γ.Α.Κ. (φάκελλος 310 Μοναστηριακὰ).

1. Αἱ κοινότητες ὑπῆρχον εἰς ὀλόκληρον τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα πλὴν τῆς Κρήτης.

2. Κατὰ κανόνα ἦσαν εἷς ἢ τρεῖς. Εἰς τὰ Φίλια ἐξελέγετο εἰς Δημογέρον.

3. Δ. Τσάκωνας καθηγητῆς τῆς Παντείου Σχολῆς εἰς περιοδικὸν Ῥοτόντα τεύχος Α' σελ. 70 καὶ ἐπ.

διοικήσεως, βαΐνον παραλλήλως πρὸς τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως τοῦ δυνά-
στου, διακρινόμενον εἰς τρία ἐπίπεδα. Τὸ κατώτερον συνιστάμενον εἰς τὴν
αὐτοδιοίκησιν πόλεων ἢ χωρίων, τὸ μέσον ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἐπαρχιακὴν
ὀργάνωσιν καὶ τὸ ἀνώτερον ἀντιστοιχοῦν πρὸς ὅλην τὴν χώραν (Πελοπόννη-
σον). Οἱ δημογέροντες ἀνεδείκνυσον τοὺς προεστούς τῶν ἐπαρχιῶν κοτζαμ-
πάσηδες ἢ μωραγιάννηδες, (μωραγιὰν βιτλαετληδες) καλουμένους, οὗτοι δὲ
δύο μωραγιάννηδες οἱ ὅποιοι μετεῖχον εἰς τὸ μικτόν, ἐξ Ἑλλήνων καὶ Τούρ-
κων, συμβούλιον τοῦ πασᾶ Διοικητοῦ εἰς Τρίπολιν. Ἡ Πελοπόννησος εἶχε
ἀκόμη τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικοινωνῇ ἀμέσως μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσε-
ως διὰ δύο ἀντιπροσώπων καλουμένων βεκίληδων διὰ νὰ προσπίζουσι τὰ
συμφέροντά της.

Ἐγινε σχετικῶς εὐρεῖα ἀνάπτυξις τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινοτήτων καὶ τῆς
τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἐν γένει διότι μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ θε-
σμοῦ τούτου τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ νεωτέρου
Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τῆς κοινοτικῆς ὀργανώσεως οὗτος κατάρθωσε νὰ μετριάσῃ
τὰ δεινὰ τῆς ξενικῆς κυριαρχίας. Ἐπὶ πλέον ἐδημιούργησε τὰς προϋποθέ-
σεις πολιτικοῦ βίου, ἀνέπτυξε τὰ ἔργα κοινῆς ὠφελείας καὶ τὴν παιδείαν,
ἡσκήθη εἰς τὸ πολιτεύεσθαι, ἀπέκτησε πολιτικὴν συνείδησιν καὶ ποικιλοτρό-
πως ἐχειραγώγησε πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν. Εἴ-
ναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ὑπῆρξεν ὁ
κυριώτερος συντελεστής τῆς συντηρήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους κατὰ τοὺς
χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

ΦΙΛΑΙΟΙ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΕΣ

Ἀπὸ γραπτὰς πηγὰς γνωρίζομεν ὅτι δημογέροντες τῶν Φιλίων πρὸ τῆς
ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 διετέλεσαν ὁ Θεόδωρος Σακελλαρίου¹ καὶ ὁ Ἀνα-
γνώστης Ρηγόπουλος.² Διὰ τὸν δεύτερον γνωρίζομεν ὅτι διετέλεσε δημογέ-
ρων εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, 28 περίπου ἐτῶν, περὶ τὸ ἔτος 1800, καὶ τοῦτο
ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς πρωΐμου πνευματικῆς ὀριμότητός του, τοῦ ἐξόχου
ἤθους του καὶ τῆς μεγάλης ἐκτιμήσεως τὴν ὅποιαν ἔτρεφον πρὸς αὐτὸν οἱ
συμπολιταὶ του, λόγῳ τῶν προτερημάτων του τούτων. Εἶχε ἀποκτήσει φή-

1. Ν. Παπαδόπουλος εἰς περιοδικὸν «Ἡ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ» ἔτους 1963 ἀρ.
φύλ. 70.

2. Θ. Ῥηγόπουλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 3.

μην δικαίου καὶ ἐναρέτου ἀνθρώπου καὶ τούτου συνέπεια ὑπῆρξεν οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ τῶν Φιλίων χωρίων νὰ καταφεύγουν εἰς αὐτὸν πρὸς λύσιν τῶν διαφορῶν των. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ συγκεκριμένως ἀπὸ τοῦ 1828—1831 δημογέρων Φιλίων διετέλεσεν ὁ ἔξοχος ἀγωνιστὴς τῆς ἐπαναστάσεως Νικ. Χρηστίδης ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3321—4.4.1831 ἀναφορᾶς τοῦ Διοικητοῦ (ἐπάρχου) Καλαβρύτων πρὸς τὸν Κυβερνήτην¹ ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ 5.1.1831 ἀναφορᾶς τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος Φιλίων πρὸς τὸν ἴδιον Διοικητήν.² Κατὰ τὸ 1832 δημογέρων Φιλίων διετέλεσεν ἐκλεγείς ὑπὸ τῶν κατοίκων ὁ Ἀναγνώστης Σταυρόπουλος, γενναῖος καὶ αὐτὸς ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21, ὡς προκύπτει ἐξ ἐγγράφου τοῦ Ἐπάρχου Καλαβρύτων τὸ ὁποῖον παραθέτομεν.³

Ἑλληνικὴ Πολιτεία

Ὁ Διοικητὴς Καλαβρύτων πρὸς τὸν Δημογέροντα τοῦ χωρίου Φίλια Ἀναγνώστην Σταυρόπουλον.

Οἱ συγχωριανοὶ σας διὰ πράξεώς των καταχωρηθείσης ὑπ' ἀριθμὸν... τῶν εἰσερχομένων ἐγγράφων σᾶς ἐξέλεξαν Δημογέροντα τοῦ χωρίου των. Ἡ Διοίκησις συγγαίρουσα Ὑμᾶς διὰ τὴν ὁποῖαν ἀπολαμβάνετε εὐνοίαν ἀπὸ τοὺς συγχωρίους σας εὐχεται νὰ φανῆτε ἄξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης των .

Καλάβρυτα 15-5-1832

Ὁ Διοικητὴς Κ. Πελοπίδας

Εἰς τὰ Φίλια, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐξελέγετο εἰς Δημογέρων.

Οἱ Δημογέροντες ἐξελέγοντο μέχρι τοῦ 1836 ὅτε αἱ Κοινότητες κατηργήθησαν δημιουργηθέντος τοῦ θεσμοῦ τῶν Δήμων.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ποία ἦτο ἡ κοινωνικὴ διάρθρωσις τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ συνεπῶς καὶ τῶν Φιλαίων ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐξετέθη ἀνωτέρω εἰς τὰς περὶ ἐγγείου κτήσεως καὶ τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῆς Ὀ-

1. Γ.Α.Κ. Φ. 265 Γεν. Γραμματείας.

2. Ἄπ. Δασκαλάκη, Κείμενα — Πηγαὶ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως τόμος Γ. σελ. 1556.

3. Α.Α. τοῦ 1821 εὑρισκόμενα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην (φάκελλος Ἀναγνώστου Σταυροπούλου).

θωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ παρόντος κεφαλαίου παράγραφους, ἐντὸς τῶν Φιλίων ὅμως κοινωνικαὶ διακρίσεις δὲν ὑφίσταντο κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ὅλοι οἱ κάτοικοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἴσους καὶ ἔζων ὡς ἀδελφοί. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐλάχιστοι εὐποροὶ, οὐδόλως διεκρίνοντο τῶν λοιπῶν κατοίκων πρὸς τοὺς ὁποίους ἐφέροντο μὲ στοργὴν καὶ τοὺς ἐνίσχυνον οἰκονομικῶς. Διὰ τοὺς Ἄναγ. Ρηγόπουλον καὶ Θ. Σακελλαρίου ἐξ ἐγγράφων γνωρίζομεν ὅτι ἦσαν φιλόανθρωποι, καὶ ἰδίᾳ ὁ πρῶτος.

Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν κατοίκων δὲν ἦτο ἱκανοποιητικὴ. Οἱ πεδινοὶ ἀγροὶ καὶ τὰ εὐφορὰ ἐν γένει ἐδάφη ἦσαν φέουδα (τσιφλικία) τῶν Τούρκων ἀγάδων, τῶν Κούρτ, Χασάν, Μουράτ, Χασνᾶ, Σουλεϊμᾶν καὶ πιθανῶς καὶ ἄλλων τσιφλικούχων τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν γνωρίζομεν. Οἱ Φιλαῖοι εἶχον εἰς τὴν κυριότητά των καὶ ἐκαλλιέργουν κατωτέρας παραγωγικότητος ἐδάφη. Ἐκαλλιέργουν ἀκόμη καὶ τὰ τσιφλικία τῶν Τούρκων λαμβάνοντες ποσοστὸν τῶν παραγομένων καρπῶν, συνήθως τὸ ἥμισυ κατ' ἐπικρατοῦν ἔθιμον, συμμετέχοντες εἰς τὰς δαπάνας καλλιιεργείας καὶ καταβάλλοντες εἰς τοὺς ἰδιοκτητὰς τὴν σπέντζαν περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Ἐπλήρωναν ἀκόμη εἰς τὸ τουρκικὸν δημόσιον καὶ τὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸ ἀβαρίτσι ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς φόρους τόσον πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν ὅσον καὶ πρὸς τοὺς τοπικοὺς ἄρχοντας (Πασᾶν, Βοεβόδαν κλπ.). Δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτούς, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Χριστιανοὺς κατοίκους τῆς λοιπῆς χώρας, πλὴν τῶν προκρίτων, νὰ ἀποκτήσουν μεγάλην ἀγροτικὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ κάτοικοι πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἦσαν οἰκονομικῶς περίπου ἰσοδύναμοι.

Τοὺς ἐκ τῆς γεωργίας πόρους συνεπλήρωνεν ἡ κτηνοτροφία, τὰ κτηνοτροφικὰ ὅμως προϊόντα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μικρὰν εἶχον ἀξίαν, διότι τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον ἦτο λίαν χαμηλόν. Ἄλλ' αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς, αἱ ὁποῖαι ὡς γνωστὸν συμβαδίζουν μὲ τὴν πρόοδον τοῦ τεχνικοῦ κυρίως πολιτισμοῦ, ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μικραὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ὄρεινῶν κυρίως περιοχῶν περιορίζοντο εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν στοιχειωδῶν μόνον ἀναγκῶν τῆς ζωῆς αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἱκανοποιουῦντο ἀπὸ τὴν οἰογένειαν τῆς ὁποίας ἡ οἰκονομία ἦτο κατὰ κανόνα αὐτάρκης. Τὰ κλινισκεπάσματα, τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ ὑποδήματα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας κατασκευάζοντο ὑπὸ τῆς ἰδίας ὡς προήρχοντο καὶ ἐκ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς οἰκογενείας ὅλα σχεδὸν τὰ τρόφιμα. Τὸ ἔλαιον ἦτο σχεδὸν ἄγνωστον καὶ ὡς φωτιστικὴ ὕλη ἐχρησιμοποιουῦντο τὰ χοίρειον λίπος καὶ οἱ ἄγριοι θάμνοι

(πουρνάρια). Οί ύαλοπίνακες ἦσαν ἄγνωστοι. Τὸ ἐμπόριον τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς κυκλοφορίας τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν συντελεῖ εἰς αὐξήσιν τοῦ πλοῦτου καὶ τὴν ἄνοδον τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν λαῶν εὐρίσκετο εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν ἂν δὲν ἦτο ἀνύπαρκτον. Ἡ κυκλοφοροῦσα ποσότης τοῦ νομίσματος, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ αὐτὸ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας, ἦτο μικρά. Γενικῶς δὲν ὑπῆρχε οὐδεμία εὐμάρεια οὔτε ἡ πλέον μετρία ἀπόλαυσις τῆς ζωῆς χωρὶς κὰν νὰ ὑπάρχη ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν πτωχικὴν ἀνεπάρκειαν καὶ τὴν αὐστηρότητα αἱ ὁποῖαι ἐδέσμευον τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ θρησκευτικαὶ ἐκστάσεις καὶ αἱ μεγάλοπρεποι μαζικαὶ πομπαὶ τὰς ὁποίας εἶχον οἱ ἐξαθλιωμένοι χωρικοὶ τοῦ μεσαίωου, πρὸς τὴν ζωὴν τῶν ὁποίων παρομοία ἦτο ζωὴ τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων τῶν ὀρειῶν χωρίων.

Τὴν ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως μᾶς δίδει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ἐπιγραμματικὰ ὁ δημιουργὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.¹ «Εἰς τὸν καιρὸν μου, γράφει, τὸ ἐμπόριο ἦταν πολὺ μικρὸ, τὰ χρήματα ἦσαν σπάνια, τὸ ἀλλήθρον τὸ ἐπρόφθασα τρία γρόσια καὶ ὅποιοι εἶχε 1000 γρόσια ἦταν πρᾶγμα μεγάλο καὶ ἔκανε χρυσαῖς δουλειές, ὅσαις τώρα δὲν κάνει μὲ χίλια βενέτικα». Παρὰ ταῦτα δὲν θὰ εἴμεθα ἐκτὸς τῆς πραγματικότητος ἂν εἴπωμεν ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν Φιλιῶν, διάγοντες ἐν ἰσότητι ἐντίμου πείας, θὰ ἦσαν ἱκανοποιημένοι ἐκ τῆς ζωῆς των ἂν δὲν ὑφίσταντο τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας των καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ κυριάρχου ἀφαίρεσιν σημαντικοῦ ποσοστοῦ τοῦ γλίσχρου εἰσοδήματός των διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων φόρων καὶ εἰσφορῶν περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος.

Ἄν καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν Φιλαίων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν πᾶν ἄλλο ἢ ἱκανοποιητικὴ ἦτο ἐν τούτοις δὲν μετηνάστευον οὗτοι εἰς μακρινοὺς τόπους πρὸς ἀναζήτησιν τύχης ὡς συμβαίνει μὲ τὸν αἰῶνα τὸν ὁποῖον δυανύομεν. Οἱ κάτοικοι κατὰ κανόνα οὔτε κὰν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὰ χωρία των, εἰς μεγάλον τοῦλάχιστον ἀριθμόν. Οὐδεμία περὶ τοῦ ἀντιθέτου γραπτὴ ἢ προφορικὴ μαρτυρία ὑπάρχει ἐλάχισται δὲ καὶ μεμονομένα περιπτώσεις ὡς τοῦ Παρθενίου Ρηγοπούλου καὶ τοῦ Γρηγορίου Μαλίκη, περὶ ὧν κατωτέρω, δὲν ἀνατρέπουν τὸν κανόνα. Τὸυναντίον μάλιστα, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐξετέθη, εἰς τὰ Φίλια κατέφευγον καὶ ἄλλαι οἰκογένειαι ἐξ ἄλλων μερῶν καὶ τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ καταστοῦν ταῦτα κώμη σημαίνουσα ἀπὸ ἀπό-

1. Θ. Κολοκοτρώνη ἀπομνημονεύματα σελ 70 (ἔκδοσις Δρακοπούλου).

φειως πληθυσμοῦ ἀριθμοῦσα 1000—1200 κατοίκους. Ὁ Κολοκοτρώνης¹ γράφει τὰ ἐξῆς διὰ τὴν συνήθειαν τῶν τότε Ἑλλήνων νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὰ χωρία των. «Ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων ἦτο μικρή, δὲν εἶναι παρὰ ἢ ἐπανάστασις μας ὅπου ἐσχέτισε ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Εὐρίσκοντο ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἐγνώριζον ἄλλο χωριὸ μακρὰ μίαν ὥραν ἀπὸ τὸ ἰδικό τους. Τὴν Ζάκυνθον τὴν ἐνόμιζον ὡς νομίζομεν τώρα τὸ μακρύτερον μέρος τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀμερικὴ μᾶς φαίνεται ὡς πῶς τοὺς ἐφαίνετο αὐτῶν ἢ Ζάκυνθος, ἔλεγαν εἰς τὴν Φραγκιά».

Ἀνωτέρω ἐξετέθη ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν Φιλιῶν ἦσαν περίπου ἰσοδύναμοι οικονομικῶς πλὴν ὠρισμένων ἐξαιρέσεων. Εἰς ταύτας ἀνήκουν οἱ Θ. Σακελλαρίου, Ν. Χρηστίδης καὶ Ἀναγν. Ρηγόπουλος. Διὰ τὸν τελευταῖον γνωρίζομεν ὅτι ἡ σχετικὴ εὐπορία του ὠφείλετο εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι συνήθως ἦτο ἐνοικιαστὴς τῶν δημοσίων φόρων². Διὰ τοὺς πρώτους δὲν γνωρίζομεν κατὰ ποῖον τρόπον ἀπέκτησαν τὴν περιουσίαν των, πιθανῶς κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ πρώτου.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Δὲν ἔχομεν πολλὰς πληροφορίας διὰ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων τῶν Φιλιῶν διὰ τὴν περίοδον τῆς πρώτης Τουρκοκρατίας ὡς καὶ τῆς Ἐνετοκρατίας, δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῆ πιθανώτατον, ἂν μὴ βέβαιον, ὅτι πολλοὶ τῶν κατοίκων ἐγνώριζον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν διδασκόμενοι εἴτε ὑπὸ τῶν ἱερέων τοῦ χωρίου οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἄρκετοί, εἴτε ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς ἐγγὺς τῶν Φιλιῶν Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Κατὰ τὴν Ἐνετοκρατίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας Τουρκοκρατίας ἐζήσεν εἰς τὰ Φίλια ὁ ἱερεὺς Ἡλίας Ρηγόπουλος³ καταλαβὼν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Οἰκονόμου, γεννηθεὶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1690—1700 ὁ ὁποῖος ἐγνώριζεν ἄρκετὰ γράμματα. Οὗτος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος γνωστὸς Φιλαῖος καὶ εὐρίσκονται νῦν ἐν ζωῇ ἀπόγονοί του τῆς 10ης γενεᾶς, τῶν ὁποίων εἶναι γνωστὸν τὸ γενεαλογικὸν δένδρον. Διὰ τὴν περίοδον τῆς δευτέρας Τουρκοκρατίας ἔχομεν περὶ σσοτέρας πληροφορίας. Περὶ τὸ ἔτος 1730 ἐγεννήθη εἰς Φίλια ὁ Ἀθανάσιος Σπυρόπουλος, ὁ πατήρ τοῦ Θ. Σακελλαρίου, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἱερεὺς καὶ κατέλαβε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Σακελλαρίου ἤτοι τοῦ ἐπιθεω-

1. Ἀπομνημονεύματα σελ. 70 (ἔκδοσις Δρακοπούλου).

2. Θ. Ρηγόπουλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 4.

3. Τοῦ αὐτοῦ Ἀπομνημονεύματα σελ. 2.

ρητοῦ τῶν ἀνδρικῶν μοναστηρίων τῆς ἐπισκοπῆς Κερνίτσης καὶ Καλαβρύτων.¹ Διὰ τὸ νὰ καταλάβῃ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀσφαλῶς θὰ εἶχε ἰκανὴν διὰ τὴν ἐποχὴν του μόρφωσιν διότι ἄνευ τοιαύτης θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀσκήσῃ τὰ ἐκ τοῦ ἀξιωματός του καθήκοντά του. Περὶ τὸ ἔτος 1730 ἐπίσης ἐγεννήθη εἰς Φίλια ὁ Παρθένιος Ρηγόπουλος υἱὸς τοῦ ἱερέως - Οἰκονόμου Ἡλίας Ρηγοπούλου ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος γνωστὸς μὲ ἀνωτέραν μόρφωσιν Φιλαῖος. Παρθένιος εἶναι τὸ ἱερατικὸν του ὄνομα, διότι τὸ κοσμικὸν του εἶναι ἄγνωστον. Πιθανῶς ἐλέγετο Παναγιώτης. Οὗτος ἔτυχεν ἀνωτέρας μορφώσεως (ποῦ δὲν εἶναι γνωστὸν), καὶ κατέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωτοσυγγέλλου τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Κατὰ τὸ 1792 τὸν εὐρίσκομεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων παρὰ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.² Καὶ ὁ ἐγγονὸς τοῦ ἱερέως - Οἰκονόμου Ἡλ. Ρηγοπούλου, υἱὸς τοῦ κλέφτου Ρήγγα Ρηγοπούλου, συναγωνιστοῦ τοῦ Κων. Κολοκοτρώνη, πατρὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, Ἡλίας Ρηγόπουλος καὶ αὐτὸς γεννηθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1772 ἔτυχεν ἰκανῆς διὰ τὴν τότε ἐποχὴν μορφώσεως φοιτήσας εἰς τὸ εἰς Μάξι σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασκεν ὁ γνωστὸς διδάσκαλος Κ. Παπαδαῖος.³ Βραδύτερον κατὰ τὸ ἔτος 1792 μετέβη οὗτος εἰς Κωνσταντινούπολιν πλησίον τοῦ θείου του, ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς του, Παρθενίου Ρηγοπούλου⁴ ἔνθα συνεπλήρωσε τὴν μόρφωσίν του καὶ διδάχθη καὶ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν⁵.

Ἐπίσης καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἡλίας Ρηγοπούλου καὶ δισέγγονος τοῦ Ἡλίας ἱερέως - Οἰκονόμου Ρηγοπούλου, Θεόδωρος Ρηγόπουλος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1803, ὁ ὁποῖος ἦτο βαπτιστικὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, διετέλεσε γραμματεὺς τούτου καὶ τῶν υἱῶν του Πάνου καὶ Γενναίου ὡς καὶ τοῦ Νικηταρᾶ καὶ ὑπῆρξε σπουδαῖος ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἔτυχεν ἰκανῆς μορφώσεως προεπαναστατικῶς φοιτήσας εἰς τὴν περίφημον σχολὴν τοῦ Σοπωτοῦ εἰς τὴν ὁποίαν παρέδιδε μαθήματα ὁ γνωστὸς διδάσκαλος Χαραλ. Λεοντοσακίρης⁶. Ὁ Θεοδ. Ρηγόπουλος διαρκούσης τῆς ἐπαναστά-

1. Ν. Παπαδόπουλος εἰς περιοδικὸν «Ἡ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ» ἔτους 1963 ἀριθ. φύλλου 70.

2. Θ. Ρηγοπούλου Ἐπομνημονεύματα σελ. 4.

3. Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σελ. 4.

4. Αὐτόθι, σελ. 4.

5. Θ. Ρηγοπούλου Ἐπομνημονεύματα σελ. 4.

6. Θ. Ρηγοπούλου ὡς ἄνω σελ. 7—8

σεως ἐξέμαθε τὴν Γαλλικὴν καὶ Ἰταλικὴν γλῶσσαν, συνεπλήρωσε τὴν μόρφωσίν του μετὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀνηγορεύθη ἕνας ἐκ τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι δικηγόρων ἐν ἔτει 1842. Ἰκανὴν ὡσαύτως μόρφωσιν εἶχε καὶ ἕτερος υἱὸς τοῦ Ἄναγ. Ρηγοπούλου, ὁ Γιαννάκης ὡς προκύπτει ἐξ ἰδιοχειρῶν ἐγγράφων του σωζομένων εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν ἀγωνιστῶν, ὁ ὁποῖος τυγχάνων μοναχὸς τοῦ Μ. Σπηλαίου, ἀπέβαλε τὸ ράσον κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετέσχε ταύτης λαβὼν μέρος εἰς πολλὰς μάχας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, φυσικῶς καὶ ἀβιάστως, προκύπτει ὡς λογικὸν συμπέρασμα ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Ρηγοπούλων δὲν διεκρίθη μόνον εἰς τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα καὶ τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν στίβον δεδομένου ὅτι ἀρκετὰ τῶν μελῶν τῆς εἶχον σπουδαίαν διὰ τὴν ἐποχὴν των μόρφωσιν.

Ὀλίγον βραδύτερον μετὰ τὸν Παρθένιον Ρηγόπουλον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1750—1755 ἐγεννήθη εἰς Φίλια ὁ Γεώργιος Ἰωαννίδης ἐκ τῆς οἰκογενείας Μαλίκη, ἐλέγετο δὲ οὕτω ἢ οἰκογένειά του ἐπειδὴ εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Φίλια ἀπὸ τὸ Μαλίκι τῆς Ἠλείας ὡς καὶ ἀνωτέρω ἔγινε λόγος. Οὗτος περιεβλήθη τὸ ἰσάγγελον σχῆμα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ὀνομασθεὶς Γρηγόριος. Ἦτο μονόχειρ καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διετέλεσε διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, Μολδοβλαχίαν καὶ ἀλλαχοῦ.¹ Εἰς ποίαν σχολὴν ἐφοίτησε δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν, βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι εἶχεν ἀρίστην μόρφωσιν. Ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης εἰς τὴν περισπούδαστον μελέτην του «Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας» γράφει² ὅτι ἦτο ἀπόφοιτος μιᾶς τῶν περιφήμων σχολῶν Ἄθωνος, Χίου, Πάτμου ἢ Κυδωνῶν καὶ ὅτι διετέλεσε διδάσκαλος εἰς πλουσίας οἰκογενείας Ἑλλήνων ἀξιωματούχων ἢ ἰθαγενῶν βογιάρων (εὐγενῶν) εἰς Βουκουρέστιον καὶ Ἰάσιον.

Εἰς ἕνα τῶν τόμων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μαλίκη, τὸν κώδικα «Νικητὰ Δαυῖδ ἐρμηνεῖται εἰς λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου» ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἰδιοχειρὸς σημείωσις τούτου. «Κτητορικὸν σημείωμα τοῦ γέροντος Γρηγορίου διδασκάλου τοῦ Πελοποννησίου ἐκ Καλαβρύτων Φιλιώτου τοῦ μονόχειρος καὶ ἀφιερωθὲν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Φίλια. Βουκουρέστι 1835».³ Ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Μαλίκης κατὰ τὸ 1835 εὗρίσκετο εἰς Βουκουρέστιον. Μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν κατὰ τὸ ἔτος 1843 μετ' ἀπου-

1. Ν. Βέης καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἰς περιοδικὸν Πελοποννησιακὰ τομ. Α. σελ. 454 καὶ Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τόμ. 9ος σελ. 66—68.

2. Τόμος Β'. σελ. 419—420.

3. Λ. Πολίτης εἰς περιοδ. Ἑλληνικὰ τόμ. ΙΑ σελ. 94—97.

σίαν 50 ὀλοκλήρων ἐτῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μονὴν τῆς μετανοίας του εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεβίωσε κατὰ τὸ 1845 εἰς ἡλικίαν 90 περίπου ἐτῶν¹. Οὗτος ἀπέκτησεν ἰκανῶς πλούσιαν διὰ τὴν ἐποχὴν του βιβλιοθήκην ἐκ 350 περίπου τόμων μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνοντο καὶ 31 χειρόγραφοι κώδικες, τὴν ὁποίαν ἐδώρησεν εἰς τὴν σχολὴν (ὡς ἐλέγοντο τότε τὰ δημοτικὰ σχολεῖα) Φιλίων ἀποστείλας ταύτην ἐκ Βουκουρεστίου διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Δημητρίου Μαλίκη ὡς προκύπτει ἐξ ἰδιοχείρου πολυσελίδου ἐγγράφου του² φέροντος χρονολογίαν αὐμβ' (1842) Ἰουνίου 13, εὐρίσκομένου νῦν εἰς Ἀγίαν Λαύραν. Εἰς τὸ ἔγγραφον ἀναγράφονται οἱ τίτλοι ὄλων τῶν δωρουμένων βιβλίων ἀνερχομένων εἰς 350 περίπου ἀρχίζει δὲ τοῦτο ὡς ἐξῆς: «Κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς σχολῆς τῆς ἐν Πελοποννήσῳ κωμοπόλεως Φίλια ἀφιερωθέντων παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς ταπεινοῦ καὶ ἐν διδασκάλοις ἐλαχίστου Γρηγορίου Ἰωάννου ξυνεγχαρίου Φιλιώτου ἐκ τῆς πατρῴας τῶν Μαλικέων. ΑΩΜΒ 13 Ἰουνίου».

Ὁ καθηγητὴς Ν. Βέης γράφει³ ὅτι τὰ βιβλία ἀνήκον εἰς γνωστούς λογίους καὶ ἐπιστήμονας τῆς Τουρκοκρατίας καὶ κυρίως εἰς τὴν Φαναριωτικὴν οἰκογένειαν Ραστῆ καὶ δὴ τὸν Γεώργιον Ραστῆν, ὁ ὁποῖος κατὰ παράδοσιν τῶν μοναχῶν ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Γρηγορίου Μαλίκη καὶ οἰκεῖος τούτου καὶ τὰ ἐδώρησεν εἰς αὐτόν. Ἡ περὶ δωρεᾶς γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Ν. Βέη, δὲν εἶναι ὀρθὴ διότι, εἶναι μὲν πιθανόν, ἢ καὶ βέβαιον, ὁ Γεώργιος Ραστῆς νὰ ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Γρηγορίου Μαλίκη, οὗτος ὅμως εἰς τὸ ἀνωτέρω δωρητήριον ἔγγραφον λέγει ὅτι τὰ βιβλία ἠγοράσθησαν δι' ἰδίων του χρημάτων ὡς καὶ διὰ συνδρομῆς Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων. Διὰ τοῦ δωρητηρίου ἐγγράφου δίδονται συμβουλαὶ καὶ παρέχονται ὁδηγίαι διὰ τὴν ἑλληνοπρεπῆ μὀρφωσιν καὶ χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν μαθητῶν. Οὐδὲν γραμματικὸν ἢ συντακτικὸν σφᾶλμα ὑπάρχει εἰς τὸ ἔγγραφον, τὰ ἐν αὐτῷ νοήματα εἶναι πυκνὰ καὶ αἱ ἰδέαι ὑψηλαὶ καὶ ἐκ τούτων συνάγεται κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβήτησιν ὅτι ὁ συντάκτης του ἦτο κάτοχος εὐρείας γραμματικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μαλίκη ἐναπετέθη εἰς τὴν μονὴν Ἀγ. Ἀθανασίου πρὸς φύλαξιν, πιθανώτατα διότι δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἐξέυρεσις καταλλήλου αἰθούσης εἰς Φίλια διὰ τὴν στέγασιν καὶ ἀσφαλῆ φύλαξιν τῆς, καὶ παρέμεινεν εἰς αὐτὴν ὡς βιβλιοθήκη τῆς μο-

1. Ὑπερπροβεβηκῶς γράφει ὁ καθηγητὴς Ν. Βέης ὡς ἄνω.

2. Εἰς τὸ ἔγγραφον ἀναγράφεται ἐπὶ λέξει: «Δωροῦμαι καὶ ἐξαποστέλλω διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ μου Δημητρίου Μαλίκη καταγεγραμμένα ἐν καταστοίχῳ.....».

3. Εἰς περιοδικὸν Παναθηναῖα τομ. Θ. σελ. 241 καὶ εἰς ἀνωτέρω περιοδικὰ Πελοποννησιακὰ καὶ Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

νης, τοῦτο δὲ συνάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Ν. Βένης¹ εὔρε ταύτην εἰς αὐτὴν 62 ὅλα ἔτη μετὰ τὴν δωρεάν της εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον Φιλίων ὑπὸ τοῦ Μαλίχη. Περὶ τῆς τύχης τῆς βιβλιοθήκης γίνεται λόγος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου.

Ὁ Γ. Παπανδρέου ἀντιθέτως πρὸς τὸν καθηγητὴν Ν. Βένη γράφει² ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Ἀγ. Ἀθανασίου ἐδωρήθη εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὸν Κάρου. Καὶ ἐκ τοῦ πατρός μου γνωρίζω ὅτι ὁ Κάρου πρὸ 100 περίπου ἐτῶν ἔφερον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πολλὰ βιβλία τὰ ὅποια ἐδώρησεν εἰς τὴν μονήν, ἣτο ἐγκατεστημένος εἰς αὐτὴν, ἣτο λίαν εὐπορος καὶ ὅτι κατήγετο ἐκ Φιλίων ἀπὸ τὴν οικογένειαν Χριστοπούλου (τὴν γνωστὴν μὲ τὸ παρωνύμιον Καρπούζου). Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Παπανδρέου ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Ἀγίου Ἀθανασίου περιῆλθεν εἰς αὐτὴν ἐκ δωρεᾶς τοῦ Κάρου δὲν εἶναι ὀρθή. Ἀλλ' οὔτε ἀπολύτως ὀρθή εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Βένη. Ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς ἐσχηματίσθη καὶ ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ Ἰωαννίδου - Μαλίχη καὶ ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ Κάρου³. Διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἐξέχοντος Φιλαίου Θεοδώρου Σακελλαρίου τέκνου τοῦ ἱερέως Ἀθ. Σπυροπούλου, λαβόντος τὸ ἐπώνυμόν του ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ πατρός του, λίαν γνωστοῦ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, γεννηθέντος περὶ τὸ ἔτος 1780, δὲν ἔχομεν θετικὰς πληροφορίας. Ἐκ τριῶν ὅμως μικρῶν ἐγγράφων τὰ ὅποια εἶχε συντάξει ἰδιοχείρως⁴ συνάγεται ὅτι εἶχεν ἰκανὴν μόρφωσιν διότι δὲν ἀνευρίσκονται εἰς αὐτὰ γραμματικὰ ἢ συντακτικὰ σφάλματα. Τὸ γεγονὸς ἄλλως τε ὅτι διετέλεσε δημόσιος ταμίας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀποδεικνύει ὅτι ἣτο μορφωμένος. Καὶ ὁ σπουδαῖος ἀγωνιστὴς Ν. Χριστόπουλος ἢ Χριστίδης φαίνεται ὅτι εἶχεν ἰκανὴν μόρφωσιν ὡς συνάγεται ἐξ ἰδιοχείρου ἐγγράφου του εὐρισκομένου εἰς τὰ Ἀρχεῖα Ἀγωνιστῶν. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης συνηγορεῖ καὶ τὸ ὅτι οὗτος ἔτρεφε μέγαν θαυμασμὸν πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἡμῶν προγόνους, τῶν ὁποίων ἣτο λάτρης, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰ τέκνα του ἔδωκε ὀνόματα ἐνδόξων καὶ ἱστορικῶν προσώπων τῆς ἀρχαιότητος δεδομένου ὅτι τὰ μὲν δύο ἄρρενα

1. Ὁ ἴδιος ἀναγράφει ὅτι ἡ βιβλιοθήκη ἐκληροδοτήθη εἰς τὸ σχολεῖον Φιλίων. Καὶ τοῦτο ὅμως εἶναι ἀνακριβὲς διότι ἡ βιβλιοθήκη ἐδωρήθη. Διὰ τὴν βιβλιοθήκην ἴδε καὶ Ν. Βένη εἰς περιοδικὸν Παναθῆναια τομ. Θ. σελ. 241.

2. Γ. Παπανδρέου Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρὶς σελ. 271—272.

3. Περὶ τῆς βιβλιοθήκης λεπτομερέστερον γίνεται λόγος εἰς τὴν ἐν τέλει τῆς παρούσης ἱστορίαν τῆς Μονῆς Ἀγ. Ἀθανασίου.

4. Ἀρχεῖα ἀγωνιστῶν φάκελλος Ν. Χριστοπούλου ἢ Χριστίδη.

ἔφερον τὰ ὀνόματα Λεωνίδας καὶ Μιλτιάδης τὰ δὲ δύο θήλεα Πολυξένη¹ καὶ Θεανώ².

Στοιχειώδεις γραμματικές γνώσεις ἀσφαλῶς εἶχον καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν Φιλίων οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας ἦσαν ἀρκετοί. Ἐξ ἐγγράφων περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος προκύπτει ὅτι ἦσαν οἱ Ἄντωνιος Παπαγιαννακόπουλος, Παπαῖ Νίκος, ἀγνώστου ἐπωνύμου, (ὡς παπαῖ Νίκος ἀναφέρεται εἰς τὰ σωζόμενα ἔγγραφα καὶ οὕτως ὑπογράφεται), Ρήγας Μουζάκης, Σπήλιος καὶ Δημήτριος Οἰκονόμου καὶ πιθανῶς καὶ ἄλλοι.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ πολλοὶ ἄλλοι Φιλαῖοι ἀγωνισταὶ εἶχον στοιχειώδη μόρφωσιν ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰς σωζόμενας εἰς τὰ κρατικά ἀρχεῖα αἰτήσεις τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 διὰ τὴν παροχὴν ἀμοιβῶν διὰ τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος παρασχεθείσας πρὸς τὸν Ἔθνος ἐκδουλεύσεις των καὶ τὰς ζημίας τὰς ὁποίας ἐκ τούτου ὑπέστησαν.

ΦΙΛΑΙΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

Εἶναι εἰς πάντας γνωστὴ ἢ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μακραίωνος ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ὑπαρξὶς τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὰς στρατιωτικὰς κατὰ ξηρὰν δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, καὶ ἡ δρᾶσις των τὸν πολεμικὸν προάγγελον τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Τὰ Φίλια λόγῳ τῆς ὀρεινῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται καὶ τοῦ μεγάλου πυκνοῦ δάσους ἀπὸ τὸ ὅποῖον περιβάλλοντο προεπαναστατικῶς ἀπετέλουν χρυσόφυγον τῶν κλεφτῶν, οἱ ὅποιοι κατέφευγον εἰς αὐτὰ εἴτε διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν καταδίωξιν τῶν Τουρκικῶν ἀποσπασμάτων εἴτε διὰ νὰ ἐφοδιασθῶν μὲ τροφίμα εἴτε τέλος διὰ νὰ στρατολογήσουν παλληκάρια. Πολλὰκις κατέφυγεν εἰς τὸ χωρίον ὁ Κωνσταντῆς Κολοκοτρώνης, ὁ πατὴρ τοῦ θρυλικοῦ γέρου τοῦ Μωρηᾶ, εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὁποίου εἶχε καταταγῆ κλέφτης ὁ Ρήγας Ρηγόπουλος, τέκνον τοῦ ἱερέως — Οἰκονόμου τῶν Φιλίων Ἡλία Ρηγοπούλου, ὡς καὶ ἄλλοι Φιλαῖοι τῶν ὁποίων ἀτυχῶς δὲν διεσώθησαν τὰ ὀνόματα. Ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ ἐγγόνου του Θ. Ρηγοπούλου³ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ρήγας Ρηγόπουλος ὑπὸ τὸν Κων. Κολοκοτρώνην ἔλαβε μέρος εἰς τὰς περὶ

1. Πολυξένη κόρη τοῦ Πριάμου φίλη τοῦ Ἀχιλλέως.

2. Θεανώ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου.

3. Θ. Ρηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 2.

τὴν Τρίπολιν κατὰ τὸ 1779 συναφθείσας μετὰ τῶν Ἀλβανῶν μάχας κατὰ τὰς ὁποίας οὗτοι ὑπέστησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν ἀπὸ τὰς ἠνωμένας δυνάμεις τῶν κλεφτῶν καὶ Τούρκων τῶν ὁποίων (κλεφτῶν) ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κων. Κολοκοτρώνης, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη τῆς Ἀλβανικῆς μάστιγος. Κατὰ τὰς μάχας αὐτὰς ὁ Ρ. Ρηγόπουλος ἠρίστευσε λαβὼν πολλὰ λάφυρα μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἓνα ἀργυροῦν θώρακα (τσαπράζια ὡς τὰ ἔλεγαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην). Ἀλλὰ καὶ ὁ πρωτοκλέφτης τοῦ Μωρηᾶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης πολλὰς φορὰς ἦλθε εἰς τὰ Φίλια κατὰ μία δὲ τῶν ἐπισκέψεών του τούτων ἐβάπτισε κατὰ τὸ ἔτος 1804 ἐν τῶν ἀρρένων τέκνων τοῦ Ἀναγνώστου Ρηγοπούλου, υἱοῦ τοῦ Ρήγα, εἰς τὸ ὅποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ὅποῖον ἀνεδείχθη ἀγωνιστὴς πρώτης γραμμῆς κατὰ τὸ ἔπος τοῦ 1821. Ἐκτοτε χρονολογοῦνται αἱ στεναὶ σχέσεις τῶν Κολοκοτρωναίων μετὰ τὴν οἰκογένειαν τῶν Ρηγοπούλων. Κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ἄλλοι Φιλαῖοι διετέλεσαν κλέφτες ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς Πετμεζαίους τῶν ὁποίων, ἀτυχῶς, δὲν γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα. Τοὺς κλέφτας ὑπέθαλπον οἱ πρόκριτοι τῶν Φιλίων καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι.

ΦΙΛΕΪΚΑ ΚΑΣΤΡΑ

Εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν, πάντως πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχον κτισθῆ ὑπὸ τῶν Φιλαίων δύο καταφύγια (ὄχυρά) πρὸς προστασίαν τοῦ πληθυσμοῦ, κάστρα λεγόμενα ὑπὸ τῶν κατοίκων, εἰς κατ' ἐξοχὴν δυσβάτους καὶ φύσει ὄρεινους τόπους. Τὸ ἓνα βορείως τῶν Φιλίων εἰς τὴν θέσιν «Παναγιᾶς Ρέμμα» πλησίον τῆς ὁδοῦ ἀγούσης ἀπὸ Κάτω Κλειτορίας εἰς Φίλια καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων ἀπ' αὐτῶν, καὶ τὸ ἄλλο εἰς ἴσην περίπου ἀπόστασιν εἰς τὴν θέσιν «Δράγγου» ἢ «Σπηλιὰ τοῦ Δράγγου». Τὰ ὄχυρά ταῦτα εὐρίσκοντο ἐντὸς κοιλοτήτων σχηματιζομένων ὑπὸ πελωρίων βράχων τῶν ὁποίων ἡ εἴσοδος ἐκφράσσετο ἀπὸ στερεὸν τοῖχον. Εἰς τὸ δεύτερον τῶν καταφυγίων, τὸ ὅποῖον διατηρεῖται καὶ σήμερον ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει καὶ εἶναι πολὺ μεγαλύτερον τοῦ πρώτου, κατὰ τὴν παράδοσιν κατέφευγον οἱ κλέφτες ὡς καὶ οἱ κάτοικοι τῶν περὶξ χωρίων! ὅταν κατεδιώκοντο ἀπὸ τοὺς δυνάστας. Διὰ τὸ δεύτερον ὄχυρόν, τὸ ὅποῖον πιθανῶς ἀρχικῶς ἦτο ἀσκητήριον εὐσεβοῦς χριστιανοῦ μετὰ μικρᾶς ἐκκλησίας ἐνισχυθὲν ἀμυντικῶς διαρκούσης τῆς ἐπανα-

1. Δ. Τσιλλύρα Ἡ Ἀγία Λάουρα σελ. 223.

στάσεως, ἢ καὶ πρὸ ταύτης, γίνεται λόγος κατωτέρω εἰς τὸ κεφάλαιον ἢ ἐπανάστασις τοῦ 1821.

ΦΙΛΑΙΟΙ ΦΙΛΙΚΟΙ

Ὡς ἔχει γίνει κοινῶς δεκτὸν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἰδρύθη κατὰ τὸ 1814 εἰς Ὁδησὸν ὑπὸ 3 ἐξόχων ἀλλ' ἀφανῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν τῶν Σκουφᾶ, Τσακάλωφ καὶ Ξάνθου¹ καὶ ἦτο μυστικὴ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωσις σκοποῦσα τὴν ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν Ἑλλήνων καὶ δι' ἐνόπλου ἀγῶνος ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος. Τὰ μέλη τῆς εἰργάσθησαν μετὰ μεγίστου ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὥστε ἐντὸς ἐλαχίστων ἐτῶν αὕτη οὐ μόνον, ὡς ἱστὸς ἀράχνης, ἐκάλυψε τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ ἐξηπλώθη παντοῦ ὅπου ὑπῆρχεν ἀξιόλογος ἀριθμὸς Ἑλλήνων. Ὁλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος μετεῖχεν εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, ἀποτελεῖ δὲ μοναδικὸν φαινόμενον εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν νὰ μετέχη ὅλος ὁ λαὸς εἰς μίαν συνομοσίαν.² Μεγάλην διάδοσιν εἶχε ἡ Φ.Ε. εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Καλαβρύτων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπόμενον ἦτο νὰ ἀπλώσῃ τοὺς πλοκάμους τῆς καὶ εἰς τὰ Φίλια διότι ὑπῆρχον εἰς αὐτὰ σημαίνοντα πρόσωπα, ἄνθρωποι μὲ ἐπιρροὴν οὐχὶ μόνον εἰς Φίλια καὶ Κατσάναν (Κλειτορολευκασίαν) ἀλλὰ καὶ πέραν ταύτης, τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ Θ. Σακελλαρίου, Ἄναγν. Ῥηγόπουλος καὶ Ν. Χριστίδης. Διὰ τοὺς Θ. Σακελλαρίου³ καὶ Ἄναγν. Ῥηγόπουλον προκύπτει ἐκ γραπτῶν πηγῶν ὅτι ἦσαν Φιλικοί. Ὁ πρῶτος μάλιστα τούτων εἶχε εἰσφέρει καὶ σημαντικὸν ποσὸν κατὰ τὴν μύησίν του εἰς τὴν Ἐταιρείαν. Διὰ τὸν δεῦτερον ὁ Θ. Ῥηγόπουλος εἰς τὴν σελίδα 3 τῶν ἀπομνημονευμάτων του γράφει τὰ ἑξῆς: «Εἶχε εἰσέλθει εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1820 καὶ τὸ ἐφοδιαστικὸν του μὲ τὰ μυστηριώδη τῆς Φ.Ε. γράμματα εὑρέθη κατὰ τὸν θάνατόν του μεταξὺ τῶν ἐγγράφων του ἀλλ' ἐκάη καὶ τοῦτο μετὰ τῆς οἰκίας του τὸ 1825 ἐπὶ Ἰμβραῆμ μεθ' ὄλων τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ σὺν αὐτῇ. Διὰ τὸν Νικόλαον Χρηστίδην δὲν ἔχομεν θετικὰς πληρο-

1. Περὶ τῆς ἐπικρατούσης ἐν τούτῳ πλάνης καὶ περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας γενικώτερον ἴδε μελέτην μου εἰς Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων ἔτους 1971 σελ. 104 καὶ ἐπ. ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ οἱ Καλαβρυτινοὶ Φιλικοί».

2. Ἀμβροσίου Φραντζῆ. Ἱστορία τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος σελ. 79—80. Τ. Κανδηλώρου. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία σελ. 25 καὶ 321 Δ. Κοκκίνου Λεξικὸν Ἡλίου λέξις Ἑλλάς σελ 355 καὶ ἀνωτέρω μελέτη μου.

3. Ν. Παπαδόπουλος εἰς περιοδικὸν Φωνὴ τοῦ Χριστοῦ ἔτους 1963 ἀριθ. φύλ. 70. Ἄλ Σακελλαρόπουλος εἰς Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων 1970 σελ. 61.

φορίας, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι πᾶς Ἑλληὴν καὶ μετρίαν ἔχων ἀξίαν εἶχε μυηθῆ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, βέβαιον πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὅτι καὶ οὗτος εἶχε μυηθῆ δεδομένου ὅτι καὶ προσωπικὴν ἀξίαν εἶχε καὶ ἐπιρροὴν ἴσκει καὶ ἐκτὸς τῶν Φιλίων ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ 1685—1715.

Ὡς καὶ εἰς τὸ περὶ Φραγκοκρατίας κεφάλαιον ἐλέχθη οἱ Ἕλληνες ἀνέκτησαν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τοὺς Φράγκους, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν κατελύθη ἡ ἐπ' αὐτῆς κυριαρχία των ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετὰ ταῦτα αὕτη κατέστη πεδῖον πολυχρονίων καὶ πεισμόνων ἀγώνων μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Ἑνετῶν, ἡ πρώτη φάσις τῶν ὁποίων ἔληξε διὰ τῆς ἐκδιώξεως τῶν τελευταίων ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὸ 1685 ὁ Φρ. Μοροζίνης, τῆ βοηθεῖα τῶν Ἑλλήνων, ἀνέκτησε ταύτην καὶ τὴν ὑπήγαγε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑνετίας ὑπὸ τὴν ὁποίαν διέτελεσε μέχρι τοῦ 1715.

Κατὰ τὸν ἀκολουθήσαντα πόλεμον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ Ἕλληνες, σφόδρα δυσηρεστημένοι κατὰ τῶν Ἑνετῶν, δὲν τοὺς ἐνίσχυσαν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίας των. Τοῦτο εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐπιτραπῆ ἡ ἔγγειος κτῆσις εἰς τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους, νὰ ἐπιβληθῆ σχετικῶς ἐλαφρὰ φορολογία καὶ νὰ ἀναγνωρισθῆ τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιοικήσεως ἡ ὁποία, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐξετέθη, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐνίσχυε καὶ τὴν Τουρκικὴν δύναμιν καὶ αὐθαιρεσίαν περιέστελλε.

Ἡ δυσἀρέσκεια τῶν Ἑλλήνων ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ὠργάνωσαν μὲν οἱ Ἑνετοὶ τὴν ἀποικίαν διὰ τῆς διανομῆς τῶν κτημάτων καὶ ἐνισχύσεως τοῦ πληθυσμοῦ δι' ἀποίκων μεταφερθέντων ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος¹ ἀλλ' ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ προσπορίσῃ μόνον εἰς αὐτοὺς ὀφέλη.

1. Ἐξ Ἀθηνῶν μετεφέρθησαν εἰς Πελοπόννησον 662 οἰκογένειαι τινὲς τῶν ὁποίων ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων, πολλοὶ ἐκ Χίου, 2.000 ἄτομα ἐκ Χανίων καὶ 6.000 Ναυπάκτιοι μετὰ τῶν κινήτων πραγμάτων των καὶ τῶν ζώων των οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἀχαΐαν, Αἰγιάλειαν καὶ Καλάβρυτα καὶ οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς ἐργατικότητός των συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. (Τότε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐγκατεστάθη καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Τζεμαίων εἰς Φίλια). Μετεφέρθησαν ἀκόμη ἄποικοι ἐξ Ἰονίων νήσων καὶ ἐξ Ἠπείρου (Ἰωαννίνων). Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1701 οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου εὐρέθησαν 200.000 ἐνῶ κατὰ τὴν πρώτην ἀπογραφὴν, τὴν γενομένην

Βαρεῖα φορολογία¹, μεροληπτική στρατολογία², καταναγκαστική ἐργασία, διαφορά δόγματος, ἄσκησις ἐμπορίας ὑπὸ μόνον τῶν Ἐνετῶν ἦσαν πλέον ἢ ἀρκετὰ διὰ νὰ προκαλέσουν βαθυτάτην κατ' αὐτῶν δυσἀρέσκειαν τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς Χερσονήσου καίτοι οἱ Ἐνετοὶ ὠργάνωσαν τὴν διοίκησιν³, ὑπεβοήθησαν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κοινοτήτων παραχωρήσαντες εἰς ταύτας πολλὰ προνόμια, προέβησαν εἰς τὴν διανομὴν γαιῶν εἰς τοὺς ἀκτῆμονας, οἱ δὲ κάτοικοι ἐλευθέρως ἤσκουν τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα κατὰ τὰ δόγματα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τὸ 1711—1714 διετέλεσεν ἐπίσκοπος Κερνίτσης (οὕτως ἐλέγετο τότε ἡ ἐπισκοπὴ Καλαβρύτων) ὁ Κεφαλλῆν Θεολόγος, ἱεροκλήρυξ, δεινὸς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ συγγραφεὺς Ἡλίας Μηνιάτης διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ Διοικητοῦ Πελοποννήσου Μ. Λοράνδου, διότι ἀπὸ τῆς Ἐνετικῆς κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου εἶχε καταλυθῆ ἡ ἐπὶ ταύτης ἐκκλησιαστικὴ κυριαρχία τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ὁ Μηνιάτης ἠσθένησε εἰς Κερνίκην καὶ μεταφερθεὶς εἰς Πάτρας ἀπεβίωσεν ἐκεῖ⁴.

εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν ταύτης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, εὐρέθησαν 85.468, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τὴν φροντίδα τὴν ὁποίαν κατέβαλον οἱ Ἐνετοὶ πρὸς πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου.

Ἐκ τῶν 2115 χωρίων ἀπέμειναν κατὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου μόνον 1459 τῶν ὑπολοίπων 656 καταστραφέντων κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου. Λουδ. Ράνκε. «Περὶ τῆς ἐν «Πελοποννήσῳ Ἐνετοκρατίας» περιόδ. Πανδώρα τομ. 12 σελ. 555—557 καὶ 13 σελ. 1—25.

1. Οἱ Ἐνετοὶ ἐπέβαλον τὴν φορολογίαν τῆς δεκάτης ἡ ὁποία ἦτο καταθλιπτικὴ οὐχὶ λόγῳ ποσοῦ ἀλλὰ διότι εἰσεπράττετο μετ' ἀπεριγράπτου σκληρότητος. Ράνκε ὡς ἄνω.

2. Ἀξίζει νὰ τονισθῆ ὅλως ἰδιαιτέρως ὅτι ἐπὶ Ἐνετοκρατίας οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου ἐξωπλίσθησαν καὶ ὅτι ἡ νέα ἰδίως γενεὰ ἔπαυσε νὰ κύπηται μοιρολατρικὰ τὴν κεφαλὴν εἰς τοὺς αὐθέντας σημειωθείσης οὕτω πλήρους ἀλλαγῆς νοοτροπίας τῆς νεολαίας.

3. Ράνκε ἐνθ' ἄνω. Οἱ Ἐνετοὶ ὠργάνωσαν διοικητικῶς τὴν Πελοπόννησον ὡς ἐξῆς: Ἀρχικῶς τὴν διήρσαν εἰς 7 νομοὺς (θέματα), βραδύτερον ὅμως περιώρισαν τούτους εἰς 4 ἦτοι Ἀχαΐας, Ρωμανίας (Ναυπλίου), Μεσσηνίας καὶ Λακωνίας εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐγκατεστάθη ἄρμοστής διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν.

Ἐπὶ Ἐνετοκρατίας ὁ σημερινὸς νομὸς Ἀχαΐας παρουσίαζε τὴν κάτωθι εἰκόνα:

Οἰκισμοὶ	κατωκ)ναι	καταστρ)σαι	κῶμαι	μοναὶ	οἰκογένεια	φυχαί
Πάτραι	94	12		7	3024	11918
Βοστίτσα	21	8		5	992	4165
Καλάβρυτα	118	36		10	3370	16561

Ὁ πῖναξ οὗτος παρατίθεται ὑπὸ τοῦ Ράνκε ἐνθ' ἄνω.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου προκύπτει ὅτι ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων ἐπὶ Ἐνετοκρατίας εἶχε μεγαλύτερον ἀριθμὸν οἰκισμῶν καὶ κατοίκων τῶν ἐτέρων δύο ἐπαρχιῶν τοῦ Νομοῦ Ἀχαΐας ὁμοῦ λαμβανομένων.

4. Τὸ περὶ Ἐνετοκρατίας κεφάλαιον δὲν ἐτοποθετήθη κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν περι-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1821

ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 δὲν ὑπῆρξε αἰφνίδιον καὶ μὴ ἀναμενόμενον γεγονός, δὲν ἦτο ὁ κεραυνὸς ἐκραγεὶς εἰς αἴθριον οὐρανόν. Ἐπὶ αἰῶνας παρεσκευάζοντο οἱ θεσμοὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑθνους. Οὗτοι, ἐκτὸς ἄλλων, ὑπῆρξαν ἡ Ἐκκλησία, αἱ κοινότητες, ἡ παιδεία, οἱ κλέφτες, οἱ ἀρματολοί, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορικοῦ στόλου, αἱ ἔνδοξοι ἱστορικαὶ παραδόσεις, ἡ ἀνάμνησις τῆς προγονικῆς εὐκλείας, ἡ δημιουργία ἀστικῆς τάξεως διὰ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἐμπορίου τῆς ναυτιλίας καί, τελευταίως, διάδοσις τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνότητων.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως τὸ ἔθνος ἐτέθη πρὸ διλήμματος εὐρεθὲν ὡς ὁ Ἡρακλῆς εἰς σχιστὴν ὁδόν. Ἡ μία τούτων ὠδήγει πρὸς τὴν οἰκουμηνικὴν ἐπικράτησιν, ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς παραδόσεως καὶ προϋπέθετε μακρὰν ἀκόμη διαβίωσιν ὑπὸ τὸν ξενικὸν ζυγόν. Ἡ ἄλλη ἔφερε πρὸς τὸ ἐθνικὸν κράτος ἀποσπῶμενος τοῦ κυριάρχου καὶ τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν λαῶν, καὶ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸ δόγμα τῶν ἐθνότητων. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ἐπίστευον εἰς τὴν ὁμαλὴν διαδοχὴν τῶν Ὀθωμανῶν ὑπ' αὐτῶν (Φαναριῶται, Ῥήγας Φεραῖος), καὶ ἄλλοι εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικοῦ κράτους. Κατὰ τὸν διάσημον σύγχρονον Ἄγγλον ἱστορικὸν Τόυνμπη ἡ ἔκρηξις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ῥουμανίαν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ διχασμοῦ τῶν πολιτικῶν προσανατολισμῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἡγεσίας.¹ Τελικῶς ἡ ἐθνικὴ ἰδέα ἐπεκράτησε τῆς οἰκουμηνικῆς καὶ οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐνεκαίνισαν τὸν ἐλεύθερον αὐτῶν ἐθνικὸν βίον, τὸ Βυζάντιον ὅμως ἀπέθανε. Οἱ Ἕλληνες τοῦ ἐλευθέρου Κράτους ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶν ἐπιθετικὴν Μεγάλην Ἰδέαν καὶ πρῶτος ὁ Κωλέττης διεκλήρυσεν αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου κατὰ τὸ ἔτος 1843.² Ἡ Μικρασιατικὴ

χομένου. Ἐθεωρήθη ὅτι δὲν θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ διχοτομηθῇ τὸ περὶ Τουρκοκρατίας κεφάλαιον ἐπειδὴ θὰ διεκόπτετο ἡ ἐνότης τῆς διηγήσεως.

1. Δ. Τσάκωνας καθηγητῆς τῆς Παντείου Σχολῆς εἰς περιοδικὸν Πελοποννησιακῆ Πρωτοχρονιά 1965 σελ. 326.

2. Σπ. Μαρκεζίνη Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος τόμ. Β'. σελ. 188 (ἔκδοσις Παπύρου—Βίπερ).

ἦττα ὑπῆρξεν ὁ τάφος τῆς Μεγάλης ἰδέας, αἱ δὲ σημεριναὶ ἔθνικαὶ διεκδικήσεις ἐπὶ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Β. Ἠπείρου τὸ πολὺ ὡς λείψανα ταύτης δύνανται νὰ θεωρηθοῦν.

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 21

Α'. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Τὰ Φίλια συμμετέσχον ὀλοφύχως καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ ψυχικὴ, ὡς καὶ ἡ ὕλική προετοιμασία διὰ τὸν ἀγῶνα δι' ἐξοπλισμοῦ τῶν κατοίκων, ἦτο πλήρης γενομένη ὑπὸ τῶν Φιλικῶν καὶ προκρίτων Θ. Σακελλαρίου, Ἄναγν. Ρηγοπούλου καὶ Ν. Χρηστίδη ἢ Χριστοπούλου. Σῶμα Φιλαίων ἀγωνιστῶν καλῶς ὠπλισμένων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τούτων εἰς τὸ ὅποιον, ἐκτὸς ἄλλων, μετεῖχον καὶ οἱ Ἄντωνιος Παπαγιαννακόπουλος ἱερεὺς, Νικόλαος ἱερεὺς (ὁ γνωστός ὡς παπᾶ—Νίκος) Γεώργιος Ἄργυρόπουλος, Κων)νος Ἄργυρόπουλος, Παναγ. Θεοδωρόπουλος, Γεώργιος Κολιόπουλος, Ἄναγν. Μυλωνᾶς, Γεώργ. Οἰκονόμου, Γεώργ. Ρηγόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἄναγν. Ρηγοπούλου, Παναγ. Φαλίδας, Παν. Σακελλαρόπουλος υἱὸς τοῦ Θεοδ. Σακελλαρίου, Ἀναστάσιος καὶ Ἀσημάκης Σακελλαρίου, ἀδελφοὶ τοῦ Θεοδώρου, Ἄναγνώστης Σταυρόπουλος, εὕρισκετο ἀπὸ τῶν μέσων Μαρτίου 1821 εἰς Ἀγίαν Λαύραν προσκληθὲν ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς ἐπαρχίας οἱ ὅποιοι κατόπιν ἐπανειλημμένων συσκέψεων ἀπεφάσισαν τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ σῶμα τῶν Φιλαίων συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν οἱ ὅποιοι ἐκινήσαντες ἐξ Ἀγίας Λαύρας ἐπέτεθσαν κατὰ τῶν Καλαβρύτων τὴν 18ην Μαρτίου καὶ μετὰ τριήμερον τὰ κατέλαβον. Περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν Φιλαίων εἰς τὴν μάχην τῶν Καλαβρύτων ὑπάρχουν ἀδιάφευστοὶ μαρτυρίαι ὡς εἶναι ἔγγραφα τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας τὰ ὅποια παρατίθενται κατωτέρω εἰς τὸ περὶ τῶν Φιλαίων ἀγωνιστῶν κεφάλαιον εἰς τὸ ὅποιον ἀναγράφεται ἡ δρᾶσις ἐκάστου τούτων ὡς καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Θ. Ρηγοπούλου.¹ Ἄξιζει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ κατάληψις τῶν Καλαβρύτων δὲν ὑπῆρξεν ἀναίμακτος διότι οἱ Ἕλληνες

1. Σελίς 10—11. Εἰς αὐτὰ ἀναγράφεται καὶ ἡ λεπτομέρεια ὅτι ὁ ἀδελφός του Γεώργιος ἔλαβε ὡς λάφυρον ἓνα ὠραῖον καινουργές ὄπλον κατὰ τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων γενομένην μετὰ τῆ ἄλωσιν τῶν πύργων τῆς πόλεως: Διὰ τὴν συμμετοχὴν τῶν Φιλαίων εἰς τὴν μάχην τῶν Καλαβρύτων καὶ τοῦ Λεβιδίου ἴδε καὶ Ἄλ. Σακελλαρόπουλον εἰς Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων ἔτους 1971 σελ. 61.

είχον άπωλείας και ότι ή τουρκική δύναμις δέν ήτο εύκαταφρόνητος, δεδομένου ότι άνήρχετο εις 160 ένόπλους ώς έξ έπισήμων στοιχείων προκύπτει¹. Οί Τοϋρκοι ήδύναντο ν' άντιτάξουν μακροχρόνιον άντίστασιν ώχυρωμένοι έντός τών πύργων τής πόλεως, πτοηθέντες όμως έκ τής όρμής τών έπαναστατών, και πιθανώς τής άπειλης γενικής σφαγής των, άν έξηκολούθουν άνθιστάμενοι, παρεδόθησαν μετά διήμερον άμυναν.

Β'. Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΛΕΒΙΔΙΟΥ

Μετά την κατάληψιν τών Καλαβρύτων οί Φιλαίοι υπό την άρχηγίαν τών Θ. Σακελλαρίου και 'Αναγν. 'Ρηγοπούλου, κατόπιν διαταγής του Σωτ. Χαραλάμπη υπό τον όποιον υπήγετο ή Κατσάνα (ή περιφέρεια τών πρώην Δήμων Κλειτορίας και Λευκασίου ώς έλέγετο αύτη), μετέβησαν εις τό Λεβίδι εις τό όποιον συνέστησαν στρατόπεδον² μετά του έκ Δάφνης 'Αναγν. Πιτσουνα, τών καπεταναίων τής Τριπόλεως Μπηλίδα και 'Αρβάλη και του έντοπιου 'Αλεξ. Λεβιδιώτου δια νά παρεμποδίσουν τυχόν άπόπειραν Τουρκικών δυνάμεων, όρμωμένων έκ Τριπόλεως, προς άνακατάληψιν τών Καλαβρύτων. 'Η άποστολή τών Φιλαίων προς σύστασιν του στρατοπέδου ουδεμίαν άλλην έξήγησιν δύναται νά έχη ει μη μόνον ότι, κατά τας άρχάς τής έπαναστάσεως, μόνον αύτοί άπετέλουν αξιόλογον και ώργανωμένην μαχητικήν μονάδα εις την περιφέρειαν τής Κατσάνας! Μετά την σύστασιν του στρατοπέδου ήλθον εις τό Λεβίδι οί Σωτ. Θεοχαρόπουλος, Νικ. Σολιώτης, Κ. Πετιμεζάς³, 'Αναγν. Στριφτόμπολας και άλλοι Καλαβρυτινοί υπό τον Σωτ. Χαραλάμπην ό όποιος άνέλαβε και την άρχηγίαν του στρατοπέδου. Την 14 'Απριλίου 1821 έπήλθον ισχυραί Τουρκικαί δυνάμεις έκ Τριπόλεως κατά του Λεβιδίου και κατά την συναφθεισαν εκει πεισματώδη μάχην οί Τοϋρκοι κατετροπώθησαν υποστάντες μεγάλας άπωλείας. 'Η μάχη του Λεβιδίου, κατά την όποιαν οί Φιλαίοι έπολέμησαν άνδρείοτατα, ώς άλλωστε όλοι οί 'Ελληνες, άποτελει την πρώτην αξιόλογον νίκη των έπαναστατών κατά τών Τοϋρκων ή όποία έδωκε ζωην εις την επανάστασιν και θάρρος εις τους 'Ελληνας, οί όποιοι κατενόησαν ότι οί Τοϋρκοι δέν ήσαν άήττητοι.

1. 'Εγγραφον του προκρίτου τής έπαρχίας Σωτ. Θεοχαροπούλου προς τον Κυβερνήτην 'Ιω. Καποδίστριαν εις Πελοποννησιακά έτους 1971 σελ. 448.

2. Φωτάκου: 'Απομνημονεύματα περι τής 'Ελληνικής επανάστασεως σελ. 81, και Κοκκίνου 'Ιστορία τής 'Ελληνικής 'Επαναστάσεως τόμ. Β' σελ. 77

3. 'Αθ. Φωτοπούλου: 'Ιστορία 'Αροανίας Καλαβρύτων σελ. 46.

Γ'. ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟ ΑΡΓΟΣ ΜΑΧΑΙ

Κατὰ μῆνα Μάϊον τοῦ 1821 οἱ Φιλαῖοι, ὑπὸ τὸν Ἄναγν. Ρηγόπουλον¹, μετὰ πολλῶν ἄλλων Καλαβρυτινῶν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κων. Πετιμεζᾶ μετέβησαν εἰς τὴν Ἀργολίδα διὰ νὰ ἀνακόψουν τὴν πρὸς Τρίπολιν προέλασιν τοῦ Κεχαγιάμπη, ὁ ὁποῖος κατῆλθε ἐξ Ἰωαννίνων ἐπὶ κεφαλῆς 3.500 ἐπιλέκτων Τουρκαλβανῶν πολεμιστῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Τούρκων τῆς Πελοποννήσου, διάλυσιν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως καὶ καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὰς συναφθείσας περὶ τὸ Ἄργος μάχας οἱ Φιλαῖοι ἐπολέμησαν μὲ ἀνδρείαν, εἰς δὲ τούτων, ὁ Φώτιος Καπατζούνης, ἔπαιον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς² κατὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐγγυῆ τοῦ Ἄργους μοναστηρίου, τὸ ὁποῖον καταλαβόντες καὶ ὀχυρώσαντες οἱ Τουρκολβανοὶ εἶχον μεταβάλλει εἰς φρούριον.

Α' ΜΑΧΑΙ ΠΑΤΡΩΝ — ΑΚΡΑΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΙ

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μαχῶν εἰς τὰς ὁποίας ἡ συμμετοχὴ τῶν Φιλαίων ὡς ἀνεξαρτήτου μαχητικῆς ὁμάδος ὑπὸ ἐντοπίους ἀρχηγοὺς ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς ἐπαναστάσεως, οὗτοι μετέσχον εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος διεξαχθείσας εἰς τὴν Πελοπόννησον μάχας ὡς τῶν Πατρῶν, Σαραβαλίου, Γηροκομείου, Κορίνθου, Δερβενακίων, Ἀκράτας, Καυκαριᾶς, Νταβιάς, Ἄγ. Βλασίου, καὶ τὰς περὶ τὴν Τρίπολιν κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ ὑπὸ τοὺς ἐντοπίους ἀρχηγοὺς Ν. Χριστίδην, Παν. Σακελλαρόπουλον ὡς καὶ ἄλλους κατωτέρους ἀρχηγοὺς, ὑπαξιωματικοὺς — ὁμαδάρχας (μπουλουξήδες) ὡς τὸν Παπᾶ—Νῆκον, Γεώργιον Ἀργυρόπουλον, Ἄναγν. Μυλωνᾶν, Θεοδόσιον Παπαγιαννακόπουλον, Ἄναγν. Μίντζιαν, ὡς κατωτέρω εἰς τὸ περὶ τῆς πολεμικῆς δράσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκάστου τῶν Φιλαίων ἀγωνιστῶν κεφάλαιον ἐκτίθεται. Τινὲς τούτων κατὰ τὰς μάχας ἐτραυματίσθησαν ὡς ὁ Νικ. Χρηστίδης εἰς τὴν μάχην τοῦ Σαραβαλίου καὶ ὁ Γεώργιος Ἀργυρόπουλος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀκροκορίνθου ὁ ὁποῖος καὶ ἠνδραγάθησε εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀκράτας λαφυραγωγῆσας δι' ὀρητικῆς ἐπιθέσεως του 100 ὄπλα τουρκικὰ τὰ ὁποῖα ἐδώρησεν εἰς τοὺς συμπολεμιστάς του³. Τινὲς τῶν Φι-

1. Θ. Ρηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 10.

2. Φωτάκου Ἀπομνημονεύματα σελ. 2.

3. Κατωτέρω δημοσιεύεται πιστοποιητικὸν τῶν Γκολφ. καὶ Π. Πετιμεζᾶ εἰς τὸ ὁποῖον βεβαιοῦται τοῦτο.

λαίων αγωνιστών, ὡς οἱ Θ. Ῥηγόπουλος, Ν. Χριστίδης, Ἀναγν. Μυλωνᾶς καὶ Γ. Ἀργυρόπουλος ἐπολέμησαν καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου. Ὁ πρῶτος εἰς Ἀθήνας καὶ Ναύπακτον, οἱ δεύτερος καὶ τρίτος εἰς Μεσολόγγιον καὶ ὁ τελευταῖος εἰς Ἀθήνας. Ἐκ τῶν Φιλαίων αγωνιστῶν ὁ Ν. Χριστίδης διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος ἔγινε χιλιάρχος καὶ ὁ Θ. Ῥηγόπουλος ὑποχιλιάρχος, ἀμφοτέροι δὲ κατετάγησαν εἰς τὴν φάλαγγα τῶν αγωνιστῶν, ὁ μὲν πρῶτος ὡς Ταγματάρχης, ὁ δὲ δεύτερος ὡς Ἀντισυνταγματάρχης. Εἰς τὴν φάλαγγα ὠσαύτως κατετάγησαν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ ὁ Παν. Σακελλαρόπουλος καὶ ὡς ὑπαξιωματικοὶ οἱ Γεώργιος Ἀργυρόπουλος, Ἰωάννης Παπαρηγόπουλος καὶ Ἀναγν. Μίντζιας.

Κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τοῦ 1824 ἀπεβίωσεων ἐκ νόσου ἡ ὁποία ἦτο ἀπότοκος τῶν πολεμικῶν κακουχιῶν εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη ὁ Φιλαῖος ἔξοχος αγωνιστής, καπετάνιος καὶ πατριώτης Ἀναγν. Ῥηγόπουλος¹.

ΤΑ ΦΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Τὰ λαμπρά στρατιωτικὰ κατορθώματα τῶν τριῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν, ἐπεσκίασαν αἱ ἔριδες καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἐξέσπασε μεταξὺ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος τοῦ 21. Ὁ πόλεμος οὗτος ὑπῆρξε ὀλέθριος οὐχὶ μόνον διότι συνεπέα τούτου ἀπώλεσαν οἱ μαχόμενοι Ἕλληνες τὴν συμπάθειαν μεγάλης μερίδος τῶν φωτισμένων ἀνθρώπων τῆς Εὐρώπης² ἀλλὰ καὶ διότι ἔθεσε ἐκποδὸν τοὺς ἀξιούς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς, διέβρωσε καὶ ὑπέσκαψε τὴν πολεμικὴν ὄρμην τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους, ἔφερε τὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ ξηροῦ ἀκμῆς, ἐπεσώρευσε μύρια δεινὰ εἰς τὴν Χώραν καὶ ὀλίγου δεῖν νὰ ἐπέφερε τὸν ἀφανισμόν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἔθνους. Δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τοὺς ὑπαιτίους τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, οὐδὲ θὰ ἐπαριθμήσωμεν τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας τούτου, διότι ταῦτα ἐκφεύγουν τῶν παισιῶν τῆς παρουσίας μελέτης. Θεωροῦμεν ὅμως καθήκον νὰ ἐπισημάνωμεν ὅτι οὗτος ἀποτελεῖ ἐπιβεβαίωσιν ἑνὸς τραγικοῦ καί, δυστυχῶς, οὐχὶ ἀσυνήθους γνωρίσματος εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων. Τοῦ συνδιασμοῦ τῆς ὑπερηφανείας καὶ τοῦ ἐξόχου

1. Θ. Ῥηγόπουλος Ἀπομνημονεύματα, σελ. 47.

2. Τὴν πρόληψιν τῆς ἀπωλείας ταύτης ἔχει σκοπὸν ἡ ἀγωνιώδης ἐκκλησις τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ πρὸς ὀμόνοιον ἢ περιεχομένη εἰς τὸ 147ον τετράστιχον τοῦ ἔθνικοῦ ὕμνου: Μὴν εἰποῦν τὸν στοχασμὸν τοὺς — τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινὰ — ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσά τοὺς — δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθερία.

μεγαλείου με την κατάπτωση και την έντροπή. Διότι κατάπτωσις και έντροπή είναι, και στίγμα δια την Ελλάδα αποτελεί ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ 1824. Ἐξ γίνῃ δίδαγμα εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους Ἕλληνας, ὅτι ἡ διχόνοια καὶ αἱ ἔριδες φέρουν τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν κατάρρευσιν καὶ ὅτι εἶναι πηγὴ δυστυχίας, μαρασμοῦ καὶ θανάτου.

Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἡ μαχομένη Ἑλλάς διηρέθη εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα. Τοὺς κυβερνητικούς καὶ τοὺς, ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν λεγομένους ἀντάρτας, ὑπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην. Ὁ τελευταῖος ἠτᾶται καὶ φυλακίζεται εἰς τὴν Ὑδραν. Κυβερνητικὰ στρατεύματα ἐκ Ρουμελιωτῶν, Σουλιωτῶν καὶ Μακεδόνων εἰσβάλλουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, προβαίνουν εἰς διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας καὶ τὴν μεταχειρίζονται ὡς ἐχθρικὴν χώραν. Τὰ Φίλια προσκειμένα πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην λόγῳ τῶν Ρηγοπούλων καὶ τοῦ Θ. Σακκελαρίου, δεινοπαθοῦν διότι καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων τὰ ὅποια κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1824—1825 διέμεναν εἰς αὐτὰ εὐωχούμενα εἰς βάρος τῶν πτωχῶν κατοίκων. Ἐδῶ δίδομεν τὸν λόγον εἰς τὸν Θ. Ρηγόπουλον ὁ ὅποιος περιγράφει τὰ ἔργα καὶ τὰς ἡμέρας τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων εἰς Φίλια εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του.¹

«Μετὰ τὴν ἐξ Ἄργους ἀπελευθέρωσίν μου² μεταβαίνων εἰς τὸ χωρίον μου ἐκινδύνευσα καθ' ὁδὸν νὰ πνιγῶ διαβαίνων τὸν πλημμυρισμένον ποταμὸν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Δάρα ἀλλ' ἐσώθην χάρις εἰς τὸν ἵππον μου, ἦτο δὲ κατὰ τὰς Ἀπόκρεω. Ἐλθὼν εἰς τὴν πατρικὴν μου εἰκίαν εὗρον ταύτην πλήρη στρατιωτῶν καὶ τὸ χωρίον ὅλον γεμᾶτον στρατοῦ, ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν Κωλέτην, θύοντος ἐν ταῖς οἰκίαις διότι καὶ τὸ χωρίον μου ὑπήγετο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνταρτῶν. Ἐξεπλάγησαν οἱ ἀδελφοί μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἰδόντες με αἰφνιδίως καὶ ἐφοβήθησαν μὴ με συλλάβουν καὶ με κακοποιήσουν οἱ στρατιῶται πληροφορούμενοι τίς εἶμαι. Ὅθεν με παρεκίνησαν νὰ κρυφθῶ, ἀλλ' εἰσῆλθον ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ἐκάθησα παρὰ τὴν ἐστίαν θερμαινόμενος, οἱ δὲ στρατιῶται, 15—20 τὸν ἀριθμὸν, ἦσαν εἰς τὰ ἔξω δωμάτια ἔνθα ἠτοιμάζετο πλουσία τράπεζα. Εἰσελθὼν εἰς στρατιώτης καὶ ἰδὼν με ἀνέκραξε «ὁ Γραμματικὸς, ὁ Γραμματικὸς» καὶ ἀπελθὼν εἰς τὰ ἔξω δωμάτια εἰδοποίη-

1. Εἰς σελ. 52 καὶ ἐπ.

2. Ὁ Θ. Ρηγόπουλος συνελήφθη μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἀποφυλακισθεὶς κατόπιν παρεμβάσεως τοῦ Παπαφλέσσα μετεφέρθη εἰς τὸ Ἄργος εἰς τὸ ὅποιον παρέμεινε ἐπὶ 40 ἡμέρας ὑπὸ αὐστηρὰν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλίας εἰς Ὑδραν ἀφέθη ἐλεύθερος περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1825.

σε τούς λοιπούς, οίτινες ἔδραμον καί με ἐνηγκαλίσθησαν, ἦσαν δὲ ἅπαντες ἐκ τῶν ἡμετέρων ὑπὸ τὸν καπετὰν - Στεφανῆ¹ τούς ὁποίους ἐτροφοδότου καί ἐμισθοδότου ὡς γραμματεῦς τοῦ Πάνου.² Τινὲς τούτων ἔσπευσαν νὰ εἰδοποιήσουν τούς εἰς τὰς διαφόρους οἰκίας καπεταναίους καί τὸν ἀρχηγόν των καί ἀδελφὸν τοῦ Κώτσιου Βούλγαρη,³ ἀδελφοποιητὸν μου, καί ἵνα τούς γνωρίσουν τὴν ἄφιξίν μου καί συνέρρευσαν ὅλοι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην εἰς τὴν οἰκίαν μου νὰ με ἴδωσι. Ὅλοι οἱ καπεταναῖοι ἔφεραν ἀπὸ τὰ καταλύματά των τὰ ἠτοιμασμένα δεῖπνά των καί ἐκαθίσαμεν τρώγοντες, πίνοντες, τραγουδοῦντες καί πυροβολοῦντες ὄλην τὴν νύκτα. Οἱ ἐν τῷ χωρίῳ διατρίβοντες στρατιῶται, 1500 τὸν ἀριθμὸν, διετέλεσαν ἄλλοι μὲν ὑπὸ τὸν Πᾶνον ἄλλοι δὲ ὑπὸ τὸν Γενναῖον καί τὸν Γέρον.

Τὴν ἐπιούσαν οἱ συγχωριανοὶ μου με παρεκάλεσαν νὰ τούς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς συντηρήσεως τῶν στρατιωτῶν διότι ἀπηύδησαν δαπανῶντες καί πιεζόμενοι, καί πράγματι κατόπιν παρακλήσεώς μου ἀνεχώρησαν αὐθήμερον παραλαβόντες καί ἐμὲ μαζί των μὴ θέλοντες νὰ με ἀποχωρισθοῦν. Τότε ἦτο ἐπιβεβλημένον νὰ πληρώνη ἕκαστον χωρίον ἀπὸ τὸ ὁποῖον διήρχοντο στρατεύματα φόρον τινὰ λεγόμενον Τσαουσάτικα 300, 500 ἢ καί 1000 γρόσια ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ χωρίου καί τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διερχομένων στρατιωτῶν προωρίζετο δὲ οὗτος μᾶλλον διὰ τὸν ἀρχηγόν, οἱ δὲ τσαουσάδες (ἐπιμεληταὶ) ἐζήτουν ἀπὸ τὸ χωρίον μου 1000 γρόσια,⁴ τὰ ὁποῖα κατὰ παράκλησίν μου ἐχάρισεν ὁ ἀρχηγός. Τὰ τσαουσάτικα ἦσαν ἐκ τουρκικῆς συνηθείας»⁵.

«Περιῆλθον μετ' αὐτοῦ διάφορα χωρία μέχρι Σοπωτοῦ καί Λειβαρτζίου ἀλλ' ἄλλο σῶμα πολυπληθέστερον ἀφίχθη εἰς τὸ χωρίον μου, τοῦ ὁποῖου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ν. Κριεζώτης⁶ καί ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθω εἰς Φίλια. Ὁ

1. Ὁ Χατζῆ Στεφανῆς ἦτο ἀρχηγὸς σώματος Βουλγάρων ἐθελοντῶν (Φωτάκου Ἐπομνημονεύματα σελ. 343).

2. Ἐννοεῖ τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη.

3. Ὁ Κώτσιος Βούλγαρης ἦτο Βούλγαρος ἐθελοντής, ἀγωνιστὴς καπετάνιος ἀκολουθῶν Ὡς σωματοφύλαξ τὸν Κολοκοτρώνη τὸν ὁποῖον ἐγκατέλειψε κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ταχθεὶς μετὰ τούς Κυβερνητικούς (Φωτάκου Ἐπομνημονεύματα σελ. 225, 333, 343) καί Κολοκοτρώνη Ἐπομνημονεύματα σελ. 117. (Ἐκδόσεις Δρακοπούλου).

4. Ἐκ τούτου δύναται νὰ συναχθῆ ὅτι τὰ Φίλια εἶχον πληθυσμὸν τοῦλάχιστον 1000 κατοίκων.

5. Τὰ τσαουσάτικα ἦσαν εἶδος ἐκτάκτου φόρου (εἰσφορᾶς) περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

6. Ὁ Ν. Κριεζώτης ἦτο εἰς τῶν ἐπιφανῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 21 καί κατήγετο ἐξ Εὐβοίας.

Κριεζώτης μένων κάτω εἰς τὰ Καλύβια τοῦ χωρίου (οἱ στρατιῶται εἶχον στρατωνισθῆ εἰς Φίλια καὶ Καλύβια) μὲ ἐζήτησεν ἐπιμόνως καὶ ἐγὼ χωρὶς νὰ ὑποπτευθῶ τι ἀπῆλθον εἰς αὐτόν. Ἰδὼν με καλῶς ὠπλισμένον καὶ νέον μὲ ἠρώτησε πῶς ὀνομάζομαι καὶ μὲ ποῖον ἀρχηγὸν ἤμην. Ἀκούσας ὅτι ἤμην γραμματεὺς τοῦ Πάνου καὶ ἀναδεξιμιὸς τοῦ Γέρου μὲ ἐνηγκαλίσθη, μὲ ἐφίλησε, μοῦ εἶπεν ὅτι ὁ νουνός μου εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ Ἔθνους, νὰ μὴ λυποῦμαι διότι γρήγορα θὰ βγῆ ἀπὸ τὴν φυλακὴν, καὶ μὲ ἐκράτησε καὶ συνεφάγαμεν. Τὸν παρεκάλεσα ν' ἀπομακρύνῃ τὸ σῶμά του ἀπὸ τὸ χωρίον μου διότι ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὰ διερχόμενα στρατεύματα, εὐχαρίστως ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησίν μου καὶ ἀνεχώρησε αὐθημερόν».

«Βραδύτερον καὶ ἄλλο σῶμα στρατιωτικὸν ὑπὸ τὸν Σκουρτανιώτην¹, ὄπλαρχηγὸν τοῦ Γκούρα, στρατωνισθὲν εἰς τὸ χωρίον μου ἐξέφρασε τὴν ἰδίαν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην συμπάθειαν».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναγεγραφομένων ὑπὸ τοῦ Θ. Ρηγοπούλου προκύπτει ὅτι τὰ Φίλια ἐδεινοπάθησαν κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἀναγκασθέντα νὰ τρέφουν καὶ νὰ στεγάζουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα, νὰ ὑφίστανται πιέσεις καὶ νὰ πληρώνουν τὰ τσαουσάτικα διότι εἶχον ὑποπέσει εἰς τὸ ἔγκλημα νὰ διάκεινται φιλικῶς πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Ὑπῆρξεν εὐτύχημα ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον ὁ Θ. Ρηγόπουλος, ὁ ὁποῖος τὸ ἀπῆλλαξε κατὰ μέγα μέρος περαιτέρω ταλαιπωριῶν. Ἐξ ἄλλου, κατὰδηλος εἶναι ἡ ἐκτίμησις ὡς καὶ ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη τὴν ὁποίαν ἔτρεφον οἱ διάφοροι στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ πρὸς τὸν Θ. Ρηγόπουλον, καίτοι ἦτο νεώτατος, δεδομένου ὅτι δῆνυε τότε μόλις τὸ 22ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τοῦτο δὲν ὠφείλετο μόνον εἰς τὴν ἰδιότητά του ὡς βαπτιστικοῦ τοῦ Γέρου τοῦ Μωρηᾶ καὶ γραμματέως τοῦ υἱοῦ τοῦ Πάνου ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν του, τὴν μόρφωσίν του καὶ τὸ ἔξοχον ἠθὸς του.

ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ — ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ

Ὅπως γράφει ὁ Θ. Ρηγόπουλος² κατὰ Μάιον τοῦ 1825 ἀπόσπασμα Αἰγυπτίων τοῦ Ἰμβραῆμ ἐπέδραμε κατὰ τῶν Φιλίων, τὰ ἐλεηλάτησε καὶ τὰ ἐπυρπόλησε. Δὲν γνωρίζομεν ἂν τὰ ἔκαυσεν ὀλικῶς ἢ μερικῶς. Πάντως γνωρί-

1. Ὁ Σκουρτανιώτης κατήγετο ἐξ Ἀττικῆς καὶ ἦτο σημαίων ἀγωνιστῆς τοῦ 21.

2. Ἀπομνημονεύματα σελ. 69 καὶ 82.

ζομεν ὅτι τότε ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐπυρπολήθησαν αἱ οἰκίαι τῶν Θ. Σακελλαρίου¹ καὶ Ἄναγν. Ρηγοπούλου. Οἱ κάτοικοι, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, κατέφυγον εἰς ἄλλα χωρία, ἢ δὲ οἰκογένεια τοῦ Θ. Ρηγόπουλου εἰς Ἄρμπουνα. Δευτέρα ἐπιδρομὴ τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τῶν Φιλίων ἔλαβε χώρα κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1826² κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐπυρπόλησαν ὀλόκληρον τὸ χωρίον ἀφ' οὗ πρότερον διήρπασαν τὰ κινητὰ πράγματα τῶν κατοίκων ὡς καὶ τὰ ζῶα των (βοῦς, πρόβατα). Τότε διηρπάγησαν ὅλα τὰ κινητὰ τοῦ Θεοδ. Ρηγόπουλου τὰ ὁποῖα οἱ ἀδελφοὶ του εἶχον κρύψει εἰς τινα τρύπαν ἄνωθι τοῦ χωρίου ὡς γράφει οὗτος (πιθανῶς ἐννοεῖ τὴν σήμερον λεγομένην Ἄλποτρυπα ἢ Ἄλεπότρυπα). Ὅτι ἐπυρπολήθησαν τὰ Φίλια ὀλικῶς προκύπτει καὶ ἐξ ἐγγράφων καὶ ἰδίᾳ ἐκ πιστοποιητικῶν τῶν Φιλαίων ἀγωνιστῶν ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι προεπαναστατικαὶ οἰκίαι, εὐχερῶς διακρινόμεναι ἐκ τῆς παλαιότητός των καὶ τοῦ τρόπου οἰκοδομήσεώς των (ἀρχιτεκτονικῆς των), δὲν ὑπῆρχον εἰς Φίλια. Ὅλοι αἱ οἰκίαι εἶναι νεόκτιστοι, διώροφοι καὶ εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Ἀκόμη καὶ ἡ ἐκκλησία ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ πρὸ τῆς νῦν μεγαλοπρεποῦς τοιαύτης ὑπάρχουσα καὶ κατεδαφισθεῖσα ἐν ἔτει 1921 εἶχεν ἀνεγερθῆ κατὰ τὸ ἔτος 1858.

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΟΧΥΡΟΥ ΕΙΣ ΘΕΣΙΝ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΡΕΜΜΑ

Ἄνωτέρω εἰς τὸ περὶ Τουρκοκρατίας κεφάλαιον ἐλέχθη ὅτι οἱ Φιλαῖοι εἶχον κτίσει δύο μικρὰ ὄχυρά εἰς ἀποκρήμους καὶ φύσει ὄχυράς θέσεις ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἰς τὴν θέσιν «Παναγιάς Ρέμμα». Κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιδρομὴν τῶν Αἰγυπτίων κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1826 κατὰ τῶν Φιλίων ἀρκετὰ γυναικόπαιδα διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν κατέφυγον εἰς τὸ ὄχυρον τοῦτο καθὼς καὶ μερικοὶ πολεμισταὶ πρὸς ὑπεράσπισίν των. Οἱ Αἰγύπτιοι προσεπάθησαν νὰ καταλάβουν τὸ ὄχυρον ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν διότι ἡ θέσις εἶναι τοσοῦτον δυσπρόσιτος ὥστε καθίσταται τοῦτο ἀπόρητον. Δὲν ὑπάρχει ὁδὸς προσπελάσεως πρὸς αὐτό, τὸ δὲ ἔδαφος διὰ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ προσεγγίση τις εἶναι σχεδὸν κάθετον. Καὶ μία δρᾶξ ἀκόμη ἀγωνιστῶν δύναται εὐχερῶς ν' ἀποκρούση πολυαριθμούς ἐχθρούς. Οἱ ἐχθροὶ πεισθέντες ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ καταλάβουν τὸ ὄχυρον ἐξ ἐφόδου ἀνῆλθον εἰς τὸ ἄνωθεν τοῦ φρουρίου ὕψωμα καὶ ἐκείθεν ἔρριπτον πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ ὄχυροῦ ἀνημμένους κλάδους δένδρων, δέ-

1. Ἄλ. Σακελλαρόπουλος εἰς Ἐπετ. τῶν Καλαβρύτων ἔτους 1970 σελ. 61 ἐπ.

2. Θ. Ρηγοπούλου αὐτόθι σελ. 82—83

ματα ξύλων και θεῖον προσπαθοῦντες νὰ κατακαύσουν τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ εὐρισκομένους, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχον. Μετὰ πολιορκίαν τριῶν ἡμερῶν οἱ ἐχθροὶ ἀπελπισμένοι ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ καταλάβουν τὸ ὄχυρὸν ἀπεχώρησαν.¹

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τοῦ ὄχυροῦ ἐφονεύθη ὁ Φιλαῖος Νικόλαος Παπαγιαννακόπουλος² ὑπερασπιζόμενος τοῦτο. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐφονεύθη και ἄλλος Φιλαῖος ἐκτὸς τοῦ ὄχυροῦ. Ὑπὸ ποίας συνθήκας και εἰς ποίαν θέσιν δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἐφονεύθη ἐμπεσῶν εἰς ἐνέδραν Αἰγυπτίων καθ' ὃν χρόνον μετέβαινεν ἵνα παρατηρήσῃ τὰ εἰς τὸ ὄχυρὸν συμβαίνοντα. Δὲν εἶναι ἀκόμη ἐξηκριβωμένον και τὸ ἐπώνυμόν του. Κατὰ τινες κατήγγετο ἀπο τοὺς Ἀργυροπούλους και ἐλέγετο Θανασάκης Ἀργυρόπουλος - Δουφεξῆς κατ' ἄλλους ἀπὸ τοὺς Κωτσιοπούλους και ἐλέγετο Θ. Κωτσιόπουλος. Βέβαιον πάντως εἶναι ὅτι οὗτος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων και ὅτι ἦτο νεώτατος, 16—17 ἐτῶν, ἐξ οὗ και τὸ ὄνομά του Θανασάκης, τοῦτο δὲ εἶναι σύμφωνον και πρὸς τὴν παράδοσιν³. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐντὸς τοῦ ὄχυροῦ εὐρίσκοντο ὡς φρουρά, ἐκτὸς ἄλλων, και οἱ Ρήγας Μουζάκης (Παπαρρηγόπουλος) ἱερεὺς και υἱὸς του Γιάννης⁴.

1. Θ. Ῥηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 82—83.

2. Θ. Ῥηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 82—83.

3. Πληροφορία τοῦ ἱερέως Φιλίων Ἀθ. Γριτζέπη ὁ ὁποῖος μὲ διαβεβαίωσε ὅτι τοῦτο ἤκουσε παρὰ τοῦ πρὸ ὀλίγων ἀποβιώσαντος Ρήγα Ῥηγοπούλου γεννηθέντος ἐν ἔτει 1869.

4. Τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Θανασάκη ἦσαν ἀβέβαια και σκοτεινὰ μέχρι πρό τινας και εἶχον μυθοποιηθῆ, ἀλλὰ μὲ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Θ. Ῥηγοπούλου ταῦτα φωτίζονται πλήρως. Οὕτω ὁ συμπολίτης μας Π. Παπαρρηγόπουλος ὑπεστήριξε (εἰς περιοδικὸν Πελοποννησιακῆ Πρωτοχρονιά 1965 σελ. 212) ὅτι ὁ Θανασάκης ἐφονεύθη ἔξω τοῦ ὄχυροῦ τῆς Παναγιάς καθ' ἣν στιγμὴν εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν εἰς τὸ βάθος τοῦ ῥέμματος πηγὴν διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ εἰς τοὺς πολιορκημένους τοῦ ὁποίου ἐστεροῦντο, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι κατατρυχόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης εἶχον περιέλθει εἰς ἀπόγνωσιν, ὅτι ἡ πολιορκία διήρκεσε πολλὰς ἡμέρας και ἄλλα διὰ τῶν ὁποίων ἡρωοποιεῖται ὁ Θανασάκης και εἰσάγεται τὸ στοιχεῖον τοῦ ὑπερφυσικοῦ εἰς τὴν παράδοσιν. Ἀντιθέτως ἕτερος συμπολίτης μας, ὁ ἀποβιώσας γυμνασιάρχης Ἀλ. Σακελλαρόπουλος, ὑπεστήριξε (εἰς Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων 1970 σελ. 63) ὅτι ὁ Θανασάκης ἐφονεύθη ἐντὸς τοῦ ὄχυροῦ, πὺ εἶχε ἐφοδιασθῆ διὰ τροφίμων ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀνθέξῃ εἰς μακρὰν πολιορκίαν, ὅτι ἐντὸς τοῦ ὄχυροῦ εὐρίσκετο μεγάλος κάδος πλήρης ὕδατος διὰ νὰ ἐξουδετερώσουν οἱ πολιορκούμενοι τὰς καιομένας δέσμας ξύλων τὰς ὁποίας οἱ πολιορκηταὶ Ἀραβες ἔρριπτον ἐκ τοῦ ὑπεράνω τοῦ ὄχυροῦ λόφου διὰ νὰ κατακαύσουν τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ εὐρισκομένους Φιλαίους και ὅτι ὠπῆρχε ἐντὸς τοῦ ὄχυροῦ χειρόμυλος μὲ τὸν ὁποῖον οἱ πολιορκούμενοι ἄλεθον τὸν σῖτον ἢ ἀραβόσιτον ὁ ὁποῖος ὠπῆρχε ἐντὸς τοῦ ὄχυροῦ. Προσθέτει μάλιστα ὁ Ἀλ. Σακελλαρόπουλος ὅτι ὁ κάδος και ὁ χειρόμυλος εἶχον μεγακομισθῆ βραδύτερον ἐκ τοῦ ὄχυροῦ εἰς τὴν οἰκίαν τῶν ἀπογόνων τοῦ Θ. Σακελλαρίου εἰς Φίλια και ὅτι ἐσώζοντο μέχρι τοῦ 1943 ὅτε αὕτη, μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ, ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν.

Αἱ ἀνωτέρω παραδόσεις, διότι περὶ οἰκογενειακῶν παραδόσεων τῶν ἀνωτέρω συμ-

Οί Αιγύπτιοι καθ' ὃν χρόνον ἐλεηλάτουν καὶ ἐπυρπόλουν τὰ Φίλια καὶ ἐπολιόρκουν τὸ ὄχυρόν τῆς Παναγιᾶς εἶχον στρατοπεδεύσει εἰς μικρὸν ὕψωμα παρὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ Φίλια διὰ νὰ ὑδρεύωνται ἐξ αὐτοῦ καὶ ἔχουν ὁρατότητα διὰ νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένοι ἀπὸ αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων διότι οὗτοι, μὴ δυνάμενοι νὰ συνάπτουν μάχας ἐκ παρατάξεως πρὸς αὐτοὺς λόγω τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς των, τῆς ἀνωτερότητος τοῦ ὀπλισμοῦ των καὶ τῆς ὀργανώσεώς των εἰς τακτικὸν στρατόν, μετήρχοντο τὴν τακτικὴν τοῦ κλεφτοπολέμου προξενοῦντες εἰς τούτους μεγάλας ἀπωλείας. Ἐκτοτε ἡ θέσις στρατοπεδεύσεως τῶν Αἰγυπτίων ὠνομάσθη «Ράχη τοῦ Μπραΐμη» καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστὴ καὶ σήμερον.

Μετὰ τὰ Φίλια καὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ ὄχυροῦ εἰς Παναγιᾶς Ρέμμα οἱ Αἰγύπτιοι ἐπέδραμον καὶ κατὰ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τὴν ὁποῖαν ἐπυρπόλησαν.

Κατὰ τὸ 1826 ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν συγκρότησιν τακτικοῦ στρατοῦ διὰ τὴν καλλιτέραν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου καθορισθέντος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν ὁ ὁποῖος θὰ κατετάσseto ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας. Ὁ Ἐπαρχος τῶν Καλαβρύτων ἐνεργῶν συμφώνως πρὸς κυβερνητικὴν διαταγὴν ὥρισεν ὅτι ἐκ τῶν Φιλιῶν θὰ καταταγοῦν 4 στρατιῶται εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν.¹

πολιτῶν μας πρόκειται, εἶναι ἀπορριπτέαι, ἀσυζητητί, οὐχὶ μόνον διότι ἀντιτίθενται ῥιζικῶς πρὸς ἀλήθια ἀλλὰ καὶ διότι, ἐκτὸς ἄλλων, εἶναι ἄγνωστοι εἰς τὸ εὐρὸν κοινὸν εἰς Φίλια εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι εὐρέως διαδεδομένη παράδοσις κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Θανασάκης ἐφονεύθη μακρὰν τοῦ ὄχυροῦ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπέστρεφε ἐξ ἐρωτικῆς συναντήσεως τὴν ὁποῖαν εἶχε κατὰ τινος μετὰ τινος Ὁθωμανίδος καὶ κατ' ἄλλους μετὰ τινος μοναχῆς. Πιστεύω ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι ἀληθές καὶ ὅτι ἀναμφισβητήτως ὄλαι αἱ ἀνωτέρω παραδόσεις οὐδεμίαν ἀπολύτως ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχουν. Ἡ ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Θεοδ. Ρηγοπούλου ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι ἡ πολιορκία διήρκασε τρεῖς μόνον ἡμέρας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων οἱ Αἰγύπτιοι, μὴ δυνάμενοι νὰ πλησιάσουν τὸ ὄχυρόν, προσεπάθησαν νὰ καύσουν τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ Φιλαίους, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγχθη, καὶ ὅτι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ἀπέθανε ἐκ τῶν τραυμάτων τὰ ὁποῖα ἔλαβε ἐντὸς τούτου ἦτο ὁ Νικ. Παπαγιαννακόπουλος. Τὸν θάνατον τοῦ Θανασάκη οὐδὲ κἀν ἀναγράφει ὁ Ρηγόπουλος. Ἄν εἶχε φονευθῆ ἐντὸς ἡ πλησίον τοῦ ὄχυροῦ ὁ Θανασάκης ἀσφαλῶς θὰ τὸ ἀνέγραφε ὡς Φιλαῖος καὶ ἀγωνιστῆς τοῦ 21. Διὰ τοὺς λόγους τούτους εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν θάνατον τοῦ Θανασάκη ἔλαβον τὴν ἀνωτέρω θέσιν, ὑπαγορευμένην ἐκ τῆς λογικῆς καὶ τοῦ κοινῶς νοῦ.

1. Τὸ σχετικὸν ἔγγραφον δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Ν. Φιλιππακοπούλου εἰς σελ. 166 τῆς μελέτης του «Τὰ Καλάβρυτα στὸ μεγάλο 21».

ΝΕΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΣ ΚΑΤΣΑΝΑΝ. ΜΑΧΑΙ ΕΙΣ ΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΑΓΙΟΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, μὲ τὰς ἔχθρας τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν, ὡς καὶ ἡ φιλαυτία καὶ φιλοπρωτία διχάζουν τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων καὶ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀνάψῃ νέος ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν περιφέρειαν Κλειτορολευκασίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1825 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1826 ἐνῶ ὁ Ἰμβραῆμ καταστρέφει τὴν Πελοπόννησον καὶ τὸ Ἔθνος διατρέχει τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Ὁ νέος πόλεμος ὀφείλεται εἰς ἄρνησιν τῶν κατοίκων τῆς Κατσάνας νὰ στρατολογηθοῦν καὶ ταχθοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Πετιμεζαίων ἐπιτυχόντων ἐν τέλει κυβερνητικὴν διαταγὴν νὰ βαδίσουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Χατζηζήση. Τὴν διαταγὴν ταύτην ἠγγόησαν οἱ Πετιμεζαῖοι οἱ ὅποιοι ἐπεχείρησαν βιαίαν στρατολογίαν, οἱ κάτοικοι ὅμως ἀντέστησαν μὲ κέντρον ἀντιστάσεως τὰ Φίλια καὶ τὸ Μάζι εἰς τὸ ὁποῖον συνήφθη μάχη φονευθέντων 5 στρατιωτῶν καὶ πολλῶν τραυματισθέντων. Οἱ Φιλαῖοι ὑπὸ τοὺς Θ. Σακελλαρίου καὶ Ν. Χριστόπουλον ἐξεδίωξαν διὰ τῶν ὄπλων τοὺς στρατιώτας τοῦ Γκολφίνου Πετιμεζᾶ ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, τὴν ὁποίαν οὗτοι εἶχον καταλάβει καὶ λεηλατήσῃ ληστεύσαντες καὶ τὸν ἠγούμενον ταύτης καὶ διένειμον τὰ ἐκεῖ συγκεντρωμένα ἐφόδια διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ εἰς Φίλια καὶ Μάζι. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐνῶ οἱ πρόκριτοι τῶν Φιλίων εὐρίσκοντο εἰς Τσορωτᾶ συζητοῦντες μετὰ τοῦ Β. Πετιμεζᾶ καὶ ἐπιτροπῆς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποστείλει ὁ Ἐπαρχος Καλαβρύτων διὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν οἱ στρατιῶται τῶν Πετιμεζαίων ἐκινήθησαν αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν Φιλίων καὶ τὰ κατέλαβον πλὴν 8 οἰκιῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐπρόλαβαν καὶ ἐκλείσθησαν οἱ Φιλαῖοι. Ἐπηκολούθησε πεντάωρος μάχη μετὰ τῶν στρατιωτῶν τῶν Πετιμεζαίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν Ρουμελιῶται καὶ Ζαρουχλαῖοι, ἄνευ, εὐτυχῶς, θυμάτων καὶ τὴν νύκτα οἱ Φιλαῖοι στρατιῶται ὑπὸ τὴν κάλυψιν τοῦ σκότους ἐξεκένωσαν τὰς οἰκίας καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ Παγκράτι. Τὴν ἐπομένην κατέφθασεν εἰς Φίλια, κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου Θ. Κολοκοτρώνη, ὁ στρατηγὸς Δ. Πλαπούτας μετὰ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ὁ ὁποῖος ἐπέβαλε τὴν τάξιν καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν τοπικὸν αὐτὸν ἐμφύλιον πόλεμον, αἱ οἰκίαι ὅμως τῶν Φιλαίων ἐληλατήθησαν ἀγρίως καὶ τὰ σιτηρὰ των διηρπάγησαν καὶ διενεμήθησαν

μεταξύ τῶν Ρουμελιωτῶν στρατιωτῶν.¹ Ἐπίσης διηρπάγησαν τὰ πράγματα πολλῶν Ἠλείων οἱ ὅποιοι εἶχον καταφύγει εἰς Φίλια διὰ λόγους ἀσφαλείας!

ΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΕΙΣ ΦΙΛΙΑ.

Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1824 διῆλθεν ἐκ Φιλίων² ὁ υἱὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρῶνη, Πᾶνος, ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ στρατιωτικοῦ τμήματος μετὰ τοῦ γραμματέως του Φιλαίου Θεοδ. Ρηγοπούλου. Μετὰ παραμονὴν ὀλίγων ἡμερῶν εἰς αὐτὰ μετέβησαν εἰς Κερπινὴν ἔνθα συνεσκέφθησαν μετὰ τῶν Ἄνδρ. Ζαΐμη καὶ Ἄνδρ. Λόντου διὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν καὶ ἐκεῖθεν κατέληξαν εἰς Δεμέστιχα Ἀχαΐας, ἔνθα ὑπῆρχε ἑλληνικὸν στρατόπεδον.

Κατ' Ἰούλιον τοῦ 1828 διῆλθεν ἐκ Φιλίων προερχόμενος ἐκ Πατρῶν ὁ Γενικὸς Ἀρχιστράτηγος Θεοδ. Κολοκοτρῶνης ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτικοῦ τμήματος 150 ἀνδρῶν. Τοῦτο προκύπτει ἐξ ἀναφορᾶς τὴν ὁποίαν ὑπέβαλε πρὸς τὸν Κυβερνήτην Ἰω. Καποδίστριαν ὁ ἐκ Σουδενῶν πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων Παπαγεωργάκης ζητῶν ὅπως καταβληθοῦν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Φιλίων 130 γρόσια τὰ ὁποῖα ἐδαπάνησαν οὗτοι διὰ τὴν παράθεσιν δύο γευμάτων εἰς τοὺς στρατιώτας³ τοῦ Κολοκοτρῶνη συμφῶνως πρὸς ἀπόδειξιν τὴν ὁποίαν ἐχορήγησεν ὁ ἴδιος εἰς τοὺς κατοίκους Φιλίων⁴.

ΟΙ ΜΕΤΑΣΧΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ 1821 ΦΙΛΑΙΟΙ

Ὅλοι οἱ ἄρρενες Φιλαῖοι, ἐξαιρουμένων τῶν γερόντων καὶ τῶν μικρᾶς ἡλικίας, ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ Φίλια κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν ἀξιόλογος κώμη ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 1000—1200 κατοίκους πρέπει νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι μετέσχον ταύτης περὶ τοὺς 100—120 Φιλαῖοι. Παραθέτομεν ἐν συνεχείᾳ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν κατάλογον ἐκείνων μόνον τῶν ἀγωνιστῶν τῶν ὁποίων ἡ συμμετοχὴ ἀποδεικνύεται ἐξ ἐπισημῶν στοιχείων (ἐγγράφων, ἀπο-

1. Ταῦτα προκύπτουν ἐξ ἐγγράφων τῶν Γ.Α.Κ. (ἀριθ. Φ. 166, 170, 171 Ὑπουργείου Πολέμου καὶ ἄλλα). Ἴδε καὶ Ν. Φιλιππακοπούλου. Τὸ Μεγάλο 21 ἔνθα δημοσιεύονται ταῦτα.

2. Θ. Ρηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 38.

3. Γ.Α.Κ. ἀριθμ. ἐγγρ. 9412, φ. 152, Γεν. Γραμματείας.

4. Γ.Α.Κ. φακ. Γεν. Γραμματείας ἀριθμ. ἐγγράφου 9412.

μνημονευμάτων τῶν ἀγωνιστῶν καὶ ἱστορικῶν ἔργων), προτάσσοντες τοὺς κληρικούς, οἱ ὅποιοι ἀνέρχονται εἰς 61.

1) Παπᾶ Νίκος (Χριστόπουλος;)	31) Ρηγόπουλος Γεώργιος
2) Παπᾶ Ρήγας Μουζάκης (Παπαρ-
ρηγόπουλος)	32) Ρηγόπουλος Θεοδ.
3) Παπᾶ Ἀντώνης Παπαγιαννακό-
πουλος	33) Ρηγόπουλος Ἴω. ἢ Γιαννάκης
4) Ἀργυρόπουλος Γεώργιος	34) Σακελλαρίου Θεόδωρος
5) Ἀργυρόπουλος Κων)νος	35) Σακελλαρίου Ἀναστάσιος
6) Ἀναγνώστου Θεοδ.	36) Σακελλαρίου Ἀσημάκης
7) Θόδου Θεοδωράκης	37) Σακελλαρόπουλος Παναγ.
8) Θανάσης Θεόδωρος	38) Σιδέρης Ἀθανάσιος
9) Θεοδωρόπουλος Θεόδωρος	39) Σιδέρης Θεόδ.
10) Θόδου Κων)νος	40) Σταθακόπουλος Δημ.
11) Καπατζούνης Φώτιος	41) Σταυρόπουλος Ἀναγν.
12) Κίτσιος Θεοδωράκης	42) Σταυρόπουλος Νικόλ.
13) Κολιόπουλος Γεώργιος	43) Τσαούσης Πολυβίω
14) Κωστόπουλος Θεόδωρος	44) Τσακούλιας Σπήλιος
15) Μίντζιας Ἀναγνώστης	45) Τερεντῆς Κων)νος
16) Μυλωνᾶς Ἀναγνώστης	46) Τερεντῆς Εὐστάθιος
17) Μυλωνᾶς Γεώργιος	47) Τσερνοτόπουλος Ἴω.
18) Μίντζιας Μ.	48) Φαλίδας Θ. Χαραλ.
19) Μυλωνάκης Ξάνθος	49) Φαλίδας Χ. Βασίλ.
20) Μπάτσιος Θεόδωρος	50) Φαλίδας Χ. Παναγ.
21) Μπάτζης Χρῆστος	51) Φαλίδας Δημήτρ.
22) Παπαγιαννακόπουλος Ἀναγν.	52) Φαλίδας Γεώργ.
23) Παπαγιαννακόπουλος Θεόδ.	53) Φαλίδας Θ. Ἀναστ.
24) Παπαγιαννακόπουλος Ἴω.	54) Φαλίδας Θ. Ἀθαν.
25) Παπαγιαννακόπουλος Νικ.	55) Χρηστίδης ἢ Χριστόπουλος Νικ.
26) Παπαρρηγόπουλος Ἴω.	56) Χρηστίδης ἢ Χριστόπουλος Παν.
27) Παπατζώνης Ἡλίας	57) Χριστόπουλος Κ. Δημ.
28) Πολυβίου Ἡλίας	58) Χριστόπουλος Π. Ἴω.
29) Πανάγου Κωνστ.	59) Χριστόπουλος Θεόδ.
30) Ρηγόπουλος Ἀναγν.	60) Ράμμος Γεώργ.
	61) Ράμμος Θεοδ.

ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΑΙ ΦΙΛΑΙΟΙ ΤΟΥ 1821

Νεκροί: 1) 'Αναγνώστης 'Ρηγόπουλος 2) Φώτιος Καπατζούνης 3) Νικόλαος Παπαγιαννακόπουλος και 4) Θανασάκης 'Αργυρόπουλος - Δουφεξής ἢ κατ' ἄλλους Κωτσιόπουλος.

Τραυματία: 1) Νικόλαος Χριστίδης και 2) Γεώργιος 'Αργυρόπουλος.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι ' .

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΩΝ ΦΙΛΑΙΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

Μετὰ ὀκταετῆ σκληρὸν καὶ αἱματηρὸν ἀγῶνα καὶ κατόπιν μεγίστων θυσιῶν καὶ ὀλοκαυτωμάτων ἱκανοποιήθη, ἔστω καὶ μερικῶς, ὁ διακαῆς πόθος τῶν Ἑλλήνων ὁ ὁποῖος ἐπὶ 400 ἔτη ἐφλόγιζε τὰς ψυχὰς καὶ ἐθέρμαινε τὰς καρδίας των. Ἡ Ἑλλὰς κατέστη κράτος ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐτερματίσθη, ἀλλ' ἀμέσως ἤρχισεν ἐν μέσῳ ἀφαντάστου χάους, σωρῶν ἐρειπίων καὶ ἀπεριγράπτου πενίας νέος τραχὺς ἀγὼν, ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς νίκης καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἡ πάλῃ διὰ τὴν ὀργάνωσιν εὐνομουμένου καὶ συγχρονισμένου κράτους δυναμένου νὰ ἐπιτύχη τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀποστολῆς του καὶ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπαρξίν του. Παρὰ ταῦτα αἱ κατὰ καιροὺς κυβερνήσεις, ἂν καὶ ἐπάλαιον ἐναντίον μυρίων δυσχερειῶν, κυρίως ὀργανωτικῶν καὶ οἰκονομικῶν, δὲν ἐλησμόνησαν τοὺς ἀγωνιστὰς οὐδὲ ἠγνόησαν τὰς ὑλικὰς θυσίας εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθησαν οὗτοι διὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος. Ἀρχικῶς ἐπὶ Ὁθωνος διὰ τοῦ Β.Δ. 20-5-1843 ἐθεσπίσθη τὸ Ἀριστεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν¹ τὸ ὁποῖον ἀπενεμήθη εἰς πολλοὺς τούτων καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς διακριθέντας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Βραδύτερον, μετὰ τὴν σημειωθεῖσαν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν του, ἐλήφθησαν ρεαλιστικώτερα μέτρα προστασίας τῶν ἀγωνιστῶν δι' ἐκδόσεως νομοθετικῶν διατάξεων περὶ ἀποζημιώσεως τούτων. Αἱ ἀνάγκαι ὅμως τοῦ κράτους ἦσαν πολλαὶ καὶ μεγάλαι, αἱ ἐκ τοῦ πολέμου πληγαὶ βαθεῖαι, ἀνοικταὶ καὶ χρήζουσαι ἀμέσου θεραπείας, καὶ αἱ οἰκονο-

1. Τοῦτο διηρεῖτο εἰς 3 τάξεις. Ἀργυροῦν ἀπονεμόμενον εἰς τοὺς ἀξιωματικούς, Χαλκοῦν εἰς τοὺς ὑπαξιωματικούς καὶ Σιδηροῦν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἡ δὲ ἀπονομή του ἀπετέλει ἡθικὴν ἀμοιβὴν καὶ ἀναγνώρισιν τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσιῶν ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἀπενέμετο.

μικαὶ δυνατότητες λίαν περιορισμέναι, συνεπεία δὲ τούτων τοῦτο δὲν ἠδυνήθη, παρὰ ὀλίγους μόνον τῶν ἀγωνιστῶν νὰ ἀποζημιώσῃ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων Φιλαίων ἀγωνιστῶν μόνον ὁ Παναγ. Σακελλαρόπουλος ἔτυχεν ἀποζημιώσεως διὰ παραχωρήσεως ἐθνικῶν γαιῶν.

Πολλοὶ ἀγωνισταὶ διὰ νὰ τύχουν ἀμοιβῆς ὑπέβαλον πιστοποιητικὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν περὶ τῆς πολεμικῆς δράσεώς των καὶ τῶν ὑλικῶν θυσιῶν των διὰ τὴν εὐόδουσιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐξ αὐτῶν γνωρίζομεν τὴν δρᾶσιν καὶ τὰς θυσίας ἐκάστου τούτων.

Τοιαῦτα πιστοποιητικὰ ὑπέβαλον καὶ πολλοὶ Φιλαῖοι ἀγωνισταὶ καὶ ἐκ τούτων παραθέτομεν ὅσα ἀνεύρομεν εἰς τὰ κρατικὰ ἀρχεῖα. Ταῦτοχρόνως θὰ ἐκθέσωμεν κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ἀρχίζοντες ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς βᾶσει τῶν στοιχείων τὰ ὅποια κατέστη δυνατὸν νὰ συγκεντρώσωμεν.

ΠΑΠΑ ΝΙΚΟΣ

Μεταξὺ τῶν κληρικῶν τῆς ἐπαρχίας μας οἱ ὅποιοι ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας εἶναι καὶ ὁ Φιλαῖος ἐφημέριος Παπᾶ Νίκος ἱερεὺς. Τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν διότι ὑπεγράφετο μόνον διὰ το βαπτιστικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ὡς Νικόλαος ἱερεὺς ἢ Παπᾶ Νίκος. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἐπώνυμόν του ἦτο Χριστόπουλος ὡς δύναται νὰ συναχθῇ ἐξ ἐγγράφου τὸ ὅποῖον ἀπηύθυναν οἱ πρόκριτοι Κατσάνας πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον Θ. Κολοκοτρώνην ἐκ Φιλίων.¹ Οὗτος ἐπολέμησεν εἰς πολλὰς μάχας ὡς ὑπαξιωματικὸς (μπουλουξῆς). Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἀπέθανε, πάντως ὅμως ἔζη κατὰ τὸ 1846 ὡς προκύπτει ἐξ αἰτήσεώς του πρὸς παροχὴν ἀμοιβῆς σωζομένης εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῶν Ἀγωνιστῶν (Α.Α.). Ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πιστοποιητικοῦ τῶν ὀπλαρχηγῶν Γ. Λεχουρίτου² καὶ Ν. Χριστίδου ἐμφαίνεται ἡ πολεμικὴ δρᾶσις τοῦ Παπᾶ - Νίκου.

Πιστοποιητικόν: Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι Γεωρ. Λεχουρίτης καὶ Νικ. Χριστόπουλος ὅτι ὁ Νικόλαος ἱερεὺς κάτοικος τοῦ χωρίου Φίλια

1. Τὸ ἔγγραφον μὲ ἡμερομηνίαν 16.1.1926 σώζεται εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ κράτους (Φάκ. 170 Ὑπ. Πολέμου). Δημοσιεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ν. Φιλιππακοπούλου εἰς τὴν μελέτην του «Τὰ Καλάβρυτα στο Μεγάλο 21 σελ. 171. Κατὰ τὸν Γ. Πορετσᾶνον (Καλαβρυτινὴ ἑπετηρὶς 1971 σελ. 211) Παπᾶ—Νίκος ὠνομάζετο Ἀναγνώστου ἐκ τῶν δύο ἐπωνύμων θεωροῦμεν πιθανώτερον τὸ πρῶτον.

2. Γ. Λεχουρίτης. Ἐπιφανὴς ἀγωνιστὴς τοῦ 21. Κατήγετο ἀπὸ τὸ Λεχοῦρι. Τοῦ ἀπενεμήθη διὰ τῆς ὑπηρεσίας του ὁ βαθμὸς τοῦ στρατηγοῦ.

τοῦ Δήμου Κλειτορίας¹ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων δράξας τὰ ὄπλα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πατρίδος ἱεροῦ ἀγῶνος ἔδραμεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καταταχθεὶς ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὡς Μπουλουξῆς ἔχων ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του ἱκανὸν ἀριθμὸν στρατιωτῶν συγχωρίων του παρευρεθεὶς εἰς διαφόρους μάχας τῶν Καλαβρύτων, Πατρῶν, Ἀκράτας καὶ ἄλλας καὶ δὲν ἔπαυσεν ἐν γένει πολεμῶν εἰ μὴ ὅτε ἡ θεία πρόνοια ἐστεφάνωσε τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων ἀποδόσασα τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ὁ διαληφθεὶς ἱερεὺς ἐξεπλήρωσε τὸ στρατιωτικὸν του χρέος μὲ ζῆλον καὶ γενναϊότητα.

Γ. Λεχουρίτης — Ν. Χριστόπουλος

ΠΑΠΑ ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐτερος κληρικός, ἱερεὺς, ἀγωνιστῆς τοῦ 21 ἐκ Φιλίων ἦτο ὁ ἐφημέριος Ἀντώνιος Παπαγιαννακόπουλος. Ὑπηρέτησεν ὡς στρατιώτης εἰς διαφόρους μάχας. Δὲν γνωρίζομεν πότε ἀπεβίωσε. Πάντως, ἔζη μέχρι τοῦ 1865. Ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πιστοποιητικοῦ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας προκύπτει ἡ δρᾶσις του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

«Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι ὁ ἀποβιώσας Ἀντώνιος ἱερεὺς Παπαγιαννακόπουλος κάτοικος τοῦ χωρίου Φίλια ὑπηρέτησεν ὡς στρατιώτης καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως εὔρεθεὶς εἰς διαφόρους κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας καὶ ἰδίως Πάτρας, Τρίπολιν καὶ Ἀκράταν φανεὶς τίμιος καὶ ἱκανὸς στρατιώτης. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας δίδομεν τὸ παρὸν μας εἰς τοὺς κληρονόμους του πρὸς χρῆσιν των.

Ἐν Φίλια τῇ 29 Ἰουνίου 1865

Κ. Πετμεζᾶς Θ. Μπολιάρτης ἀνθ)γὸς τῆς Φάλαγγος Π. Θ. Σακελλαρόπουλος ἀνθ)γὸς τῆς φάλαγγος.

ΠΑΠΑ ΡΗΓΑΣ ΜΟΥΖΑΚΗΣ

Τρίτος κληρικός ἀγωνιστῆς εἶναι ὁ ἱερεὺς ἐφημέριος Φιλίων Ρήγας Μουζάκης. Ἐκ τοῦ ἐπωνύμου του συνάγεται ὅτι οἱ πρόγονοί του ἤλθον εἰς Φίλια πρὸ ἀμνημονεῦτων ἐτῶν ἀπὸ τὸ Μουζάκι τῆς Ἡλείας καὶ κατώκησαν εἰς τὴν συνοικίαν ἣ ὁποία καὶ σήμερα λέγεται Μουζακέικα, ὀνομασθεῖσαν

1. Τὰ Φίλια τότε ὑπήγοντο εἰς τὸν Δῆμον Κλειτορίας.

Εἰκὼν 5. ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος, Ἔφεδρος Λοχαγός.
Ἐπεσεν ὑπὲρ Πατρίδος εἰς τὴν μάχην τῶν Καλαβρῦτων κατὰ Μάρτιον τοῦ 1948.

οὔτω ἀπὸ τοὺς ἐκ Μουζακίου ἐλθόντας εἰς Φίλια καὶ κατοικήσαντας εἰς αὐτὴν ὡς καὶ εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἐλέχθη. Οἱ ἀπόγονοί του ἔλαβον τὸ ἐπώνυμον Παπαρρηγόπουλοι ὡς ἐκ τοῦ παπᾶ Ρήγα καταγόμενοι ὡς συνηθίζεται τότε. Διὰ τὴν πολεμικὴν του δρᾶσιν γνωρίζομεν ὅτι ἦτο εἷς ἐκ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ ὄχρου τῆς Παναγιᾶς ὅταν τοῦτο ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Ἦτο πατὴρ τοῦ Ἀθανασίου Παπαρρηγοπούλου τοῦ ὁποίου οἱ ἀπόγονοι εἶναι οἱ Παπαρρηγόπουλοι τῆς Δάφνης καὶ τοῦ γανναίου ἀγωνιστοῦ τοῦ 21 Ἰωάννου ἢ Γιάννου ἐκ τοῦ ὁποίου κατάγονται οἱ Παπαρρηγόπουλοι τῶν Φιλίων. Κατ' οἰκογενειακὴν παράδοσιν ἀπεβίωσε διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἶχεν ὑποβληθῆ εἰς βασάνους προεπαναστατικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς ὑποθάλπων τοὺς κλέφτας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν Φιλαίων ἀγωνιστῶν τοῦ 21 κατέχει ὁ Γεώργιος Ἀργυρόπουλος. Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἐγεννήθη καὶ πότε ἀπεβίωσε.

Πάντως ἔζη μέχρι τῆς 20ῆς ,Ιουλίου 1865 ὡς προκύπτει ἐξ αἰτήσεώς του σωζομένης εἰς τὰ Α.Α. (ἀρχεῖα ἀγωνιστῶν) ὑπὸ τὴν χρονολογίαν αὐτὴν διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ νὰ ἀποζημιωθῇ διότι ἐθυσίασε ἅπασαν τὴν περιουσίαν του διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Πατρίδος καὶ τὴν συντήρησιν τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιωτῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ἦτο ὑπαξιωματικὸς (Μπουλουξῆς) ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του 20 στρατιώτας τοὺς ὁποίους συνετήρει δι' ἰδίων του ἐξόδων. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τῶν Καλαβρύτων, Πατρῶν, Γηροκομείου, Σαραβαλίου, Ἀκράτας, Κορίνθου, Δερβενακίων, Τριπόλεως, Καυκαριᾶς, Ἀκροκορίνθου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτραυματίσθη εἰς τὸν ἀριστερὸν μηρὸν, καὶ Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀκράτας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξωντῶθησαν τὰ ὑπολείμματα τῆς στρατιάς τοῦ Δράμαλη, ἠρίστευσε λαφυραγωγῆσας δι' ὀρητικῆς ἐπιθέσεώς του κατὰ τοῦ ἐχθροῦ 100 τουρκικὰ ὄπλα τὰ ὁποῖα διένειμεν εἰς τοὺς συμπολεμιστάς του. Ὑπῆρέτησε τὸ ἀγωνιζόμενον Ἔθνος καὶ διὰ τῆς τέχνης τοῦ ὀπλοποιοῦ τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν ἐπισκευάζων τὰ ὄπλα τῶν μαχητῶν δωρεάν, ἐκ τῆς τέχνης του δὲ αὐτῆς ἐλέγετο ἐνίοτε καὶ Δουφεξῆς ἢ Ντουφεξῆς ἢ Τουφεξῆς, τὸ ἐπώνυμον δὲ τοῦτο φέρει σήμερον κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀργυροπούλων.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω προκύπτουν κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον ἐκ τῶν συνημμένων εἰς τὴν ἀνωτέρω αἴτησίν του τριῶν πιστοποιητικῶν τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας Γκολφίνου Πετιμεζᾶ, Παναγ. Πετιμεζᾶ, Γεωργίου Λεχουρίτου, Νικ. Χρηστίδη καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φύλαγγος τῶν ἀγωνιστῶν Παναγ. Σακελλαροπούλου καὶ Θ. Μπολιαρίτου τὰ ὁποῖα παραθέτομεν.

1) Ἀριθ. 5583—14783.

Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ἐπὶ τῇ ὀριζόμενῃ ἀπὸ τὸν Ποινικὸν νόμον ποινῇ ὅτι ὁ ἐκ χωρίου Φίλια τοῦ Δήμου Κλειτορίας¹ Γεώργ. Ἀργυρόπουλος ἢ Τουφεξῆς ἅμα ἐξερράγη ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος, ἀγὼν ἔδραξε τὰ ὄπλα καὶ ἐπὶ κεφαλῆς εἴκοσι καὶ πλέον συγχωριανῶν του παρευρέθη εἰς τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας καὶ ἰδίως εἰς τὰς μάχας Κορίνθου, Πατρῶν, Σαραβαλίου, Γηροκομείου, Ἀκράτας ὅπου ἠρίστευσε λαφυραγωγῆσας διὰ γενναίας ἐπιθέσεώς του ἑκατὸν περίπου ὄπλα ἃ διένειμεν εἰς τοὺς συστρατιώτας του, Τριπόλεως, Καυκαριᾶς, Δερβενακίων καὶ λοιπᾶς. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀκροκορίνθου ἐπληρώθη κάτω τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ. Ἐκτὸς τούτων τῶν ἐκδουλεύσεών του ὁ ρηθεὶς γνωρίζων τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὀπλων ἐπεσκεύαζε ὅσα ἠδύνατο συστρατιωτῶν του ἀπληρωτὰ ὄπλα.

1. Τότε τὰ Φίλια ὑπήγοντο εἰς τὸν Δήμον Κλειτορίας.

Κατ' αἴτησίν του ὅθεν δίδομεν τὸ παρὸν ἵνα τῷ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς ἀρμοδίους κριτὰς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος.

Ἐν Καλαβρύτοις τῇ 19ῃ Ἰουλίου 1865

Γκολφῖνος Πετιμεζᾶς — Παναγ. Πετιμεζᾶς

Ἐπικυροῦνται αἱ ὑπερθεν τοῦ παρόντος δύο ὑπογραφαὶ τῶν κυρίων Γκολ. καὶ Παν. Πετιμεζᾶ, Καλάβρυτα 20 Ἰουλίου 1865. Ὁ Δήμαρχος Καλαβρύτων (Τ.Σ.) Σ. Παπανικολόπουλος.

2) Ἀριθ. πιστ. 5583—14782.

Οἱ ὑποφαινόμενοι ἐπὶ τῇ ὀριζομένη ποινῇ ἀπ' τὸν νόμον καὶ ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει τῆς πολιτικῆς ἀποζημιώσεως πιστοποιοῦμεν ὅτι ὁ κύριος Γεώργιος Ἀργυρόπουλος ἢ Δουφεξῆς κάτοικος τοῦ χωρίου Φίλια τοῦ Δήμου Κλειτορίας τῆς Ἐπαρχίας Καλαβρύτων δράξας τὰ ὄπλα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ ἀγῶνος ἔδραμε εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καταταχθεὶς ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ὡς μπουλουξῆς ἔχων ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του στρατιώτας, παρευρέθη εἰς διαφόρους μάχας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὰς περιφήμους μάχας τῶν Πατρῶν, Ἀκράτας, Τριπόλεως, Καλαβρύτων καὶ Κορίνθου καὶ δὲν ἔπαυσε πολεμῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος εἰ μὴ ὅταν ἡ Θεία Πρόνοια ἀπέδειξε ἐλευθέρα τὴν Πατρίδα. Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ὁ διαληφθεὶς προσεφέρθη μὲ στρατιωτικὸν ζῆλον καὶ γενναϊότητα ἐκπληρῶν τὰ στρατιωτικὰ χρέη του καὶ ὑπέικων εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του μὲ στρατιωτικὴν τῷ ὄντι πειθαρχίαν.

Ἐν Καλαβρύτοις τῇ 11-2-1846

Γεώργιος Λεχουρίτης — Νικ. Χριστόπουλος

3) Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ἐπὶ τῇ ὀριζομένη ποινῇ ἀπὸ τὸν κοινὸν νόμον ὅτι ὁ Γεώργιος Ἀργυρόπουλος ἢ Ντουφεξῆς κάτοικος τοῦ χωρίου Φίλια τῶν Καλαβρύτων ὑπηρέτησε ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ μακαρίτου Ἰω. Νοταρᾶ καὶ ἄλλων μὴ ὑπαρχόντων εἰς τὴν ζωὴν ἀρχηγῶν καὶ μεθ' ἡμῶν τελευταίως ἀπ' ἀρχῆς ἀδιακόπως μέχρι τέλους τῆς ἐπαναστάσεως εὔρεθεις εἰς διαφόρους μάχας καὶ ἰδίως εἰς τὰς γύρωθεν τῆς Τριπόλεως καὶ ἄλλας φανεῖς τίμιος καὶ ἱκανὸς στρατιώτης. Εἰς ἔνδειξιν δίδομεν ὅθεν τὸ παρὸν πρὸς χρῆσιν του.

Φίλια τὴν 10 Ἰουλίου 1865

Π. Σακελλαρόπουλος ἀνθυπολοχαγὸς τῆς φάλλαγος Θ. Μπολιαρίτης ἀνθυπολοχαγὸς τῆς φάλλαγος.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 32 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας κατὰ νόμον ἐπιτροπῆς ὁ Γεώργιος Ἀργυρόπουλος ἀνεγνωρίσθη ἀγωνιστής, κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς ὑπαξιωματικὸς β' τάξεως καὶ ἐνεγράφη εἰς τὰ μητρώα τῶν ἀγωνιστῶν ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 991. Διὰ τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεις του καὶ τὴν ὑπὲρ ταύτης ἀνάλωσιν τῆς περιουσίας του οὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως ἢ ἄλλου εἴδους ἀμοιβῆς ἔτυχε ὡς δὲν ἔτυχε καὶ ἄλλος Φιλαῖος ἀγωνιστῆς πλὴν τοῦ Παν. Σακελλαροπούλου.

Ἐκ τοῦ πιστοποιητικοῦ τοῦ Παν. Σακελλαροπούλου προκύπτει ὅτι ὁ Γ. Ἀργυρόπουλος ὑπηρετήσεν ὑπὸ τὸν Ἴω. Νοταρᾶν¹. Ὁ Νοταρᾶς ἐπολέμησε καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἔπесе γενναίως μαχόμενος ὑπὲρ Πατρίδος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀναλάτου παρὰ τὸ Παλαιὸν Φάληρον. Εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπολέμησε καὶ ὁ Γεώργιος Ἀργυρόπουλος ἀφ' οὗ ὑπηρετεῖ ὑπὸ τὸν Νοταρᾶν².

ΚΩΝΣΤ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Κωνστ. Ἀργυρόπουλος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἀγωνιστοῦ Γεωργ. Ἀργυροπούλου ὑπὸ τὸν ὁποῖον πάντοτε ὑπηρετεῖ κατὰ τὸν ἀγῶνα. Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἐγεννήθη καὶ πότε ἀπεβίωσε, πάντως ἔζη μέχρι τοῦ 1865. Μετέσχε τῆς μάχης τῶν Καλαβρύτων ὡς καὶ εἰς ἄλλας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του μετὰ τοῦ ὁποίου συνεπολέμησε. Κατὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαβρύτων ἠχμαλώτισε νεαρὰν Ὁθωμανίδα εὐγενοῦς καταγωγῆς, τὴν μετέφερε εἰς Φίλια, τὴν ἐβάπτισε χριστιανὴν

1. Ὁ Ἴω. Νοταρᾶς ἦτο στρατηγὸς καὶ ἀρχηγὸς τῶν ὄπλων Κορινθίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν πλουσίαν καὶ ἰσχυρὰν Βυζαντινὴν οἰκογένειαν τῶν Νοταραίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατασταθεῖσαν πρὸ αἰῶνων εἰς Τρίκαλα Κορινθίας.

2. Κατὰ τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν ἤκουσα τὴν πρό τινων ἐτῶν ἀποβιώσασαν Ἑλένην Δ. Κίτσιου τὸ γένος Ἀργυροπούλου — Δουφεξὴ λέγουσαν ὅτι τὸ «σοῦ» τῆς κατάγεται ἀπὸ τοὺς Νοταραίους, τοῦτο ὅμως μέχρι ἐσχάτων ἐθεώρου ὡς ἀστεῖσμον ἢ καυχσιολογίαν. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον ὅμως τοῦ ἀνωτέρω πιστοποιητικοῦ τοῦ συμπολίτου μας ἀγωνιστοῦ Παν. Σακελλαροπούλου πιθανολογεῖται ὅτι τὰ περὶ καταγωγῆς τοῦ «σογιού» τῆς Ἑλ. Κίτσιου ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τῷ ὄντι ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὸ γεγονός ὅτι οὐδεὶς ἄλλος Φιλαῖος ἐπολέμησε ὑπὸ τὸν Νοταρᾶν ἢ ὑπὸ ἄλλον μὴ Καλαβρυτινὸν ὄπλαρχηγὸν (πλὴν τοῦ Θ. Πηγοπούλου ὑπηρετήσαντος ὑπὸ τοὺς Κολοκοτρωναίους λόγω πνευματικῆς συγγενείας) πρέπει νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μετέβη εἰς τὸν Νοταρᾶν καὶ ἐπολέμησε ὑπ' αὐτὸν ὁ Γ. Ἀργυρόπουλος λόγω συγγενικῶν δεσμῶν, διότι δὲν ἐξηγεῖται ἄλλως ἢ πρὸς τοῦτον μετάβασις του. Συνεπῶς εἶναι πιθανώτατον, ἂν μὴ βέβαιον, ὅτι πρόγονός τις τοῦ Γ. Ἀργυροπούλου εἶχε λάβει σύζυγον ἀπὸ κλάδον τινὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Νοταραίων.

καὶ τὴν ἐνυμφεύθη. Δὲν γνωρίζομεν θετικῶς τίνος Ὁθωμανοῦ ἦτο θυγάτηρ ἡ σύζυγος τοῦ ἀγωνιστοῦ τούτου. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο κόρη τοῦ Ἰμβραήμ Ἀρναούτογλου Βοεβόδα (Διοικητοῦ) τῶν Καλαβρῦτων. Ὁ Ἀρναούτογλου ἦτο ἐντόπιος Τούρκος (γκερλίσιος ὡς ἐκάλουν τότε οἱ Ἑλληγες τοὺς εἰς Ἑλλάδα γεννηθέντας καὶ μονίμως ἐγκατεστημένους Τούρκους) καταγόμενος ἐκ τῆς ἐπιφανοῦς Τουρκικῆς οἰκογενείας τῶν Ἀρναουτογλαίων—Τσιπουγλαίων τῆς Τριπόλεως¹.

Εἰς αἴτησίν του περὶ ἀποζημιώσεως σωζομένης εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀγωνιστῶν ὑπὸ χρονολογίαν 28-6-1965 ἐπισυνάπτεται τὸ κατωτέρω πιστοποιητικὸν ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ἡ πολεμικὴ δρᾶσις του.

Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι ὁ Κωνστ. Ἀργυρόπουλος κάτοικος τοῦ χωρίου Φίλια τῶν Καλαβρῦτων ὑπηρετήσε ὡς στρατιώτης καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως εὐρεθεὶς εἰς διαφόρους κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας καὶ ἰδίως εἰς Πάτραν, Τρίπολιν καὶ Ἀκράταν φανεὶς τίμιος καὶ γενναῖος στρατιώτης. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας δίδομεν τὸ παρὸν πρὸς χρῆσίν του.

Ἐν Φιλίαις 28 Ἰουνίου 1865 Κ. Πετιμεζᾶς. Θ. Μπολιαρίτης ἀνθυπ)γός τῆς φάλαγγος Π. Σακελλαρόπουλος ἀνθυπ)γός τῆς φάλαγγος.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 86 ἀποφάσεως τῆς οἰκείας ἐπιτροπῆς κατετάγη ὡς στρατιώτης εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ἐγγραφεὶς εἰς τὰ μητρώα τούτων ὑπ' ἀριθ. 5620².

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

Ἡ οἰκογένεια Ἀναγνώστου εἶναι ἄγνωστος εἰς Φίλια. Ἐν τούτοις εἰς τὰ κρατικὰ ἀρχεῖα σώζεται αἴτησις τοῦ Θεοδ. Ἀναγνώστου λέγοντος ὅτι κατάγεται ἐκ Φιλιῶν καὶ ζητοῦντος τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐκδουλεύσεών του ὡς καὶ τὴν ἀναγνώρισιν του ὡς ἀγωνιστοῦ. Τὴν αἴτησιν συνέταξε καὶ ὑπέγραψε ὁ Γιαννάκης Ρηγόπουλος λόγῳ ἀγραμματοσύνης τοῦ Ἀναγνώστου. Συνεπῶς δὲν γεννᾶται ζήτημα ἂν ἦτο Φιλαῖος. Εἰς τὴν αἴτησιν ἐπισυνάπτεται πιστοποιητικὸν τῶν Γ. Λελχουρίτου καὶ Ν. Χρηστίδη ἐκ τοῦ ὁποῖου προκύπτει ὅτι ἦτο Φιλαῖος καὶ ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Ἀκράτας καὶ ἀλλαχοῦ φα-

1. Θ. Ρηγόπουλος Ἀπομνημονεύματα σελ. 17, Κολοκοτρώνη Ἀπομνημονεύματα σελ. 204.

2. Τέκνον τοῦ Κων. Ἀργυροπούλου ἦτο ὁ Θεόδωρος Ἀργυρόπουλος γνωστὸς καὶ ὡς Θωϊκάκης, ἀπόγονοι δὲ τούτου ὁ Γεώργιος Ἀργυρόπουλος καὶ τὰ τέκνα του Κωνσταντῖνος, Ἀλέξανδρος, Θεόδωρος, Χρῆστος.

νείς τίμιος καὶ ἱκανὸς στρατιώτης. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἄναγνώστου δὲν ἔκανε χρῆσιν τοῦ ἐπωνύμου του ἀλλὰ μόνον τοῦ βαπτιστικοῦ καὶ πατρικοῦ ὀνόματός του καθὼς καὶ ἄλλοι Φιλαῖοι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὡς καὶ οἱ Παπᾶ Νίκος, Θεόδωρος Θανάση, Ἡλίας Πολυβίου, Παναγ. Χρήστου, Κυριάκος Χρήστου, Λάμπρος Ἀποστόλου κ.λ.π. οἱ ὅποιοι ὑπογράφονται μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἰς διάφορα ἔγγραφα.

ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤ. ΘΟΔΟΥ

Περὶ τῆς δράσεως τῶν ἀγωνιστῶν τούτων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπάρχει τὸ κάτωθι πιστοποιητικὸν εἰς τὰ Α.Α. συνημμένον εἰς τὴν αἴτησίν των πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν πρὸς τὸ Ἔθνος ἐκδουλεύσεων των.

Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι ὁ ἀποβιώσας Θεοδωράκης Θόδου καὶ ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος κάτοικοι τοῦ χωρίου Φίλια ὑπηρέτησαν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως εὐρεθέντες εἰς πολλὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας καὶ ἰδίως εἰς Πάτρας, Τρίπολιν, Ἀκράταν καὶ Κόρινθον φανέντες τίμιοι καὶ ἱκανοὶ στρατιῶται. Φίλια τῆ 27-6-1865.

Π. Πετιμεζᾶς, Θ. Μπολιαρίτης ἀνθυπολοχαγός, Παν. Σακελλαρόπουλος Ἄνθ)γὸς τῆς φάλλαγος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ Θ. Θόδου κατετάγη εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 56 ἀποφάσεως τῆς κατὰ νόμον ἐπιτροπῆς.

Ἡ οἰκογένεια Θόδου εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰ Φίλια. Πιθανῶς ἤλλαξε τὸ ἐπώνυμόν της.

ΦΩΤΙΟΣ ΚΑΠΑΤΖΟΥΝΗΣ

Ὁ Φώτιος Καπατζούνης εἶναι εἰς ἕκ τῶν γενναιοτέρων Φιλαίων πολεμιστῶν ἐπιδείξας ἥρωϊσμόν ἀπαράμιλλον. Μετέσχε μετὰ πολλῶν ἄλλων Φιλαίων ὑπὸ τὸν Ἄναγν. Ρηγόπουλον τῶν περὶ τὸ Ἄργος συναφθεισῶν μαχῶν κατὰ Μαῖον τοῦ 1821 εὐρῶν ἥρωϊκὸν θάνατον εἰς ὀρμητικὴν ἔφοδον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ Κεχαγιάμπεη ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη. Εἶναι ὁ πρῶτος νεκρὸς Φιλαῖος τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821. Τὸν θάνατόν του ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀναγράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Φωτᾶκος¹.

1. Φωτάκου Ἀπομνημονεύματα σελ. 102.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ πολεμικὴ δρᾶσις τοῦ ἀγωνιστοῦ Θεοδ. Κωστοπούλου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐμφαίνεται εἰς τὸ κατωτέρω πιστοποιητικὸν σωζόμενον εἰς τὰ Α.Α.

Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Φίλια Καλαβρύτων Θεοδ. Κωστόπουλος ὑπρέτησεν ὡς στρατιώτης ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ἐπαναστάσεως παρευρεθεὶς εἰς διαφόρους μάχας καὶ ἰδίως εἰς τὰς τῶν Πατρῶν, Ἀκράτας καὶ Τριπόλεως. Ἔχει πρὸ ἐτῶν ἀποθάνει καὶ δίδεται κατ' αἵτησίν του εἰς τὸν κληρονόμον του ἵνα τῷ χρησιμεύσῃ. 28 Ἰουνίου 1865 Φίλια.

Κ. Πετιμεζᾶς, Θ. Μπολιαρίτης Ἀνθ)γὸς τῆς φάλλαγος. Π. Σακελλαρόπουλος Ἀνθ)γὸς τῆς φάλαγγος. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 371 ἀποφάσεως τῆς οἰκείας ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι του καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γεώργιος Α. Κολιόπουλος μετέσχεν ἐνεργότατα τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος λαβὼν μέρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἰδίως εἰς τὰς μάχας Καλαβρύτων, Πατρῶν, Ἀκράτας καὶ ἄλλας οὐχὶ ὡς ἀπλοῦς ἀγωνιστῆς ἀλλ' ὡς ὑπαξιωματικὸς — μπουλουξῆς ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ἱκανὸν ἀριθμὸν στρατιωτῶν.

Ἐπολέμησε μὲ πατριωτικὸν ἤλον καὶ γενναιότητα ἐκπληρῶν τὰ στρατιωτικὰ του χρέη, ὑπέικων εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του μὲ στρατιωτικὴν πειθαρχίαν.

Εἰς αἵτησίν του σωζομένην εἰς τὰ Α.Α. ἐπισυνάπτεται πιστικὸν τῶν στρατηγῶν τοῦ ἀγῶνος Δ. Πλαπούτα καὶ Σ. Θεοχαροπούλου βεβαιούντων τὰ ἀνωτέρω.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 42 ἀποφάσεως τῶν ἀγωνιστῶν ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι του καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΜΥΛΩΝΑΣ

Εἷς ἐκ τῶν γενναιοτέρων Φιλαίων ἀγωνιστῶν τοῦ 21 εἶναι καὶ ὁ Ἀναγνώστης Μυλωνᾶς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Παναγοπούλων, ἡ ὁποία, ὡς

ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, ἐγκατεστάθη εἰς Φίλια ἐκ Λαγκαδίων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀγωνιστῶν σώζεται αἴτησίς του ὑπὸ χρονολογίαν 11 Φεβρουαρίου 1846 διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ ν' ἀναγνωρισθῇ ἀγωνιστῆς καὶ νὰ ἀποζημιωθῇ διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις του ἀναφέρων ὅτι ἐπολέμησεν εἰς διαφόρους μάχας ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐκτὸς ταύτης. Εἰς αἴτησιν ἐπισυνάπτεται πιστοποιητικὸν τῶν ὀπλαρχηγῶν Γ. Λεχουρίτου καὶ Ν. Χριστοπούλου (Χρηστίδη) ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ἡ πολεμικὴ δρᾶσίς του, ἔχον ὡς ἑξῆς:

Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ἐπὶ ταῖς ὀριζομέναις ἀπὸ τὸν Ποινικὸν Νόμον ποινᾶς καὶ ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει τῆς ἀνηκούσης πολιτικῆς ἀποζημιώσεως ὅτι ὁ κ. Ἀναγνώστης Μυλωνᾶς κάτοικος τοῦ χωρίου Φίλια τοῦ Δήμου Κλειτορίας τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων δράξας τὰ ὄπλα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Πατρίδος ἱεροῦ ἀγῶνος ἔδραμε εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καταταχθεὶς ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ὡς μπουλουξῆς ἔχον ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν του στρατιώτας παρευρεθεὶς εἰς διαφόρους μάχας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἰδίως εἰς τὰς περιφήμους μάχας Καλαβρύτων, Ἀκράτας, Τριπόλεως καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἔπαυσε ἐν γένει πολεμῶν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος εἰ μὴ ὅταν ἡ Θεία Πρόνοια στεφανώσασα τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν ἀπαραδειγμάτιστον καρτερίαν τῶν Ἑλλήνων ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν πολυχρόνιον καὶ ἄνισον πάλιν ἀποδείξασα ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον τὴν Πατρίδα. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ γενναϊότητα ἐκτελῶν τὰ στρατιωτικὰ του χρέη καὶ ὑπέικων εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του μὲ στρατιωτικὴν τῷ ὄντι πειθαρχίαν. Ὅθεν τῇ αἰτήσει του δίδεται τὸ παρὸν πιστοποιητικὸν πρὸς χρῆσίν του.

Ἐν Καλαβρύτοις τῇ 11 Φεβρουαρίου 1846.

Γ. Λεχουρίτης - Ν. Χριστόπουλος.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πιστοποιητικοῦ προκύπτει ὅτι ὁ Ἀναγνώστης Μυλωνᾶς μετέσχε τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ὡς ὑπαξιωματικὸς ἀρχηγὸς ὁμάδος (μπουλουξῆς) καὶ ὅτι ἐπολέμησεν οὐχὶ μόνον εἰς διαφόρους μάχας τῆς Πελοποννήσου ὡς Καλαβρύτων, Τριπόλεως, Ἀκράτας, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς ταύτης εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἀσφαλῶς ἐπολέμησεν εἰς τὸ Μεσολόγγι μετὰ τοῦ Χρηστίδη καὶ τοῦ Ἀνδρ. Ζαΐμη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1822 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1823.

Ἐξ ἐγγράφου τῶν Γ.Α.Κ.¹ προκύπτει ὅτι ὁ Ἄναγν. Μυλωνᾶς ὑπηρετήσεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς ἐπαρχίας Β. Πετιμεζᾶ.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 21 ἀποφάσεως τῆς κατὰ νόμον ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθησαν αἱ πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεις του καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης ἐγγραφεὶς εἰς τὰ μητῶρα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης ὑπ' ἀριθ. 7166.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΑΤΣΙΟΣ

Εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀγωνιστῶν σώζεται αἴτησις ὑπὸ χρονολογίαν 24 Ἰουνίου 1865 τῶν Ἄθαν. καὶ Ἀνδρέου Μπάτσιου ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν θυσιῶν καὶ ἐκδουλεύσεων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπιτροπὴν. Τὴν αἴτησιν ὑπέβαλον οὗτοι ὡς κληρονόμοι τοῦ πατρὸς των Θεοδώρου Μπάτσιου ζητοῦντες νὰ ἀποζημιωθοῦν διὰ τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεις τοῦ πατρὸς των ἀναγνωριζομένου τούτου ὡς ἀγωνιστοῦ.

Εἰ τὴν αἴτησιν ἐπισυνάπτεται πιστοποιητικὸν τῶν ὀπλαρχηγῶν Γ. Λεχουρίτου καὶ Νικ. Χριστοπούλου ὑπὸ χρονολογίαν 11 Φεβρουαρίου 1846 ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ὁ Θεοδ. Μπάτσιος ὑπηρετήσεν ὡς στρατιώτης καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως λαβὼν μέρος εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἰδίως εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Τριπόλεως καὶ Ἀκράτας φανεὶς τίμιος καὶ γενναῖος στρατιώτης.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς ὁ Θ. Μπάτσιος ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀγωνιστῆς καταταγείς εἰς τὴν τάξιν τοῦ στρατιώτου.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΜΙΝΤΖΙΑΣ

Ὁ Ἄναγνώστης Μίντζιας ὑπῆρξε γενναῖος ἀγωνιστῆς τοῦ 1821 καὶ ἐπολέμησεν οὐχὶ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης ἀλλ' ὡς ὑπαξιωματικὸς ἀρχηγὸς ὁμάδος (μπουλουξῆς) ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του 50 στρατιώτας. Ἐλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Λεβιδίου, Πατρῶν, Γηροκομείου, Τρικόρφων καὶ πλείστας ἄλλας. Ἐκ τοῦ ἀπὸ 29-6-1865 πιστοποιητικοῦ τῶν ὀπλαρχηγῶν Βασιλείου καὶ Γεωργίου Πετιμεζᾶ σωζομένου εἰς τὸ Α.Α. προκύπτουν τὰ ἀνωτέρω καὶ ὅτι ὁ ἀγωνιστῆς οὗτος ὑπῆρξε γενναῖος, τίμιος καὶ πειθαρχικὸς στρατιώτης προσφερόμενος πάντοτε προθύμως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του μὲ παραδειγματικὴν πειθαρχίαν.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 57 ἀποφάσεως τῆς κατὰ νόμον ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρί-

1. Ἀριθ. Φακέλλου 36 Ὑπουργείου Πολέμου.

σθησαν αἱ ἐκδουλεύσεις του καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλλαγα τῶν ἀγωνιστῶν μετὸν βαθμὸν τοῦ ὑπαξιωματικοῦ β' τάξεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ἦτο πατὴρ τοῦ Νικ. Οἰκονόμου καὶ πάππος τῶν Ἀγησιλάου καὶ Κωνσταντίνου ἱερέων ὡς καὶ τῶν Γεωργίου, Λεωνίδου καὶ Σπήλιου Οἰκονόμου. Ἡ συμβολή του εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τὸ ὁποῖον ἦτο ἀρχηγὸς ὁμάδος (μπουλουξῆς) ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πιστοποιητικοῦ εὐρισκομένου εἰς τὰ ἀρχεῖα ἀγωνιστῶν.

Πιστοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Φίλια Καλαβρύτων Γεωρ. Οἰκονόμου ἐπολέμησεν ὡς Μπουλουξῆς ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ἱκανὸν ἀριθμὸν συγχωρίων του καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Καλαβρύτων, Πατρῶν, Ἀκράτας, Τριπόλεως καὶ ἐν γένει δὲν ἔπαυσε πολεμῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Φίλια 9 Νοεμβρίου 1846 Ν. Χριστόπουλος.

Διὰ τῆς ὑπ' αριθ. 31 ἀποφάσεως τῆς κατὰ νόμον ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀγωνιστὴς καταταγείς εἰς τὴν τάξιν τοῦ στρατιώτου.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ ἀγωνιστὴς οὗτος ὡς καὶ οἱ κατωτέρω ἀδελφοὶ του Θεοδόσιος, Νικόλαος καὶ Ἰωάννης ἦσαν τέκνα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ γενναίου ἀγωνιστοῦ λευῖτου Ἀντωνίου Παπαγιαννακοπούλου¹ ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ ὁποίου ἐμπνεόμενοι ἐπολέμησαν μετὰ παραδειγματικὴν ἀνδρείαν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα τοῦ Ἑθνους. Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀναγν. Παπαγιαννακοπούλου κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 21 ἀποδεικνύεται ἐκ πιστοποιητικοῦ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ στρατηγοῦ Βασ. Πετιμεζᾶ ὁ ὁποῖος βεβαιοῖ ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας, ὅτι ἔδειξε παραδειγματικὴν γενναϊότητα καὶ ὅτι ἐκάη ἡ οἰκία του.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ πολεμιστοῦ τούτου κατὰ τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν

1. Τοῦτο προκύπτει ἐξ αἰτήσεως τοῦ Ἰω. Παπαγιαννακοπούλου σωζομένης εἰς τὰ Α.Α.

εἶναι ἐξαιρετική. Ἐλαβε μέρος εἰς πολλές μάχας ὡς ὑπαξιωματικὸς ἀρχηγὸς ὁμάδος (μπουλουξῆς).

Κατὰ πιστοποιήσιν τοῦ στρατηγοῦ Β. Πετιμεζᾶ ἔλαβε μέρος ὡς μπουλουξῆς εἰς τὰς μάχας Καλαβρύτων, Λεβιδίου, Γηροκομείου, Ἀκράτας, Κορίνθου καὶ ἄλλας ἐπιδείξας πραγματικὴν γενναϊότητα. Ἡ οἰκία του ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὴν πιστοποιήσιν τοῦ Β. Πετιμεζᾶ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἦτο ἑκλεκτὸς βλαστὸς τῆς ἡρωϊκῆς καὶ φιλοπάτριδος οἰκογενείας τῶν Παπαγιαννακοπούλων. Ἐπεσεν ἐνδόξως κατὰ τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1826 κατὰ τὴν τριήμερον πολιορκίαν τοῦ ὄχυροῦ τῆς Παναγιᾶς ὑπὸ τῶν Ἀράβων τοῦ ὁποίου ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἀμύνης ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη.¹

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀγωνιστὴς καὶ αὐτὸς τοῦ 21, ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων καὶ τέκνον τοῦ ἱερέως - πολεμιστοῦ Ἀντωνίου Παπαγιαννακοπούλου ἔλαβε μέρος εἰς πολλές μάχας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ πολέμου ἐπιδείξας παραδειγματικὴν γενναϊότητα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ἡ ΓΙΑΝΝΟΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ ἀγωνιστὴς οὗτος ἦτο τέκνον τοῦ γενναίου πολεμιστοῦ τοῦ 21 πατᾶ Ρήγα Μουζάκη, λαβὼν τὸ ἐπώνυμον τοῦ Παπαρρηγοπούλου ὡς τέκνον τοῦ Πατᾶ - Ρήγα. Ἐπολέμησεν ἀνδρειότατα εἰς πολλές μάχας ὡς ὑπαξιωματικὸς ἀρχηγὸς ὁμάδος (μπουλουξῆς) κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ τοῦ ἀγῶνος Βασ. Πετιμεζᾶ, ὡς τῶν Πατρῶν, Γηροκομείου, Ἀκράτας, Τριπόλεως, Κορίνθου καὶ ἄλλας. Κατ' οἰκογενειακὴν παράδοσιν συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν ἐλαχίστων πολεμιστῶν οἱ ὁποιοὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1826 ὑπερησπίσθησαν ἐπιτυχῶς τὸ ὄχυρον τῆς Παναγιᾶς προσβληθὲν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Κατὰ τὸ 1826 ἡ οἰκία του ἐπυρπολήθη καὶ τὸ ποίμνιον του ἠρπάγη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Παραθέτομεν πιστοποιητικὸν τοῦ Βασ. Πετιμεζᾶ σωζόμενον εἰς τὰ

1. Θ. Ῥηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 5 καὶ 82.

Α.Α. ἐκ τοῦ ὁποίου ἐμφαίνεται ἡ πολεμικὴ δρᾶσίς του.

Ἄριθ. 5214. Πιστοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι ὁ κ. Ἰωάννης ἢ Γιαννάκης Παπαρρηγόπουλος γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον Φίλια τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων ὑπηρέτησεν ὡς ὑπαξιωματικὸς ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς μου ἀπὸ τὸ 1821—1828 παρευρεθεὶς εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Γηροκομείου, Τριπόλεως, Ἀκράτας, Κορίνθου καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς. Ἔδειξε παραδειγματικὴν γενναιότητα, πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν. Ἐκτὸς τούτου ἐκάη ἡ οἰκία του, ἔχασε τὰ πρόβατά του καὶ τοὺς βόας του. Καθ' ὅλον τὸ παρελθὸν διάστημα δὲν ἔλαβε καμμίαν ἀποζημίωσιν καὶ τοῦ χρεωστοῦνται οἱ μισθοὶ του. Αἱ θυσαί, οἱ ἀγῶνες του καὶ ἡ πίστις του τὸν δικαιοῦν νὰ εἶναι ὑπαξιωματικὸς, Τὴν 16ην Νοεμβρίου 1846 Καλάβρυτα Βασ. Πετιμεζᾶς.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 38 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθη ἀγωνιστὴς καταταγεὶς εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς ὑπαξιωματικὸς β' τάξεως.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΝΑΓΟΥ

Εἰ τὰ Α.Α. σώζεται αἴτησις τοῦ ἀγωνιστοῦ Κωνστ. Πανάγου ὑποβληθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1846 πρὸς τὴν ἀρμοδίαν ἐπιτροπὴν διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ νὰ ἀναγνωρισθοῦν αἱ πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεις του καὶ νὰ τύχη ἀμοιβῆς δι' αὐτάς. Εἰς τὴν αἴτησιν ἐπισυνάπτεται πιστ)κὸν τῶν Κωνστ. Πετιμεζᾶ καὶ Παν. Σακελλαροπούλου ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ἐπολέμησε κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Τριπόλεως καὶ Ἀκράτας φανεὶς γενναῖος, τίμιος καὶ πειθαρχικὸς στρατιώτης.

Οἰκογένεια μὲ τὸ ἐπώνυμον Πανάγου εἶναι ἄγνωστος εἰς Φίλια. Φαίνεται ὅτι ὁ ἀγωνιστὴς μετεχειρίζετο τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του ὡς ἐπώνυμον καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι προήρχετο ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Παναγοπούλων.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΡΑΜΜΟΣ ἢ ΡΑΜΜΑΣ

Μεταξὺ τῶν Φιλαίων ἀγωνιστῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ Θεόδωρος Ράμμος ἢ Ράμμας. Ἀπεβίωσε πολλὰ ἔτη πρὸ τοῦ 1865. Ὁ υἱὸς του Νικόλαος ὑπέβαλε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο αἴτησιν πρὸς ἀποζημίωσιν διὰ τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος παρασχεθείσας ὑπηρεσίας ὑπὸ τοῦ πατρός του κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 21. Εἰς ταύτην ἐπισυνάπτεται πιστ)κὸν τοῦ στρατηγοῦ Β. Πετιμεζᾶ ἐκ τοῦ ὁ-

ποιού προκύπτει ότι ο Θ. Ράμμος έλαβε μέρος εις τας μάχας Πατρών, Τριπόλεως, 'Ακράτας και άλλας¹. Οί απόγονοι τούτου μετηνάστευσαν εις 'Ηλείαν και αρκετοί τούτων είναι νυν έγκατεστημένοι εις 'Αθήνας.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ο 'Αναγνώστης Ρηγόπουλος είναι ένας εκ των τεσσάρων² σημαντικωτέρων Φιλαίων αγωνιστών του 21. Πρὸς συμπλήρωσιν ὧσων ἐγράφησαν περὶ αὐτοῦ εις προηγούμενα κεφάλαια διὰ τὴν μόρφωσίν του, τὴν παραμονὴν του εις Κωνσταντινούπολιν, τὴν δρᾶσιν του ὡς Δημογέροντος και τὴν πολεμικὴν του τοιαύτην προσθέτομεν ὀλίγα κατωτέρω διὰ νὰ δώσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρη και σαφῆ εἰκόνα τῆς ἐν γένει προσωπικότητάς του.

'Εγεννήθη εις Φίλια κατὰ τὸ 1771³ ἐκ μιᾶς τῶν ἀρχαιωτέρων και σημαντικωτέρων οἰκογενειῶν ἡ ὁποία ἀρχικῶς ἔφερε τὸ ἐπώνυμον Πέτα και εἶχε μεταναστεύσει πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν εις Φίλια ἐκ τοῦ χωρίου Πέτα τῆς 'Ηλείας. Ο' πάππος του, 'Ηλίας λεγόμενος, ἦτο ἱερεὺς ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦ Οἰκονόμου και ὁ πατήρ του Ρήγας διετέλεσε κλέφτης ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Κολοκοτρώνην, πατέρα τοῦ θρυλικοῦ Γέρου τοῦ Μωρηᾶ. Τὸ κύριον ὄνομά του (βαπτιστικὸν) ἦτο 'Ηλίας ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ 'Αναγνώστου τοῦ κατωτέρου λεγομένου κλήρου ἔμεινε γνωστὸς ὡς 'Αναγνώστης Ρηγόπουλος και μετὰ τὸ ὄνομα τοῦτο τὸν ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοὶ Φωτάκος και Κόκκινος. Ἔλαβε ἰκανὴν μόρφωσιν διδασκόμενος παρὰ τοῦ διδασκάλου τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Κ. Παπαδαίου ἀπὸ τὸ Μάξι. Κατὰ τὸ 1793 ἔλαβε σύζυγον τὴν Βενετιανὴν Δεληγιάννην ἐκ Λαγκαδίων θυγατέρα τοῦ ἱερέως Μιχ. Δεληγιάννη ἀδελφοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πλουσίας και ἰσχυρᾶς οἰκογενείας τῶν Δεληγιανναίων 'Ιωάννου. Τὸ γεγονός τούτο ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι ἡ οἰκογένειά του ἦτο λίαν ἀξιόλογος, και μετὰ ἀκτινοβολίαν πέραν τοῦ Καλαβρυτινοῦ χώρου και ὅτι ὁ ἴδιος ἐκοσμεῖτο ἀπὸ μεγάλης ἀρετάς διότι ἄλλως δέν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ πῶς κατώρθωσε νὰ λάβῃ σύζυγον ἀπὸ τόσον μεγάλην και ἰσχυράν οἰκογένειαν ὡς ἦτο ἡ τῶν Δεληγιανναίων. Ἦτο

1. Καὶ Ν. Παπαδόπουλος εις Φωνὴν τῶν Καλαβρύτων φύλλον τῆς 30.10.1966.

2. Οἱ ἄλλοι τρεῖς εἶναι ὁ υἱὸς του Θεόδωρος, ὁ Θεόδ. Σακελλαρίου και ὁ Νικ. Χριστίδης ἢ Χριστόπουλος.

3. Λεπτομέρειαι διὰ τὴν ζωὴν και τὴν δρᾶσιν τοῦ 'Αναγν. Ρηγοπούλου περιέχονται εις διατριβὴν μου δημοσιευθεῖσαν εις τὴν 'Επετηρίδα τῶν Καλαβρύτων τοῦ ἔτους 1972 σελ. 123 και ἐπ.

πρῶτος ἐξάδελφος ἐξ ἀγχιστείας τοῦ Καλαβρυτινοῦ ἄρχοντος Ἄνδρ. Ζαΐμη. Εἶχε καὶ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς Πατριαρχικῆς — σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου Φιλίων τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχε ἀναθέσει ὁ Μητροπολίτης Δέρκων Γρηγόριος¹, μέλος τῆς Πατριαρχικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος ἀνῆκε ἀρχικῶς εἰς τὸ δυναμικὸν τῆς μονῆς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως μετέσχε τῶν μαχῶν τῶν Καλαβρῦτων, Λεβιδίου καὶ Ἄργους, διὰ τὰς ὁποίας ἔγινε ἀνωτέρω λόγος, οὐχὶ ὡς ἀπλοῦς ὑπαξιωματικὸς (μπουλουξῆς) ἀλλ' ὡς ἀρχηγὸς καπετάνιος τῶν Φιλαίων. Ἀπεβίωσε κατὰ τὸ 1824 ἐκ παροξυσμοῦ χρονίας βρογχίτιδος, ἡ ὁποία ἦτο ἀπότοκος τῶν πολεμικῶν κακουχιῶν εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη. Ἡ οἰκία του ἐπυρπολήθη δις ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τὰ 1825 καὶ 1826. Ὡς πολεμιστῆς ὑπῆρξε γενναῖος καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν του βίον συνετός, ἔντιμος, δίκαιος, ἀνιδιοτελής, πρᾶος, κατ' ἐξοχὴν φιλόανθρωπος, φλογορρὸς πατριώτης καὶ ἐν γένει πρότυπον «καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου».

Ἀπέκτησε 18 ἐν ὄλῳ τέκνα ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔζων: οἱ Γεώργιος, Γιαννάκης, Θεόδωρος, διὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ἐν συνεχείᾳ λόγος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γεώργιος Ρηγόπουλος ἦτο δευτερότοκον τέκνον τοῦ Ἄναγν. Ρηγοπούλου, γεννηθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1798. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας μετασχῶν τοῦ σώματος τῶν Φιλαίων ἀγωνιστῶν οἱ ὁποῖοι μὲ ἀρχηγοὺς τὸν πατέρα του, τὸν Θ. Σακελλαρίου καὶ τὸν Ν. Χριστόπουλον, μετέσχον τῆς μάχης τῶν Καλαβρῦτων κατὰ τὴν ὁποίαν διεκρίθη. Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων γενομένην μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως τοῦ ἐδόθη ἓνα καινουργὲς ὄπλον ἀξίας². Ἐπολέμησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως λαβὼν μέρος εἰς διαφόρους μάχας. Κατὰ τὸ 1825 ἐτέλεσε τοὺς γάμους του μετὰ τῆς Ἀρχοντούλας Σταθοπούλου, στενῆς συγγενοῦς τοῦ Ἰωάννου Ἀμβροσιάδου καὶ Ἄντ. Τσοῦνη. Ἀμφότεροι ἦσαν πρόσωπα λίαν σημαίνοντα καὶ διεδραμάτισαν σημαντικὸν ρόλον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ μεταγενεστέρως. Ὁ πρῶτος διετέλεσε κατὰ τὸ 1836 Νομάρχης Ἀχαΐας, Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν κατὰ τὸ ἔτος 1853

1. Θ. Ρηγόπουλος Ἀπομνημονεύματα σελ. 4.

2. Ὁ ἴδιος σελ. αὐτόθι σελ. 10.

ἐπὶ κυβερνήσεως Κριεζῆ¹ καὶ ὁ δεύτερος ἔγινε Νομάρχης καὶ Γενικὸς Ταμίας τοῦ Κράτους καταλαβὼν καὶ ἄλλας ἀνωτάτας διοικητικὰς θέσεις ἐπὶ Καποδιστρίου.

ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Καὶ ὁ Γιαννάκης Ρηγόπουλος ἦτο υἱὸς τοῦ ἐξόχου ἀγωνιστοῦ Ἄναγν. Ρηγοπούλου. Ὑπῆρξε σπουδαῖος ἀγωνιστὴς λαβὼν μέρος εἰς δεκάδα καὶ πλέον μαχῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἔδειξε ἀνδρείαν ἀπαράμιλλον. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο δόκιμος εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μ. Σπηλαίου ὑπὸ τινα μοναχὸν Νεκτάριον² ὅτε μαθὼν τοῦτο ἀπέβαλε τὸ ράσον του, περιεβλήθη τὴν φουστανέλαν, ἐζώσθη τὸ ξίφος καὶ πλήρης πολεμικοῦ μένους ἐρρίφθη εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1802, δὲν γνωρίζομεν ὅμως πότε ἀπεβίωσε. Πάντως ἔζη μέχρι τοῦ ἔτους 1865 διότι σώζεται αἴτησίς του εἰς τὰ Α.Α. τοῦ ἔτους τούτου καὶ ἐντὸς ταύτης πιστοποιητικὸν τοῦ στρατηγοῦ τοῦ ἀγῶνος Β. Πετιμεζᾶ τὸ ὁποῖον ἔχει οὕτω:

Πιστοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι ὁ Γιαννάκης Ρηγόπουλος ἐκ τοῦ χωρίου Φίλια ὑπηρέτησε ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς μου ὡς στρατιώτης ἀπὸ τοῦ 1821 — 1828 παρευρεθείς εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Σαραβαλίου, Γηροκομείου, Ἀκράτας, Κορίνθου, Τριπόλεως, Καυκαριάς, Νταβιάς, Δερβενακίων, Λεβιδίου καὶ ἄλλας πολλὰς ἐπιδείξας παραδειγματικὴν γενναϊότητα, πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν. Ἐκτὸς τούτου ἐκάη ἡ οἰκία του.

Ἐν Καλαβρύτοις τῆ 11 Φεβρουαρίου 1846 Βασίλειος Πετιμεζᾶς.

Ἐκ τοῦ Γιαννάκη Ρηγοπούλου κατάγονται οἱ Ρηγόπουλοι τῶν Φιλίων. Υἱὸς του ἦτο, ἐκ τῆς Ἀγγελικῆς Γιαννακούλια ἢ Γιαννακοπούλου, τῆς γνωστῆς καὶ ὡς Πάκως ἢ Ἀπάκως, ὁ Δημητράκης καὶ τούτου υἱὸς ἐκ τῆς Διαμάντως, τὸ γένος Λαπούρδα, ὁ Ρήγας Ρηγόπουλος, ὁ πασίγνωστος μπαρμπα - Ρήγας.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Θεόδωρος Ρηγόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἄναγν. Ρηγοπούλου, ἔγγονος τοῦ

1. Σ Μαρκεζίνη Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος τόμ. 2 σελ. 196 (ἔκδοσις Παπύρου — βίπερ).

2. Θ. Ρηγοπούλου Ἀπομνημονεύματα σελ. 5—6.

Ρ. Ρηγοπούλου συναγωνιστοῦ τοῦ Κωνστ. Κολοκοτρώνη, πατρός τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ἀνεψιὸς ἐκ μητρὸς τοῦ περιφήμου Ἰω. Δεληγιάννη, πατρός τῶν Δεληγιανναίων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, εἶναι ὁ ἐπιφανέστερος τῶν Φιλαίων ἀγωνιστῶν τοῦ 21.

Ἐγεννήθη εἰς Φίλια κατὰ τὸ 1803 καὶ τὸ ἴδιον ἔτος ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Κατ' Αὐγούστον τοῦ 1821 ἐδραπέτευσεν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐκ τῆς πατρικῆς του οἰκίας καὶ μετὴν συνδρομὴν τοῦ Γκολφίνου Πετιμεζᾶ μετέβη, διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, εἰς τὸν θρυλικὸν ἀνάδοχόν του ὁ ὁποῖος τὸν ἐκράτησε πλησίον του καὶ τὸν κατέταξε εἰς τὴν σωματοφυλακὴν του. Παρέμεινε μέχρι τοῦ 1830 πλησίον τῶν Κολοκοτρωναίων. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ὁ Κολοκοτρώνης τὸν διώρισε ἀντιπρόσωπόν του μετ' ἐξουσίαν νὰ ἐκδίδῃ ἀδείας παραχωρήσεως εἰς Ἕλληνας τῶν Τουρκικῶν καταστημάτων καὶ ἐργαστηρίων¹, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ἂν καὶ ἦτο 18 μόλις ἐτῶν εἶχε μόρφωσιν, εὐθυκρίσιαν καὶ ἦθος ἐξαιρετόν. Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1821 μέχρι τοῦ φόνου τούτου κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1824 κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐφυλακίσθη μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς Ναύπλιον ἀπολυθεὶς κατόπιν ἐπιμονῆς τοῦ Παπαφλέσσα, ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Ἀστυνομίας τότε, ὁ ὁποῖος τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐξετίμα.

Ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1825 μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ ἐν συνεχείᾳ γραμματεὺς τοῦ υἱοῦ του Γενναίου μέχρι τοῦ 1830.

Ἐλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας τοῦ ἀγῶνος εἰς τὰς ὁποίας ἐπολέμησαν οἱ Κολοκοτρωναῖοι. Οἱ γραμματεῖς τῶν ὀπλαρχηγῶν, διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἐξετέλουν μόνον γραφικὴν ὑπηρεσίαν ἀλλὰ ὠδήγουν καὶ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, ἐμάχοντο πλησίον των καὶ συνεκινδύνουν μετ' αὐτῶν. Ἐθεωροῦντο σπουδαῖα πρόσωπα καὶ ὡς τοιαῦτα εἶχον ἵππον, ἵπποκόμον καὶ ὑπηρέτην.

Ἐλαβε μέρος εἰς τὰς περὶ τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους μάχας τὰς συναφθείσας μετὰ τοῦ Δράμαλη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1822, κατὰ τὰς ὁποίας δις διέτρεξεν ἄμεσον κίνδυνον, τῶν Δερβενακίων, Τραμπάλας, Τριχόρφων, Πιάνας κατὰ τὴν ὁποίαν ἔσωσεν ἐκ βεβαίου θανάτου ἢ αἰχμαλωσίας τὸν Ἄνδρ. Ζαΐμην, Δαβιάς κατὰ τὴν ὁποίαν ἠρίστευσε συλλαβῶν μόνος 6 αἰ-

1. Ταῦτα ἐλέγοντο γεντίκια καὶ ἀνήρχοντο ἐντὸς τῆς Τριπόλεως εἰς 460 ἐν ὄλφ. Τ. Γριτσόπουλος εἰς Πελοποννησιακὰ τόμος Η, σελ. 418.

χμαλώτους¹ Μπασαράς, Ἀλωνίσταινας, Μαρί, Μαντζαργᾶ, Ἐλαιῶνος Δαφνίου κατὰ τὴν ὁποίαν ἠρίστευσεν², Πεδιάδος Ἀθηνῶν, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ Καραϊσκάκης παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ὁποίου ἐμάχετο, Ἀγίου Βλασίου, τῶν πέριξ τοῦ φρουρίου τῆς Ναυπάκτου κατὰ τὸ 1829 καὶ ἄλλας. Τὴν 22-2-1825 ἔλαβε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως Κουντουριώτου τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποχιλιάρχου καίτοι δὲν τὸ ἐζήτησε καὶ αὐτὴ τὸν ἐθεώρει ἐχθρὸν τῆς ὡς πρόσωπον τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος καὶ τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ὡς πνευματικὸν τέκνον τούτου. Ὁ Καποδίστριας ἐκτιμῶν τὸ ἦθος καὶ τὴν δρᾶσιν του τοῦ ἀπένευμε τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ καὶ τὸν διώρισε γραμματεῖα τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πολιτοφυλακῆς Πελοποννήσου, ὡς ἐλέγετο τότε ἡ χωροφυλακὴ, Νικηταρᾶ. Τὰ 4 πρῶτα ἔτη τῆς Βασιλείας τοῦ Ὁθωνος ὑπηρέτησε ὡς Ἔφορος καὶ Ταμίας Μεγαλοπόλεως καὶ τὸ 5ον ὡς Δασονόμος Μαντινείας καὶ ἦτο ὁ μόνος Ἕλλην ὁ ὁποῖος ὑπηρετεῖ εἰς τὸ Δασικὸν σῶμα. Παραιτηθεὶς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἠκολούθησε τὴν νομικὴν ἐπιστήμην ἀναγορευθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1842 εἰς τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι δικηγόρων καὶ ὁ πρῶτος Φιλαῖος καὶ Καλαβρυτινὸς ἐπιστήμων. Ἦσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου λίαν εὐδοκίμως ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη ἐν Τριπόλει ἐκδίδων καὶ τὴν ἐφημερίδα «Ἀρκαδία» ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857 γενόμενος ὁ πρῶτος καὶ μόνος Φιλαῖος δημοσιογράφος, ἐκδότης καὶ διευθυντὴς ἐφημερίδος. Ὑπῆρξε φίλος τῶν γραμμάτων καὶ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του κατεγίνετο μὲ τὴν μόρφωσίν του. Ἐδιάβαζε τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος τοῦ 21 ἐξέμαθε τὴν γαλλικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν. Μὲ τοιαῦτα προσόντα ἔγραψε τὰς προσωπικὰς του ἀναμνήσεις ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ὑπὸ τύπον ἀπομνημονευμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἐκθέτει τὰς ἐντυπώσεις του καὶ τὰ γεγονότα μὲ σαφήνειαν καὶ εἰλικρίνειαν. Εἰς πλεῖστα σημεῖα παρουσιάζει ἄκρως ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας, ἡ ἀναγραφὴ τῶν ὁποίων ρίπτει ἄπλετον φῶς εἰς πολλὰ τῶν ἐνδόξων συμβάντων τοῦ ἀγῶνος. Εἶχε ὀξεῖαν ἀντίληψιν, εὐθυκρίσιαν ἐξαίρετον καὶ ἦτο παροιμιώδους τιμότητος τὴν ὁποίαν γνωρίζοντες οἱ Κολοκοτρωναῖοι τοῦ εἶχον ἀναθέσει ἐν λευκῷ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των Ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ σημαντικὴν περιουσίαν διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ εὐρέθη κατὰ τὴν λῆξιν τούτου πένης. Ἀπεβίωσε πλήρης ἡμερῶν κατὰ τὸ 1885 τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος παρὰ πάντων φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου τῆς ἐνεργοῦ φάλαγγος

1. Ἀπομνημονεύματα Θ. Πηγοπούλου σελ. 74 καὶ Φωτάκου σελ. 480.

2. Γενναίου Κολοκοτρώνη Ἀπομνημονεύματα σελ. 136.

τῶν ἀγωνιστῶν ἀπολαμβάνων ὄλων τῶν ἐκ τοῦ βαθμοῦ του δικαιωμάτων καὶ πλεονεκτημάτων.

Ἀπόγονοι τοῦ Θ. Ρηγοπούλου ἐκ τοῦ υἱοῦ του Ρήγα, δικηγόρου καὶ Εἰσαγγελέως, ζῶσι σήμερον ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἰς Ἀθήνας ἢ Ἀσπασία Δημ. Εὐθυμιοπούλου, σύζυγος Ἀρεοπαγίτου, ὁ υἱὸς της Κωνστ. Εὐθυμιόπουλος, ἔγκριτος δικηγόρος, καὶ τὸ τέκνον τούτου Δημήτριος. Εὐρίσκεται ὡσαύτως ἐν ζωῇ ἢ σύζυγος τοῦ ἀποβιώσαντος ἐγγονοῦ του Θεοδώρου, κεντρικοῦ Ταμίου τῆς Ἴονικῆς Τραπεζῆς, Λιλὴ Ρηγοπούλου θηγάτηρ τοῦ ἄλλοτε Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου Σπυρ. Τσαγρῆ.

Παραθέτομεν 2 πιστοποιητικὰ τῶν Θεοδ. Κολοκοτρώνη καὶ Νικηταρᾶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐμφαίνεται τὸ ἦθος καὶ ἡ κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 δρᾶσις τοῦ Θεοδ. Ρηγοπούλου, ὡς καὶ τὸ δίπλωμα ὑποχιλιαρχίας τούτου.

Π Ι Σ Τ Ο Π Ο Ι Η Τ Ι Κ ὸ Ν Θ . Κ Ο Λ Ο Κ Ο Τ Ρ ὸ Ν Η

Ὁ κ. Θεόδωρος Ρηγόπουλος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἕως τὸ 1830 ὑπηρέτησεν ἀχωρίστως πλησίον μου καὶ πλησίον τῶν υἱῶν μου ὡς γραμματεὺς τὴν Πατρίδα ἐκπληρῶν εἰς τὰς συμπιπτούσας περιστάσεις καὶ τὰ χρεῖα τοῦ πολεμιστοῦ συμμετέχων εἰς ὅλας τὰς σκληρότητας καὶ τὰς στερήσεις μιᾶς τοιαύτης στρατιωτικῆς ζωῆς. Τὰ πράγματα τὸν ἀπέδειξαν πολίτην ἄξιον καὶ καλὸν καὶ ἡ διαγωγή του κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν του εἶχε πάντοτε ὁδηγὸν ἀδελφὸν τὴν τιμὴν, τὴν ἀφιλοκέρδειαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην.

Ὅθεν χάριν τῆς ἀπροσωπολήπτου ταύτης ἀληθείας ἔδοσα αὐτὸ τὸ παρόν μου ἔγγραφο.

Τὴν α' Μαΐου 1830 ἐν Ναυπλίῳ

Θ. Κολοκοτρώνης

Π Ι Σ Τ Ο Π Ο Ι Η Τ Ι Κ ὸ Ν Ν Ι Κ Η Τ Α Ρ ᾶ

Ὁ κ. Θεόδωρος Ρηγόπουλος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος ὑπηρέτησε τὴν Πατρίδα πλησίον τῆς οἰκογενείας τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πελοποννήσου παρευρεθεὶς μετ' αὐτῆς ἀχωρίστως εἰς ὅλας τὰς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐστρατείας της. Κατὰ δὲ τὸ 1830 διορισθεὶς πλησίον μου γραμματεὺς τῆς Πολιτικῆς Φρουρᾶς τῆς Πελοποννήσου ἐξεπλήρωσε τὰ

χρέη του με ἄκραν τιμιότητα καὶ ἐμπιστοσύνην. Ἡ ἀνέκαθεν διαγωγὴ του ἐγνωσμένη καὶ πρὸς ἐμὲ καλῶς, ἐχαρακτηρίσθη ὡς τοῦ ἀγαθωτέρου πολίτου καὶ Ἑλληνοῦ. Διὰ ταῦτα ἔδωκα πρὸς αὐτὸν τὸ παρὸν μου ἐνδεικτικόν.

Ἐν Ναυπλίῳ 8 Μαρτίου 1833

Νικήτας Σταματελόπουλος

Δίπλωμα Ὑποχιλιάρχιας

Ἄριθ. 3801

Ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα

Διατάσσει

α) Ὁ Κύριος Θεόδωρος Ἀναγν. Ρηγόπουλος προβιβάζεται εἰς τὸν βαθμὸν τῆς Ὑποχιλιάρχιας.

β) Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου νὰ ἐνεργήσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 27 Φεβρουαρίου 1825

Ὁ Πρόεδρος

Γεώργιος Κουντουριώτης

Γκίκας Μπότσης

Ἀναγν. Σπηλιωτάκης

Κωνστ. Μαυρομιχάλης

Ἰωάν. Κωλέττης

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Ἄλ. Μαυροκορδάτος

Ὁ Θ. Ρηγόπουλος ἀναφέρεται 9 φορές ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν τοῦ ἀγῶνος Φωτᾶκον εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ἀναφέρεται εἰς τοὺς βίους Πελοποννησίων ἀνδρῶν τοῦ ἰδίου εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον, 5 φορές ἀπὸ τὸν Δ. Κόκκινον εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλ. Ἐπαναστάσεως, πολλακίς ἀπὸ τὸν Γεν. Κολοκοτρώνην εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ὡς καὶ ἀπὸ ἄλλους ἱστορικοὺς καὶ ἀπομνημονευματογράφους τοῦ 21.

Ἡ ἀδελφότης τῶν ἐν Ἀθήναις Φιλιωτῶν ἀναγνωρίζουσα τὰς πρὸς τὴν

Πατρίδα ύπηρεσίας του και τιμῶσα τὴν μνήμην του ἔστησε εἰς τὸν χώρον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εὐρίσκειτο ἡ, μὴ σωζομένη σήμερον, εἰς Φίλια οἰκία του μαρμαρίνην πινακίδα μετὰ τὴν κάτωθι ἐπιγραφήν.

«Ἐνταῦθα ἐγεννήθη ὁ Θεόδωρος Ρηγόπουλος. Οὗτος προσέφερε ἀξιολόγους ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821».

Ἐδελφότης Φιλιωτῶν, Ἰούνιος 1969

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Περὶ τοῦ Θ. Σακελλαρίου ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε εἰς τῶν σημαντικωτέρων Φιλαίων ἀγωνιστῶν τοῦ 21 ἔγινε κατ' ἐπανάληψιν λόγος εἰς τὰ προηγουμένα κεφάλαια. Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὅσων περὶ αὐτοῦ ἐλέχθησαν προσθέτομεν καὶ τὰ κάτωθι¹.

Ἐγεννήθη περὶ τὸ ἔτος 1780 εἰς Φίλια καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ ἱερέως Ἀθανασίου Σπυροπούλου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Σακελλαρίου καὶ ἐκ τοῦ ἀξιώματος τούτου οἱ ἀπόγονοί του ἔλαβον τὸ ἐπώνυμον τοῦ Σακελλαρίου. Ἦτο λίαν εὐκατάστατος, εἶχε μνηθῆ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, διετέλεσε Δημογέρον Φιλίων, ἐμερίμνησε διὰ τὴν φυχικὴν καὶ ὕλικὴν προετοιμασίαν τῶν Φιλαίων διὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετέσχε ταύτης ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐνάρξεώς της λαβὼν μέρος εἰς τὴν μάχην τῶν Καλαβρῦτων μετὰ τοῦ υἱοῦ του Παναγιώτου, τῶν ἀδελφῶν του καὶ πολλῶν ἄλλων Φιλαίων τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τούτων μετὰ τοῦ Ἀναγν. Ρηγοπούλου καὶ τοῦ Ν. Χριστοπούλου. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Φιλαίων μετὰ τοῦ Ἀναγν. Ρηγοπούλου ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου εἰς τὸ ὅποσον μετὰ τοῦ ἐκ Δάφνης Ἀναγν. Πιτσουνᾶ καὶ ἄλλων καπεταναίων συνέστησαν στρατόπεδον συντελέσας μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὴν κατατρόπωσιν τῶν Τούρκων. Βραδύτερον τοῦ ἀνετέθη ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν τὸ ἔργον τοῦ φροντιστοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ταύτην ἐμερίμνα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν μαχομένων ἀναπτύξας ἐξαιρετικὴν ἰκανότητα, δραστηριότητα καὶ πρωτοβουλίαν. Ἐδαπάνησε ἐξ ἰδίων σημαντικὰ χρηματικὰ ποσὰ ἀνερχόμενα εἰς πολλὰς χιλιάδας γροσίων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν μαχομένων στρατιωτῶν. Ἦτο λίαν γνω-

1. Περὶ τοῦ Θ. Σακελλαρίου καὶ Ἀλ. Σακελλαρόπουλος εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρῦτων ἔτους 1970 σελ. 61 καὶ ἐπ.

στός εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων καὶ ἐθεωρεῖτο ἐν τῶν σημαινόντων προσώπων ταύτης¹. Εἶχε ἀρκετὴν μόρφωσιν καὶ ἐφυῖαν καὶ ἦτο κατ' ἐξοχὴν σώφρων καὶ συνετός. Συνεδέετο στενότερα μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀνέθεσε διαφόρους ἀποστολάς ἐμπιστευτικῆς φύσεως δεδομένου ὅτι ἦτο πρόσωπον τῆς πλήρους ἐμπιστοσύνης του. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου Ἐπαρχιακὸς Σύμβουλος (Δημογέρων) Καλαβρύτων καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀστυνόμος Τριπόλεως καὶ ἐπὶ Ὅθωνος Ταμίας Κυλληνίας ὡς ἐλέγετο τότε ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων. Παντοῦ ἐξεπλήρωσε τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκον του μετὰ ζήλου, πίστεως, εὐσυνειδησίας καὶ ἄκρας τιμιότητος. Ἡ οἰκία του, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὸ χωρίον, ἐπυροπόληθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Οὐδεμίαν ἀποζημίωσιν ἔλαβε παρὰ τοῦ Κράτους δι' ὅσα ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους ἐδαπάνησε. Ἀπέθανε σχεδὸν πένης κατὰ τὸ 1847. Ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἐπαναστάσεως Φωτᾶκον εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του καὶ εἰς τοὺς Βίους Πελοποννησίων ἀνδρῶν, Διον. Κόκκινον ὡς καὶ τὸν Σπ. Μελλᾶν εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Κολοκοτρώνη μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά».

Παραθέτομεν κατωτέρω πιστ)κὸν πολλῶν τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτικῶν καὶ ἀγωνιστῶν τοῦ 21 ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀποδεικνύονται αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος πολῦτιμοι ὑπηρεσίαι τοῦ Θ. Σακελλαρίου².

«Πιστοποιοῦμεν εὐσυνειδήτως οἱ ὑπογεγραμμένοι ὅτι ὁ κ. Θ. Σακελλαρίου κάτοικος καὶ πρόκριτος τοῦ χωρίου Φίλια τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων διακρινόμενος μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ τμήματος διὰ τὴν καλὴν κατάστασίν του κτηματικὴν καὶ χρηματικὴν, διάσημος δι' αὐτὸ καταστάς, καὶ μὲ ἐπιρροὴν μεγάλην κατὰ τὸ τμήμα τῆς Κατσάνας καὶ τὴν ἐπαρχίαν, μεμυημένος δὲ τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας προπαρεσκεύασε τοὺς συγχωρίους του καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ τμήματος Κατσάνας ὑπὸ τὰς διαταγὰς δὲ τῶν διαφόρων ὀπλαρχηγῶν ὑπηρετῶν τὴν Πατρίδα πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς καθ' ὅλον τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱερὸν ἀγῶνα πολεμῶν γενναίως εἰς τὰς μάχας κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ προμηθεύων δι' ἰδίων του ἀναλωμάτων τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του στρατιωτῶν, συνεισφέρων δὲ καὶ χρηματικῶς εἰς τὰς πολυειδεῖς τῆς πατρίδος ἀνάγκας ὡς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πατρίδα χωρὶς νὰ λάβῃ κανένα στρατιωτικὸν βαθμὸν οὐδὲ ἀποζη-

1. Ὁ Θ. Ρηγόπουλος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του (σελ. 65) τὸν χαρακτηρίζει ὡς νοήμονα καὶ ἐκ τῶν σημαινόντων τῆς ἐπαρχίας.

2. Τὸ πιστοποιητικὸν σώζεται εἰς τὰ Α.Α.

μίωσιν τῶν ἐξόδων του, ἐκ δὲ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου καθ' ὃν τρεῖς ἐπυρπολήθη ἡ οἰκία του καὶ ἐκ τῶν ἐξόδων φθάσας εἰς ἐσχάτην πενίαν εὕρισκεται ἤδη καταχρεωμένος διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς οἰκογενείας του καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς καταστραφείσης περιουσίας του.

“Ὅθεν κατ’ αἵτησίν του δίδομεν τὸ παρόν μας διὰ νὰ τῷ χρησιμεύσῃ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25ῃ Ἰανουαρίου 1844

Θ. Γρίβας, Β. Πετιμεζᾶς, Ν. Πετιμεζᾶς, Σωτ. Θεοχαρόπουλος, Ἴω. Κολοκοτρώνης¹, Δ. Μελετόπουλος, Ἴω Κωλέτης, Δ. Τσώκρης, Καν. Δεληγιάννης, Π. Μαυρομιχάλης, Χατζῆς Χρῆστος, Νικ. Σταματελόπουλος², Χ. Σισίνης, Δ. Πλαπούτας, Μ. Ροῦφος³.

Ἐπικυροῦται τὸ γνήσιον τῶν ὀπισθεν ὑπογραφῶν.

Ἀθήναι 3 Ἰανουαρίου 1844. Ὁ Δήμαρχος Ἀθηνῶν (Τ.Σ.) Ἀναργ. Πετράκης.

Τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο εἶναι λίαν τιμητικὸν οὐ μόνον διὰ τὸν Θ. Σακελλαρίου ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ Φίλια, τὴν Κλειτορολευκασίαν καὶ τὴν Ἐπαρχίαν Καλαβρύτων ἀκόμη. Ἀπόγονοι τοῦ Θ. Σακελλαρίου ζῶσι σήμερον πολλοὶ εἰς Φίλια, Πάτρας καὶ Ἀθήνας φέροντες τὸ ἐπώνυμον Σακελλαρόπουλοι ἐκ τοῦ υἱοῦ τούτου Παναγιώτου ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον τοῦτο. Ἡ ἀδελφότης τῶν ἐν Ἀθήναις Φιλιωτῶν τιμῶσα τὴν μνήμην του ἐνετείχισε κατὰ τὸ 1969 μαρμαρίνην πινακίδα εἰς τὴν οἰκίαν του εἰς Φίλια μὲ τὴν ἐπιγραφὴν. «Ἐδῶ ἔζησε καὶ ἀπεβίωσε ὁ Θ. Σακελλαρίου. Οὗτος προσέφερε ἀξιολόγους ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821».

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Παναγιώτης Σακελλαρόπουλος ἦτο υἱὸς τοῦ Θεοδ. Σακελλαρίου γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1802 - 1803. Μετέσχε τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡ-

1. Ὁ Γενναῖος.

2. Ὁ Νικηταρᾶς.

3. Τὸ ἀνωτέρω πιστοποιητικὸν δημοσιεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Νικ. Παπαδοπούλου εἰς τὸ θρησκευτικὸν περιοδικὸν Φωνὴ τοῦ Χριστοῦ ἀριθ. φ. 70 τοῦ Φεβρουαρίου 1963 ἔνθα καὶ βραχὺ βιογραφικὸν σημείωμα τοῦ Θ. Σακελλαρίου.

μέρας λαβών μέρος εις τὴν μάχην τῶν Καλαβρύτων μετὰ τοῦ πατρός του καὶ πολλῶν ἄλλων Φιλαίων. Ἐκτοτε ἔλαβε μέρος εις πλείστας ὄσας μάχας ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως εις ὅλας τὰς περὶ τὴν Τρίπολιν τοιαύτας κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ κατὰ τὰς ὁποίας ἔδειξε παραδειγματικὴν γενναϊότητα. Ἐξ ἐγγράφου τῶν Γ.Α.Κ.¹, προκύπτει ὅτι ὑπηρέτησε ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Β. Πετιμεζᾶ. Βραδύτερον ὑπηρέτησε καὶ ὑπὸ ἄλλους μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην. Αἱ πρὸς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίαι του ὡς καὶ τὸ ἔξοχον ἠθὸς του ἀνεγνωρίζοντο ὑπὸ πάντων τῶν συγχρόνων του πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ διὰ τοῦτο τὰ πιστοποιητικὰ τὰ ὁποῖα ἐχορήγησε οὗτος πρὸς διαφόρους ἀγωνιστὰς διὰ τὰς κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ὑπηρεσίας των ἐλαμβάνοντο σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν κρίσεως. Ἡ ἐπὶ τῶν θυσιῶν καὶ ἐκδουλεύσεων κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ἐπιτροπὴ ἀνεγνώρισε τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίας του καὶ τὸν κατέταξε εις τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, τὸ δὲ Κράτος πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους θυσιῶν τόσον αὐτοῦ ὅσον καὶ τοῦ πατρός του, τοῦ παρεχώρησε σημαντικὴν ἔκτασιν γαιῶν ἐκ τῆς ἐθνικῆς γῆς εις τὴν κοιλάδα τοῦ Λάδωνος ὡς καὶ τὸν γνωστὸν μύλον τοῦ Καμπᾶ. Εἶναι ὁ μόνος Φιλαῖος ἀγωνιστὴς ὁ ὁποῖος ἔλαβε ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἀπεβίωσε περὶ τὸ ἔτος 1885.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Ὁ Ἀθανάσιος Σιδέρης ἐπολέμησε εις τὰς μάχας Πατρῶν, Τριπόλεως, Ἀκράτας, εις τὰς ὁποίας διεκρίθη, ὡς καὶ εις ἄλλας. Περὶ τῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος δράσεώς του ὑπάρχει εις τὰ κρατικὰ ἀρχεῖα πιστοποιητικὸν τῶν Παναγ. Σακελλαροπούλου καὶ Θεοδ. Μπολιαρίτου ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ἔλαβε μέρος εις τὰς ἀνωτέρω μάχας ὡς καὶ εις ἄλλας.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας κατὰ νόμον ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθη ἡ εις τὸν ἀγῶνα συμμετοχὴ του καὶ κατετάγη εις τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Ὁ Θεόδωρος Σιδέρης ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ἀθανασίου. Μετέσχε τῶν μα-

1. Φάκελλος 36 Ὑπουργείου Πολέμου.

χῶν εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβε μέρος ὁ ἀδελφός του. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 24 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης. Διὰ τὴν πολεμικὴν δρᾶσίν του σώζεται εἰς τὰ Α.Α. ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἀδελφοῦ του πισ)κὸν τῶν Θ. Μπολιαρίτου καὶ Παναγ. Σακελλαροπούλου. Ἐκ τῶν πισ)κῶν προκύπτει ὅτι ὁ Ἀθανάσιος καὶ Θεόδωρος Σιδέρης ἦσαν ἀχώριστοι καὶ πάντοτε συνεπολέμουν ὁ εἷς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΘΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Δημήτριος Σταθακόπουλος ἐπολέμησε εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 50 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθησαν αἱ πρὸς τὸ Ἕθνος ὑπηρεσίαι του καὶ κατετάγη εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς φάλαγγος ὡς στρατιώτης. Ἐκ τοῦ πισ)κοῦ τῶν Παν. Σακελλαροπούλου καὶ Θεοδ. Μπολιαρίτου, εὐρισκομένου εἰς τὰ Α.Α., ἀποδεικνύεται ἡ εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν συμμετοχὴ του.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Νικόλαος Σταυρόπουλος ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Τριπόλεως, Ἀκράτας καὶ ἄλλας. Ἐξ αἰτήσεως τοῦ υἱοῦ του Παναγ. Σταυροπούλου διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖται ἡ ἀναγνώρισις τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεων τοῦ πατρὸς του ὑποβληθείσης κατὰ τὸ ἔτος 1865 καὶ σωζομένης εἰς τὰ Α.Α., προκύπτει ὅτι οὗτος ἀπεβίωσε πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης. Εἰς τὴν αἴτησιν ἐπισυνάπτονται πιστοποιητικὰ τῶν Κωνσταντίνου Πετιμεζᾶ καὶ Παν. Σακελλαροπούλου ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτει ἡ εἰς τὰς ἀνωτέρω μάχας συμμετοχὴ τοῦ Ν. Σταυροπούλου. Ἀπόγονος τούτου (δισέγγονος) εἶναι ὁ συμπολίτης μας ἱατρὸς Παν. Σταυρόπουλος.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰς τῶν γενναιοτέρων Φιλαίων ἀγωνιστῶν εἶναι ὁ Ἀναγνώστης Σταυρόπουλος. Πότε ἐγεννήθη καὶ πότε ἀπεβίωσε δὲν γνωρίζομεν, πάντως ὅμως ἔζη μέχρι τοῦ 1846 ὡς προκύπτει ἐξ αἰτήσεώς του σωζομένης εἰς τὰ Α.Α. διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύ-

σεών του. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλές μάχας ὡς ὑπαξιωματικὸς - μπουλουξῆς ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ἱκανὸν ἀριθμὸν στρατιωτῶν. Κατὰ τὸ 1832 ἐξελέγη ὑπὸ τῶν κατοίκων Δημογέρων Φιλίων, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἀπὸ 18.5.1832 ἐγγράφου τοῦ Διοικητοῦ (Ἐπάρχου) Καλαβρύτων τὸ ὁποῖον παρατίθεται αὐτούσιον εἰς τὴν περὶ Φιλαίων Δημογερόντων παράγραφον τοῦ κεφαλαίου «ἡ Τουρκοκρατία». Εἰς τὴν ἀνωτέρω αἴτησιν ἐπισυνάπτονται δύο πιστοποιητικά. Τοῦ στρατηγοῦ τοῦ ἀγῶνος Βασ. Πετιμεζᾶ ὁ ὁποῖος βεβαιοῖ ὅτι ὁ Ἄναγνώστης Σταυρόπουλος ἐπολέμησε ὡς ὑπαξιωματικὸς ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς του λαβὼν μέρος εἰς πολλές μάχας ὡς τῶν Καλαβρύτων, Πατρῶν, Τριπόλεως, Τρικόρφων καὶ ἄλλας, φανεῖς ἱκανός, πειθαρχικὸς καὶ τίμιος πολεμιστής. Καὶ τῶν ὄπλαρχηγῶν Γεωρ. Λεχουρίτου καὶ Ν. Χριστίδη ὁμοίου περιεχομένου πρὸς τὸ τοῦ Β. Πετιμεζᾶ.

ΚΩΝ)ΝΟΣ ΤΕΡΕΝΤΕΣ

Εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀγωνιστῶν σώζεται ὡσαύτως αἴτησις τῶν Δημητρίου, Ἀθανασίου καὶ Ἰωάννου Τερεντέ, τέκνων καὶ κληρονόμων τοῦ Κωνστ. Τερεντέ, ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν θυσιῶν καὶ ἐκδουλεύσεων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπιτροπὴν διὰ τῆς ὁποίας ζητοῦν ἀποζημίωσιν διὰ τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεις καὶ θυσίας τοῦ ἀγωνιστοῦ πατρός των. Εἰς τὴν αἴτησιν ἐπισυνάπτεται πιστοποιητικὸν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φάλαγγος Παν. Σακελλαροπούλου καὶ Θεοδ. Μπολιαρίτου ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ὁ Κωνστ. Τερεντέ ἐπολέμησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως λαβὼν μέρος εἰς πολλές μάχας καὶ ἰδίως τῶν Πατρῶν, Τριπόλεως καὶ Ἀκράτας, ἐπιδείξας γενναιότητα, πειθαρχίαν, ζῆλον καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκον.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 17 ἀποφάσεως ἧς ἀνωτέρω ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Κωνστ. Τερεντέ καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΘΕΟΔ. ΦΑΛΙΔΑΣ

Ἡ πολεμικὴ δρᾶσις τοῦ ἀγωνιστοῦ τούτου προκύπτει ἀπὸ πιστοποιητικὸν τῶν ἀγωνιστῶν Κωνστ. Πετιμεζᾶ, Παναγ. Σακελλαροπούλου καὶ Θ. Μπολιαρίτου ὑπὸ χρονολογίαν 29 Ἰουνίου 1865 διὰ τοῦ ὁποίου βεβαιοῦται

ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τῶν Πατρῶν, Τριπόλεως καὶ Ἀκράτας. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 74 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθησαν αἱ πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεις του καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΡ. ΦΑΛΙΔΑΣ

Ὁ ἀγωνιστὴς οὗτος μετέσχε τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ πιστοποιητικοῦ τῶν ὀπλαρχηγῶν Γ. Λεχουρίτου καὶ Ν. Χριστοπούλου εὕρισκομένου εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀγωνιστῶν προκύπτει ὅτι ὁ Παν. Φαλίδας ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Καλαβρύτων, Τριπόλεως, Ἀκράτας καὶ ἄλλας καὶ ὅτι ἐξεπλήρωσε τὰ στρατιωτικὰ του χρέη μὲ ζῆλον καὶ γενναιότητα ὑπέικων πάντοτε εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 10 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθησαν αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίαι του καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ ΦΑΛΙΔΑΣ

Μετέσχε τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν μέρος εἰς πλείστας μάχας. Ἐκ πιστοποιητικοῦ τῶν Κ. Πετιμεζᾶ, Π. Σακελλαροπούλου καὶ Θ. Μπολιαρίτου ὑπὸ χρονολογίαν 24-6-1865, προκύπτει ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Ἀκράτας, τὰς πέριξ τῆς Τριπόλεως, Ἀκροκορίνθου καὶ ἄλλας, φανεῖς γενναῖος, πειθαρχικὸς καὶ τίμιος στρατιώτης. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 ἀποφάσεως τῆς οἰκείας ἐπιτροπῆς κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης ἀναγνωρισθεῖσῶν τῶν πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσιῶν του.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΑΛΙΔΑΣ

Μετέσχε τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπ' ἀρχῆς τούτου λαβὼν μέρος εἰς πλείστας ὅσας μάχας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς μάχας Τριπόλεως, Καυκαριᾶς, Πατρῶν, Ἀκροκορίνθου καὶ ἄλλας. Ἐκ πιστοποιητικοῦ τῶν Κ. Πετιμεζᾶ, Θ. Μπολιαρίτου καὶ Παν. Σακελλαροπούλου ὑπὸ χρονολογίαν 3-6-1865 εὕρισκομένου εἰς τὰ Α.Α., προκύπτουν τὰ ἀνωτέρω. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 33 ἀποφά-

σεως τῆς οἰκείας ἐπιτροπῆς κατετάγη ὡς στρατιώτης εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ἀναγνωρισθεισῶν τῶν ἐκδουλεύσεών του.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΦΑΛΙΔΑΣ

Μετάσχε πολλῶν μαχῶν τοῦ ἀγῶνος διαὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰδίᾳ τῶν μαχῶν Πατρῶν, Δερβενακίων, Ἀκράτας καὶ Ἀχροκορίνθου. Ἐκ πιστοποιητικοῦ τῶν Κ. Πετιμεζᾶ καὶ Παν. Σακελλαροπούλου εὑρισκομένου εἰς τὸν φάκελλόν του εἰς τὰ Α.Α. προκύπτουν τ' ἀνωτέρω. Κατετάγη ὡς στρατιώτης εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 59 ἀποφάσεως τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς ἡ ὁποία ἀνεγνώρισε τὴν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως συμβολὴν του.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Θ. ΦΑΛΙΔΑΣ

Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπ' ἀρχῆς τούτου. Ἡ κατὰ νόμον ἐπιτροπὴ ἀναγνώρισσα τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος ἐκδουλεύσεις του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 39 ἀποφάσεώς της τὸν κατέταξε ὡς στρατιώτην εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν. Ἐκ πιστοποιητικοῦ τῶν Κ. Πετιμεζᾶ καὶ Παν. Σακελλαροπούλου προκύπτει ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας ὕσας μάχας φανείς, γενναῖος, πειθαρχικὸς καὶ τίμιος στρατιώτης.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Θ. ΦΑΛΙΔΑΣ

Γόνος καὶ οὗτος τῆς οἰκογενείας τῶν Φαλιδαίων, οἱ ὁποῖοι ὅλοι ἐπολέμησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποτελέσῃ ἐξαιρέσιν. Μετέσχε νεώτατος τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος λαβὼν μέρος εἰς πλείστας μάχας ὡς προκύπτει ἐκ πιστοποιητικοῦ τοῦ Κ. Πετιμεζᾶ εὑρισκομένου εἰς τὸ Α.Α. Ἡ ἐπὶ τῶν θυσιῶν καὶ ἐκδουλεύσεων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπιτροπὴ ἀνεγνώρισε τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίας του καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 23 ἀποφάσεώς της τὸν κατέταξε εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτην.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δι' αἰτήσεώς του ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1846 πρὸς τὴν ἀρμοδίαν κατὰ

νόμον ἐπιτροπὴν ὁ Δημ. Χριστόπουλος ἐκθέτει ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ ζητεῖ ἀναγνώρισιν τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεων του καὶ θυσῶν του καὶ ζητεῖ ἀποζημίωσιν δι' αὐτάς. Εἰς τὴν αἴτησιν ἐπισυνάπτεται πιστοποιητικὸν τῶν ὀπλαρχηγῶν Γ. Λεχουρίτου καὶ Ν. Χριστοπούλου ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ἐπολέμησε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Γηροκομείου, Τριπόλεως καὶ ἄλλας ἐπιδείξας παραδειγματικὴν γενναιότητα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκον. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 46 ἀποφάσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι του καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης.

Ὁ Δημ. Χριστόπουλος εἶναι πατὴρ τοῦ Κωνστ. Χριστοπούλου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ παρώνυμον Καρπούζος.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Ἰωάννης Χριστόπουλος εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Δ. Χριστοπούλου μετὰ τοῦ ὁποίου συνεπολέμη. Δι' αἰτήσεώς του ὑπὸ τὴν αὐτὴν μετὰ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ του χρονολογίαν καὶ μετὰ τὸ αὐτὸ περιεχόμενον πρὸς τὴν ἰδίαν ἐπιτροπὴν ζητεῖ ἀποζημίωσιν καὶ ἀναγνώρισιν τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεων του καὶ θυσῶν του. Εἰς τὴν αἴτησιν ἐπισυνάπτεται πιστοποιητικὸν τῶν ὀπλαρχηγῶν Γ. Λεχουρίτου καὶ Ν. Χριστοπούλου ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ἐπολέμησε ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τοῦ ἀγῶνος καὶ ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας Πατρῶν, Γηροκομείου καὶ Ἀκράτας καὶ ἄλλας, ἐπιδείξας γενναιότητα, πειθαρχίαν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκον.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 25 ἀποφάσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ἐκδουλεύσεις του καὶ κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν ὡς στρατιώτης.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Ἡ ΧΡΙΣΤΙΔΗΣ

Ἐνας ἐκ τῶν 4 ἐπιφανεστέρων Φιλαίων ἀγωνιστῶν τοῦ 21 εἶναι καὶ ὁ Νικόλαος Χριστόπουλος ἢ ὅπως εἶναι γνωστὸς εἰς τὰ Φίλια ὡς Χριστίδης περὶ τοῦ ὁποίου κατ' ἐπανάληψιν ἔγινε λόγος εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια. Εἰς πολλὰ ἔγγραφα σχετικὰ μετὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας φέρεται καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Νικόλαος Φιλιώτης. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο σύνθητες φαινόμενον οἱ ἀγωνισταὶ νὰ λαμβάνουν τὸ ἐπώνυμόν

των ἀπὸ τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς των¹. Ποῖον ἔτος ἀκριβῶς ἐγεννήθη δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. (Κατὰ παράδοσιν οἰκογενειακὴν ἐγεννήθη περὶ τὸ 1790)² ἐν ᾧ ἐξ αἰτήσεως τῶν υἱῶν του Λεωνίδα καὶ Μιλτιάδου σωζομένης εἰς τὰ Α.Α. πληροφοροῦμεθα ὅτι ἀπεβίωσε κατὰ τὸ 1855. Ἐκ τοῦ φακέλλου τοῦ Ν. Χρηστίδη εὐρισκομένου εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν ἀγωνιστῶν ἀντλοῦμεν τὰς κάτωθι περὶ αὐτοῦ πληροφορίας.

Ἐπολέμησε ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ἀγῶνος κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν Βασ. Πετιμεζᾶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Θεοδώρου καὶ Γενναίου Κολοκοτρώνη. Μέχρι τοῦ 1825 ἦτο ἑκατόνταρχος καὶ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο προήχθη εἰς χιλιάρχον. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας τῆς Πελοποννήσου ὡς τῶν Καλαβρύτων, Σαραβαλίου κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτραυματίσθη εἰς τὸν ἀριστερὸν πόδα, Ἀκράτας, τῶν πέριξ τῆς Τριπόλεως κατὰ τοῦ Ἴμβραῆμ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας, ὡς καὶ εἰς τὰς μάχας τῆς πρώτης πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ὁποίου μετέβη ἐκεῖ μετ' ἄλλων Καλαβρυτινῶν ὑπὸ τὸν Ἄνδρ. Ζαῖμην. Εἶχε ὑπὸ τὰς διαταγὰς του 150 στρατιώτας Φιλαίους καὶ ἄλλους ἐκ Κλειτορολευκασίας τοὺς ὁποίους συνετῆρει δι' ἰδίων του ἐξόδων κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα. Ὑπῆρξε ἔξοχος πολεμιστὴς ἐπιδείξας παραδειγματικὴν γενναίότητα εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ὡς καὶ πειθαρχίαν, ζῆλον, ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθήκον καὶ φλογερὸν πατριωτισμόν. Τὸ γεγονός ἄλλως τε ὅτι διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος κατέλαβε τὸν ἐπίζηλον βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου ἀποτελεῖ ἀδιάφυστον ἀπόδειξιν τῶν στρατιωτικῶν ἱκανοτήτων του καὶ τοῦ μεγέθους τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα παρασχεθεισῶν ὑπηρεσιῶν του.

Διέθεσε ὅλην τὴν περιουσίαν του διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας ἀποβιώσας σχεδὸν πένης ὡς καὶ ὁ Φιλαῖος συναγωνιστὴς του Θεοδ. Σακελλαρίου. Εἰς τὸν φάκελλον του σώζονται ἀρκετὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτει τοῦτο. Οὕτως ὑπάρχει ἔγγραφο τοῦ στρατηγοῦ Β. Πετιμεζᾶ ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ἔδωκε 120 μισάδια³ «ἀραποσίτι» διὰ τὰς ἀνάγ-

1. Ὁ ῥίψας τὸν πρῶτον πυροβολισμόν τοῦ 21 Ν. Σολιώτης ὠνομάσθη οὕτω ὡς καταγόμενος ἀπὸ τὸ Σῶλον Κλουκινῶν ἐνῶ τὸ ἐπώνυμόν του ἦτο Χριστοδοῦλου (Θ. Ἀργυρόπουλος εἰς Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων 1971 σελ. 120). Καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἀγῶνος Γ. Λεχουρίτης ὠνομάσθη οὕτω ὡς καταγόμενος ἐκ Λεχουρίου. Τὸ ἐπώνυμόν του ἦτο Παπαδόπουλος. (Ἐπετηρίς Καλαβρύτων 1970 σελ. 196).

2. Διήγησις πρὸς τὸν γράφοντα τῆς πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀποβιώσασης ἐγγονῆς του Διαμάντως Λυκουριώτου.

3. Τὸ μισάδι ἦτο μέτρον βάρους ἰσοδυναμοῦν πρὸς 15 ὀκάδας ἢ 18 περίπου κιλά.

κας τοῦ στρατοῦ. Καὶ ἔγγραφον τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς ἐπαρχίας Σωτ. Θεοχαροπούλου ὅτι ἔδωκε διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ὑπ' αὐτῶν στρατιωτῶν 5850 οκάδας ἀραβοσίτου.

Δύο ἔγγραφα τοῦ Θ. Σακελλαρίου ὅτι παρέδωκε εἰς αὐτὸν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν στρατοπέδων Στεμνίτσης καὶ Φτέρης 1322 ἐν ὄλῳ μισάδια ἀραβοσίτου καὶ ἄλλα. Ἀρχικῶς κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ θεωρήσας ὅμως τοῦτο μειωτικὸν δι' αὐτὸν οὐδέποτε περιεβλήθη τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ του. Κατόπιν αἰτήσεως τῶν τέκνων του Λεωνίδα καὶ Μιλτιάδου, ὑποβληθείσης ἐν ἔτει 1865 πρὸς τὴν ἐπὶ ἐκδουλεύσεων καὶ θυσιῶν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπιτροπὴν, κατετάγη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου τῆς φάλαγγος τῶν ἀγωνιστῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 24 ἀποφάσεώς της, διὰ δὲ τῆς ὑπ' ἀριθ. 56 ὁμοίας της ἀνεγνωρίσθη ὅτι τὸ Κράτος τοῦ ὤφειλε 30.000 γρόσια διὰ δαπάνας του ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ποσὸν σημαντικώτατον λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀγοραστικῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος τούτου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐκ τῆς ἐπιδικασθείσης ἀποζημιώσεως οἱ κληρονόμοι του οὐδὲν ποσὸν ἔλαβον.

Ὡς προκύπτει ἐξ ἐγγράφου τῆς 4 Ἀπριλίου 1831 τοῦ Διοικητοῦ Καλαβρύτων πρὸς τὸν Κυβερνήτην Ἰω. Καποδίστριαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἀπὸ 5-1-1831 ἐκ Φιλίων τοιοῦτον πρὸς τὸν αὐτὸν Διοικητὴν¹ ὁ Ν. Χριστίδης διετέλεσε πρόκριτος (Δημογέρων) Φιλίων ἀπὸ τὸ 1828 ἕως τὸ 1831. Ὁ υἱὸς του Λεωνίδας διετέλεσε πρῶτος Δήμαρχος τοῦ Δήμου Λευκασίου ὅταν οὗτος συνεστήθη τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1870.

Ὁ μόνος ἐπιζῶν ἄρρην ἀπόγονος τοῦ Ν. Χρηστίδη εἶναι ὁ δισέγγονός του Μιλτ. Χριστίδης, κατοικῶν εἰς τὸν συνοικισμὸν Καλλιθέας Κλειτορίας. Ὁ Νικόλαος Χριστίδης κατὰ τὸν Χ. Ἡλιοπούλον² ὠρκίσθη ἐπὶ τοῦ λαβάρου τῆς Ἀγ. Λαύρας (ὠρκίσθη ὡς Νικόλαος Φιλιώτης) κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 μεταξύ τῶν πρώτων μετὰ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς προσωπικῆς του ἀξίας καὶ τοῦ κύρους καὶ τοῦ γοήτρου τῶν ὁποίων, συνεπέα ταύτης, εἶχε ἀποκτήσει.

Ἐπὶ τῆς οἰκίας εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη εἰς Φίλια ὁ Ν. Χριστίδης ἡ

1. Ἀπ. Δασκαλάκη Κείμενα — Πηγαὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως Γ' τόμος σελ. 1556.

2. Χ. Ἡλιοπούλου: «Χρυσᾷ Ἐθνικαὶ Σελίδες» εἰς περιοδικὸν «Ποικίλη Στοὰ» (1899) σελ. 370 — 386.

Εἰκὼν 6. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΑΡΝΙΑΣ.

Δικηγόρος, Πρόεδρος Ἀδελφότητος Φιλιωτῶν Ἀθηνῶν

Ἀδελφότης τῶν ἐν Ἀθήναις Φιλιωτῶν τιμῶσα τὴν μνήμην του καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίας του ἐνετείχισε μαρμαρίνην πινακίδα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς:

Ἐνταῦθα ἐγεννήθη, ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὁ Νικόλαος Χριστόπουλος. Οὗτος προσέφερε ἀξιολόγους ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Ἀδελφότης Φιλιωτῶν — Ἰούνιος 1969

Ὁ Ν. Χριστόπουλος ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Φωτᾶκον εἰς τοὺς «Βίους Πελοποννήσιων Ἀνδρῶν» ὡς στρατιωτικός, ὑπηρετήσας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος.

Ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸν Ἀμβρ. Φραντζῆν εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος», τόμ. 3 - 4, σελ. 170, ὡς καπετάνιος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Μετά τὸ εὐτυχὲς τέρμα τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν οἱ Φιλαῖοι ἀποχαιρετίσαντες τὰ ὄπλα ἔλαβον ἀνὰ χεῖρας τὸ ἄροτρον καὶ τὴν ἀξίνην καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐπεδόθησαν εἰς τὰ εἰρηνικὰ τῶν ἔργα: Τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων τοῦ Ἰμβραήμ πυρποληθεισῶν οἰκιῶν των, τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν των, τὴν ἐπαύξησιν τῶν ποιμνίων των καὶ τὴν ἐν γένει ἀνασυγκρότησιν τῆς οἰκονομίας των. Τὴν ἀπασχόλησίν των ὅμως εἰς τὰ παραγωγικὰ τῶν ἔργα διετάραξε τυχαῖον περιστατικόν, συνεπεία τοῦ ὁποίου πολὺ καὶ ἐπ' ἄρκετὸν χρόνον ἐταλαιπωρήθησαν. Ἀρχομένου τοῦ 1831 ὁμᾶς καταδίκων δραπετεύσασα ἐκ Παλαμηδίου ἐλήστευσε παρὰ τὸ Φιλίεϊο Γεφυρί (εἰς τὰ Χάνια) κατοίκους τινὰς τῆς Δημητσάνης διαβαίνοντας ἐκεῖθεν. Ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ περιστείλῃ τὴν ληστείαν εἶχεν ἐκδόσει νομοθετικὴν διάταξιν, ἰσχύσασαν καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι τῆς Κοινότητος ἐντὸς τῆς ὁποίας διεπράττετο ληστεία ὑπεχρεοῦντο εἰς ἀποζημιώσιν τῶν ληστευθέντων. Ὁ Ἐπαρχος Καλαβρύτων ἠξίωσε ἀπὸ τοὺς Φιλαίους ν' ἀποζημιώσουν τοὺς ληστευθέντας, οὗτοι ὅμως ἠρνήθησαν, διότι οἱ ληστευθέντες ἐζήτησαν τὸ ὑπερογκον ποσὸν τῶν 5510 γροσίων. Κατόπιν τούτου ὁ Ἐπαρχος ἀπέστειλε στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 55 ἀνδρῶν εἰς Φίλια, ἵνα ἐξαναγκάσῃ τοὺς κατοίκους εἰς καταβολὴν τῆς ἀποζημιώσεως, καὶ τοῦτο, μέχρι τῆς καταβολῆς τῆς, ἐστρατωνίσθη εἰς τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων τρεφόμενον εἰς βάρος των ἐπὶ τινὰς μῆνας. Οἱ κάτοικοι ἀντέδρασαν κατὰ τῆς ἐνέργειας ταύτης τοῦ ἐπάρχου Καλαβρύτων ὑποβαλόντες μακρὸν καὶ ἐμπεριστατωμένον ὑπόμνημα πρὸς τὸν Κυβερνήτην Ἰω. Καποδίστριαν, ζητοῦντες τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος ἐκ Φιλίων καὶ ἐξηγοῦντες τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἠρνοῦντο νὰ ἀποζημιώσουν τοὺς ληστευθέντας. Δὲν γνωρίζομεν οὔτε τὴν τύχην τῆς αἰτήσεως ταύτης οὔτε τὸν χρόνον τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀποσπάσματος ἐκ Φιλίων. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεσιν ταυτην ἔγραφα σώζονται εἰς τὰ Γ.Α.Κ.¹.

1. Γ.Α.Κ. Φακ. 264, 265 καὶ 267 Γεν. Γραμματείας.

ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ: Οἱ κάτοικοι τῶν Φιλίων κατανοοῦντες πλήρως τὴν σημασίαν τῆς παιδείας πολλάκις ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Κυβερνήτην Ἰω. Καποδίστριαν ζητοῦντες τὴν ἴδρυσιν σχολείου καὶ ἀποστολὴν διδασκάλου εἰς τὴν Κοινότητα ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχον. Διὰ τοῦτο διὰ τῆς ἀπὸ 5-1-1831 ἀναφορᾶς των πρὸς τὸν διοικητὴν (Ἐπαρχον) Καλαβρῦτων ἐζήτησαν νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ διδασκαλεῖον ὁ συμπολίτης των Γιαννάκης Ρηγόπουλος, νὰ ἐκπαιδευθῆ καὶ νὰ διορισθῆ διδάσκαλος εἰς τὴν Κοινότητα. Τὴν αἴτησιν ὑπογράφουν 28 κάτοικοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Σπήλιος ἱερεὺς Οἰκονόμος, Ἀντώνιος ἱερεὺς (προφανῶς ὁ Παπαγιαννακόπουλος), Νικόλαος ἱερεὺς (ὁ γνωστὸς ὡς παπᾶ - Νίκος), Παν. Χρήστου, Γεώργ. Κυριάκου, Γιάννης Παπαρηγόπουλος, Γεώργ. Ἀργυρόπουλος, Ἀναγν. Μυλωνᾶς, Χρ. Μίντζιας, Α. Κίτζιος καὶ ἄλλοι¹. Ὁ Ἐπαρχος Καλαβρῦτων διεβίβασε τὴν αἴτησιν πρὸς τὴν κυβέρνησιν συνηγορῶν διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς διὰ τοῦ ἀπὸ 9-1-1831 ἐγγράφου του, δὲν γνωρίζομεν ὅμως τὴν τύχην ταύτης. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς ἀνωτέρω αἰτήσεως ὁ Φιλαῖος Θ. Σακελλαρίου καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἀγῶνος Β. Πετιμεζᾶς ὑπέβαλον τὴν ἀπὸ 7-8-1929 πρότασιν - ἀναφορὰν των πρὸς τὴν κυβέρνησιν ζητοῦντες νὰ μετατραπῆ εἰς σχολεῖον ἡ μονὴ Ἀγ. Ἀθανασίου².

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ. Δὲν γνωρίζομεν πότε ἀκριβῶς συνεστήθη τὸ δημοτικὸν Σχολεῖον Φιλίων, βέβαιον εἶναι ὅμως ὅτι ἰδρῦθη περὶ τὸ 1840 ἢ καὶ πρὸ τούτου, δεδομένου ὅτι ὁ πρῶτος γνωστὸς διδάσκαλος Φιλίων, ὁ ἐκ Μαγουλιάνων Θεοδόσιος Παπαγιαννακόπουλος, ἐτοποθετήθη εἰς αὐτὸ περὶ τὸ ἔτος 1840 καὶ ὅπωςδῆποτε πρὸ τοῦ 1842 δεδομένου ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1793 διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει, Μολδοβλαχία καὶ ἀλλαχοῦ Γρηγόριος Ἰωαννίδης Μαλίκης, ἐδώρησεν καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοῦτο ἐκ Βουκουρεστίου διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Δημ. Μαλίκη τὴν πλουσίαν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην βιβλιοθήκην του περὶ τῆς ὁποίας ἰκα-

1. Ἀπ. Δασκαλάκη «Κείμενα — Πηγαὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως. Τὰ περὶ Παιδείας» τόμ. Γ' σελ. 1556. Ἡ αἴτησις ἀρχίζει ὡς ἐξῆς: «Εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν σεβαστὴν διοίκησιν ὅτι τὸ χωρίον μας ὑστερεῖται σχολείου καὶ ἡ νεολαία μας ὄχι μόνον δὲν δύναται νὰ ἐκπαιδευθῆ εἰς ἄλλο μέρος διὰ τὴν δυστυχίαν μας, ἀλλὰ μένει πάντῃ ἐστερημένη τῶν προγονικῶν μας φώτων...». Ἡ αἴτησις εἶναι γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς ἄσφογος μαρτυροῦσα ὅτι ὁ συντάκτης ταύτης ἦτο κάτοχος σημαντικῆς παιδείας.

2. Ἡ ἀναφορὰ σώζεται εἰς τὰ Γ.Α.Κ. (Φ. 214 Γεν. Γραμματείας).

νὸς ἔγινε λόγος ἀνωτέρω καὶ γίνεται ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἀθανασίου. Δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς ποῖον κτίριον ἐστεγάζετο τὸ σχολεῖον μέχρι τοῦ 1891, ὅτε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διὰ δωρεᾶς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἐγκατεστημένων συμπολιτῶν μας ἀδελφῶν Ἀναστασίου, ἡ Φιλιώτου (υἱῶν Ἀναστασίου Κίτσου) ἀνηγέρθη ἐπὶ οἰκοπέδου ταύτης (παλαιοῦ νεκροταφείου), τὸ γνωστὸν εἰς ὄλους κτίριον ὡς Δημοτικὸν Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγάζετο τοῦτο, ἀνῆκον κατὰ κυριότητα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ ὁποῖον ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸ 1943 καὶ κατεδαφίσθη κατὰ τὸ 1955 δημιουργηθείσης εἰς τὴν θέσιν του ὠραίας πλατείας. Κατὰ τὸ 1938 ἀνηγέρθη τὸ νέον δημοτικὸν σχολεῖον ὑπὸ τοῦ κράτους συμφώνως πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις τῆς ὑγιεινῆς.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ: Οἱ παλαιότεροι γνωστοὶ διδάσκαλοι ἐν τῷ σχολείῳ ὑπῆρξαν οἱ: Θεοδόσιος Παπαγιαννακόπουλος, ἀνεψιὸς τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ ἀγῶνος τοῦ '21 Φωτάκου, πρῶτος διδάσκαλος τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Φιλίων, τοποθετηθεὶς εἰς αὐτὸ περὶ τὸ ἔτος 1840 καὶ διδάξας μέχρι τοῦ 1860 ὅτε μετετέθη εἰς Ἀγρίδιον. Ὑπῆρξε γαμβρὸς τῆς οἰκογενείας τῶν Σακελλαροπούλων καὶ ἐξ αὐτοῦ κατάγονται οἱ Θεοδοσίου τῶν Φιλίων, λαβόντες τὸ ἐπώνυμόν των ἐκ τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος τούτου ὡς συνηθίζετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, Δημ. Ζαφειρόπουλος κατὰ τὸ ἔτος 1860, Σωτ. Παπασπυρόπουλος κατὰ τὸ 1861 καὶ Λεων. Βασιλόπουλος κατὰ τὸ 1862¹. Μεταγενεστέρως διδάσκαλοι ὑπῆρξαν οἱ Πέτρος Παπαναστασίου, Λάμπας, Γεώρ. Ἀργυρόπουλος, Μιλτ. Παπαϊωάννου, Γεώργ. Παπασωτηρίου, Γ. Μπουχέλος, Δημ. Ζουμῆς, Ν. Διαμαντόπουλος, Μαρ. Εὐσταθίου, Καλ. Φουσικοπούλου, Ἀναστ. Λουρῆ, Ἀγλ. Μανδηλοπούλου, Κωνστ. Λυκουριώτου Κ. Βουρλῆς, Μελπ. Δουφεξῆ, Ἰω. Κωτσιόπουλος καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι μεταπολεμικῶς.

ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ ΚΑΛΥΒΙΩΝ. Κατὰ τὸ ἔτος 1942 ἰδρύθη Δημοτικὸν Σχολεῖον εἰς τὸν συνοικισμὸν Καλυβίων στεγαζόμενον νῦν εἰς κρατικὸν κτίριον. Διδάσκαλοι εἰς αὐτὸ διετέλεσαν οἱ Κ. Παναγιωτου, Ἀθ. Βουρλῆς καὶ Γεωργ. Καρακωσταντῆ.

ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ — ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ. Ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1870 διηρεῖτο εἰς 9 Δήμους εἰς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ τῆς Κλειτορίας εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήγοντο τὰ Φίλια. Διὰ τοῦ ἀπὸ 11-11-1870 Β.Δ. ἰδρύθη ὁ Δήμος Λευκασίου, ἀποσπασθεὶς τοῦ Δήμου Κλειτορίας μὲ πρωτεύουσαν τὰ Φίλια, περιλαμβάνον καὶ τὰ χωρία

1. Ἐφημερὶς Φιλομαθῶν ἀριθ. φύλλων 373, 384, 434 καὶ 450.

Λυκούρια, Παγκράτι, Κρινόφυτα, Κόκκοβαν (Σκοτάνην) και Λευκάσιον (Τσορωτᾶ). Πρώτος Δήμαρχος υπῆρξεν ὁ Φιλαῖος Λεωνίδας Χρηστίδης, υἱὸς τοῦ ἀγωνιστοῦ τοῦ 1821 Νικ. Χρηστίδου, καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ Μακρῆς ἐκ Λυκουρίας, Ἐμ. Λεοντόπουλος ἐκ Σοπωτοῦ, Γιαννικόπουλος, Μαζαῖος καὶ Γ. Μαχαίρας ἐκ Λευκασίου. Ὡς Δῆμος τὰ Φίλια ἀρχικῶς ἐσημείωσαν μικρὰν τινα πρόσοδον διότι κατέστησαν ἔδραν συμβολαιογράφου¹, ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ καὶ θερινῆ ἔδρα τοοῦ Εἰρηνοδικείου Κλειτορίας, βραδύτερον ὅμως ταῦτα κατηργήθησαν.

Διὰ τοῦ Νόμου ΔΝΖ τοῦ 1912 κατηργήθησαν οἱ Δῆμοι εἰς τὴν ὑπαίθρου καὶ ἐδημιουργήθη ὁ θεσμὸς τῶν κοινοτήτων καὶ ἔκτοτε τὰ Φίλια εἶναι Κοινότης. Πρόεδροι τῆς Κοινότητος Φιλίων μέχρι σήμερον ἐχρημάτισαν οἱ Παν. Σακελλαρόπουλος, Στ. Παπαναγιώτου, Δημ. Παπαρρηγόπουλος, Θεοδ. Χρηστόπουλος, Βλ. Καραμᾶνος, Κωνστ. Κωτσίόπουλος, Θεμ. Γιαννακόπουλος Βλάσ. Θεοδώρου ἢ Καρκαλέτσης, Ἰω. Σπυρόπουλος, Κων. Β. Θεοδωρακόπουλος, Βλάσιος Θεοδωρακόπουλος, Ἄλεξ. Ἀργυρόπουλος, Ἀθανάσιος Ρηγόπουλος, Φώτιος Θεοδοσίου καὶ Ἰω. Κωτσίόπουλος.

Τὰ οἰκονομικὰ τῆς κοινότητος οὐδέποτε εὐρίσκοντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Προπολεμικῶς μόλις ἐκάλυπτον τὰ λεγόμενα ἔξοδα διοικήσεως (ἔξοδα παραστάσεως προέδρου, μισθὸν γραμματέως καὶ κλητῆρος, γραφικὴν ὕλην, ἐνοίκιον κ.λ.π.). Τὸ 1927 λ.χ. εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἀνεγράφοντο ἔσοδα 11.225 καὶ ἔξοδα 5590² δρχ. ἀλλὰ τὰ ἔσοδα δὲν ἐπραγματοποιοῦντο. Ἀπλῶς ἐγράφοντο εἰς τὰ «χαρτιά». Ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν καὶ κυρίως μετὰ τὸ 1955 διὰ τοῦ Ν.Δ. 3033)1954 τὸ Κράτος ἤρχισε νὰ ἐνισχύη οἰκονομικῶς τὰς κοινότητας. Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἐμφανίζονται τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς κοινότητος ἀπὸ τοῦ 1963 καὶ ἐντεῦθεν.

Ἔτος	τακτικὰ ἔσοδα	ἐκτακτα	σύνολον	ἔξοδα
1963	37300	44723	82023	82023
1964	32300	181040	213340	229285
1965	39500	18311	57811	97705
1966	49500	60458	109958	139336
1967	38850	72000	110850	170289
1968	52050	88963	141013	170538

1. Συμβολαιογράφος ἦτο ὁ Θεόδωρος Παπαγιαννακόπουλος.

2. Χαρ. Παναγοπούλου. Ἡ Ἐπαρχία Καλαβρύτων ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως.

1969	73000	197080	270080	319775
1970	112400	16000	728400	157439
1971	111800	211897	223697	362697

Ἄποτελεῖ εὐοίωνον γεγονός, ἡ αὔξησις τῶν τακτικῶν ἐσόδων τῆς κοινότητος τὰ ὅποια ἀπὸ 37.300 τοῦ 1963 ἀνῆλθον εἰς 112.000 περίπου τὸ 1971. Ἐναντιστοίχως ὅμως ἠϋξήθησαν καὶ τὰ πάγια ἔξοδα τῆς κοινότητος. Ἐνῆλθον εἰς σημαντικὸν ὕψος τὰ ἔξοδα διοικήσεως ὑπερβαίνοντα τὰς 25.000 δρχ. ἔτησίως. Ἡ Κοινότης ἐπιβαρύνεται μὲ σημαντικὴν δαπάνην διὰ τὸν κοινοτικὸν ἠλεκτροφωτισμὸν. Μὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑδραγωγείου θὰ ἐπιβαρύνεται παγίως μὲ 60.000—70.000 δρχ. ἔτησίως διὰ τὴν λειτουργίαν του. Τὰ ἔκτακτα ἔσοδα προέρχονται ἀπὸ δάνεια καὶ δωρεὰν ἐπιχορηγήσεις. Αἱ τελευταῖαι δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἱκανοποιητικαί, δεδομένου ὅτι τὸ κράτος εἰς ἄλλας κοινότητας ἐχορήγησε μεγαλύτερα ποσά. Τὸ κράτος δέον ν' αὔξησιν τὰς ἐπιχορηγήσεις, ἀλλὰ καὶ ἡ κοινότης δὲν πρέπει νὰ παραμείνη μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, ἀλλὰ νὰ καταβάλλῃ ἔντονον καὶ συνεχῆ πρὸς τοῦτο προσπάθειαν. Τὰ δάνεια καλὸν εἶναι ν' ἀποφεύγωνται, διότι διὰ τὴν ἐξόφλησίν των ἐπιβαρύνεται παγίως ὁ προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος. Συνεπεία τῶν οὐχὶ ἀνθηρῶν οἰκονομικῶν τῆς κοινότητος, αὕτη οὐδὲν σχεδὸν ἔργον κοινῆς ὠφελείας μέχρι τοῦ 1954 ἐξετέλεσε μόνις δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις ἔργων περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ. Κατὰ τὸ ἔτος 1963 ἀπεπερατώθη τὸ δι' αὐτεπιστασίας ἀνεγερθὲν μεγαλοπρεπὲς Κοινοτικὸν Κατάστημα - Διοικητήριον τῶν Φιλίων διὰ μεγάλης ἐκ 10.000 δολλαρίων δωρεᾶς τοῦ εὐγενοῦς καὶ φιλοπόλιδος Ἑλληνοκαναδοῦ, τέκνου τῆς κοινότητός μας, Θεοδώρου Γεωργιάκου, ὁ ὅποιος οὕτω ἀνεδείχθη μέγας εὐεργέτης ταύτης. Τὸ κοινοτικὸν κατάστημα, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ πρῶτον ὀλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, κατεσκευάσθη βάσει σχεδίου μηχανικοῦ καὶ εἶναι διώροφον, ἀποτελεῖ πραγματικὸν κόσμημα διὰ τὴν κοινότητα, καὶ εἶναι διοικητήριον διότι ἐντὸς αὐτοῦ στεγάζονται τὰ γραφεῖα τῆς κοινότητος, ἡ κοινοτικὴ βιβλιοθήκη, τὸ κοινοτικὸν ἰατρεῖον, τὰ γραφεῖα τοῦ γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ, εἰς αὐτὸ συνεδριάζει τὸ μεταβατικὸν Εἰρηνοδικεῖον - Ἀγρονομεῖον, καὶ μέχρι πρό τινος ἐστεγάζετο καὶ ὁ καταργηθεὶς ἀστυνομικὸς σταθμὸς.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. Ἡ κοινοτικὴ βιβλιοθήκη εἶναι ἱκανῶς

Εικών 7. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΕΩΡΓΑΚΟΣ
Μέγας Εὐεργέτης τῆς Κοινότητος Φιλίων.

Εικών 8. ΔΙΟΙΚΗΤΗΡΙΟΝ ΦΙΛΙΩΝ.
Ἐαναγερθὲν δαπάναις τοῦ συμπολίτου Θεοδ. Γεωργάκου.

πλουσία. Ἀποτελεῖται ἐξ 830 τόμων διαφόρων βιβλίων, ἱστορικῶν, φιλολο-
γικῶν, λογοτεχνικῶν, ἐπιστημονικῶν, λεξικῶν κ.ἄ. Ἐσχηματίσθη διὰ δωρεῶν
διαφόρων συμπολιτῶν, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι: Ἡ τοῦ Βλασίου Κού-
φη ἐξ 195 τόμων, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Βεν. Κόλλια ἐξ 172 τόμων καὶ τοῦ
Ἰακώβου Σακελλαρίου ἐξ 120. Τοὺς ὑπολοίπους 343 ἐδώρησαν διάφοροι συμ-
πολιταί. Ἡ βιβλιοθήκη λειτουργεῖ ὡς δανειστικὴ καὶ κατὰ τὸ θέρος παρου-
σιάζει κίνησιν.

ΝΑΟΣ Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. Ὁ παλαιὸς προεπα-
ναστατικὸς ναὸς τῶν Φιλίων κατεκρή ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων τοῦ Ἰμβραήμ, ὁ
δὲ νέος ἀνεγερθεὶς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἦτο μικρὸς, πτωχικὸς καὶ ἀνε-
παρκὴς διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων. Κατὰ τὸ 1907 ἀπε-
φασίσθη ἡ ἀνέγερσις νέου, μεγαλοπρεποῦς, εἰ δυνατόν, ναοῦ, καὶ πρὸς τὸν
σκοπὸν τοῦτον κατηρτίσθη πενταμελὴς ἐρατικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Δημ. Ἱερ.
Παπαευθυμίου, Κων. Σακελλαροπούλου, Κυρ. Κόλλια, Χρήστου Μυλωνᾶ καὶ
Γεωργ. Ἀργυροπούλου εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη τὸ ἔργον τοῦτο. Ἡ ἐπιτρο-
πὴ αὕτη εἰργάσθη συνεχῶς καὶ ἐντατικῶς ἐπὶ 14 ἔτη καὶ ἐν τέλει ἔφερον εἰς
πέρας τὸ ἔργον τῆς, ἐν ἔτει 1921, τὸ ὁποῖον, ἀσφαλῶς, δύναται νὰ θεωρηθῇ
μεγαλοῦργημα λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ μικροῦ πληθυσμοῦ τῆς κοινότητος,
τῆς πενίας τούτου, τοῦ μικροῦ σχετικῶς χρόνου ὁ ὁποῖος ἀπητήθη διὰ τὴν
ἀποπεράτωσίν του καὶ τῶν δυσμενῶν διεθνῶν καὶ ἐσωτερικῶν συνθηκῶν αἱ
ὁποῖαι ἐπεκράτουν (Βαλκανικαί, Πανευρωπαϊκὸς καὶ Μικρασιατικὸς πόλε-
μοι). Ἄλλ' ὁ φλογερὸς ζῆλος τῶν κατοίκων καὶ ἡ βαθεῖα θρησκευτικὴ πί-
στις ὑπερνίκησαν ὅλα τὰ ἐμπόδια. Εἰς πολλὰς δεκάδας χιλιάδων ἀνῆλθον τὰ
ἡμερομίσθια προσωπικῆς ἐργασίας, τὰ ὁποῖα προσέφεραν δωρεὰν οἱ κάτοι-
κοι διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ. Τὰ ξενιτευμένα εἰς Βόρειον Ἀμερικὴν τέ-
κνα τῆς κοινότητος ὡς καὶ οἱ ἀπανταχοῦ διαμένοντες Φιλαῖοι προθύμως ἐνί-
σχυσαν τὸ ἔργον τῆς ἐρατικῆς ἐπιτροπῆς διὰ χρηματικῶν εἰσφορῶν. Ὑπῆρ-
ξε καὶ μία ἀξιόλογος δωρεὰ τῶν εἰς Ἡνωμ. Πολιτείας Β.Α. διαμενόντων
ἀδελφῶν Χριστοπούλων δαπάναις τῶν ὁποίων ἐτοποθετήθησαν τὰ μάρμαρα
τῶν παραθύρων. Ὁ ναὸς εἶναι βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, σταυροειδῆς μετὰ τρούλ-
λου καὶ δύο κωδωνοστασίων, εἶναι ἐπιβλητικοῦ μεγέθους καὶ κτισμένος διὰ
λαξευτῶν ἀσβεστολίθων, λευκῶν ὡς μάρμαρον.

Μετὰ τὴν στέγασίν του ἐπλουτίσθη ἐσωτερικῶς, ἔγιναν ἀρκεταὶ τοιχο-
γραφίαι, ἔγινε συντήρησις τῆς στέγης καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ὁ σολέας καὶ

Εἰκὼν 9. Ὁ Ἱ. Ναὸς Φιλίων Ἡ ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

ἡ κλιμαξ εἰσόδου κατεσκευάσθησαν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Καὶ ἤδη ἐγείρεται μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐπιβλητικὸς, ὡς οἱ καθεδρικοὶ ναοὶ τοῦ μεσαίωonos, μνημεῖον αἰώνιον τοῦ φλογεροῦ ἐnthουσιασμοῦ καὶ τῆς βαθείας θρησκευτικῆς πίστεως ἡ ὁποία ἐν προκειμένῳ δὲν μετεκίνησεν ἀπλῶς ὄρος, ἀλλ' ἐδημιούργησεν ὄρος, διότι ὡς ὄρος φαίνεται ἀπο μακρὰν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλησίον, ὁ ναὸς διὰ τοῦ ἐπιβλητικοῦ ὄγκου του καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας του. Οἱ Φιλαῖοι δικαίως σεμνύνονται διὰ τὸν ναὸν των, ὡς θὰ ἐσεμνύνοντο καὶ οἱ κάτοικοι οἰουδήποτε ἄλλου μεγάλου ἢ μικροῦ οἰκισμοῦ τῆς χώρας. Ὁ ναὸς τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.¹

ΙΕΡΕΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ: Ο γνωστοὶ ἱερεῖς - ἐφημέριοι τῶν Φιλίων μέχρι σήμερον εἶναι οἱ κάτωθι:

Κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1821 χρονικὴν περίοδον. Ὁ παλαιότερος γνωστὸς Ἕλιος Ρηγόπουλος ἔχων τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Οἰκονόμου καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἀθανάσιος Σπυρόπουλος ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦ Σακελλαρίου, πρόγονος τῶν Σακελλαροπούλων.

1. Ἐσφαλμένως πιστεύεται ὅτι τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Βλασίου.

Περὶ τοῦ χρόνου κατὰ τὸν ὁποῖον ἔζησαν αὐτοὶ ἔγινεν ἀνωτέρω λόγος. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης διετέλεσαν ἱερεῖς: Ὁ Νικόλαος, γνωστὸς ὡς παπᾶ Νίκος, ἀγνώστου ἐπωνύμου. Πιθανῶς ὠνομάζετο Χριστόπουλος ἢ Ἀναγνώστου ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη. Ὁ Ἀντώνιος Παπαγιαννακόπουλος καὶ ὁ Ρήγας Μουζάκης (πρόγονος τῶν Παπαρρηγοπούλων). Καὶ οἱ τρεῖς ὑπῆρξαν ἀγωνισταὶ τῆς ἐλευθερίας ὡς προηγουμένως ἐλέχθη. Ὁ Δημήτριος, ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦ Σακελλαρίου, ἀγνώστου ἐπωνύμου, πιθανῶς Οἰκονόμου, καὶ ὁ Σπήλιος Οἰκονόμου¹. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν οἱ Εὐθύμιος Σακελλαριάδης, Γεώργιος Οἰκονόμου, Λεωνίδας Δημητρακόπουλος ἢ Φαλίδας, Ἀνδρῆκος Σακελλαρίου, Θεόδωρος Πολυδώρου, γνωστὸς καὶ ὡς παπᾶ Μπούζης, μέχρι τοῦ 1890 καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς Ἀμαλιάδα, Θεόδωρος Ἀντωνόπουλος, Δημήτριος Παπαευθυμίου, Ἡλίας Οἰκονόμου, Ἀγησίλαος Οἰκονόμου, Ἀθαν. Γκριτζέπης ὁ νῦν ἱερεὺς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1957 οἱ συνοικισμοὶ Ἄνω καὶ Κάτω Καλύβια ἀπετέλεσαν ἰδίαν ἐνορίαν ἀνεγερθέντος καὶ ναοῦ τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἱερεῖς εἰς τὴν ἐνορίαν ταύτην διετέλεσαν ὁ Λεωνίδας Βουρλῆς καὶ ὁ νῦν Ρήγας Κανέλλος ἢ Ρηγόπουλος.

ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Οἱ Φιλαῖοι ἀνέκαθεν ἡσχολοῦντο μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε εὕρισκοντο εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ὡς γράφει ὁ Γ. Παπανδρέου² κατὰ τὸ 1905 ὑπῆρχον εἰς τὴν κοινότητα 8.000 αἰγοπρόβατα, 400 ζῶα ἀροτριῶντα, 300 ἡμίονοι, 100 ἵπποι καὶ πολλοὶ χοῖροι, παρήγγοντο δὲ 250.000 ὀκάδες σίτου, ἄλλαι τόσαι ἀραβοσίτου, ἱκαναὶ ποσότητες κριθῆς καὶ διαφόρων ὀσπρίων. Σήμερον ἡ γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ παραγωγὴ ἐμειώθησαν σημαντικῶς, καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν διάβρωσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν μετανάστευσιν. Οὕτω, ὑπάρχουν μόνον 3.900 αἰγοπρόβατα, 160 οἰκόσιτα τοιαῦτα, 200 ἡμίονοι, 19 ἵπποι. Ἐξ ἄλλου ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς 150.000 κιλὰ σίτου, ἦτοι κάτω τοῦ ἡμίσεος τῆς τοιαύτης τοῦ 1900—1905, 15.000 κιλὰ κριθῆς, 10.000 ἀραβοσίτου, 1.500 βρώμης, 2.000 φασολίων, 60.000 σανῶν. Αἱ ἄμπελοι περιορίσθησαν

1. Τοῦ πρώτου ἡ ὑπαρξίς προκύπτει ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11671 ἐγγράφου τῶν Γ.Α..Κ. (Φ. 267 Γεν. Γραμματείας) καὶ τοῦ δευτέρου ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀπὸ 5-1-1831 αἰτήσεως τῶν Φιλαίων πρὸς τὸν Ἐπαρχον Καλαβρύτων.

2. Γ. Παπανδρέου Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρὶς σελ. 272—273.

εἰς 600 στρέμματα ἔναντι 1.200 τοῦ 1905. Παρὰ ταῦτα οἱ κάτοικοι ζοῦν ἀσυγκρίτως καλλίτερα ἀπὸ τὴν πρὸ τοῦ πολέμου ἐποχὴν καὶ τοῦτο ὀφείλεται τὸ μὲν εἰς τὴν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ των τὸ δὲ εἰς τὰ ἐμβάσματα τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν μεταναστῶν καὶ τέλος εἰς τὴν συνταξιοδότησιν τοῦ 1)4 περίπου τούτων ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τοῦ Ὁργανισμοῦ Γεωργικῶν Ἀσφαλίσεων (125 συνταξιούχοι ἐπὶ συνόλου 532 κατοίκων).

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ — ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ. Ἡ κώμη περὶ τὸ 1905 ἤριθμει 900 κατοίκους καίτοι ἀρκετοὶ κάτοικοι εἶχον μεταναστεύσει εἰς Η.Π.Α. τῆς Βορ. Ἀμερικῆς. Ἐκεῖ μετηνάστευσαν 151 ἐν ὅλῳ Φιλαῖοι, πρῶτοι δὲ μεταναστεύσαντες ἦσαν οἱ Εὐθ. Παπαευθυμίου καὶ Διον. Δημητρακόπουλος. Πολλοὶ τούτων ἐπανεκάμφαν πάλιν εἰς Φίλια, πολλοὶ ἀπεβίωσαν ἐκεῖ καὶ ἤδη μόνον 17 εὐρίσκονται εἰς Ἦνωμ. Πολιτείας. Ὁ περιορισμὸς τῆς εἰσόδου μεταναστῶν εἰς Ἦνωμ. Πολιτείας ὥθησε τοὺς Φιλαίους νὰ μεταναστεύουν εἰς τὴν Ν. Ἀμερικὴν καὶ ἰδίᾳ εἰς Ἀργεντινὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἐντεῦθεν μετηνάστευσαν 131 Φιλαῖοι ἐκ τῶν ὁποίων ζῶσιν νῦν 119. Ἐλάχιστοι τῶν μεταναστευσάντων ἐπέστρεψαν εἰς Ἑλλάδα, οἱ δὲ ἐκεῖ εὐρισκόμενοι δὲν δεικνύουν διάθεσιν ἐπιστροφῆς. Πρῶτοι μεταναστεύσαντες εἰς Ἀργεντινὴν ἦσαν οἱ Σωτ. Παπαευθυμίου καὶ Κων. Μπάτσιος. Μετηνάστευσαν ἀκόμη εἰς Αὐστραλίαν 26 Φιλαῖοι, μὲ πρῶτους τοὺς Χαρ. Σιδέρην καὶ Παν. Καραμᾶνον, εἰς Καναδᾶν 8 καὶ εἰς Ἀφρικὴν 3. Συνολικῶς μετηνάστευσαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν 318 Φιλαῖοι. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1951 ὁ πληθυσμὸς τῶν Φιλίων ἀνῆλθεν εἰς 965 ἄτομα παρὰ τὰς ἐκ τοῦ πολέμου, τῶν δεινῶν τῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως ὑγειονομικῆς περιθάλψεως ἀπωλείας τοῦ ἐμφύχου δυναμικοῦ, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἀποδεικνύει πλήρως τὴν βιολογικὴν ρώμην τῶν κατοίκων. Ἐκτοτε ἀρχίζει ἡ μεγάλη μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1961 ὁ πληθυσμὸς περιωρίσθη εἰς 800 κατοίκους, κατὰ δὲν τὴν τοιαύτην τοῦ 1971 οἱ κάτοικοι εὐρέθησαν μόνον 532. Τὰ Φίλια κατοικοῦνται τώρα κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν ἀπὸ ἄτομα μεγάλης ἡλικίας. Γάμοι, καὶ συνεπῶς καὶ γεννήσεις, ἐλάχιστοι γίνονται. Ἀρχίζουν νὰ ἐρημώνονται. Τὴν ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς μειώσεως τῶν γεννήσεων καὶ τοῦ κινδύνου ἐρημώσεως μᾶς δίδει ὁ παρατιθέμενος πίναξ τῶν μαθητῶν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Φιλίων.

Σχολικὸν ἔτος	Φοιτ. μαθ.	Σχολικὸν ἔτος	Φοιτήσ. μαθ.
1946—47	166	1958—59	87

1947—48	143	1959—60	90
1948—49	138	1960—61	81
1949—50	147	1961—62	88
1950—51	141	1962—63	91
1951—52	141	1963—64	88
1952—53	120	1965—66	67
1953—54	115	1966—67	52
1954—55	116	1967—68	45
1955—56	106	1968—69	30
1956—57	112	1969—70	26
1957—58	103	1970—71	26
		1971—72	24

Ἐάν σημειωθῆ ἡ προϊοῦσα ἐλάττωσις τῶν μαθητῶν, τὸ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τριθέσιον δημοτικὸν σχολεῖον Φιλίων μὲ τοὺς 166 μαθητὰς ἀσφαλῶς θὰ κλείσῃ. Πολλοὶ Φιλαῖοι ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς Πάτρας καὶ Αἰγιάλειαν, τὸ μέγιστον ὅμως ποσοστὸν τούτων εἰς Ἀθήνας — Πειραιᾶ. Σήμερον οἱ εἰς τὰς δύο ταύτας πόλεις καὶ τὰ προάστια τῶν διαμένοντες Φιλαῖοι μετὰ τῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν τῶν ὑπερβαίνουν τοὺς 400¹.

ΦΙΛΟΠΡΟΟΔΟΝ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ - ΦΙΛΑΙΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Οἱ κάτοικοι τῶν Φιλίων εἶναι πολὺ φιλοπρόοδοι. Μοναδικὴν φιλοδοξίαν ἔχουν νὰ σπουδάσουν τὰ τέκνα τῶν διὰ νὰ ἴδουν ταῦτα καλλιτέρας τῶν πατέρων τῶν ἡμέρας. Τοῦτο, ὡς καὶ ἡ εὐφυΐα τῶν κατοίκων, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναδειχθοῦν πολλοὶ ἐπιστήμονες, ὄλων τῶν εἰδικότητων, ὡς καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ διδάσκαλοι ἀπὸ τὰ Φίλια εὐθύς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Παραθέτομεν κατάλογον τούτων ζητοῦντες συγγνώμην ἂν τυχὸν παραλείψαμέν τινας διότι τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς πρόθεσιν, ἀλλ' εἰς ἄγνοιαν ἢ παραδρομὴν.

1. Τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα διὰ τὰ οἰκονομικὰ τῆς Κοινότητος, διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, διὰ τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν ὡς καὶ πληροφορίας διὰ τὴν Κοινοτικὴν Βιβλιοθήκην ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου ὁ γραμματεὺς τῆς Κοινότητος Ρ. Κανέλλος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΘΕΟΛΟΓΟΙ. Νικόδημος, κατά κόσμον Νικόλαος, Σακελλαριάδης, γεννηθείς περί τὸ 1822, λαβὼν δίπλωμα τῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν περί τὸ 1850, διατελέσας ἐπίσκοπος Θήρας ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1907 ὅτε καὶ ἀπεβίωσε. Ἰγνάτιος Γιαννακόπουλος Ἀρχιμανδρίτης, διατελέσας διευθυντῆς ἱερατικῆς σχολῆς καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς Πεντέλης, Γερμανὸς Παπαναγιώτου, Ἀνδρέας Παπαγεωργίου, Ἰάκωβος Σακελλαρίου, Ἀνδρέας Βλ. Κυριακούλης καὶ Ἀθανάσιος Θεοδ. Βουρλῆς.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ. Θεόδωρος Ρηγόπουλος, λαβὼν δίπλωμα νομικῆς κατὰ τὸ 1842 γενόμενος οὕτω ὁ πρῶτος Φιλαῖος ἐπιστήμων, ὁ πρῶτος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων καὶ εἰς τῶν πρώτων ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημόνων. Τὰ τέκνα τούτου Ἀριστείδης Ρηγόπουλος γενόμενος καὶ Εἰσαγγελεὺς, καὶ Ρήγας Ρηγόπουλος. Οὗτοι ἐδικηγόρησαν λίαν εὐδοκίμως ἐν Τριπόλει ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας. Βασίλειος Σακελλαριάδης, γενόμενος καὶ Εἰρηνοδίκης, Σπήλιος Εὐγενόπουλος, Ἰωάννης Παναγόπουλος, Γεώργιος Σπηλιάδης, Ἀνδρέας Σακελλαρίου, γενόμενος ἀνώτατος ὑπάλληλος καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Κτηματικῆς Τραπέζης, Βασίλειος Τζέμος, Γεώργιος Καταρνιαῆς, Ἰωάννης Καραθανάσης, Θεόδωρος Ἀργυρόπουλος, Ἀντώνιος Ζωγράφος, Βασίλειος Οἰκονόμου, Χρῆστος Ἀργυρόπουλος, Ἀθανάσιος Παναγόπουλος, Κλεάνθης Τζέμος, Πᾶνος Παπαρρηγόπουλος, Ἀνδρέας Καταρνιαῆς, Γεώρ. Β. Παναγόπουλος, Παν. Οἰκονόμου, Βλάσιος Βούκαλης, Κων. Σακελλαρόπουλος, γενόμενος συμβολαιογράφος, Ἐλένη Ἀλ. Σακελλαροπούλου, σύζυγος Λαμπρινοπούλου, Μηλίτσα Ἰω. Παναγοπούλου, Ἰωάν. Ἀνδρ. Παπαρρηγόπουλος, Κων. Ἀνδρ. Παπαρρηγόπουλος, Παλαιολόγος Ἀθ. Παναγόπουλος, Παναγιώτα - Ἐλένη Θεοδ. Σακελλαροπούλου σύζυγος Ρήγα, Ἀνδρέας Κων. Καταρνιαῆς.

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΙ. Κωνστ. Σακελλαρόπουλος Πατρῶν.

ΥΠΟΘΗΚΟΦΥΛΑΚΕΣ. Μηλίτσα Παναγοπούλου Ἀλεξανδρουπόλεως.

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ. Ἀριστ. Ρηγόπουλος, Εἰσαγγελεὺς, Βασ. Σακελλαριάδης Εἰρηνοδίκης.

ΙΑΤΡΟΙ. Δημ. Παπαλεωνίδας, Παν. Σταυρόπουλος, Νικ. Ζωγράφος,

Ἄνδρ. Θεοδοσίου, Εὐάγ. Σακελλαρίου, Λεωνίδας Θ. Γιαννακόπουλος, Γεώρ. Σακελλαρόπουλος, Παλαιολόγος Ἴω. Παναγόπουλος.

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΙ. Ἄδαμ. Ἀργυροπούλου, Ἀναστ. Κυριακούλη.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ. Βλάσιος Γκριτζέπης, Ἰσμήνη Γ. Παπασωτηρίου.

ΧΗΜΙΚΟΙ. Νικ. Παπαευθυμίου, Βασ. Σπανόπουλος, Ἀγης. Οἰκόνου Μαρία Παν. Παπαρρηγοπούλου, Πανεπιστημιακὴ βοηθός.

ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ. Γεώργιος Θεοδοσίου, Ἀλέκος Σακελλαρόπουλος, Δημήτριος Βασιλόπουλος, Νικ. Μιχαλόπουλος, Μαρίνα Γεωρ. Ἀργυροπούλου, Κλεοπάτρα Ἀθ. Ἀργυροπούλου, Μαρία Γεωρ. Μάμαλη. Ἐκ τούτων οἱ δεῦτεροι τρίτος καὶ τέταρτος ὑπῆρξαν καὶ Γυμνασιάρχαι.

ΦΥΣΙΚΟΙ. Ἀλέξανδρος Θεοδοσίου, καθηγητὴς Πανεπιστημίου Πατρῶν, Δημ. Ἀθ. Ἀργυρόπουλος, Χαρ. Ἴω. Κόλιας - Παπαγεωργίου, Χρήστος Νικ. Παναγόπουλος, Ἀντωνία Βλ. Θεοδωρακοπούλου, Θεοδώρα Γεωρ. Μάμαλη.

ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ. Μαρία Κων. Ἀργυροπούλου, Εὐαγγελία Ρ. Κανέλλου.

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ. Ἀλεξάνδρα Ρ. Κανέλλου, Παναγιώτα - Ἀγγελικὴ Θεοδ. Σακελλαροπούλου, σύζυγος Δρόσου.

ΔΙΠΛ)ΧΟΙ ΑΝΩΤ. ΓΕΩΠΟΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ. Κωνστ. Ζωγράφος τ. δ)ντῆς Γεωργίας.

ΔΙΠΛ)ΧΟΙ ΑΝΩΤ. ΔΑΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ. Ἀθανάσιος Θεοδ. Θεοδοσίου, Ἐπιθ)τῆς Δασῶν Ὑπουργείου Γεωργίας.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΙ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΕΤΣΟΒΙΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

ΧΗΜΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ. Κων. Γεωρ. Ἀργυρόπουλος.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ. Ἀθανάσιος Γεωρ. Θεοδοσίου, Πᾶνος Ἄνδρ. Σακελλαρίου, Παναγιώτης Ἀλ. Σακελλαρόπουλος.

ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΙ — ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ. Ἀνδρέας Πολ. Κυριακούλης, Ἀθανάσιος Γεωρ. Μάμαλης ὑφηγητῆς Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΙ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΔΑΣΟΛΟΓΟΙ. Ἰωάννης Παλ. Παναγόπουλος, διπλωματοῦχος τῆς Ἀνωτάτης Δασολογικῆς Σχολῆς (Πανεπιστημιακῆς) τοῦ Γκράτς Αὐστρίας γενόμενος Διευθυντῆς Δασῶν Ὑπουργείου Γεωργίας. Εἶναι ὁ πρῶτος Φιλαῖος διπλωματοῦχος ἀνωτάτης σχολῆς ἐξωτερικοῦ.

ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΙ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΟΙ. Ἀριστοτέλης Δημ. Σταθακόπουλος Ἡλεκτρολόγος — Μηχανολόγος — Ἡλεκτρονικὸς διπλωματοῦχος Πανεπιστημίου τῆς Οὐάσιγκτον. Ἐργάζεται ὡς ἠλεκτρονικὸς ἐμπειρογνώμων εἰς ἑταιρίαν ἠλεκτρονικῶν ἐρευνῶν εἰς Ἀμερικὴν.

ΓΕΩΠΟΝΟΙ. Νικόλαος Παν. Σταθακόπουλος, Γεωπόνος, διπλωματοῦχος τοῦ Ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου Καλιφορνίας Η.Π.Α. Ὑπηρετεῖ ὡς διευθυντῆς τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως Κρήτης.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΙ. Εἰρήνη Δημ. Σταθακοπούλου σύζ. Π. Κουμάντου διπλωματοῦχος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Οὐάσιγκτων, ὑπηρετεῖ ὡς οἰκονομολόγος εἰς τὴν ἑταιρίαν ESSO PAPPAS.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΟΙ — ΨΥΧΟΛΟΓΟΙ. Σωτήριος Γεωρ. Σπηλιάδης διπλωματοῦχος Πανεπιστημίου Κολούμπια Νέας Ὑόρκης καὶ Τζῶν Χόπκινς.

ΙΑΤΡΟΙ. Λεωνίδας Θ. Γιαννακόπουλος διπλωματοῦχος Γερμανικοῦ Πανεπιστημίου. Δημήτριος Νικ. Παπαευθυμίου διπλωματοῦχος Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ. Δημοσθένης Ν. Παπαευθυμίου Πολιτικὸς Μηχανικὸς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου.

ΧΗΜΙΚΟΙ. Ἀδαμαντία Παπαευθυμίου Χημικός τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου.

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΤΑ ΓΗΝ ΣΤΡΑΤΟΥ. Ἀντώνιος Παπαευθυμίου, Ρήγας Κυρ. Παναγόπουλος, Δημήτριος Κυρ. Παναγόπουλος ὑποστράτηγος, Ἀλέξανδρος Γ. Ἀργυρόπουλος, Θρασύβουλος Κων. Γιαννακόπουλος, Ρήγας Θεοδ. Κανέλλος καὶ Θρασύβουλος Ἄνδρ. Γιαννακόπουλος, ταξίαρχοι. Ἀχιλλεὺς Διον. Οἰκονόμου, Χαράλαμπος Ἄθαν. Σιδέρης, Δημήτριος Βλ. Κωτσιόπουλος, Βασίλειος Γεωργ. Οἰκονόμου, Χρῆστος Σωτ. Σοῦλές, Θρασύβουλος Γεωρ. Δημητρακόπουλος, Λεωνίδα Σπηλ. Εὐγενόπουλος, Ἀνδρέας Θεοδ. Γιαννακόπουλος, Ἀθανάσιος Χαρ. Σιδέρης.

ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ. Ἀνδρέας Βασ. Γιαννακόπουλος καὶ Ἄθαν. Βασ. Γιαννακόπουλος, ἀνθυποπλοίαρχοι.

ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ. Κυριάκος Ρ. Παναγόπουλος, ὑποπτέραρχος, Ἀλέξιος Ἄναστ. Δρακόπουλος, Θεόδωρος Παν. Ρηγόπουλος, Ἀνδρέας Κων. Καταρνιαῖς καὶ Ἀθανάσιος Κων. Καταρνιαῖς.

ΣΤΡΑΤ. ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. Γεώργιος Σωτ. Σπηλιάδης Ἀντισυνταγματάρχης.

ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΠΟΛΕΩΝ. Πᾶνος Ἀγ. Παπαρρηγόπουλος Ἀστυνομικός Διευθυντής, Ἀνδρέας Ἰω. Φαλίδας Ἀστυνόμος Α΄, Βασ. Κ. Οἰκονόμου Ὑπαστυνόμος Α΄.

ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ. Γεώργιος Θεοδ. Ἀργυρόπουλος, ὁ πρῶτος Φιλαῖος δημοδιδάσκαλος, Στυλιανὸς Δουφεξῆς, Ἰωάννης Ἀγῆσ. Οἰκονόμου, Ρήγας Καρκαλέτσης (μὴ ἀσκήσας τὸ ἐπάγγελμα), Γεώργιος Σπηλιάδης (μὴ ἀσκήσας τὸ ἐπάγγελμα), Κων. Στ. Παπαναγιώτου, Ἀνδρέας Ἰω. Παπαρρηγόπουλος, γενόμενος καὶ ἐπιθεωρητὴς Στοιχειώδους Ἐκπαιδύσεως, Κωνστ. Εὐαγ. Βουρλῆς, Ἄθαν. Ἰω. Βουρλῆς, Ἰωάννης Γ. Κωτσιόπουλος, Παναγιώτης Ρ. Ρηγόπουλος, Νικόλαος Γ. Κωτσιόπουλος, Ἀνδρέας Θ. Τζέμος (μὴ ἀσκήσας τὸ ἐπάγγελμα), Βλάσιος Κων. Θεοδωρακόπουλος, ἱερεὺς - διδάσκαλος, Χρῆστος Ἄνδρ. Σπυρόπουλος, Κανέλλος Θ. Ρηγόπουλος ἢ Κανέλλος,

Δημήτριος Γ. Κωτσιόπουλος, Γεώργιος Θεοδ. Χριστόπουλος (μη άσκήσας τὸ ἐπάγγελμα), Ἀναστασία Ἄλ. Σακελλαροπούλου, Πηνελόπη Ἄλ. Σακελλαροπούλου, Νικολέττα Γ. Παπασωτηρίου, Μαρίκα Θ. Ρηγοπούλου ἢ Κανέλλου, Μελπομένη Ἄνδρ. Δουφεξῆ, Σταυρούλα Γ. Κωτσιοπούλου, Βλάσιος Θ. Καραμᾶνος, Παναγ. Ἄθ. Γκριτζέπης, Ἰωάννης Γ. Οἰκονόμου, Δημήτριος Π. Παπαευθυμίου, Κωνστ. Θεμ. Γιαννακόπουλος, Δημήτριος Κων. Δημητρακόπουλος, Ἀναστασία Σπυρ. Καρακωνσταντῆ, Ἀθηνᾶ Παν. Ρηγοπούλου, Βλάσιος Δημ. Γιαννακόπουλος, Βασιλική Δημ. Ρούσσου, Δήμητρα Φωτ. Θεοδοσίου, Ἰωάν. Παν. Ρούσσος, Αἰκατερίνη Βασ. Παναγοπούλου, Θεοδούλη Ἄθ. Κωτσιοπούλου, Ἀγγελικὴ Ἄθ. Κωτσιοπούλου, Κωνσταντίνα Ἄθων. Οἰκονόμου, Ἀντιγόνη Γεωργ. Παπασωτηρίου, Κωνστ. Β. Σταθούλιας, Κωνστ. Α. Σταθούλιας, Βλάσιος Ἀναστ. Δρακόπουλος, Στέργιος Γεωρ. Λαμπρόπουλος, Ἀντώνιος Γεωρ. Καραμᾶνος, Τασία Βλ. Γλογοβίτου, Δημήτριος Βλ. Οἰκονόμου ἱεροδιδάσκαλος, Νικόλαος Λεων. Οἰκονόμου, Ἀθανάσιος Βασ. Δουφεξῆς, Μαρία Βλ. Θεοδωρακοπούλου - Τσερνετοπούλου, Κωνστ. Δ. Κίτσιος, Ἄγγελ. Μιχ. Παναγιωτοπούλου.

Πατριάρχης τῶν Φιλαίων ἐκπαιδευτικῶν (καθηγητῶν καὶ διδασκάλων) ὑπῆρξεν ὁ Γρηγόριος Ἰωαννίδης — Μαλίκης, ὁ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 διδασκαλὸς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε ἀνωτέρω λόγος.

Ἐν συνόλῳ τὰ Φίλια ἀνέδειξαν 84 ἐπιστήμονας τῶν ἀνωτέρω εἰδικότητων προερχομένους ἐκ τῶν ἀνωτάτων πνευματικῶν ἰδρυμάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, 27 ἀξιωματικοὺς καὶ 52 δημοδιδασκάλους πτυχιούχους ἅπαντας Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν καὶ Διδασκαλείων. Φρονῶ ὅτι τὰ Φίλια ἔρχονται πρῶτα ἔναντι ὅλων τῶν ἄλλων οἰκισμῶν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ ἐπιστημόνων, ἀξιωματικῶν καὶ διδασκάλων οὐχὶ μόνον ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν πληθυσμὸν των ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων των.

ΚΑΤΑΛΑΒΟΝΤΕΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΘΕΣΕΙΣ ΦΙΛΑΙΟΙ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ: Νικόδημος Σακελλαριάδης, Μητροπολίτης Θήρας.

ΝΟΜΑΡΧΑΙ: Θεόδωρος Ἀργυρόπουλος, Ἀνδρέας Καταρνιαῆς.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ: Δημ. Παναγόπουλος, ὑποστράτηγος, Ἀρχηγὸς Γεω-

γραφικῆς Ὑπηρεσίας Στρατοῦ, Κυρ. Παπαγόπουλος, ὑπ)γός Γ.Ε.Α. ὑποπτέραρχος.

ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ: Ἀλέξανδρος Γ. Θεοδοσίου, καθηγητῆς Φυσικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Πατρῶν. Σωτήριος Γ. Σπηλιάδης καθηγητῆς τῆς Κοινωνιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βαλτιμόρης τῶν Η.Π.Α.

ΥΦΗΓΗΤΑΙ Ε. Μ. .ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ: Ἀθανάσιος Γ. Μάμαλης ὑφηγητῆς εἰς τὴν σχολὴν Μηχανολόγων Ἡλεκτρολόγων.

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ: Ὁ γενναῖος ἀγωνιστῆς τοῦ 21, ὁ βαπτιστικὸς τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη καὶ γραμματεὺς τούτου καὶ τῶν υἱῶν του καὶ πρῶτος Φιλαῖος ἐπιστήμων, ὁ Θεόδωρος Ρηγόπουλος ὑπῆρξεν ἰδιοκτήτης, ἐκδότης καὶ συντάκτης τῆς ἐφημερίδος Ἀρκαδία τὴν ὁποίαν ἐξέδιδε ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Τριπόλει (1857—1871), γενόμενος οὕτως ὁ πρῶτος Φιλαῖος δημοσιογράφος καὶ ἐκδότης ἐφημερίδος. Σύγχρονος δημοσιογράφος εἶναι ὁ Βασίλειος Σπανόπουλος.

ΦΙΛΑΙΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΑΙ. Τὰ Φίλια δὲν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν μόνον πλούσιαν παραγωγὴν ἐπιστημόνων, ἀξιωματικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἀλλὰ καὶ ἀξιολόγους λογοτέχνας. Κατὰ τὸ 1894 ἐγεννήθη εἰς τὰ Φίλια ὁ Στέργιος Β. Ροῦσος. Ὅταν ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς εἰς τὰ Καλάβρυτα ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἐργαζόμενος, σπουδάζων ταυτοχρόνως νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ θεραπέων τὰς μούσας. Κατὰ τὸ 1923 ἐξέδωκε ποιητικὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Θαμπὰ πετράδια», μὲ τὸ λογοτεχνικὸν ψευδώνυμον Στέργιος Μαυρονέρης. Τὰ ποιήματά του εἶναι ἀξιόλογα, πλημμυρισμένα ἀπὸ ἀγάπης τρυφερότητα, νοσταλγίαν καὶ ψυχικὴν εὐγένειαν. Ἐτραγούδησε τὴν ἀγάπην εἰς ὅλους τοὺς τόνους τῆς ποιητικῆς κλίμακος. Παραθέτομεν ὀλίγους στίχους ὡς δεῖγμα ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας

Α΄ Βοσκούλα κεῖ στὴν ρεμματιά, στὴν κρουσταλλένια βρύση
ποῦ ἴναι δεντρά θεώρατα, ψηλὸ ἓνα κυπαρίσσι.
μὲ καρτερεῖ ἡ ἀγάπη μου, δὲν ἡμπορῶ νὰ μένω

ἄν κείνη δὲν καρτέραγε... ὦ... ὄχι... θὰ πηγαίνω

.....
B' Ἔλα κοντά μου κάθησε, πές μου ἀγάπης λόγια
Ἄν δὲν ποθεῖς ὀλόπικρα ν' ἀκούσης μοιρολόγια,
πές μου μιὰ λέξη μ' ἀγαπᾶς; δὲ μὲ πονεῖ ἡ ψυχὴ σου;
καὶ ἡ δική μου ἢ χαρά, δὲν θᾶναι καὶ δική σου;
.....

Παραθέτομεν ἀκόμη ἓνα τετράστιχό του τὸ ὁποῖον φανερώνει τὴν ἀ-
πέραντον ἀγάπην του πρὸς τὴ μάμμα του ποὺ τὸν ἔφερε στὸν κόσμον.

Στὴν ὕστερνή μου τὴν πνοή
τὴν ὥρα ποὺ πεθαίνω
τὸ τελευταῖο μου φιλι
Μάμμα σὲ σὲ τὸ στέλνω.

Ἐκτὸς τῆς ποιήσεως ὁ Στ. Ροῦσος ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸν πεζὸν λόγον. Κατὰ τὸ 1927 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν φιλολογικὸν διαγωνισμὸν τῆς «Νέας Ἐ-
στίας» μὲ τὸ διήγημά του «Τὸ Κύπελλο τῆς Ἑταίρας» τὸ ὁποῖον ἔτυχε τοῦ
πρώτου ἐπαίνου. Ἄλλὰ ὁ λογοτέχνης μας ἦτο πολὺ ἄτυχος. Ἐκλονίσθη ἡ ὑ-
γεία του καὶ κατόπιν μακρᾶς καὶ βασανιστικῆς ἀσθενείας ἀπεβίωσε κατὰ τὸ
θέρους τοῦ 1930. Ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν ἀπώλεια διὰ τὴν λογοτεχνίαν. Ὁ
Στέργιος Ροῦσος ὑπῆρξε ὠλοκληρωμένος ἄνθρωπος καὶ λογοτέχνης¹.

Ἄλλος λαμπρὸς λογοτέχνης ἀπὸ τὰ Φίλια εἶναι ὁ Πάνος Παπαρρηγό-
πουλος, διπλωματοῦχος Νομικῆς καὶ πρώην ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τῆς Ἀ-
στυνομίας πόλεων. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν λογοτεχνίαν τὸ 1943 καὶ
ἔκτοτε δημοσιεύει ποιήματα, ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, λαογραφικὰς μελέτας
εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδας. Τὸ 1946 ἐξέδωκε τὴν πρώτην ποιητι-
κὴν του συλλογὴν μὲ τὸν τίτλον «Νοσταλγικοὶ ρυθμοί», τὸ 1967 τὴν δευτέραν
μὲ τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Λάδωνα» καὶ τὸ 1970 τὰ «Λαογραφικὰ τῶν Καλαβρύ-
των» καὶ τὴν τρίτην ποιητικὴν συλλογὴν μὲ τὸν τίτλον «Λυρικὴ Πορεία». Ἡ
κριτικὴ σύσσωμος ὑπεδέχθη μὲ θερμότητα ἐγκώμια τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ

1. Βιογραφίαν καὶ κριτικὴν (ἀξιολόγησιν) τοῦ ἔργου τοῦ Στ. Ρούσου ἶδε εἰς τὴν
μελέτην τοῦ Ν. Στασινοπούλου, «Καλαβρυτινοὶ στὴν ὑπηρεσίαν τῶν Γραμμᾶτων καὶ τῆς
Τέχνης» (Τόμ. Α', σελ. 145 καὶ ἐπ.).

Π. Παπαρρηγοπούλου. Ὁ Καθηγητὴς Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος, ὁ καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Γρηγ. Κασσιμάτης, οἱ κορυφαῖοι λογοτέχναι Ἰω. Παναγιωτόπουλος, Σπ. Παναγιωτόπουλος, Ἀθηνᾶ Ταρσούλη, καὶ ἄλλοι ἐξεφράσθησαν ἐνθουσιωδῶς διὰ τὸ ἔργον του. Ὅταν οἱ κορυφαῖοι ἐκπρόσωποι τῆς Ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ τῆς λογοτεχνίας ἐγκωμιάζουν τὸ ἔργον τοῦ συμπολίτου μας ποιητοῦ, οἰονδήποτε ἐπαινετικὸν σχόλιον τοῦ γράφοντος εἰς οὐδὲν βαρύνει, στερεῖται πάσης ἀξίας. Περιορίζεται ἀπλῶς νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην ὅτι ὁ Π. Παπαρρηγόπουλος μὲ τὰ ποιήματά του δὲν εἶναι μόνον ἄξιος διάδοχος τοῦ ποιητοῦ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ πεζογραφήματά του ἀποτελοῦν ἐκλεκτὰς σελίδας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Παραθέτομεν ἀποσπάσματα ἀπὸ δύο ποιήματα τοῦ Π. Παπαρρηγοπούλου ὡς δεῖγματα τῆς ποιητικῆς τέχνης του¹.

ΛΑΔΩΝΑΣ

Λάδωνα ὁμορφόστροφε, ποτάμι ἀργὸ στὸ διάβα
ἡμερὴ εἶναι ἡ ὄψη σου κι' ὁ δρόμος σου γαλήνη.
Τοῦ ἡλίου τ' ἀεροφίλημα στοῦ δειλινοῦ τὴν ὥρα
καντήλια ἀνάβει ἀνέσπερα, σκορπᾶ μπιρλιλλάντια μύρια
κι' ἀντιφεγγάνε οἱ ὄχθες σου κι' ἀστράφτει μέσ τὸ βύθο
τῆς πέστροφας τὸ λάγγεμα καὶ τοῦ χελιοῦ ἡ σβελτάδα.
Τούτῃ τὴν ὥρα τὴν καλή, στὴν ὁμορφιά τῆς πλάσης
οἱ λιγερόκορμες ἰτιές, ἀπάνω ἀπ' τὴ μορφὴ σου
τρεμοσαλεύουν τὰ κλωνιά, μὲ τὰ νερὰ μιᾶνε
καὶ φαίνονται στ' ἀνέμισμα, μύριοι πολυελαῖοι,
καθὼς τὸ ἡλιοβασίλεμα, βάφει μὲ φῶς τὰ φύλλα...

.....

ΒΡΥΣΟΥΛΑ

Τραγοῦδι εἶναι ὁ δρόμος σου καὶ τὸ περπάτημά σου,
βρυσούλα μὲ τὰ κρυὰ νερά, τῆς ρεματιᾶς ἀφέντρα,

1. Ἀπὸ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Λάδωνα» τοῦ Π. Παπαρρηγοπούλου.

πῶχεις στολίδια ἀτίμητα, τοῦ πλάτανου τὰ φύλλα
καὶ τῆς ἰτιάς τοὺς δροσανθοὺς, γιορτάνι στὸ λαϊμό σου.
Τραγοῦδι εἶναι ὁ δρόμος σου καὶ τὸ περπάτημά σου
μέσ' τὴν πανώρια λαγκαδιά, καθὼς τὴν δροσολούζεις,
μὲ τὰ καθάρια τὰ νερά, τὰ κρυστολοδροσᾶτα,
ποῦ καθρεφτίζουν στὶς ὀχτιές, τὶς μυριοστολισμένες
μὲ σχίνα καὶ μὲ ἀγριλιές, μὲ ῥοδανθοὺς καὶ μόσχους...

.....

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ: Τὰ Φίλια δὲν ἀνέδειξαν μόνον λογοτέχνας ἀλλὰ καὶ καλλιτέχνας —ζωγράφους, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἀναφέρωμεν ἕνα μόνον, τὸν Γεώργιον Ζωγράφον. Τούτου τὸ ἐπώνυμον ἦτο Ντουρβάνης, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός του ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον Ζωγράφος καὶ μὲ αὐτὸ εἶναι γνωστός. Ἐξέμαθε τὴν τέχνην τοῦ ζωγράφου εἰς τὸ Ἄγιον Ὄρος, ἔνθα ἐπὶ Ζετίαν διέμεινε, εἰδικευθεὶς εἰς τὴν ἀγιογραφίαν καὶ ἐν συνεχείᾳ παρηκολούθησε μαθήματα ζωγραφικῆς εἰς σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀγιογράφου ἐπὶ 50 περίπου ἔτη εἰς Φίλια γενόμενος γνωστός εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων, αἱ δὲ εἰκόνες του κοσμοῦν σημαντικὸν ἀριθμὸν ναῶν καὶ πέραν ταύτης καὶ ἰδίᾳ τῆς Γορτυνίας. Τὰ ἔργα του εἶναι τοῦ μεταβυζαντινοῦ λεγομένου ῥυθμοῦ καὶ διακρίνονται διὰ τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων, τὴν εὐγένειαν τῆς μορφῆς τῶν εἰκονιζομένων ἁγίων προσώπων καὶ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῶν ψυχικῶν αὐτῶν καταστάσεων.

ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΚΑ ΤΙΜΗΜΕΝΟΙ ΑΝΑΠΗΡΟΙ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ

Ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 τὰ Φίλια ἔλαβον μέρος εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους ἀγῶνας τοῦ ἔθνους. Πάντοτε ἔδωσαν τὸ παρὸν εἰς τὴν ὑπερτάτην θυσίαν, ὡς καὶ τὴν θυσίαν τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος. Τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων ὑπὲρ Πατρίδος ὡς καὶ τῶν ἐκ πολεμικῶν κακουχιῶν ἀποβιωσάντων εἶναι ἀναγεγραμμένα εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς ἠρώων τῶν πεσόντων τὸ ὁποῖον ἔστησε ἡ ἀδελφότης Φιλιωτῶν ἐν ἔτει 1960 καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον ἀνεγερθὲν ὑπὸ Κοινότητος ἠρώων πρὸς τιμὴν τῶν ὑπὲρ Πατρίδος πεσόντων εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων. Εἰς τὸ ἠρώων ἀναγράφονται τὰ κάτωθι ὀνόματα:

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ: Ἀργυρόπουλος Χρῆστος λοχαγός, Οἰκονόμου Παναγιώτης Ὑπολοχαγός πεσόντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Δρακόπουλος Ἀλέξιος ὑποσμηναγός πεσὼν ἐν διατεταγμένῃ ὑπηρεσίᾳ, ἐν ἔτει 1958.

ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ 1912—1916: Κόλιας Βασίλειος, Σπυρόπουλος Λεωνίδας λοχίαι, Μητρόπουλος Κ., Μπουντρολιᾶς Κ., Καταρνιαῆς Ἀθ., Χρόνης Ἐλευθ. στρατιῶται. 1917—1922. Γιαννακόπουλος Ἀνδρ., Μυλωνᾶς Χρ. Παπαναγιώτου Παν., Λοχίαι, Καραθανάσης Βλάσιος, Καραθανάσης Τρ. Βλάσιος, Κόλλιας Ἀριστείδης, Οἰκονόμου Νικ., Οἰκονόμου Κωνστ., Παναγιωτόπουλος Ἀθαν., Παναγιωτόπουλος Γεώργ., Παπαρρηγόπουλος Χρ., Πουλογεώργης Χρῆστος, Σταυρόπουλος Κωνσταντῖνος, Σταυρόπουλος Γεώργ., Σταυρόπουλος Δημ., Σταυρόπουλος Παν., Τσάμης Ἀλέξιος, Χαραλαμπόπουλος Ἀθαν., Χαραλαμπόπουλος Κωνστ., Χρηστίδης Λεωνίδας στρατιῶται. 1940—1943. Ροῦσσος Ἀναστάσιος δεκανεὺς, Γιαννακόπουλος Γεώργιος στρατιώτης. Πολῖται Δουφεξῆς Βασίλειος, Δαφαλιᾶς Κωνστ. Κίτσιος Ἰωάν., Μιχαλόπουλος Ἰω., Καλαμπόκας Δημ., Μπάτσιος Νικ., Οἰκονόμου Ἀθ. Δημήτριος, Οἰκονόμου Νικ. Δημήτριος. 1943—1949. Παπαρρηγόπουλος Ἀμβρόσιος ἱερομόναχος, Βουρλῆς Γεννάδιος μοναχός, Σοῖλῆς Παλαιολόγος δόκιμος μοναχός, Ἀργυρόπουλος Ἀθαν. Ἰωάννης, Καραμάνος Ἀλ., Κόλιας Παναγιώτης, Μάμαλης Ἰω., Οἰκονόμου Ἀντώνιος, Χαραλαμπόπουλος Ἀλ., Χριστοδούλου Θεοδ., πολῖται. Τερζῆς Παναγ., Οἰκονόμου Λεων. Ἰωάν. Στρατιῶται. Ἐπίσης ἔπεσαν ὑπὲρ Πατρίδος καὶ οἱ Κανέλλος Δημ. Βλάσιος δεκανεὺς καὶ ὁ Μιχαλόπουλος Ἀριστ.-Χρῆστος Νικόλαος τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἐξ ἀγνοίας ἢ παραδρομῆς δὲν ἀναγράφονται εἰς τὸ ἥρωον. Οἱ ἐκ τῶν νεκρῶν πολῖται ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν κατὰ τὴν κατοχὴν. Ἐπίσης ὑπὸ ἑλασιτῶν ἐξετελέσθη ὁ Ἰω. Μάμαλης κατὰ τὴν κατοχὴν. Ἐν συνόλῳ 53 Φιλαῖοι (ἐκτὸς τῶν 4 τοῦ ἀγῶνος τοῦ 21), πεσόντες ἐν πολέμῳ, ἢ ἐκτελεσθέντες κατὰ τὴν κατοχὴν, ἐπότισαν μὲ τὸ τίμιον αἷμά των τὸ δένδρον τῆς νεοελληνικῆς ἐλευθερίας. Ἄς εἶναι ἡ μνήμη των αἰώνια.

ΑΝΑΠΗΡΟΙ ΠΟΛΕΜΟΥ: Ἐχουν τὰ Φίλια καὶ ἄλλα ἀκόμη τέκνα των τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς διαφόρους ἀγῶνας διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐθυσίασαν τὴν σωματικὴν των ἀκεραιότητα. Εἶναι οἱ τιμημένοι ἀνάπηροι. Ἀναγράφομεν δύο ἀξιωματικούς. Τὸν Ταξίαρχον Ἀλέξανδρον Γεωργ. Ἀργυρόπουλον, ἀπο-

βιώσαντα πρὸ δεκαετίας, καὶ τὸν ζῶντα Ἀντισ)ρχην Βασ. Γεωργ. Οἰκονόμου.

ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ. ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ: Τὴν 23ην Ἰουνίου 1943 οἱ Ἴταλοι ἐπυρπόλησαν τὰ Φίλια. Ὅλοι σχεδὸν αἱ οἰκίαι ἐκάησαν μὲ ὅλα τὰ ἐντὸς αὐτῶν κινητὰ πράγματα. Ἡ ζημιὰ ἦτο ἀνυπολόγιστος, οἱ δὲ κάτοικοι ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως στεγαζόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τρώγλας. Ἡ μεγαλύτερα ὅμως συμφορὰ ἦτο ὅτι οἱ Ἴταλοι ἐξετέλεσαν πέντε καλοὺς καὶ φιλησύχου κατοίκους τῶν Φιλίων, τοὺς Παναγ. Κόλιαν, Θεόδωρον Χριστοδούλου, Ἰωάν. Κίτσιον, Δημήτριον Οἰκονόμου καὶ Ἀλεξάνδρον Χαλαμπόπουλον ὡς καὶ τὸν Φιλαῖον προηγούμενον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀμβρόσιον Παπαρηγόπουλον. Ἡ ἀδελφότης Φιλιωτῶν τιμῶσα τὴν μνήμην των ἀνέγραψε τὰ ὀνόματά των ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ἡ ὁποία εἶναι ἐντειχισμένη ἐπὶ βάρθρου στηθέντος ἔξωθι τοῦ νεκροταφείου ἐν ἔτει 1970.

ΤΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ ΦΙΛΑΙΩΝ: Κατὰ τὸ ἔτος 1936 ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις διαμενόντων Φιλαίων συνεστήθη σωματεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἀδελφότης Φιλιωτῶν ὁ Ἅγιος Βλάσιος», σκοπὸς τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ καταστατικὸν του εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ προαγωγή τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἡ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών του περιθάλψις τῶν ἀπόρων ἐξ αὐτῶν, ἡ συνδρομὴ του εἰς κοινωφελῆ ἔργα τῆς Κοινότητος Φιλίων ὡς καὶ ἡ δι' ἰδίων του πόρων ἐκτέλεσις κοινωφελῶν ἔργων ἐν τῇ ὡς ἄνω κοινότητι. Τὸ πρῶτον Δ. Συμβούλιον ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Δημ. Παναγοπούλου, ὡς Προέδρου, καὶ τῶν Γεωργ. Ἀργυροπούλου, Ἄνδρ. Σακελλαρίου, Γεωργ. Πολυδώρου, Θεοδ. Σακελλαροπούλου, Γεωργ. Θεοδοσίου καὶ Στ. Δουφεξῆ ὡς μελῶν. Ὁ Δημ. Παναγόπουλος διετέλεσε συνεχῶς Πρόεδρος τῆς Ἀδελφότητος ἀπὸ τοῦ 1936 μέχρι τοῦ 1955, ὅτε τὸν διεδέχθη ὁ Γεωργ. Καταρνιαῆς διατελέσας Πρόεδρος μέχρι τοῦ 1961. Ἀπὸ τοῦ 1962 μέχρι τῆς σήμερον πρόεδρος εἶναι πάλιν ὁ στρατηγὸς Δ. Παναγόπουλος. Ἡ Ἀδελφότης συνδράμαε κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπόρους συμπολίτας, ἐνίσχυσε τὴν μεταξὺ τούτων ἀλληλεγγύην ὡς καὶ τοὺς φιλικοὺς καὶ πατριωτικοὺς δεσμοὺς διὰ χορῶν, ἐκδρομῶν εἰς Φίλια καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ποικιλοτρόπως ἐνίσχυσε ἠθικῶς τὴν Κοινότητα καὶ ἐβοήθησε ταύτην διὰ συμβουλῶν, προτροπῶν καὶ ὑποδείξεων διὰ τὴν ἐκτέλε-

σιν ἔργων κοινῆς ὠφελείας ὡς καὶ διὰ τὴν χορήγησιν πιστώσεων ὑπὸ τοῦ κράτους δι' ἐκτέλεσιν ἔργων κοινῆς ὠφελείας. Ἐπὶ πλέον ἐξέτελεσε καὶ ἡ ἰδία δι' ἰδίων αὐτῆς χρημάτων ἔργα εἰς Φίλια. Οὕτως ἀνήγειρεν ἐν ἔτει 1960 τὸ ἥρων τῶν ὑπὲρ Πατρίδος πεσόντων, ἀπεζημίωσε ἐν ἔτει 1958 τοὺς κατοίκους Λευκασίου διὰ τὰ ἀπαλλοτριωθέντα κτήματά των καὶ οὕτω κατέστη δυνατὴ ἡ σύνδεσις τῶν Φιλίων, διὰ Λευκασίου, μὲ Κάτω Κλειτορίαν δι' αὐτοκίνητοδρόμου, ἔστησε ἀναμνηστικὰς μαρμαρίνας πινακίδας, ἐν ἔτει 1969, τῶν κατὰ τὸ 1821 πεσόντων Φιλαίων καὶ ἐνετείχισε τοιαύτας εἰς τὰς οἰκίας τῶν κατ' αὐτὸ ἐπιδειξάντων μεγάλην ἀγωνιστικὴν δρᾶσιν, ὡς καὶ ἀναμνηστικὴν τοιαύτην διὰ τοὺς ὑπὸ τῶν Ἴταλῶν κατὰ τὴν κατοχὴν ἐκτελεσθέντας. Γενικῶς ἡ Ἀδελφότης Φιλιωτῶν ἐφάνη πολὺ ὠφέλιμος εἰς τὴν κοινότητα καὶ ἐξακολουθεῖ μεριμνῶσα διὰ τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνίσχυσιν ταύτης.

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ: Ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι τὰ Φίλια ἦσαν ἔδρα συμβολαιογράφου καὶ θερινὴ ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου Κλειτορίας. Πρὸ 70 περίπου ἐτῶν ταῦτα κατηργήθησαν. Ἀκόμη ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ἐλάχιστα ἔργα κοινῆς ὠφελείας εἶχαν κατασκευασθῆ τὰ ὁποῖα ἦσαν κυρίως ἔργα τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ὁ Παλαιὸς Δῆμος Λευκασίου καὶ μεταγενεστέρως ἡ κοινότης οὐδὲν ἀξιόλογον ἔργον κοινῆς ὠφελείας εἶχον κατασκευάσει. Μόνον ὑπὸ τοῦ Κράτους κατὰ τὸ ἔτος 1938 κατεσκευάσθη τὸ νέον Δημοτικὸν Σχολεῖον.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως 1954 καὶ ἐντεῦθεν, μετὰ περίοδον στασιμότητος 125 ὄλων ἐτῶν, ἐσημειώθη ἀλματώδης ἐξέλιξις καὶ πρόοδος εἰς τὰ Φίλια Κατεσκευάσθησαν πλεῖστα ὅσα ἔργα ὑπὸ τοῦ Κράτους, τῆς Κοινότητος καὶ ἰδιωτῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Κοινότης ἤλλαξε μορφήν καὶ ἡ πολιτιστικὴ καὶ οικονομικὴ στάθμη ταύτης σημαντικῶς ἀνῆλθε, καὶ τὰ ὁποῖα παραθέτομεν ἐν συντομίᾳ.

1) Μὲ τὴν κρατικὴν συμπαράστασιν καὶ ἀρωγὴν ἀνεκαινίσθησαν ὅλαι σχεδὸν αἱ πυρποληθεῖσαι οἰκίαι, αἱ περισσότεραι τῶν ὁποίων εἶναι καλλίτεραι τῶν προπολεμικῶν. Ἐκτὸς τούτων κατεσκευάσθησαν ἀρκεταὶ νέαι εὐρύχωροι καὶ ὠραῖαι οἰκοδομαί.

2) Διηρῦνθη καὶ ἐβελτιώθη ἡ ὁδὸς ἀπὸ Κάτω Κλειτορίας πρὸς Φίλια καὶ βραδύτερον ἐν ἔτει 1958 διήλθεν διὰ Λευκασίου. Ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος κατεσκευάσθη ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς Φιλίων Λευκασίου καὶ οὕτω τα Φίλια ἐπεκοινωνήσαν δι' αὐτοκινήτου μετὰ τῆς Κάτω Κλειτορίας καὶ διὰ ταύτης

καί με λοιπά διαμερίσματα τῆς χώρας. Πέρυσι ἔγινε καί νέα διεύρυνσις τῆς ὁδοῦ καί ἤδη αὕτη μεγάλως διευκολύνει τὴν ἐπικοινωνίαν Φιλίων - Μαζείκων καταστάσα ἀκίνδυνος καί σχετικῶς ἄνετος.

3) Περιεφράχθη διὰ συρματοπλέγματος καί ἐδενδροφυτεύθη ὁ ἀνάδασωτέος χῶρος τῆς Ἀγίας Τριάδος.

4) Ὁμοίως περιεφράχθη διὰ συρματοπλέγματος τὸ ὑπερθεν τῆς Κοινότητος δάσος τοῦ βουνοῦ τοῦ Προφήτου Ἡλίας (ἸΑΐ - ΛΙΑ) τὸ ὁποῖον μεγάλως ἀνεπτύχθη.

5) Κατηδαφίσθη ἐν ἔτει 1956 τὸ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν πυρποληθὲν παλαιὸν κτίριον τῆς ἐκκλησίας καί τὰ ὑλικά τούτου ἐρρίφθησαν ἔμπροσθεν ὡς καί πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας καί διὰ τῶν κατασκευασθεισῶν τοίχων ἀντιστηρίξεις κατεσκευάσθησαν δύο ὠραῖοι πλατεῖαι. Ἡ μία εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ σχολείου καί ἡ ἑτέρα εἰς τὴν πρόσοψιν καί τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας.

6) Ἰδρύθη ἐνορία εἰς τὸν συνοικισμὸν τῆς Κοινότητος Κάτω Καλύβια. Εἰς τὸν αὐτὸν οἰκισμὸν κατεσκευάσθη δεξαμενὴ πρὸς συλλογὴν τῶν ὀμβρίων ὕδατων διὰ τὴν ὕδρευσίν του.

7) Ἀνεκατεσκευάσθη ἐν ἔτει 1958 ἡ βρύση Καλμπάκι ὑπὸ τῆς δασοτεχνικῆς ὑπηρεσίας καί διὰ προσωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων μετὰ ποτίστρας καί διὰ τὰ μικρὰ καί μεγάλα ζῶα τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος κατόπιν ἐνεργειῶν ταύτης.

8) Κατεσκευάσθησαν 20 γέφυραι κατὰ τὸ 1958 — 1960 εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Λάδωνος διὰ τὴν ἄνετον προσπέλασιν ἀνθρώπων καί ζῶων εἰς τοὺς τόπους ἐργασίας (ἀγρούς).

9) Ἀπεπερατώθη ἐσωτερικῶς ἡ ἐκκλησία (σολέας, βαθμίδες εἰσόδου, μερικὴ ἀγιογράφησις ταύτης (τοιχογραφίαι κ.λ.π.).

10) Ἀνηγέρθη τὸ μεγαλοπρεπὲς Κοινοτικὸν Κατάστημα — Διοικητήριον, διὰ μεγάλης δωρεᾶς τοῦ Ἑλληνο - Καναδοῦ συμπολίτου μας Θεοδ. Γεωργάκου, δι' αὐτεπιστασίας τοῦ τότε Προέδρου τῆς Κοινότητος Ἀλ. Ἀργυροπούλου καί μετὰ τὸν θάνατον τούτου τοῦ συμπολίτου μας Γεωργ. Καταρνια.

11) Ἀνεκατεσκευάσθη ὑπὸ τῆς δασοτεχνικῆς ὑπηρεσίας ἡ βρύση Καμίμι μετὰ ποτίστρας διὰ τὰ ζῶα μερίμνη τῆς Κοινότητος.

12) Ἀπεπερατώθη πλήρως τὸ ἐν ἔτει 1938 ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ Κράτους Δημοτικὸν Σχολεῖον.

13) Μετεφέρθη τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς Σπέζι κατὰ τὸ ἔτος 1955 — 56 ἐντὸς τῆς Κοινότητος πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν εἰς πόσιμον ὕδωρ ἀναγκῶν τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος.

14) Ἀνηγέρθη ἐν ἔτει 1960 δαπάναις τῆς Ἀδελφότητος Φιλιωτῶν μεγαλοπρεπὲς ἥρων τῶν ὑπὲρ Πατρίδος πεσόντων Φιλαίων.

15) Ἐγίνε ἑναρξίς διανοίξεως τῆς ὁδοῦ Φιλίων — Σκοτάνης ἡ ὁποία συνεχίζεται καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος.

16) Κατεσκευάσθη κρήνη ἐν ἔτει 1958 εἰς τὸν συνοικισμὸν τῆς Κοινότητος Ζευγολατιὸ διὰ τὴν ὑδρευσιν τῶν κατοίκων.

17) Ἐσχηματίσθη ἀξιόλογος κοινοτικὴ βιβλιοθήκη διὰ δωρεῶν διαφόρων συμπολιτῶν περὶ τῆς ὁποίας ἀνωτέρω ἔγινε λόγος.

18) Ἐξετελέσθησαν διάφορα μικρὰ ἀρδευτικὰ ἔργα διὰ τῶν ὁποίων ἐβελτιώθη σημαντικῶς ἡ παραγωγικότης τῶν ἀρδευομένων καὶ μὴ ἑδαφῶν.

19) Ἰδρύθη κοινοτικὸν ἰατρεῖον τὸ ὁποῖον εἶναι ἐγκατεστημένον εἰς τὸ Διοικητήριον.

20) Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1964 καὶ ἐντεῦθεν ἔγιναν τὰ ἐξῆς ἔργα. Ἐγίνε διάνοξις τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Φιλίων πρὸς τὴν μονὴν Ἀγ. Ἀθανασίου.

21) Μετεφέρθη τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς Καμίνοι εἰς τὸν συνοικισμὸν Καλύβια διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν εἰς ὕδωρ ἀναγκῶν τῶν κατοίκων.

22) Ἐγίνε διάνοξις τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Φίλια πρὸς ἐθνικὴν ὁδὸν 111.

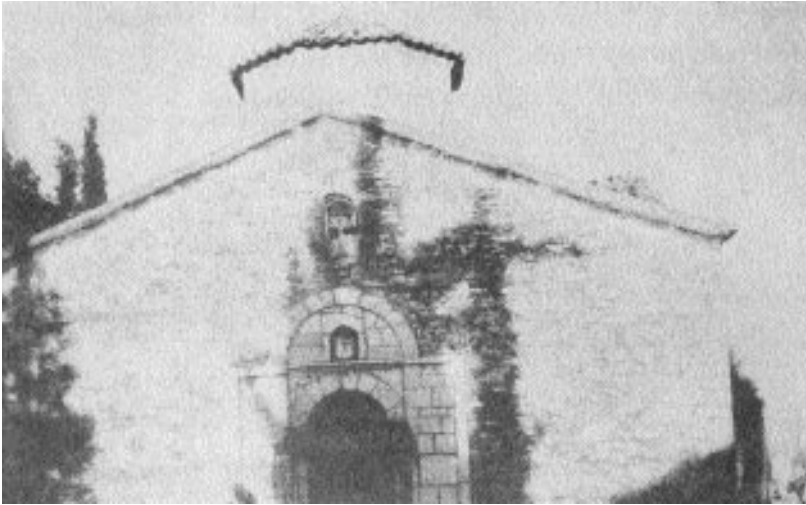
23) Ἠλεκτροδοτήθη ἡ Κοινότης παρὰ τῆς Δ.Ε.Η. ἐν ἔτει 1969, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν πρόοδον ταύτης.

24) Καθιερώθη ἡ καθημερινὴ διὰ λεωφορείου συγκοινωνία μετὰ Κάτω Κλειτοριαν καὶ ἐκεῖθεν μετὰ Τρίπολιν, Καλάβρυτα κλπ.

25) Ἐγένετο ἑναρξίς τῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ὕδατος τῆς πηγῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου εἰς Φίλια. Ὅταν τὸ ἔργον τοῦτο ἀποπερατωθῆ θὰ ἐπιλυθῆ ὀριστικῶς τὸ πρόβλημα τῆς ὑδρεύσεως τῆς Κοινότητος.

26) Ἐπλακοστρώθη μερικῶς ἡ κεντρικὴ πλατεῖα τῆς Κοινότητος. Δὲν

θ' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ τι πρέπει ἀκόμη νὰ γίνη εἰς τὰ Φίλια διότι ὅλοι τὸ γνωρίζουν ἀλλὰ καὶ διότι τὸ ἀνὰ χεῖρας τοῦ ἀναγνώστου βιβλίον εἶναι ἱστορία καί, ὡς γνωστὸν, αὕτη ἀσχολεῖται μὲ τὰ μέχρι σήμερον γενόμενα καὶ ὄχι μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ γίνουν μελλοντικῶς. Ἀπλῶς ἐκφράζομεν τὴν γνώμην ὅτι πάση θυσίᾳ πρέπει νὰ διατηρηθοῦν τὰ Φίλια εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν ἀπὸ ἀπόψεως πληθυσμοῦ, ἂν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βελτιωθῇ αὕτη, καὶ νὰ καταβληθῇ πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια ἵνα καταστῇ θέρετρον διὰ τὸ ὁποῖον ὅλως ἰδιαιτέρως εἶναι κατάλληλα λόγῳ τοῦ λαμπροῦ κλίματός των, τοῦ ἀναπεπταμένου ὀρίζοντός των, τῆς διαυγείας τῆς ἀτμοσφαιράς των καὶ τοῦ ἀρίστου πηγαίου ὕδατός των.

Εικόνα 10. Ἱερὰ μονὴ Ἁγ. Ἀθανασίου. Τὸ καθολικόν.

Β΄

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

ΤΗΣ Ι. ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Οἱ Ἕλληνας καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρξαν καθ' ἐξοχὴν θεοσεβεῖς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πολυαρίθμων σωζομένων ἢ κατηρειπωμένων ναῶν των καὶ τὸν πρὸς τὸ θεῖον σεβασμὸν των διετήρησαν καὶ ὅταν ἠσπάζοσθησαν τὸν Χριστιανισμὸν. Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων ὑπῆρξαν καθ' ἐξοχὴν θεοσεβεῖς διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἱερῶν ναῶν, τῶν ἑκατοντάδων ἐξωκκλησίων ὡς καὶ τῶν ἱερῶν μονῶν αἱ ὁποῖαι ἐκτίσθησαν εἰς αὐτήν. Μία τῶν μονῶν τῆς ἐπαρχίας εἶναι καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας¹.

ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Ἡ ἱερὰ αὕτη μονὴ κεῖται τρία τέταρτα περίπου τῆς ὥρας ἀνατολικῶς τῶν Φιλίων ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς μεγάλου βουνοῦ καλουμένου Θισβετίου εἰς ὑγιεινοτάτην καὶ μαγευτικὴν θέσιν ἐν μέσῳ δάσους δρυῶν, μελιῶν καὶ πρίνων καὶ ἄλλοτε κυπαρίσσων, ἀμπελῶνος καὶ περιβολίων, τὰ τελευταῖα ὅμως δὲν ὑπάρχουν σήμερον.

Πότε ἰδρύθη ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου δὲν εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον καί, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, οὐδεὶς μέχρι σήμερον ἔχει ἀσχοληθῆ μετὰ τὸ ζήτημα τοῦτο. Μόνον ὁ Χρ. Κορύλλος γράφει², ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου εἶναι σύγχρονος τῆς Ἁγίας Λαύρας καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Βλασίας διότι τρεῖς μοναχοὶ Πελοποννήσιοι ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει ἀσκούμενοι ἐπανῆλθον εἰς τὴν Πατρίδα καὶ ἔκτισαν τὰς τρεῖς ταύτας μονάς. Ποίαν παράδοσιν ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὁ Κορύλλος δὲν γνωρίζομεν, οὔτε καὶ γράφει ἀπὸ ποίαν πηγὴν ἔχει ταύτην.

1. Ὁ Ἁγ. Ἀθανάσιος ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἔζησε ἀπὸ τό 295 - 373 μ.Χ. Ἐγενε Πατριάρχης τὸ ἔτος 328 εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν.

2. Χρ. Κορύλλου Πεζοπορία ἀπὸ Πατρῶν εἰς Τρίπολιν σελ. 13.

Κατὰ παράδοσιν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὴν μονὴν Ἁγ. Ἀθανασίου καὶ Ἀγίας Λαύρας ὡς καὶ εἰς Φίλια καὶ Σκοτάνην (Κόκκοβαν) ἡ μονὴ ἀρχικῶς ἐκτίσθη μίαν περίπου ὥραν πρὸς δυσμὰς τῶν Φιλιῶν παρὰ τὴν Σκοτάνην ἐπὶ τοῦ φερωνύμου βουνοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατὰ τινὰς ἄλλοτε ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Κορίας Ἀθηνᾶς, τῆς ἀρχαίας Ἀζανικῆς πόλεως τοῦ Κλείτορος, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη αὕτη. Ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τούτου σώζονται καὶ σήμερον ἔτι ἐρείπια κτιρίου, δεξαμενῆς ὀμβρίων ὑδάτων καὶ ἀλωνίου. Ὁ καθηγούμενος τῆς Ἁγ. Λαύρας κ. Πολύκαρπος Παΐκος, διατελέσας καὶ μοναχὸς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, μὲ διεβεβαίωσεν ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ἀρχικῶς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Καὶ πολλοὶ γέροντες Φιλαῖοι τὴν αὐτὴν μού παρέσχον διαβεβαίωσιν, τοῦτο δὲ ἐξ ἀκοῆς ἀπὸ τῶν παιδικῶν του χρόνων ἐγνώριζε καὶ ὁ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, πλήρης ἡμερῶν, ἀποβιώσας πατήρ μου ὡς μοῦ εἶχεν εἶπε!. Περὶ τούτου μὲ διεβεβαίωσαν ὡσαύτως καὶ πολλοὶ ἐκ Σκοτάνης καταγόμενοι¹. Συνεπῶς ἐφ' ὅσον ἡ παράδοσις εἶναι εὐρέως διαδιδόμενη καὶ ἀρχαιοτάτη καὶ ὑφίστανται καὶ τὰ ἀνωτέρω λείψανα κτισμάτων, ὑπάρχει μεγίστη πιθανότης, πιθανότης ἐγγίζουσα τὰ ὅρια τῆς βεβαιότητος, ὅτι ἀρχικῶς ἡ μονὴ ἐκτίσθη εἰς τὸ παρὰ τὴν Σκοτάνην βουνὸν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, ὑπὲρ τούτου δὲ συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ βουνὸν λέγεται Ἁγ. Ἀθανάσιος καὶ εὐρίσκεται ἐπ' αὐτοῦ ναῖδριον τῆς Σκοτάνης τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Τὴν ἰδίαν γνώμην ἔχει καὶ ὁ Γ. Παπανδρέου θεωρῶν ὅμως τοῦτο οὐχὶ πιθανὸν ἀλλὰ βέβαιον διότι ἐκφράζεται ἄνευ ἔνδοιασμων², χωρὶς ὅμως ν' ἀναγράφῃ ποῦ στηρίζει τὴν γνώμην του ταύτην. Πιθανῶς ἀκολουθεῖ τὴν γνώμην τοῦ Εὐστρ. Δράκου³. Βραδύτερον, εἰς οὐχὶ γνωστὴν ἐποχὴν καὶ ἐξ ἀγνώστων αἰτίων, πιθανῶς λόγω τοῦ ἀναπεπταμένου τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο ἡ μονὴ καὶ τῶν ἐκ τούτου ἐνοχλήσεων τὰς ὁποίας ὑφίσταντο οἱ εἰς αὐτὴν μονάζοντες ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς θέσεώς της ἡ ὁποία εἶναι τραχεῖα, πετρώδης καὶ ἄνυδρος, αὕτη ἐγκατελείφθη καὶ ἡ μο-

1. Ὁ ἐκ Σκοτάνης καθηγητῆς κ. Παν. Τσακούλιας μὲ διεβεβαίωσε ὅτι ἀπὸ τὸν πρὸ 50ετίας περίπου εἰς ἡλικίαν 97 ἐτῶν ἀποβιώσαντα Σκοταναῖον Χρ. Σταματόπουλον, πατέρα τοῦ διδασκάλου Β. Σταματοπούλου, εἶχε ἀκούσει ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου εἶχε κτισθῆ ἀρχικῶς εἰς τὴν ἀνωτέρω θέσιν καὶ ὅτι σώζονται τὰ ἀνωτέρω ἐρείπια. Σημειωτέον ὅτι ὁ Σταματόπουλος εἶχε ἰκανὴν μόρφωσιν διότι ἦτο ἀπόφοιτος τῆς ὀνομαστῆς σχολῆς Σοπωτοῦ.

2. Γ. Παπανδρέου Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρὶς σελ. 272.

3. Εὐστρ. Δράκου. «Μοναὶ Ἑλληνικαὶ» εἰς περιοδικὸν «Ἱερὸς Σύνδεσμος», τόμ. βος σελ. 258-259, μὴ ἀναγράφων ποῦ στηρίζει τὴν γνώμην του.

νή μετεφέρθη εἰς ἄλλην θέσιν πρὸς ἀνατολὰς τῆς νῦν θέσεως ταύτης πλησίον τῆς λεγομένης Σπηλιᾶς τοῦ Δράγγου, ἔνθα καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται ἐρείπια κελίων καὶ ἀποθηκῶν ὡς καὶ παλαιὰ κρήνη καὶ ἀλώνιον καλῶς διατηρούμενον ὡς διεπίστωσα κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1971 ἐξ ἐπιτοπίου μεταβάσεώς μου. Τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται τὰ λείψανα τῆς μονῆς οἱ κάτοικοι τῶν Φιλίων ὀνομάζουν σήμερον Παληομοναστήρο, Παληομέτοχο, Ἐληές καὶ Κυπαρίσσια, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχαν ἀρκεταὶ κυπάρισσοι τινὲς τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ σήμερον, ὡς καὶ ἐλαῖαι. Παληομοναστήρο τὴν ὀνομάζουν διότι εἶναι τὸ παλαιὸν μοναστήριον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ νέον, τὸ νῦν ὑπάρχον, παληομέτοχον δὲ διότι τὸ παλὸν μοναστήριον διετηρήθη ὡς μετόχιον τῆς νέας μονῆς.

Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι ἐκεῖ εὐρίσκετο πρότερον ἢ μονὴ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου, περὶ τούτου δὲ ρητῶς μὲ διεβεβαίωσε ὁ καθηγούμενος τῆς Ἀγ. Λαύρας κ. Πολύκαρπος, ὁ εἰς Ἀγ. Ἀθανάσιον διαμένων ἱερομόναχος Ἱερόθεος Μουρτίκας ὡς καὶ πάμπολλοι κάτοικοι τῶν Φιλίων. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν προφορικῶν μαρτυριῶν καὶ ἐξ ἐγγράφων τοιούτων βεβαιοῦται τὸ ἀνωτέρω γεγονός. Οὕτω εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους¹ σώζεται ἡ ἀπὸ 12 Σεπτεμβρίου 1840 αἴτησις τοῦ ἱερομονάχου καὶ πρώην ἡγουμένου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου Δαμμιανοῦ, πρὸς τὴν Γραμματεῖαν Ἐκκλησιαστικῶν (Ἵπουργεῖον) ἵνα τοῦ ἐπιτραπῇ καὶ ἀνοικοδομήσῃ δι' ἐξόδων του τὸν ἐπὶ Ἰμβραήμ καταστραφέντα ναὸν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν θέσιν Κυπαρίσσια, ἔνθα εἶχε μετόχι ἢ μονή.

Διὰ ποίους λόγους ἐγκαταλείφθη ἡ ἀνωτέρω θέσις τῆς μονῆς καὶ μετέφέρθη αὕτη ἐκεῖ ἔνθα εὐρίσκεται σήμερον οἰαδῆποτε γινῶμαι καὶ ἂν διατυπωθοῦν, αὗται μόνον ἀπλαῖ εἰκασίαι θὰ εἶναι. Κατὰ τὸν Γ. Παπανδρέου, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ σκιερὸν καὶ ἀνώμαλον τοῦ ἐδάφους². Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ τοποθεσία ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ μονὴ εἶναι κατωφερῆς καὶ σχετικῶς ἀνήλιος, πιθανωτέραν ὅμως αἰτίαν ἀλλαγῆς τῆς θέσεως τῆς μονῆς, θεωρῶ τὸ γεγονός ὅτι ἔκειτο ἐγγὺς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀροανείου ποταμοῦ³ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐμαστίζετο ὑπὸ τῆς ἐλονοσίας ὡς καὶ τὸ ὅτι αὕτη εὐρίσκετο πλησιέστατα τῆς ὁδοῦ Καλαβρυτῶν - Τριπόλεως καὶ οἱ μοναχοὶ ὑφίσταντο συχνοτάτας ἐνοχλήσεις ἰδίᾳ ἐκ τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων τῶν

1. Γ.Α.Κ. φάκελλος 310 (Μοναστηριακά).

2. Γ. Παπανδρέου Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρίς σελ. 272 καὶ ἐπ.

3. Εἰς ἀπόστασιν 250 - 300 περίπου μόνον μέτρων ἀπ' αὐτῆς εἰς νοτιὴν εὐθεῖαν.

δύο τούτων πόλεων, πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τούτων ὡς καὶ τῆς ἐλνοσίας μετέφεραν τὴν μονήν, ἐκεῖ ἔνθα εὐρίσκεται σήμερον. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω φρονῶ ὅτι συνάγεται ὅτι ἡ μονὴ ἀριθμεῖ βίον 1000 περίπου ἐτῶν.

Ποῖαν ἀκριβῶς ἐποχὴν μετεφέρθη ἡ μονὴ εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκεται σήμερον εἶναι ἄγνωστον, ἀσφαλῶς ὅμως πρὸ 300 τοῦλάχιστον ἐτῶν, ὡς προκύπτει ἐκ χρονολογίας ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφεται ΑΨΞΓ. Ἡ αὐτὴ χρονολογία ἀναγράφεται καὶ δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν (1763) εἰς ἐντειχισμένον μαρμάρινον λίθον ἄνωθεν καὶ ἀριστερὰ τῆς θύρας τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ ναοῦ. Ἐκ τῆς χρονολογίας ταύτης προκύπτει ὅτι ὁ ναὸς ἀπεπερατώθη πρὸ 210 ἀκριβῶς ἐτῶν, ἀσφαλῶς ὅμως ἡ ἀνοικοδόμησις τούτου διήρκεσεν οὐχὶ ἀπλῶς πολλὰ ἔτη ἀλλὰ δεκαετίας ὀλοκλήρους λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶναι μέγας καὶ ἐκτίσθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δι' ὕλικῶν μεταφερθέντων ἐκ τοῦ ἀρχαίου Κλείτορος τῶν ὀποίων ἡ μεταφορὰ ἦτο δυσχερεστάτη λόγῳ ἐλλείψεως καταλλήλου ὁδοῦ. Ἐκτὸς τούτου τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ ἀσφαλῶς προηγήθη ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν κελλίων, καὶ τῆς μονῆς ἐν γένει, διὰ τὴν διαμονὴν τῶν μοναχῶν, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς διήρκεσε δεκαετηρίδας λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ μεγέθους τῆς μονῆς καὶ τῶν δυσχερειῶν μεταφορᾶς τοῦ οἰκοδομικοῦ ὕλικου.

Ἐκ τῆς ἀπονομῆς τῆς πατριαρχικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς ἀξίας εἰς τὴν μονὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1652—1653 ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου τοῦ Α' περὶ τῆς ὁποίας κατωτέρω γίνεται λόγος, πιθανολογεῖται, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὅτι κατὰ τὴν χρονολογία ταύτην ἡ μονὴ εἶχε μεταφερθῆ εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκεται σήμερον.

Η ΜΟΝΗ ΚΑΙ Ο ΝΑΟΣ

Ἡ μονὴ εἶναι διώροφος καὶ ἐνιαχοῦ τριώροφος, λιθόκτιστος καὶ ἀρίστης κατασκευῆς. Ἔχει μῆκος 115 βημάτων καὶ πλάτος 50, καὶ 60 δωμάτια ἐξ ὧν 50 κελλία καὶ δέκα ἀποθήκας. Πρὸ ταύτης ὑπάρχει εὐρύτατον πλακόστρωτον προαύλιον καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της εὐρύχωρος πλατεῖα πλάτους 25 καὶ μήκους 60 περίπου βημάτων ἀρχομένη ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ καὶ ἐκτεινομένη πρὸς δυσμὰς, ἐντὸς δὲ ταύτης δεξαμενὴ ὀμβρίων ὑδάτων. Ὑπάρχει ὡσαύτως ἐπὶ τῆς πλατείας συστάς μεγάλων κυπαρίσσων ὑπὸ τὰς ὁποίας κατὰ τὴν παράδοσιν, διατηρουμένην μεταξὺ τῶν μοναχῶν τοῦ

Ἄγ. Ἀθανασίου, ἔχει ἐνταφιασθῆ ὁ ἐκ Σοπωτοῦ καταγόμενος Μητροπολίτης Ἀνδρούσης Κωνσταντίος ὁ ὁποῖος, μετὰ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τῶν προκρίτων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, μετέσχεν εἰς τὰ λαβόντα χώραν ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ γεγονότα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821.¹ Κατὰ μῆκος τῆς μεσημβρινῆς καὶ βορείας πλευρᾶς τῆς μονῆς ὑπῆρχον ἐσωτερικῶς μεγάλοι καὶ πλατεῖς ἐξώσται (ἐξετείνοντο καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν πλευρῶν) ἐξ ξύλου κυπαρίσσου, εἰς ἰδιαιτέρον δὲ κελλίον ἐφυλάσσετο ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς. Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς μονῆς πλησίον τοῦ ναοῦ ἦσαν ἀνηρτημένα τὸ τάλαντον καὶ τὸ σήμαντρον ταύτης, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐξώστου τῆς βορείας πλευρᾶς ταύτης, καὶ εἰς εἰδικῶς κατεσκευασμένον ἰκρίωμα, τὸ κωδωνοστάσιον. Ἐπ' αὐτοῦ ἦτο ἀνηρτημένος εὐμεγέθης κώδων, σωζόμενος μέχρι σήμερον, ἐκπέμπων γλυκύτατον καὶ μουσικώτατον ἦχον ὀφειλόμενον εἰς τὴν καλὴν ποιότητα τῶν μετάλλων, καὶ ἰδίᾳ τῆς μεγάλης ποσότητος τοῦ ἀργύρου, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει κατασκευασθῆ, ἀνάθημα τοῦ Μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ. Ἐπὶ τοῦ κώδωνος ὑπάρχουν γλυπταὶ παραστάσεις τῆς Παναγίας, τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, ὡς καὶ ἐπιγραφή περὶ τῆς ὁποίας ἐν συνεχείᾳ θὰ γίνῃ λόγος. Ἡ μεσημβρινὴ πτέρυξ τῆς μονῆς φαίνεται ὅτι ἀνεκαινίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1862 ὡς προκύπτει ἐκ σωζομένης ἐπιγραφῆς εἰς ἰσόγειον κελλίον ἐχούσης οὕτω:

ΑΩΕΒ ΦΕΒ 20	ΙΣ	ΧΣ
	ΝΙ	ΚΑ

Ὁ πυλὼν (πύλη εἰσόδου) τῆς μονῆς ἀνεκαινίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1892 ὡς προκύπτει ἐκ χρονολογίας ἀναγραφομένης εἰς τὸ ὑπέρθυρον, ἄνωθεν δὲ τούτου εἶναι ἐντοιχισμένη ἔκτοτε ἢ εἰκὼν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου καλῶς προστατευομένη ἐκ τῶν βροχῶν δι' ὑαλίνου καλύμματος.

Ὁ ναὸς εἶναι βασιλικὴ τρίκλιτος μετὰ τρούλλου, κεραμοσκεπῆς, λιθόκτι-

1. Διήγησις πρὸς τὸν γράφοντα τοῦ εἰς Ἄγ. Ἀθανάσιον διαμένοντος μοναχοῦ Ἱεροθέου Μουρτίκα γνωρίζοντος ταῦτα ἀπὸ τὸν πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν ἀποβιώσαντα εἰς μεγάλην ἡλικίαν μοναχὸν Φιλάρετον Ζαφειρόπουλον. Κατὰ διήγησιν τοῦ καθηγουμένου Ἀγ. Λαύρας πρὸς τὸν γράφοντα ὁ Μητροπολίτης Κωνσταντίας ἐδώρησε πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ σκεύη εἰς Ἀγ. Λαύραν κατὰ τὸ 1812 καὶ μεταξύ ἄλλων ἓνα πολυέλαιον. Ἐπίσης καὶ ἓνα ἀγρὸν ὁ ὁποῖος εἶναι σήμερον γνωστὸς ὡς χωράφι τοῦ Δεσπότη. Εἶχε ἀδελφόν, Παῖσιον ὀνομαζόμενον μοναχόν, ἐν Ἀγ. Λαύρᾳ, ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κωνσταντίου εἰς τὰ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 λαβόντα χώραν ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ ἐπαναστατικὰ γεγονότα ἴδε Χ. Ἡλιόπουλον: «Χρυσᾶ Ἐθνικαὶ Σελίδες», περιοδ. Ποικίλη Στοά, ἔτ. 1899, σελ. 370 - 385.

στος, πλακόστρωτος, σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου, καὶ ἀρκετὰ μεγάλος ἔχων μῆκος 25 βημάτων, πλάτος 16 καὶ σημαντικὸν ὕψος ἀποπερατωθεὶς, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, κατὰ τὸ ἔτος 1763. Εἶναι κτισμένος διὰ λίθων, μαρμάρων καὶ κίωνων οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς μετεφέρθησαν ἐκ τοῦ ἀρχαίου Κλείτορος. Οἱ 4 κίονες οἱ βαστάζοντες τὸν τροῦλλον, οἱ ὅποιοι τώρα ἔχουν καλυφθῆ δι' ἀβεστοκονιάματος, εἶναι μαρμάρিনি. Ἐπὶ τοῦ τρίτου παραθύρου τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ὑπάρχει μαρμάρινος ἐντοιχισμένος λίθος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΣΕΜΝΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ
ΑΥΡ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ ΟΡΕΙΒΑΤΗΣ
ΑΥΓΟΥΣΤΑΛΗΣ
ΘΑΛΕΙΟΣ ΕΥΚΑΡΠΙΟΣ
ΑΥΡ. ΑΡΚΑΔΙΩΝ

Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου διότι ὅλα σχεδὸν τὰ ὀνόματα εἶναι ρωμαϊκά. Ὑπάρχει καὶ ἕτερος μαρμάρινος λίθος ἐνεπίγραφος ἐντοιχισμένος εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τοῦ ναοῦ ἀλλὰ εἶναι ἀναστρόφως τοποθετημένος καὶ συνεπεία τούτου δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς.

Εἰς τὸν δεξιὸν παραστάτην τῆς θύρας τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ὑπάρχει μαρμαρινὴ πλάξ, ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτει ὅτι ὁ ναὸς ἀνεκαινίσθη, ἄγνωστον τότε, διότι δὲν φέρει χρονολογίαν, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν:

ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΟΥΤΟΣ Ο ΠΑΝΣΕΙΠΤΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΙΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝ-
ΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΑΖΑΡΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ
ΚΑΙ ΣΑΒΒΑ.¹

Ὁ ναὸς κοσμεῖται ἐξωτερικῶς μὲ 5 ὠραῖα παλαιὰ Ροδιακὰ «πιάτα» ἀρί-

1. Ὁ Γ. Παπανδρέου εἰς τὴν Καλαβρυτινὴν Ἐπετηρίδα, σελ. 272, γράφει ὅτι ὁ ναὸς ἀνηγέρθη τὸ ἔτος 1763 ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω μοναχῶν συνάγων τοῦτο ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς. Ἄδικαιολόγητος ἀβλεψία διότι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δὲν φέρει χρονολογίαν ἐπὶ πλεόν δὲ διότι ἄλλο εἶναι ἡ ἀνοικοδόμησις καὶ ἄλλο ἡ ἀνακαινίσις.

στης τέχνης, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο εἶναι ἐντοιχισμένα ἐπὶ τῆς προσόψεως καὶ τὰ ἄλλα εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ἄνω τῆς κόγχης τούτου. Κόσμημα τοῦ ναοῦ ἀπετέλει ξυλόγλυπτον τέμπλον καλῆς τέχνης, πολλαὶ εἰκόνες τῶν πρώτων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐτῶν ὡς καὶ ἡ ἐφέστιος τοιαύτη τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου*, πάντα ταῦτα ὅμως κατεκάλυψαν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν γενομένην πυρπόλησιν τῆς μονῆς κατὰ τὸ ἔτος 1943. Σήμερον ὑπάρχουν δύο μόνον παλαιαὶ εἰκόνες εἰς τὸν ναόν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς εἰκονίζονται ἡ Ἁγία Τριάς καὶ οἱ Ἅγιοι Βασίλειος, Γρηγόριος, Χρυσόστομος, Κύριλλος, Νικόλαος, Ἀθανάσιος, Χαράλαμπος, Ἁγ. Παρασκευὴ καὶ Ζωοδόχος Πηγή (Παναγία). Ἐπὶ ταύτης ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή. «Ἐξωγραφῆθη ἡ παροῦσα εἰκὼν ἐν ἔτει 1845 μηνὶ Δεκεμβρίῳ 1845 διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἀσημάκη (τὸ ἐπώνυμον δυσανάγνωστον, πιθανῶς Σωτηρίου) ἐκ Σουδενῶν τῶν Καλαβρύτων (διατηροῦμεν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου τῆς ἐπιγραφῆς). Δαπάνη τοῦ εὐσεβοῦς κυροῦ Κυρίλλου Ἱερομονάχου¹ ἐκ τοῦ χωρίου Ἁγίου Νικολάου». Ἡ ἄλλη εἰκὼν εἶναι πολὺ παλαιότερα, βυζαντινῆς τέχνης, καὶ παριστᾷ τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.

ΜΟΝΗ ΚΟΙΝΟΒΙΑΚΗ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗ

Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ἦτο κοινοβιακῆ² καὶ σταυροπηγιακῆ - πατριαρχικῆ,³ ἐξαρτωμένη ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη καὶ οὐχὶ ἀπὸ τὸν ἐπιχώριον ἐπίσκοπον Κερνίτσης.⁴ Εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγ.

* Αὕτη εἶχε ἱστορηθῆ κατὰ τὸ ἔτος 1760. Εὐστρ. Δράκος «Μοναὶ Ἑλληνικαὶ», σελ. 258 - 259, ὡς περιοδικὸν Ἱερὸς Σύνδεσμος. Φαίνεται ὅτι ὁ Δράκος διῆλθεν ἐξ Ἁγ. Ἀθανασίου καὶ εἶδε τὴν χρονολογίαν τῆς εἰκόνος τοῦ Ἁγίου.

1. Κατὰ πληροφορίαν παρασχεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου τῆς Ἁγ. Λαύρας ὁ Κύριλλος ἐμόνασεν εἰς Ἁγ. Ἀθανάσιον.

2. Κοινοβιακαὶ καλοῦνται αἱ μοναὶ εἰς τὰς ὁποίας οἱ μοναχοὶ ζῶσι κοινῶς, συντρώγουσι πάντες εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν καὶ λαμβάνουν ἐκ τῆς μονῆς τὰ τοῦ ἱματισμοῦ καὶ τῆς ὑποδήσεώς των εἴτε εἰς χρήματα εἴτε εἰς εἶδος. Κ.Μ., Ῥάλλης Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον παρ. 8, σελ. 181.

3. Πατριαρχικαὶ εἶναι αἱ μοναὶ αἱ ὑπαγόμεναι οὐχὶ εἰς τὸν ἐπιχώριον ἐπίσκοπον ἀλλ' εἰς τὸν οἰκεῖον Πατριάρχη. Καλοῦνται δὲ αἱ τοιαῦται μοναὶ σταυροπηγιακαὶ διὰ τὴν κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτῶν πῆξιν εἰς τὰ θεμέλια σταυροῦ πεμπομένου ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου. Κ. Ῥάλλης ὡς ἄνω παρ. 84, σελ. 179. Ἦτο δυνατὸν ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν μονῆς τινος νὰ ἀπονεμηθῆ εἰς ταύτην ἡ σταυροπηγιακὴ ἀξία ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

4. Τότε ἡ ἐπισκοπὴ Καλαβρύτων ἐλέγετο Κερνίτσης.

Λαύρας σώζεται ἐν πρωτοτύπῳ μεταφερθὲν ἐκ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου,¹ ἐπὶ περγαμηνῆς γεγραμμένον (διαστάσεων 0,570X0,505), συνοδικὸν σιγγιλιώδεις γράμμα τοῦ ἀειμνήστου ἔθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἀνανεώνει σιγγίλιον τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου, ἐπικυρωθὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γαβριήλ,² διὰ τοῦ ὁποίου ὀρίζεται ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ὡς σταυροπηγιακὴ καθοριζομένης καὶ τῆς ἐτησίας εἰσφορᾶς τῆς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 105 γροσίων. Τὸ σιγγίλιον τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου διὰ τοῦ ὁποίου ἡ μονὴ ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Κερνίτσης, κηρυχθεῖσα σταυροπηγιακὴ - πατριαρχικὴ, ἐξεδόθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1652—1653 διότι τότε ἦτο Πατριάρχης ὁ Παῖσιος. Εἰς τὸ σιγγίλιον τοῦ Πατριάρχου Γαβριήλ, ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 1781 ἀναγράφεται ὅτι διὰ πατριαρχικοῦ σιγγιλιώδους γράμματος «παλαιγενοῦς» δηλαδὴ παλαιὰ ἐκδοθέντος, ἀρχαίου, ἐκδοθέντος ἐπὶ Πατριάρχου Παΐσιου, ἐπεχορηγήθη εἰς τὴν μονὴν ἡ σταυροπηγιακὴ ἀξία, ἐλευθερία καὶ αὐτονομία. Ἐκ τῶν σιγγιλίων³ τῶν Πατριαρχῶν Παΐσιου καὶ Γαβριήλ⁴ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ μονὴ ὑπῆρχε πολὺ πρὸ τοῦ 1652 ἀφ' οὗ τότε ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Κερνίτσης ὑπαχθεῖσα εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ ὅτι ἔκειτο εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Φιλίων. Τὸ σιγγίλιον τοῦ Πατριάρχου

1. Τοῦτο καταχωρεῖται ἐν τέλει τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς, εἶναι δέ, ἐφ' ὅσον γνωρίζω ἀνέκδοτον

2. Τὸ σιγγίλιον τοῦ Πατριάρχου Γαβριήλ δημοσιεύεται εἰς Πελοποννησιακά, τόμ. Δ', σελ. 377.

3. Σιγγίλιον ἢ καὶ σιγγίλιον (ἐκ τοῦ λατινικοῦ SIGILLUM) εἶναι σφραγὶς κυρίως ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς καὶ κατ' ἐπέκτασιν δίπλωμα ἐφ' οὗ τίθεται σιγγίλιον. Ἰδιαιτέρως καλεῖται σιγγίλιον Πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐπιστολὴ ἀναφερομένη εἰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις καὶ ἀνακοινοῦσα πρὸς ἐκκλησιαστικὰς κυρίως ἀρχὰς τὰς ἐπ' αὐτῶν πατριαρχικὰς καὶ συνοδικὰς ἀποφάσεις. Τὰ γράμματα ταῦτα καλούμενα καὶ σιγγιλιώδη ἐγράφοντο ἐπὶ μεμβράνης, ὑπεγράφοντο ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν μελῶν τῆς συνόδου καὶ κατεκοσμοῦντο ὑπὸ τῆς κρεμαστῆς σφραγίδος (βούλλας ἐξ οὗ καὶ μολυβδόβουλλα) ἧτις ἔφερον ἐκτύπους παραστάσεις.

4. Ὁ Γ. Παπανδρέου εἰς Καλ. Ἐπετ)δα σελ. 272 ἐπ. γράφει ὅτι τὸ σιγγίλιον Γρηγορίου τοῦ Ε', ἐξεδόθη ἐπὶ Γαβριήλ ἡγουμένου τῆς μονῆς καὶ ἐπικυρωθέντος τοῦ Παΐσιου Παλαιῶν Πατρῶν, προέδρου Κερνίτικης καὶ Δανιήλ. Τοῦτο εἶναι ἀνακριβές. Εἰς τὸ σιγγίλιον Γρηγορίου τοῦ Ε', ἀναγράφεται ἐπὶ λέξει «... ἐνεφανίσθη ἡμῖν πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγγιλιώδεις γράμμα τοῦ ἀοιδίμου ἐν Πατριαρχεῖαι Γαβριήλ ἐπικυρωτικὸν ἴσον σιγγιλίου Παΐσιου δηλοποιοῦντος ὅτι ἀξιώσει τοῦ τότε μακαρίτου Δανιήλ τοῦ ἀπὸ Παλαιῶν Πατρῶν προέδρου Κερνίτσης...». Ἐπίσης εἰς τὸ σιγγίλιον τοῦ Πατριάρχου Γαβριήλ ἀναγράφεται ἐπὶ λέξει «... διὰ πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ σιγγιλιώδους γράμματος παλαιγενοῦς ἐκδοθέντος ἐπὶ Πατριάρχου Παΐσιου τῆ ἐγγράφῳ ἀξιώσει τοῦ τότε Μητροπολίτου Πατρῶν Δανιήλ τότε προέδρου (προϊσταμένου) τοῦ Κερνίτικης...». Εἶναι φανε-

Παΐσιου ἐκδοθὲν πρὸ 320 ἀκριβῶς ἐτῶν εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ἔγγραφο εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται τὰ Φίλια.

ΚΟΙΝΟΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ

Ἡ μονὴ ἦτο μικτὴ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι εἰς ταύτην ἐμόναζον ἄνδρες καὶ γυναῖκες, αἱ τελευταῖαι ὅμως διέμενον μακρὰν τῶν μοναχῶν ἐκτὸς τῆς κυρίως μονῆς καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς τὸ οἶκημα τὸ ὁποῖον βραδύτερον ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς σταῦλος διὰ τὰ μεγάλα ζῶα τῆς μονῆς. Κατὰ παράδοσιν διατηρουμένην εἰς Φίλια εἰς Ἅγιον Ἀθανάσιον, ἐκτὸς ἄλλων, ἐμόνασαν ἡ Τασία Ρηγοπούλου, μήτηρ τοῦ ἡγουμένου Χρυσάνθου, καὶ ἡ Ἐλένη τὸ γένος Οἰκονόμου. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς παραδόσεως καὶ ἐξ ἐγγράφου προκύπτει ὅτι εἰς τὸν Ἅγ. Ἀθανάσιον ὑπῆρχον μονάστριαι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.¹ Οὕτως εἰς τὰ Γ.Α.Κ.² σώζεται ἡ διαθήκη τῆς μοναχῆς τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου Γρηγορίας ἐκ Κάμπου Ζαρνάτας (Ζαρνάτα ἐλέγετο ἡ Μεσσ. Μάνη) διὰ τῆς ὁποίας ἐγκαθιστᾶ κληρονόμον τῆς ἐφ' ἀπάσης τῆς περιουσίας τῆς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου. Ἡ διαθήκη συνετάγη τὴν 6 Ἰουλίου 1820 εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου διὰ χειρὸς τοῦ Μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως (Κυπαρισσίας) Γερμανοῦ ὁ ὁποῖος καὶ βεβαιοῖ τὴν σύνταξιν ταύτης. Τὴν σύνταξιν τῆς διαθήκης καὶ τὸ περιεχόμενον ταύτης, ἐπειδὴ ἡ διαθέτις ἦτο ἀγράμματος, βεβαιοῖ ὁ Πρωτοσύγκελλος τοῦ Μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως Ἀμβρόσιος Φραντζῆς διὰ λογαριασμόν τῆς ὡς καὶ

ρὸν ὅτι ὁ Παπανδρέου ἐξ ἀβλεψίας καὶ παραδρομῆς περιέπεσε εἰς σύγχυσιν διότι δὲν ὑπῆρξε ἡγούμενος τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου Γαβριήλ, ἀλλὰ Πατριάρχης οὔτε Παῖσιος Μητροπολίτης Π. Πατρῶν ἀλλὰ κεφαλὴ τῆς ὀρθοδοξίας. Ἐξ ἄλλου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἐπικυρώσῃ τὸ Πατριαρχικὸν σιγγίλιον Μητροπολίτης.

1. Τὰ μοναστήρια τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἦσαν χωριστὰ κατὰ κανόνα, παρὰ ταῦτα ὅμως ὑπῆρχον καὶ κοινὰ μοναστήρια, αἱ δὲ εἰς αὐτὰ διαμένουσαι μοναχαὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον ἐλέγοντο ἀγαπηταί. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν ρκγ (123) νεαρᾶς αὐτοῦ (κεφ. λστ') ἀπηγόρευσε νὰ συνοικοῦν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν μοναχοὶ καὶ μονάστριαι. (Κ. Πάλλη, Ἐκκλησ. Δίκαιον § 84, σελ. 177 - 8). Παρὰ ταῦτα ὅμως παρετηρεῖτο ἐνίοτε τοιαύτη συνοίκησις, ἀτονησάσης τῆς ἀπαγορεύσεως σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ μετ' αὐτὴν εἶς τινα ἀνδρικά μοναστήρια διέμενον καὶ μοναχαί.

2. Ἀριθ. Φακ. 310 (Μοναστηριακά).

ὁ Ἐπίσκοπος Ζαρνάτας (Μεσσ. Μάνης) Γαβριήλ. Ὡς μάρτυς ὑπογράφει καὶ ὁ ἱερομόναχος Μ. Σπηλαίου Γεράσιμος.

Διὰ τίνα λόγον εὐρέθησαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Μητροπολίτης Γερμανός, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἐκ ταύτης, καὶ ὁ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς δὲν εἶναι γνωστόν.

Πιθανώτατα εἶχον μεταβῆ διὰ νὰ μνήσουν τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν καὶ νὰ τοὺς προετοιμάσουν ψυχικῶς διὰ τὴν ἐπικειμένην ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἔθνους, δεδομένου ὅτι ὑπῆρξαν ἐκ τῶν κυριωτέρων καὶ δραστηριωτέρων ἀποστόλων τῆς Ἑταιρείας ἐν Πελοποννήσῳ. Εἶναι πιθανὸν ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαδόσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ εἰς Ζαρνάταν καὶ προπαρασκευῆν τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν εἶχον καλέσει εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ζαρνάτας Γαβριήλ.

Παραθέτομεν ἐν συνεχείᾳ τὸ κείμενον τῆς διαθήκης διατηροῦντες τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου:

Χριστ)λεως Γερμανός
ἐξαρχικῶς παρευρεθεις
παρακληθεις ἔγραφα τὴν παροῦ-
σαν διαθήκην καὶ ἐπιβεβαιῶ.

Ζαρνάτας Γαβριήλ
ἐπιβεβαιοῖ

Δ ι α θ ή κ η

.....χρέος ἀπαραίτητον εἶναι εἰς ὅλους τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς νὰ ἐνθυμούμεθα πάντοτε τὸν θάνατον καθὼς καὶ τὸ (μία λέξις δυσανάγνωστος) στόμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον παραγγέλον. «Γρηγορεῖτε ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται». Ταῦτα καλῶς γνωρίζουσα καὶ ἐγὼ ἡ ἁμαρτωλὴ καὶ ἀναξία δούλη τοῦ Θεοῦ ποτὲ μὲν Γιαννούλα νῦν δὲ Γρηγορία θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Γιάννη Δημητράκη ἀπὸ τὸ χωρίον Κάμπου λεγόμενον τῆς ἐπαρχίας Ζαρνάτας καὶ διανοουμένη τὸ αὔριον τοῦ θανάτου, ἔτι ὑγιεῖς ἔχουσα τὰς φρένας ἔγνω διαθέσθαι κατ' ἐμαυτὴν καὶ δὴ συγχωρῶ πάντας ἀνθρώπους ὅσοι ἤμαρτον λόγω καὶ ἔργῳ ζητοῦσα καὶ ἐγὼ παρὰ πάντων συγγνώμην των καὶ συγχώρησιν καὶ ἐπομένως διαθέτω ἅπασαν τὴν εὐρισκομένην μοι περιουσίαν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, πατρικὴν καὶ

μητρική μου. Ὅθεν ἐπειδὴ πρὸ ἱκανῶν χρόνων ἔβαλα μετάνοιαν εἰς τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου Φίλια καὶ ἔγινα καλογραία καὶ ἔχω ὅλην μου τὴν ζωοτροφίαν καὶ ἐνδυμασίαν ἀπὸ τὸ μνηστὲν ἱερὸν Μοναστήριον, ἀπὸ εἴκοσιν χρόνους ἕως τὴν σήμερον καὶ ἕως τέλους τῆς ζωῆς μου καὶ μετὰ θάνατόν μου νὰ κάνουν οἱ πατέρες ὅλα τὰ ψυχικά μου μνημόσυνα ἐμοῦ καὶ τῶν γονέων μου Ἰωάννου καὶ Σταυριανῆς, διὰ τοῦτο οἰκεία μου θελήσει καὶ αὐθαιρέτω γνώμη καὶ προαιρέσει διατίθεται καὶ ἀποφασίζω, ὅτι ὅλη μου ἡ περιουσία, πατρική καὶ μητρική, τὸ ὀσπίτιόν μου ποῦ ἔχω εἰς τὸν Κάμπον μὲ ὅλην του τὴν περιοχὴν ἔχον συνορίτας τὸ ἓνα μέρος, Γιάννην Ζουμπουλαίας στὸ ἄλλο μέρος Ἠλίας Λυκουρέας τὸ ἔμπροσθεν μέρος σοκάκι καὶ μετόχι τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου τὸ ὀπισθεν μέρος περιβόλι τοῦ μακαρίτη Ζαρνάτας Παρθενίου, ἓνα λαχίδι εἰς τὸ Σπηλιὸ μὲ ἑννέα ρίζαις ἐλαιῶν ἓνα λαχίδι εἰς ταῖς Συκαῖς τοῦ Πυρστὰ μὲ τὴν παραγορθιὰν καὶ μίαν μάνα μίαν ρίζαν ἐλῆαν εἰς τοῦ μαλέβρο τὸ περιβόλι μάνα τρεῖς ρίζαις εἰς τὴν Κάρσοβαν καὶ τὸ λαχίδι τοῦ Σπύρου Κουμουντουράκη μία ρίζα ἐλαία εἰς τὸ λαχίδι τοῦ Παναγιώτου Γερανοῦ, δύο ρίζαις ἐλαιῶν εἰς τὸ λαχίδι τοῦ Πυραία Ζεβέτα, μία ρίζα ἐλαία εἰς τὸ λαχίδι τοῦ Τζῖνη εἰς τὰ Χολίνια μία μαζικὴ μὲ τὸν Ἰάκωβον καὶ ἄσπρα τάλληρα τριάντα παρακατατεθέντα εἰς τὸν Ἠλίαν Λυκουρέζον καὶ τέσσερας ὁμολογίας παρακατατεθειμένας εἰς τὸν ἴδιον Ἠλίαν Λυκουρέζον μία τοῦ Γεωργάκη Ζερμπέα μία τοῦ Ἰωάννου Παπούλια μία τοῦ Σταυριανοῦ Μπατυρέα καὶ ἄλλη τοῦ Κωνσταντίνου ἀφυλουτουρέα. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἰρημένα πράγματα μου ἀφιερῶν εἰς τὸ εἰρημένον Μοναστήριον τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου Φίλια νὰ εἶναι ὅλα ὡς ἀφιέρωμα, ἢ διὰ μούλκια καὶ κτήματα τοῦ εἰρημένου Μοναστηρίου ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀπὸ τὸ Μοναστήριον. Οὕτω θέλω καὶ βούλομαι ὅποιος δὲ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς μου καὶ ἐδικούς μου τολμήσῃ νὰ ἀναιρέσῃ καὶ ν' ἀθετήσῃ τὴν παροῦσαν μου αὐτοπροαίρετον καὶ οἰκειοθελῆ διαθήκην, καὶ τολμήσῃ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὸ Ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου Φίλια ὁ τοιοῦτος νὰ εἶναι ἔνοχος τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ νὰ κριθῇ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ νὰ ἔχη τὰς ἀράς καὶ ἀφορισμοὺς καὶ κατάρας πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος Ἀγίων καὶ τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων καὶ τῶν ἐν Νικαία τριακοσίων δέκα ὀκτῶ καὶ λοιπῶν Ἀγίων καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Δι' ὃ καὶ ἐγένετο ἡ παροῦσα μου (μία λέξις δυσανάγνωστος) ἀφιερωτικὴ διαθήκη τὴν ὁποίαν θέλω καὶ βούλομαι νὰ εἶναι κυρία καὶ βεβαία καὶ νὰ ἔχη τὸ κῦρος καὶ τὴν

ἰσχὺν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τρόπῳ καὶ Δικαιοσύνης Κριτηρίῳ αὐκ Ἰουλίου στ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Φίλια. Ἐγὼ ἡ θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Γιάννη Δημητράκη ἀπὸ τὸ χωρίον Κάμπου τῆς ἐπαρχίας Ζαρνάτας βεβαιῶνω τὰ ἄνω καὶ ὄπισθεν διὰ χειρὸς τοῦ Πρωτοσυγγέλου τοῦ Ἁγίου Χριστιανοπούλεως καπ. Ἀμβροσίου καὶ μὴ ἰξαιρώντας καὶ γράφω πατῶ τὸν δάκτυλόν μου (σχεδιάσμα ἀποτυπώματος ἀντίχειρος). Γεράσιμος Ἱερομόναχος Μεγαλοσπηλαιώτης καὶ πρώτην σκευοφύλαξ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου μαρτυρῶ.

Τζανέτος Μιρμιγκάκης μάρτυς. Κανελλάκης παχῆς μαρτυρῶ. Ὁ ἡγούμενος (Τ.Σ.) Ἰσον τῷ πρωτοτύπῳ εὐρισκομένῳ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Φίλια τῆ 5—7βρίου 1836

ὁ ἡγούμενος Δαμιανός.

Οἱ σύμβουλοι προηγούμενος Θεόκλητος προηγούμενος Χρῦσανθος.

Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἐγγράφου τῆς διαθήκης αὕτη δὲν εἶναι τὸ πρωτότυπον ἀλλ' ἀκριβὲς ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τὸ ὁποῖον ἐσώζετο εἰς τὴν μονὴν κατὰ τὸ 1836. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ συντάκτης τῆς διαθήκης Μητροπολίτης Γερμανὸς διὰ τὴν κατοχυρῶσιν τὸ κῦρος ταύτης καὶ τὴν καταστήσῃ ἀπρόσβλητον ἀπειλεῖ διὰ τοῦ πυρὸς τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ τῆς ἀρᾶς πάντων τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων πάντα ὅστις θὰ τολμήσῃ ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ κῦρος τῆς διαθήκης. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ ἀπειλαὶ αὗται ἤσκουν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς περιόδου ἐκείνης τὸ μὲν λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ πνευματικοῦ των ἐπιπέδου τὸ δὲ λόγῳ τοῦ ἰστυροτάτου θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τούτων. Ἄλλ' ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν διασφάλισιν τοῦ κύρους τῆς διαθήκης διὰ τῆς ἀπειλῆς τῆς «γένης τοῦ πυρὸς» ἀλλ' εὐφυῆς καὶ λίαν μορφωμένος, ὡς ἦτο καὶ προικισμένος, ἐπὶ πλεόν, μὲ πρακτικὸν νοῦν ἐφρόντισε νὰ διασφαλίσῃ τὸ κῦρος τῆς διαθήκης διὰ τῆς λεγομένης κωδικελλικῆς ρήτρας ἣτις περιέχεται ἐν αὐτῇ. Διὰ ταύτης ἐὰν διαθήκη τις καταστῇ ἔκ τινος λόγου ἄκυρος καὶ χωρήσῃ ἡ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ οἱ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμοι ὑποχρεοῦνται νὰ ἀποδώσουν τὴν κληρονομίαν εἰς τοὺς ἐν τῇ διαθήκῃ ἐγκαταστάτους ὡς καθολικὸν καταπίστευμα. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς ἐγνώριζε καλῶς τὸ κληρονομικὸν Βυζαντινορωμαϊκὸν Δίκαιον καὶ ὅτι πιθανῶς ἐγνώριζε τὴν κωδικελλικὴν ρήτραν τὴν περιεχομένην εἰς τὴν διαθήκη τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ διότι ἡ κωδικελλικὴ ρήτρα ἡ πε-

ρειχομένη εις τὴν διαθήκην τῆς μοναχῆς Γρηγορίας ὁμοιάζει φραστικῶς πρὸς τὴν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναυζιανζηνοῦ.¹

Εἰκὼν 11. Ἱερὰ Μονὴ Ἁγ. Ἀθανασίου.
Ὁ πυλὼν τῆς μονῆς.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ ΔΕΡΚΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

Ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου προέρχονται δύο διαπρεπεῖς ἱεράρχαι, ἥρωες καὶ μάρτυρες τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἑθνους. Ὁ Μη-

1. Ἡ κωδικελλικὴ ῥήτρα ἢ περιεχομένη εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναυζιανζηνοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Διεθέμην τὴν διαθήκην μου ταύτην ἦν κελεύω καὶ βούλομαι κυρίαν καὶ βεβαίαν εἶναι ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου καὶ πάσης ἐξουσίας» Γ. Μπαλῆ: Ἐγχειρίδιον Κληρονομικοῦ Δικαίου, 1930 § 395, σελ. 576.

τροπολίτης Δέρκων Γρηγόριος καὶ ὁ Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως Γερμανός.

Διὰ τὸν πρῶτον ὁ Θεόδ. Ρηγόπουλος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του γράφει ὅτι ὁ πατήρ του Ἀναγνώστης εἶχε τὴν ἐποπτεῖαν τῆς μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου ἐπιφορτισμένος ἀπὸ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει μητροπολίτην Δέρκων, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἐκ τῆς μονῆς. Ἡ πληροφορία αὕτη τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ὁ Ρηγόπουλος εἶναι ἀπολύτως ἀληθῆς (ὡς ἀληθῆ εἶναι καὶ πάντα ὅσα ἀναγράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του) διότι τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ πλείστων ὄσων ἄλλων πηγῶν. Ὁ Μητροπολίτης Δέρκων Γρηγόριος ἐγεννήθη ὀλίγον μετὰ τὸ 1750 εἰς τὸ χωρίον Ζουμπάτα τοῦ Δήμου Φαρῶν Ἀχαΐας ἣ ὁποία ὑπήγετο τότε διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων. Ἦτο λίαν ἀνήσυχος, ζωηρὸς καὶ ἀπείθαρχος κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν καὶ διὰ τοῦτο ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Κανέλλου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου¹ πλησίον μοναχοῦ τινος συγγενοῦς του. Ἐκεῖ ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια γράμματα, ἐκάρη μοναχὸς, ὀνομασθεὶς Γρηγόριος καὶ ἐμόνασεν εἰς τὴν μονὴν τιθασευθεὶς καὶ γενόμενος κόσμιος, διότι οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου διεκρίνοντο διὰ τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν κανόνων τῆς μοναστικῆς ζωῆς.²

Διψῶν διὰ μόρφωσιν ἀπεστάλη παρὰ τῆς μονῆς καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὰς σχολὰς Δημητσάνης καὶ Ναυπλίου καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Κωνσταντινούπολιν, σπουδάσας εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν.³

Ἡ ἀρίστη μόρφωσις του, τὸ ἔξοχον ἦθος του καὶ τὰ σπάνια φυσικά του χαρίσματα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐκλεγῆ καὶ χειροτονηθῆ ἀπὸ ἀπλοῦς μοναχὸς Μητροπολίτης Λακεδαιμονίας, ὡς ἐλέγετο τότε ἡ Λακωνία, κατὰ τὸ 1777 εἰς ἡλικίαν 25 περίπου ἐτῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν θέσιν ταύτην περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ πασᾶ Διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου διότι ὑπέθαλπε τοὺς κλέφτας, ἐφυλακίσθη, ἀπελύθη ὅμως καταβαλὼν ὡς λύτρα τὸ ποσὸν τῶν 30.000 γροσίων. Ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἐξηκολούθησεν ὑποθάλων τοὺς κλέφτας, καὶ ἰδίᾳ τὸν περίφημον Ζαχαρίαν, ὁ πασᾶς διέταξεν ἐκ νέου τὴν σύλληψίν του, ἀλλὰ κατῴρωσε νὰ διαφύγη καὶ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιτυχῶν τὴν ἀνάκλησιν τοῦ πασᾶ

1. Σ. Θωμοπούλου: Ὁ Μέγας Δέρκων Γρηγόριος εἰς περιόδ. Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ ἔθνολογικῆς Ἑταιρείας τόμ. 1928, σελ. 53 καὶ ἐπ.

2. Σ. Θωμοπούλου ὡς ἄνω.

3. Ἀρχιμανδρίτου Θεοφ. Σιμοπούλου Μάρτυρες καὶ Ἀγωνισταὶ Ἱεράρχαι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγερσίας, σελ. 317 καὶ ἐπ.

ἐκ Πελοποννήσου. Ἐν συνεχείᾳ ἐτοποθετήθη ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Βιδινίου ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ τινα ἔτη. Κατὰ τὸ 1801 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Δέρκων ἐκ τῆς ὁποίας λόγῳ τῶν πολλαπλῶν γνώσεών του καὶ τῆς μεγάλης πείρας του ἐκλήθη συνοδικὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1821.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1821 συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς ἐνεχόμενος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν 3ην Ἰουνίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἀπηγχονίσθη ἔμπροσθεν τῆς εἰς Θεραπειὰ οἰκίας του. Ἐβάδισεν ἀφόβως πρὸς τὸν θάνατον, φάλλον τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν του, ηὐλόγησε τὸν βρόγχον τῆς ἀγγόνης, ἀνέβη εἰς τὸ βάθρον ταύτης, ἔθεσε μόνος τὸν βρόγχον περιῖξ τοῦ τραχήλου του, ἀρνηθεὶς νὰ τὸν θέσῃ ὁ δῆμιος, καὶ λακτίσας τὸ βάθρον ἀπηγχονίσθη!!!

Ὁ Μ. Γρηγόριος προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἦτο λαμπρὸς ρήτωρ καὶ εἶχε σπανίαν διπλωματικὴν ἱκανότητα φέρων εἰς αἴσιον πέρας τὰς ἀνατεθειμένας εἰς αὐτὸν ἐκάστοτε ἀποστολάς. Ὁ ἐθνικὸς ἱστορικὸς Κων. Παπαρρηγόπουλος βιογραφῶν¹ τὸν Μητροπολίτην Δέρκων Γρηγόριον τὸν χαρακτηρίζει ὡς μέγαν πατριώτην, κάτοχον μεγάλης μορφώσεως, ἐξόχου ἤθους, ἀτρόμητον, εὐστροφον, πολυμήχανον, διπλωματικώτατον, δεινὸν ἱπέα. Περιγράφει τοῦτον ὡς ἔχοντα κυριαρχικὸν (μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβλητικὸν) παράστημα καὶ φωνὴν παρεμφερῆ πρὸς πολεμικὴν σάλπιγγα.

Ὁ Μητροπολίτης Δέρκων Γρηγόριος, ὡς προκύπτει ἐξ ἐγγράφου τοῦ ἡγουμένου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου Ἀμβροσίου Παπαρρηγοπούλου², εἰς πολλὰς δυσκόλους περιστάσεις ὑπεστήριξε τὴν μονὴν κατὰ τοὺς χαλεποὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Διὰ δαπανῶν του κατεσκευάσθη ἡ ἐντὸς τῆς μονῆς κρήνη, ἡ ἔμπροσθεν τοῦ καθολικοῦ ταύτης, ξηρανθεῖσα ἤδη, ἐπὶ τῆς ὁποίας σώζεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

1819 ΜΑΙΟΥ 25 ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ
ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΔΕΡΚΩΝ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΑΚΑΚΙΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν συνόψει ἡ ζωὴ, ἡ δρᾶσις, ὡς καὶ ὁ θάνατος, τοῦ

1. Κ. Παπαρρηγοπούλου, ὁ Μέγας Δέρκων Γρηγόριος εἰς περιόδ. «Ἐστία» τομ. Α', (1876), σελ. 53 καὶ ἔπομ.

2. Δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Σ. Θωμοπούλου ἐνθ' ἀνωτέρω.

μεγάλου Ἀρχιερέως Δέρκων Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς γεραρᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῶν Φιλίων ἤρχισε τὴν ἔνδοξον ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἔθνικὴν σταδιοδρομίαν του.

Ὁ Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως Γερμανός* ἐγεννήθη εἰς τὰ Καλάβρυτα περὶ τὸ ἔτος 1760. Τὸ οἰκογενειακὸν του ὄνομα ἦτο Παπαδόπουλος, οὗτος ὅμως ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον Ζαφειρόπουλος ἐκ τοῦ πατρὸς του Ζαφείρη φονευθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ μήτηρ του Θεοδώρα ἦτο ἐκ Μεσορρουγίου τῶν Καλαβρύτων καὶ κατήγετο ἐκ τῆς ἀριστοκρατικῆς βυζαντινῆς οἰκογενείας Φραντζῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διετέλεσε διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς Θεσσαλονίκην, Βελιγράδιον, τὰς παραδουναβίου ἡγεμονίας καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὸ 1810 ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως (Κυπαρισσίας) περιλαμβανοῦσης τὰς ἐπαρχίας Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας. Ἦτο λίαν εὐφυῆς, κάτοχος μεγάλης μορφώσεως, κατ' ἐξοχὴν ἐνάρετος καὶ προικισμένος μὲ διπλωματικὴν εὐστροφίαν. Εἰργάσθη μὲ μεγάλην δραστηριότητα ἀλλὰ καὶ σύνεσιν καὶ διπλωματικότητα, διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀπετέλει μέλος τῆς Πελοποννησιακῆς ἐφορίας τῆς ἀνωτάτης βμελοῦς ἀρχῆς τῶν Φιλικῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐν γένει ἦτο εἷς τῶν σημαντικωτέρων καὶ δραστηριωτέρων Φιλικῶν τῆς Πελοποννήσου.

Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως Γερμανός, συγκατελέγετο εἰς τὸ δυναμικὸν τῆς μονῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου, νομίζω ὅμως ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον, ὅτι πρὶν μεταβῆ εἰς Μ. Σπήλαιον, διετέλεσε δόκιμος εἰς Ἁγιον Ἀθανάσιον. Πλεῖστοι ὅσοι ὑποστηρίζουν τοῦτο, ὡς ὁ Εὐστρ. Δράκος,¹ ὁ Γεώργιος Παπανδρέου² καὶ ὁ Δ. Τσιλλύρας³ βασιζόμενοι προφανῶς ἐπὶ τῆς παραδόσεως. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς παραδόσεως καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως ἐνδιεφέρετο πάντοτε ζωηρότατα διὰ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου συνηγορεῖ ὅτι προήρχετο ἐκ αὐτῆς. Τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον του ἀποδεικνύεται ἐκ πλείστων ὅσων γεγονότων ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τινὰ τούτων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1820 ἐδώρησε κώδωνα εἰς ταύτην ὁ ὁποῖος σώζεται μέχρι σήμερον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

* Περὶ τοῦ Μ. Γερμανοῦ, ἴδε διατριβὴν μου εἰς Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων ἔτους 1971, σελ. 104 καὶ ἔπομ.

1. Εἰς περιοδ. Ἱερὸς Σύνδεσμος, τόμ. 6, σελ. 258 - 259.

2. Εἰς Ἐπετηρίδα τῶν Καλαβρύτων σελ. 272 καὶ ἔπομ.

3. Εἰς μελέτην του «Ἡ Ἁγία Λαύρα».

ΑΝΑΘΗΜΑ ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΓΕΡΜΑΝΟΥ, ΕΤΟΣ ΑΩΚ VENETIA. FUSORIS OPUS

Ἐκ τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Μ. Γερμανὸς διετήρει στενὸν ψυχικὸν σύνδεσμον μετὰ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ὅστις ἐξηγεῖται, κατὰ τὴν γνώμην μου, μόνον ἂν δεχθῶμεν ὅτι προήρχετο ἐκ τῆς μονῆς ταύτης.

Ἐτερον γεγονός ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποδεικνύεται τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τοῦ Μητροπολίτου τούτου διὰ τὴν μονὴν Ἁγ. Ἀθανασίου εἶναι τὰ ἑξῆς:

Κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου γενομένων μετ' εἰσήγησιν τοῦ Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ ἐξεδόθη φερμάνι (διαταγὴ) ἀποσταλὲν κατὰ τὸν μῆνα Αὐγούστου τοῦ 1820 πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ ὁποίου διετάσσοντο ρητῶς ὁ Καδῆς καὶ ὁ Βοεβόδας τῶν Πατρῶν νὰ κρίνουν καὶ ἀποφασίσουν ὥστε τὸ πωληθὲν εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Πατρῶν μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὸν ἀγοραστὴν καὶ νὰ ἐπιστραφῇ εἰς τὴν μονήν, ἐπιστρεφομένου παρὰ ταύτης τοῦ εἰσπραχθέντος τιμήματος εἰς ἐκεῖνον.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1821 ὁ Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως ἔλαβεν ἐπιστολὴν τῶν Μητροπολίτου Π. Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ Ἀνδρέου Ζαΐμη διὰ τῆς ὁποίας προσεκαλεῖτο νὰ παραστῇ εἰς τὴν σύσκεψιν τῆς Βοστίτσας (Αἰγίου) κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ληφθοῦν σοβαραὶ ἀποφάσεις ἐν ὄψει τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἑθνους. Μετὰ προηγηθεῖσαν σύσκεψιν ὁ Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως καὶ ὁ Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, διὰ νὰ μὴ δώσουν ὑπονοίας εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν διὰ τὴν ἐπικειμένην ἀναχώρησίν των, ἀπεφάσισαν νὰ παρουσιασθοῦν, καὶ παρουσιάσθησαν, εἰς τὸν Βοεβόδαν Κυπαρισσίας καὶ τοῦ ἐπέδειξαν τὸ ἀνωτέρω φερμάνι ζητήσαντες παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν ἵνα μεταβοῦν εἰς Πάτρας,¹ τὴν ὁποίαν οὗτος προθύμως παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὴν 16 Ἰανουαρίου 1821. Μεταβὰς εἰς Πάτρας ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανὸς συνεβιβάσθη μετ' τὸν ἀγοραστὴν τοῦ μετοχίου, ὑποσχεθέντος τούτου τὴν καταβολὴν συμπληρωματικοῦ τιμήματος 6.000 γροσίων, καὶ ἐκ Πατρῶν μετέβη εἰς Βοστίτσαν μετὰ τοῦ πρωτο-

1. Ἀμβροσίου Φραντζῆ: Ἱστορία τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος τόμ. Α', σελ. 95 - 96.

συγκέλλου Ἄμβρ. Φραντζῆ λαβῶν μέρος εἰς τὴν ἐκεῖ γενομένην σύσκεψιν τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν καὶ προκρίτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συσκέψεως ἔγινεν ἔρανος μεταξύ τῶν λαβόντων μέρος εἰς ταύτην διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δαπανῶν τοῦ ἐν ὄψει ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ἐκτὸς τῶν χρημάτων τὰ ὅποια ὁ ἴδιος προσέφερεν, ἐξουσιοδότησε τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν νὰ εἰσπράξῃ καὶ τὸ ἐξ 6.000 γροσίων συμπληρωματικὸν τίμημα παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ τοῦ μετοχίου καὶ νὰ διαθέσῃ τοῦτο διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος. Τοῦτο εἰσπραξεν ὁ Π. Πατρῶν βραδύτερον λαβῶν παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ 1333 δίστηλα (τάλληρα) ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰς 6.000 γροσίων, ὡς ἀναγράφει ὁ Φραντζῆς¹ καὶ διέθεσε διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους. Ἐξ ἄλλου ἐκ τῆς ἀνωτέρω καταχωρουμένης διαθήκης τῆς μοναχῆς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου Γρηγορίας προκύπτει ὅτι ὁ Μητροπολίτης Γερμανός ἦτο ἑξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἤτοι ἀντιπρόσωπος τούτου διὰ τὴν ἄσκησιν τῶν δικαιωμάτων του εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Διὰ νὰ εἶναι ὅμως ἑξαρχος, ἐν ᾧ ἡ Μητρόπολις του εὕρισκετο πολὺ μακρὰν τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, λογικὸν εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἴδιος ἐζήτησε τοῦτο καὶ ὅτι εὕρισκετο στενωτάτῳ ψυχικῶ συνδέσμῳ πρὸς τὴν μονὴν ὅστις ἐξηγεῖται ἂν δεχθῶμεν ὡς γεγονὸς ὅτι ἄλλοτε συγκατελέγετο εἰς τὸ δυναμικὸν αὐτῆς.

Ὁ Μ. Χριστιανουπόλεως ἀπέθανεν ἐγκάθειρκτος εἰς τὰς φυλακὰς Τριπόλεως πόλεως τὴν 21ην Σεπτεμβρίου 1821 ἐκ τῶν στερήσεων καὶ τῶν βασάνων εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβάλλετο ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἐκ τῆς συντόμου βιογραφίας τῶν ἀνωτέρω δύο ἱεραρχῶν συνάγεται ὅτι οὗτοι ὑπῆρξαν ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων τοὺς ὁποίους ἀνέδειξεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τοῦτο ἀναμφισβητήτως ἀποτελεῖ τίτλον τιμῆς διὰ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥ 1821

Ἡ μονὴ εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην περιουσίαν πρὸ τοῦ 1821 τοῦτο δὲ, ἐκτὸς ἄλλων, ὠφείλετο καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ κῦρος καὶ τὸ γόητρον ταύ-

1. Ἄμβρ. Φραντζῆς, ὡς ἄνω σελ. 104.

της ἦτο μέγα οὐχὶ μόνον εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Κλειτορολευκασίας, ἀλλὰ καὶ πολὺ πέραν ταύτης. Τὸ κῦρος καὶ τὸ γόητρον προήρχοντο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου διῆγον ἐξόχως ἐνάρετον βίον διακρινόμενοι διὰ τὴν εὐσέβειάν των καὶ τὴν αὐστηρὰν προσήλωσίν των πρὸς τοὺς κανόνας καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ μοναστικοῦ βίου¹ τοῦτο δὲ ἤσκει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν τῆς περιοχῆς καὶ προεκάλει βαθύτατον σεβασμὸν ὡς καὶ ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην πρὸς ταύτην. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ μονὴ ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος 20 μόνον γροσίων ἀπέκτησεν ἕκτασιν 25 στρεμμάτων εὐφόρων ποτιστικῶν ἀγρῶν εἰς θέσιν Ἁγγελική, πλησίον τοῦ μύλου τῆς μονῆς.

Κατὰ τὸ σωζόμενον σχετικὸν ἔγγραφον² ἐπρόκειτο περὶ κτήματος κάποιου ἀποβιώσαντος ἄνευ κληρονόμων ἐκτεθέντος εἰς δημόσιον πλειστηριασμὸν τὸ ὁποῖον περιῆλθεν εἰς τὴν μονὴν ὡς μόνον πλειοδότην. Ἐξ αὐτοῦ συναγεται ὅτι οὐδεὶς ἄλλος πλειοδότης ἐνεφανίσθη χάριν τῆς μονῆς, ἢ ὅτι οἱ ἐμφανισθέντες ἀπεσύρθησαν εὐθὺς ὡς ἐνεφανίσθη ἡ μονὴ ἐνδιαφερομένη διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ κτήματος. Τὸ σχετικὸν ταπὶ (τίτλος κυριότητος τῆς μονῆς ἐπὶ τοῦ κτήματος) ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1148 ἀπὸ Ἐγίρας (1770 κατὰ τὸ χριστιανικὸν ἡμερολόγιον) ὑπὸ τοῦ Μουφτῆ Καλαβρύτων Μεχμέτ Μουχαρούλη καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς μονῆς, κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον, παπᾶ Θεοδόσῃν Διαμαντῆν, Φιλιππάκην, Παναγιώτην Λίτσαν καὶ παπᾶ Δημήτριον υἱὸν τοῦ Γεωργίου.

Τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν τῆς μονῆς ὡς καὶ τὸ γόητρον τοῦ ὁποίου ἔχαιρεν αὕτη μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς περιφερείας καὶ πέραν ταύτης ὡς καὶ τὸν βαθὺν σεβασμὸν τούτου πρὸς ταύτην μαρτυρεῖ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγίων λειψάνων τὰ ὅποια κατεῖχεν αὕτη, τὰ ὅποια ἠγοραζόντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἐνίστε ἀντὶ πολλῶν χρημάτων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκικῆς δουλείας. Ἐκ τοῦ ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1818 ἡγουμενικοῦ γράμματος τοῦ καθηγουμένου τῆς μονῆς Ἀκακίου, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος κατωτέρω καὶ τὸ ὁποῖον καταχωρεῖται ὀλόκληρον ἐν τέλει προκύπτει ὅτι ἡ μονὴ κατεῖχε 15 λείψανα τῶν κάτωθι ἀγίων καὶ μαρτύρων τῆς χριστιανικῆς πίστεως: Χαραλάμπους, Τρύφωνος, Ἀντύπα, Γερασίμου, Ἐρμολάου, Παντελεήμονος, Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, Ἀρτεμίου, Μάμαντος, Μερκουρίου, Κοσμᾶ τοῦ Ἀ-

1. Σ. Θωμοπούλου. Ὁ Μέγας Δέρκων Γρηγόριος εἰς Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, τόμ. 1928, σελ. 53 καὶ ἐπομ.

2. Γ.Α.Κ. Φ. 310, Μοναστηριακά

ναργύρου, Ἁγίας Παρασκευῆς, Προκοπίου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Ἁγίας Βαρβάρας.

Γόητρον καὶ μεγάλην αἴγλην εἶχεν ἀποκτήσει ἡ μονὴ προεπαναστατικῶς καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκ ταύτης προῆλθον μεγάλαι ἐθνικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ προσωπικότητες τῆς τότε ἐποχῆς ὡς οἱ Μητροπολίται Δέρκων Γρηγόριος¹ καὶ Χριστιανουπόλεως Γερμανός. Καὶ ὁ σοφὸς Φιλαῖος διδάσκαλος τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, Βουκουρέστιον καὶ ἀλλαχοῦ Γρηγόριος Ἰωαννίδης - Μαλίκης, καταγόμενος ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κωστοπούλων, περὶ τοῦ ὁποῦ ἔγινε λόγος εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Φιλίων καὶ γίνεται καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἐκ ταύτης προέρχεται. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν Παρθένιον Ρηγόπουλον, λίαν μορφωμένον κληρικὸν καταλαμβάνοντα τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Πρωτοσυγγέλου τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τούτου παρὰ τῷ Οἰκουμεικῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὁποῦ ὠμιλήσαμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Φιλίων νομίζω ὅτι λογικὸν εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἤρχισε τὸ ἱερατικὸν αὐτοῦ στάδιον, ὡς ἄλλως τε καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως εἶναι γνωστὸν.

Αἴγλην εἶχεν ἀκόμη ἀποκτήσει ἡ μονὴ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐντὸς ταύτης ἐλειτούργει σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιδάσκοντο τὰ ἐγκύκλια γράμματα οἱ εἰσερχόμενοι ὡς δόκιμοι εἰς ταύτην ὡς καὶ οἱ διφῶντες μόρφωσιν νέοι τῶν πέριξ ταύτης χωρίων.

Τὰ ἀνωτέρω συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ μονὴ μεγάλην ἀκίνητον περιουσίαν ἐκ ποτιστικῶν καὶ ξηρικῶν ἀγρῶν τοὺς ὁποίους, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, εὐσεβεῖς χριστιανοὶ ἀφιέρουν εἰς αὐτήν, ἐξ ἀμπελώνων, ἐλαιῶνων, ἀλευρομύλων, μεγάλων ἀριθμὸν αἰγοπροβάτων ὡς καὶ μεγάλων δάσος ἐκ δρυῶν, πρίνων, μελιῶν, κυπαρίσσων καὶ ἄλλων δένδρων. Εἶχε ἀποκτήσει ὡσάυτως καὶ τρία μετόχια. Ἐν εἰς τὴν περιφέρειαν Πατρῶν, ἔτερον εἰς Μάνην εἰς τὸ χωρίον Κάμπος Ζαρνάτας (Μεσσ. Μάνης). Γενικὰ ἡ εἰς καλλιεργήσιμα στρέμματα ἕκτασις τῆς μονῆς ὑπερέβαινε τὰ 1000 στρέμματα.

Ἀπόδειξιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς ἀκμῆς τῆς μονῆς μεταξὺ ἄλλων ἀποτελεῖ ἡ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1652 - 1653 ἀπονεμηθεῖσα σταυροπηγιακῆ ἀξία εἰς ταύτην ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Παΐσίου τοῦ Α΄ διὰ πατριαρχικοῦ - συνοδικοῦ σιγιλλίου, ἀνανεωθεῖσα ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου

1. Σ. Θωμοπούλου: Ὁ Μέγας Δέρκων Γρηγόριος εἰς δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας, τόμ. 1928, σελ. 53 καὶ ἐπομ.

Γαβριήλ τοῦ Δ΄ ἐν ἔτει 1781 διὰ νέου πατριαρχικοῦ - συνοδικοῦ σιγιλλίου καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ δι' ὁμοίου τοιούτου ἐν ἔτει 1798. Ἡ σταυροπηγιακὴ - πατριαρχικὴ ἀξία (ιδιότης) ἀπενέμετο μόνον εἰς ἀξιολόγους μονάς, διακρινομένας διὰ τὴν οἰκονομικὴν των ἀκμὴν καὶ πνευματικὴν πρόοδον, συνεδέετο δὲ αὕτη μὲ τὴν ἀναγνώρισιν διαφόρων ὑπὲρ αὐτῶν προνομίων, ἐν τῶν ὁποίων ἦτο ἡ πλήρης ἀνεξαρτησία ἔναντι τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου.

Ἡ μονὴ περιελθοῦσα εἰς δυσχερῆ οἰκονομικὴν κατάστασιν, ἄγνωστον ἐκ ποίων αἰτίων, καὶ πιεζόμενη ὑπὸ χρεῶν, ἀπέστειλε κατὰ τὸ 1816 τὸν προηγούμενον Ἀκακίον, μετὰ συνοδείας μοναχῶν πρὸς τὸν τότε Οἰκουμηνικὸν Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Στ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἐπιτύχη οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῆς μονῆς. Ὁ Ἀκακίος, τῇ συνδρομῇ πιθανώτατα τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Γρηγορίου, ἐπέτυχεν νὰ ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Στ' ἔκκλησις συστατικὴ (σώζεται ἐν πρωτοτύπῳ εἰς Ἀγίαν Λαύραν) πρὸς τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν ὑπὸ χρονολογίαν μηνὸς Ἀπριλίου 1816 διὰ τῆς ὁποίας προτρέπει ὅπως τὸν συνδράμουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιοδείας του εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινοπαθούτων μοναχῶν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου. Ὁ Ἀκακίος διενήργει τὸν ἔρανον, γενόμενος ὁμως ἡγούμενος κατὰ τὸ 1818 ἐπέστρεψε εἰς τὸν Ἀγ. Ἀθανάσιον καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπέστειλε τὸν μοναχὸν Ἀβέρκιον, μετὰ συνοδείας, συστατικοῦ ἡγουμενικοῦ γράμματος¹ καὶ πολλῶν ἀγίων λειψάνων ἵνα συνάξῃ ἐλεημοσύνας παρὰ τῶν Μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων, κληρικῶν, ἱερέων, ἱερομονάχων καὶ παντὸς τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος ὑπενθυμίζων πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν σύστασιν τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου. Οἱ ἔρανοι τοῦ Ἀκακίου καὶ τοῦ Ἀβερκίου φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν λίαν ἀποδοτικοὶ διότι ἡ μονὴ ἀνέλαβε οἰκονομικῶς δεδομένου ὅτι οὐ μόνον ἐξώφλησε τὰ χρέη της, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη ἐδάνεισε σημαντικὰ χρηματικὰ ποσὰ πρὸς τὰς

1. Τὸ ἡγουμενικὸν γράμμα τὸ ὁποῖον ἔχει χρονολογίαν 1 Μαρτίου 1818 ὡς καὶ ἡ συστατικὴ ἔκκλησις τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, σώζονται εἰς Ἀγ. Λαύραν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν μεταφερθῆ ἐκ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου. Ἔχουν γραφῆ καὶ τὰ δύο ἐπὶ χάρτου. Εἰς τὸ ἡγουμενικὸν γράμμα ἄνω, εἰς τὸ μέσον, ὑπάρχει ἐγχρωμος παράστασις τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου ἐντὸς πλαισίου ἐκ κλάδων ἀμπέλου. Ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ γράμματος προκύπτει ὅτι ὁ συντάκτης του ἦτο κάτοχος μεγάλης μορφώσεως διότι οὐδὲν γραμματικὸν ἢ συντακτικὸν σφάλμα παρατηρεῖται εἰς αὐτὸ καίτοι εἶναι μακροσκελές. Ἡ συστατικὴ ἔκκλησις τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου καὶ τὸ ἡγουμενικὸν γράμμα τοῦ Ἀκακίου ἀνέκδοτα μέχρι σήμερον ἐξ ὧσων γνωρίζω δημοσιεύονται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον, εἰς τὸ τέλος τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς.

κοινότητας Λυκουρίας και Τσορωτᾶ ὡς και τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821. Συγκεκριμένως προκύπτουν τὰ κατωτέρω διὰ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς μονῆς ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 5436 τοῦ 1836 ἔγγραφον τοῦ Νομάρχου Ἀχαΐοῦλιδος Ἰω. Ἀμβροσιάδου ἐπισυνάπτεται κατάστασις τῶν ὀφειλετῶν τῆς μονῆς ὑπογραφομένη ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Χρυσάνθου ἐκ τῆς ὁποίας ἐμφαίνεται ὅτι ὀφειλέται τῆς μονῆς ἦσαν οἱ κάτωθι και διὰ τὰ κάτωθι ποσά:

Ὄφειλέται	ποσὸν χρέους εἰς γρόσια	Ἐπιτόκιον	Χρ. Δανείου
1) Ἡ κοινότης Λυκουρίας	402	13 %	23-2-1820
2) » » »	500	13 %	16-5-1820
3) » » »	2300	13 %	28-8-1820
4) » » Τσορωτᾶ	200	10 %	26-2-1826
5) Πελοποννησιακὴ Γερουσία	1000	8 %	31-3-1822

Τὰ ποσὰ ταῦτα εἶχε δανείσει ὁ τότε ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀζαρίας ὡς νόμιμος ἐκρόσωπος ταύτης. Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου προκύπτει ὅτι ἡ μονὴ προθύμως ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἔκκλησιν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας δι' οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν ἐπιτυχητὴ διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας.

Η ΜΟΝΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως πολλοὶ τῶν μοναχῶν οἱ ὁποῖοι ἀνῆρχοντο εἰς 70 τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατὰ τὸν Εὐστρ. Δράκον¹, ἠγωνίσθησαν ἡρωϊκῶς ὡς ἐπολέμησαν και οἱ μοναχοὶ ὅλων τῶν μονῶν τῆς ἐπαναστατησᾶσης Ἑλλάδος. Ἡ μονὴ εἶχε καταστῆ κέντρον ἀνεφοδιασμοῦ τῶν μαχομένων Ἑλλήνων διότι ἐντὸς αὐτῆς συνεκεντροῦντο οὐχὶ μόνον τὰ ἰδικὰ της ἐφόδια ἀλλὰ και τὰ ἐφόδια τῆς Κλειτορολευκασίας τὰ ὅποια ἐξ αὐτῆς ἀπεστέλλοντο διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατοπέδων και τῶν πολεμιστῶν².

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη ἡ μονὴ κατὰ τὴν 31 Μαρτίου 1822 ἐδάνεισε τὴν

1. Εὐστρ. Δράκος ὡς ἄνω σελ. 258 - 259. Τὸν ἀριθμὸν τοῦτον θεωρῶ ὑπερβολικόν.
2. Ζ. Μουρούτη - Γκενάκου: Μία μονὴ στὴν Ἀνάστασιν τοῦ Γένους, σελ. 177.

Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν τὸ ποσὸν τῶν 1000 γροσίων διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ποσὸν τοῦτο κατέβαλε πρὸς τὸν Παναγ. Παπαδάκην τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἶχεν ἀποστείλει ὡς ἀντιπρόσωπόν της εἰς τὰς μονὰς τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων διὰ νὰ συνάξῃ τὰ δάνεια¹. Προσέφερον ἀκόμη ἡ μονὴ εἰς τὸ Ἔθνος τὸ ποσὸν τῶν 6000 γροσίων τὰ ὁποῖα κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ Μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ εἰσέπραξεν ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ τοῦ μετοχίου της τῶν Πατρῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, καὶ τὰ ὁποῖα οὗτος διέθεσε διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δαπανῶν τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου διέθεσε διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 τὸ ποσὸν τῶν 7000 γροσίων, τὸ ὁποῖον δὲν διέθεσαν ἄλλαι μοναὶ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων εὐπορώτεραι καὶ σημαντικώτεραι ταύτης. Ὡσαύτως ἡ μονὴ προσέφερε πρὸς τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀγῶνος διάφορα ἀργυρᾶ σκεύη ὡς καὶ αἱ ἄλλαι μοναὶ τοῦ Κράτους. Ἐκ τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἀργυρῶν σκευῶν τῶν μονῶν ἡ Κυβέρνησις προσεπορίσθη τὸ ποσὸν τῶν 140.000² γροσίων τὰ ὁποῖα διέθεσε διὰ τὸν ἀγῶνα, σημαντικὸν ὅμως μέρος τούτων τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε προλάβει νὰ ἐκποιήσῃ καὶ εἶχε ἀποθηκεύσει εἰς τὸ ἐγγὺς τοῦ Ἄργους μοναστήριον ἐλαφρυαγωγῆθῃ ὑπὸ τοῦ Δράμαλη ὅταν τὸ κατέλαβε. Τὸ γεγονός τοῦτο κατὰ τὸν Θεοδ. Ρηγόπουλον³ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐπιμείνῃ ὁ Δράμαλης εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τοῦ Ἄργους καὶ νὰ μὴ προελάσῃ πρὸς Τρίπολιν, τοῦτο δὲ συνετέλεσε νὰ δοθῇ χρόνος εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ συγκεντρώσουν τὰς δυνάμεις των καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὸν θρίαμβον τῶν Δερβενακίων.

Κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τοῦ 1825 ἡ μονὴ κατέστη πεδίον μάχης μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τῶν Πετιμεζαίων καὶ τῶν Φιλαίων. Οἱ Πετιμεζαῖοι εἶχον καταλάβει τὴν μονήν, οἱ Φιλαῖοι ὅμως τοὺς ἐξεδίωξαν ἐκ ταύτης διὰ τῶν ὄπλων κατέλαβον τὰ συγκεντρωμένα διὰ τὸν στρατὸν ἐφόδια καὶ τὰ διένειμον οἱ ἴδιοι ὡς λεπτομερέστερον γίνεται λόγος εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Φιλίων. Οἱ στρατιῶται τῶν Πετιμεζαίων, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἦσαν Ρουμελιῶται, διήρπασαν ὅλα τὰ πράγματα τῶν κατοίκων τῶν πέριξ τῆς μονῆς

1. Ζ. Μουρούτη - Γκενάκου ὡς ἄνω σελ. 180.

2. Argumentum ἐκ τοῦ ἀπὸ 30-12-1826 ἐγγράφου τοῦ Β. Πετιμεζᾶ (Γ.Α.Κ. Φ. 166 Υ.Π.).

3. Θ. Ρηγοπούλου. Ἀπομνημονεύματα.

χωρίων τὰ ὁποῖα εἶχον μεταφερθῆ ἐκεῖ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ἐλήστευσαν καὶ ἐκακοποίησαν ἀγρίως τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος μόλις κατάρθωσε νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του δραπετεύσας ἐκ ταύτης¹ Ἡ εἰς βάρος τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς γενομένη ληστεία διασώζεται ἀκόμη ὑπὸ τῆς παραδόσεως εἰς Φίλια μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ ληστεύσαντες καὶ κακοποίησαντες τὸν ἡγούμενον δὲν ἦσαν στρατιῶται ἀλλὰ κοινοὶ λησταί².

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1826 ἡ μονὴ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων τοῦ Ἴμβραήμ, ὡς καὶ τὸ παλαιὸν Μοναστήριον τὸ ὁποῖον ἦτο μετόχι τῆς μονῆς, καθ' ὃν χρόνον ἐπυρπολήθησαν τὰ Φίλια καὶ ἐπολιορκήθη τὸ κάστρον τῆς Παναγιᾶς ὑπὸ τῶν ἰδίων, οἱ μοναχοὶ ὅμως κατάρθωσαν νὰ διασώσουν ἐν μέρει τὸ ἀρχεῖον τῆς μονῆς ὡς προκύπτει ἐκ τῆς διασώσεως τῶν Πατριαρχικῶν σιγγιλίων καὶ λοιπῶν ἀναφερομένων ἐγγράφων. Ἡ πυρπόλησις τῆς μονῆς δὲν βεβαιοῦται μόνον ἀπὸ τὴν παράδοσιν ἀλλὰ προκύπτει καὶ ἐξ ἐγγράφων ἀναμφισβητήτου κύρους. Οὕτως ὁ Διοικητὴς Κυλληνίας (οὕτως ἐλέγετο τότε ὁ ἔπαρχος Καλαβρύτων) ἀπαντῶν δι' ἐγγράφου του πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεῖαν (ὑπουργεῖον) ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1826 γενομένην πυρπόλησιν τῆς μονῆς ἐπανῆλθον εἰς ταύτην οἱ μοναχοὶ καὶ κατέβαλον 500 γρόσια μὲ τὰ ὁποῖα ἡγοράσθησαν 500 αἰγίδια³

Ἐπίσης ἡ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου συσταθεῖσα 5μελὴς γνωμοδοτικὴ ἐπιτροπὴ βάσει τοῦ Δ' Ψηφίσματος καὶ τοῦ Δ)τος τῆς 22.1.1828 ἐπισκεφθεῖσα τὴν μονὴν ἀναγράφει εἰς τὸ ὑπ' αὐτῆς συνταχθὲν κατάστιχον⁴ ὅτι τὸ μοναστήριον κατεκᾶη καὶ τὰ πράγματά του διηρπάγησαν. Σκοπὸς τῆς συστάσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἦτο νὰ ὑποδείξῃ τὰ μέσα τῆς ἡθικῆς ἀναμορφώσεως καὶ πνευματικῆς ἐξυψώσεως τοῦ κλήρου καὶ μεριμνήσῃ διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνασυγχρότησιν τῶν μονῶν καὶ ἐπισκευὴν τῶν ἐκκλησιῶν⁵. Ἡ ἐπιτροπὴ διαιρεθεῖσα εἰς δύο ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 1.2.1829 νὰ μεταβαίνει εἰς τὰς μονὰς καὶ προβαίνει εἰς ἀπογραφὴν τοῦ προσωπικοῦ των καὶ τῆς κινήτης καὶ ἀκινήτου περιουσίας των. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Μητρο-

1. Ἀναφορὰ προκρίτων τῆς Κατσάνας πρὸς τὸν Ἄνδρ. Ζαΐμην τῆς 11-1-1826 (Γ.Α.Κ. Φ. 170 Ὑπ. Πολέμου).

2. Διήγησις πρὸς τὸν γράφοντα τῆς Μαρ. συζ. Ἴω. Ρούσσου καὶ Ἀθανασίου Γεωργ. Οἰκονόμου.

3. Τὸ ἐγγράφον φέρει ἀριθ. 780)1836 καὶ σώζεται εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Φ. 310, Μοναστηριακά).

4. Τὸ κατάστιχον σώζεται εἰς τὰ Γ.Α.Κ. (Φ. Γεν. Γραμ/ας).

5. Διὰ τὴν ἐπιτροπὴν ἴδε: Τ. Γριτσοπούλου. Ἡ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου Διορισθεῖσα Πενταμελὴς Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ τὸ Ἔργον αὐτῆς.

πολιτῶν Τριπόλεως Δανιήλ, Ταλαντίου Νεοφύτου καὶ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ μετέβη εἰς Ἅγ. Ἀθανάσιον τῆ 23 Ἀπριλίου 1829¹ καὶ προέβη εἰς ἀπογραφὴν, εἰς δὲ τὸ συνταχθὲν ὑπ' αὐτῆς κατάστιχον ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς ἐπὶ λέξει:²

«Μοναστήριον Ἅγ. Ἀθανασίου Φίλια κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρύτων.

Ἱερὰ σκεύη.

1 δισκοπότηρον ἀργυροῦν, 1 Εὐαγγέλιον, κυτία ἁγίων λειψάνων (Ζιντεφένια καὶ ξύλινα), 1 Θυματὸν ἀργυροῦν, 2 κανδήλια ἀργυρᾶ, τὰ ἀναγκαῖα ἱερὰ ἄμφια ἀπλᾶ καὶ τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας.

Κτήματα

Χωράφια ποτιστικὰ εἰς διάφορα μέρη καὶ πλησίον τοῦ μοναστηρίου στρέμματα 150, χωράφια ξηρικὰ στρέμματα 100, ἀμπέλια στρέμματα 20, ἓνα μετόχι εἰς τὴν Μάνην μὲ ἐλαιόδενδρα μικρομεγάλα 250, δύο μύλους δίδουν κατ' ἔτος μισάδια³ 150. Εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ μοναχοὶ μικρὸν μέρος τῆς καλλιεργησίμου ἐκτάσεως γαιῶν τῆς μονῆς ἐδήλωσαν πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου διανομῆς τούτων εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς ὡς ἐγένετο σκέψις τότε).

Οἱ μονάζοντες

Ὁ ἡγούμενος Καλλίνικος, 3 ἱερομόναχοι, 3 μοναχοί, 4 δόκιμοι, 8 μισθωτοί.

Χρεωστῆ εἰς διαφόρους μὲ ὁμολογίας κεφάλαιον γρόσια 13.000. Τὸ μοναστήριον τοῦτο κατεκάη καὶ διηρπάγησαν τὰ πράγματά του. Εἶναι «σταυροπήγιον» (μονὴ σταυροπηγιακῆ).

Ἡ ἐπιτροπὴ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς εἰς τὴν μονὴν ἔλαβε τὰς ἐξῆς ἀποφάσεις ἐνδιαφερούσας ταύτην⁴.

1) Νὰ ἐκδοθῆ ἀφοριστικὸν κατ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπῆραν καὶ κατεπάτησαν κτήματα τῆς μονῆς καὶ δὲν τὰ ἐπιστρέφουν.

2) Ἀπέστειλεν ἔγγραφον πρὸς τὸν Πανιερώτατον Ἅγιον Ζαρνάτας (Μεσσ. Μάνης) νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἀδελφὸν τῆς μονῆς διὰ νὰ παραλάβῃ τὰ προϊ-

1. Τ. Γριτσοπούλου ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 29.

2. Εἰς σελίδας 150 - 151 τούτου.

3. Μέτρον βάρους τῆς τότε ἐποχῆς ἰσοδυναμοῦν πρὸς 15 ὀκάδας (18 περίπου κιλά).

4. Τ. Γριτσοπούλου ὡς ἄνω, σελ. 67.

όντα τοῦ εἰς σταυροπήγιον μετοχίου του τὰ ὁποῖα ἐσφετερίζοντο ἄλλοι πρότινος καιροῦ.¹

3) Νὰ ἐκδοθῆ ἀφοριστικὸν τῶν εἰς τὸ χωρίον Φτέρη τῶν Καλαβρύτων διαμενόντων Γεώργη καὶ Γεωργάκη ἂν οὗτοι δὲν δώσουν πρὸς τὸν ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου Φιλίων τὸ ἐκ γροσίων 270 χρέος των τὸ ὁποῖον ἀρνοῦνται.

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀπογραφῆς ἡ μονὴ ἦτο κατάχρεως (χρέος 13.000 γροσίων ἦτο σημαντικὸν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην), ὃ δὲ κινητὸς πλοῦτός της μικρὸς διότι τὰ κινητὰ πράγματα καὶ ἀσφαλῶς καὶ πολλὰ ζῶα διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Διὰ τὴν ἱστορίαν σημειοῦμεν ὅτι βάσει τῆς ἐργασίας τῆς ἀνωτέρω ἐπιτροπῆς ἡ Ἀντιβασιλεία ἐκ τῶν τότε ὑπαρχόντων εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα 500 περίπου μοναστηρίων προέβη εἰς διάλυσιν τῶν 412 (τῶν ἐχόντων δύναμιν μικροτέραν τῶν 5 μοναχῶν) καὶ περῶρισε τὰς γυναικειὰς μονὰς εἰς 3 μόνον.²

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Ἐξ ἐγγράφου σωζομένου εἰς τὰ κρατικὰ ἀρχεῖα (Φ 310 Μοναστηριακά) προκύπτει ὅτι τὴν 20.6.1830 ἐμόναζον εἰς Ἄγιον Ἀθανάσιον οἱ κάτωθι: 1) Χρῦσανθος Ἀγριογιαννόπουλος 2) Θεόκλητος Χονδροθανάσης 3) Ἰωνᾶς Σαρμακόπουλος 4) Δαμιανὸς Χριστόπουλος 5) Πανάρετος Βασιλείου 6) Ἀμβρόσιος Πανταζιτόπουλος καὶ 7) Χριστόφορος Βασιλόπουλος. Οὗτοι φαίνεται ὅτι ἦσαν οἱ μόνοι ἐπιζήσαντες τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς μονῆς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει οἱ ἐπανακάμφαντες εἰς τὴν μονὴν μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας. Ὅλοι εἰργάσθησαν φιλοτίμως διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν ταύτης, παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ μονὴ δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη της περὶ τῶν ὁποίων ἀνωτέρω ἔγινε λόγος. Κατόπιν παραπόνων τῶν δανειστῶν της ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεία διέταξε τὸν ἐπίσκοπον Καλαβρύτων Βαρθολομαῖον καὶ τὸν Ἐπαρχον Καλαβρύτων νὰ προβοῦν εἰς ἔλεγχον τῶν οἰκο-

1. Φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τῶν προϊόντων τῶν κτημάτων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀφίσει διὰ διαθήκης εἰς τὴν μονὴν ἢ μοναχὴ Γρηγορία ὡς καὶ τῶν ἐντὸς τοῦ χωρίου Κάμπος Ζαρνάτας μετοχίου της.

2. Σπ. Μαρκεζίνη Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος (ἔκδοσις Παπύρου - Βίπερ) τόμος 2, σελ. 39).

νομικῶν ταύτης οὔτοι δὲ συνέταξαν τὴν ἀπὸ 27-2-1844 ἔκθεσίν των¹ ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτουν τὰ ἑξῆς:

Ἔτος		Ἔσοδα		Ἔξοδα
1836	Δρχ.	923,69	Δρχ.	1813
1837	»	709	»	1703,60
1838	»	500	»	1102,64
1839	»	906,44	»	1270,77
1840	»	843,17	»	1026,62
1841	»	1056,1	»	986,32
1842	»	609,18	»	1202,69
1843	»	796,31	»	835,45
	Σύνολον »	6343,90	Σύνολον »	9441,40
				6343,90
				3597,22

Εἰς τὴν ἔκθεσιν ἀναγράφεται ὅτι οἱ μοναχοὶ ἐρωτηθέντες σχετικῶς ἀπήντησαν ὅτι ἀντιμετωπίζουν τὰ ἑξοδὰ των ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας των.

Ἐξ ἐγγράφου τοῦ 1849 τοῦ ἐπισκόπου Καλαβρύτων Βαρθολομαίου² προκύπτει ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ὡς καὶ ἕτεραι 5 μοναὶ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων κατέβαλον τὰς δαπάνας διὰ τὰς σπουδὰς δύο ὑποτρόφων τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1850 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς μονῆς ὁ ἐκ Φιλίων Παρθένιος Χρόνης ἡγουμενεύσας συνεχῶς μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1875 ἐπισυμβάντος θανάτου του ἥτοι ἐπὶ 25 συναπτὰ ἔτη. Ὁ Παρθένιος ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα ὧν δὲ ἐπὶ πλέον προικισμένος μὲ διοικητικὴν ἰκανότητα καὶ σπάνιον ἦθος καὶ ἐπιβολὴν ἐπέτυχε μετὰ 25ετῆ ἐργώδη καὶ συνεχεῖ προσπάθειαν νὰ ἀνορθώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς μονῆς καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ ταύτην εἰς μεγάλην περιωπὴν. Ἄνεκαίνισε πλήρως τὴν πυρποληθεῖσαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων μονήν, ἔκτισε ἢ ἀνεκαίνισε πλήρως τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ταύτης

1. Ἡ ἔκθεσις παρατίθεται ὡς ἔχει καὶ εὑρίσκεται εἰς τὰ Γ.Α.Κ. (Φ. 310, Μοναστηριακά).

2. Δημοσιεύεται ὑπὸ τῆς Ζ. Μουρούτη - Γκενάκου ἐνθ. ἀν. σελ. 132.

ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς, κατεσκευάσεν ἀλώνια καὶ σταύλους, ἐφύτευσεν ἐλαιῶνα ἀνατολικῶς τῆς μονῆς, κυπαρισσῶνας, καρυδεῶνας, μωριῶνας καὶ ἀμυγδαλεῶνας, ἐφύτευσε καὶ ἐκαλλιέργησε ἀμπελῶνας, διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τῶν μοναχῶν καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν εὐσεβῶν περιούκων τῆς μονῆς. Ἀνύψωσε τὴν εὐσέβειαν καὶ ἐργατικότητα τῶν μοναχῶν οἱ ὅποιοι ἔζων κοινοβιακῶς καὶ ἡ μονὴ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, τοῦτο δὲ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀνέλθῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν εἰς ὑπερεξήκοντα ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ὑπερπεντήκοντα κελλίων τὰ ὅποια εἶχεν ἡ μονή. Ἡ μονὴ ἐπὶ Παρθενίου εἶχε 3 μετόχια ἤτοι τὸ ἐν Μάνη, τῆς Κατσάνας τὸ ὅποιον εἶχε ὑδροκίνητον ἀλευρόμυλον, ποτιστικὸς ἀγρούς, λεύκας, κυπαρίσσους καὶ πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἰδίως καρυδέας καὶ τὸ εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀχαΐας παρὰ τὸ χωρίον Πετρῶνι μετὰ σταφιδαμπέλων καὶ ἐλαιῶνων, 800 αἰγοπρόβατα καὶ 50 μεγάλα ζῶα ἰδίως ἡμίονους. Ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ἐντοιχισμένης εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πλατεῖαν τῆς μονῆς ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

«1857 ἄρχισε, ἡ δενδροφύτευσις κυπαρίσσω, καρυῶν, ἀμυγδαλῶν, μουργιῶν καὶ κλημηλῆς» (κλημάτων)

ἡ ὅποια καθιστᾷ γνωστὸν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τὸ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ Παρθενίου. Ἐπὶ ἡγούμενου Παρθενίου περίφημος εἶχε καταστῆ ὁ μοναχὸς Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἔξοχος ταπητουργὸς κατασκευάζων θαυμασίους κεντητοὺς τάπητας.

Τὸν Παρθένιον Χρόνην διεδέχθη ὡς ἡγούμενος ὁ ἐκ Λευκασίου Προκόπιος Ζουρνᾶς καὶ τοῦτον ὁ ἐκ Θεοκτίστου (Τοπορίστης) Θεοφάνης Ἡγιασμάς, μετὰ τῶν ἐτῶν 1876—1890. Κατὰ τὸ μετὰ τῶν ἐτῶν 1891 ἕως 1895 χρονικὸν διάστημα ἡγούμενος διετέλεσεν ὁ ἐκ Δάφνης Ἰγνάτιος Φελεμέγκας, τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ ἐξ Ἀλωνισταίνης Γαβριήλ Τουρκοβασίλης. Ἐν συνεχείᾳ ἡγούμενοι διετέλεσαν ὁ ἐκ Λευκασίου Συμεὼν Τσερνοτόπουλος, ὁ ἐκ Λυκουρίας Γρηγόριος Βλάχος καὶ τελευταῖος ὁ ἐκ Φιλίων Ἀμβρόσιος Παπαρρηγόπουλος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παρθενίου Χρόνη ἡ μονὴ ἤρχισε βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ παρακμάζῃ, μέχρι τοῦ 1910 ὅμως ἐξηκολούθει νὰ εὐρίσκειται ἐν σχετικῇ ἀκμῇ.¹

Κατὰ τὸ 1905 κατὰ τὸν Χ. Κορύλλον² ἡ μονὴ εἶχε 29 μοναχοὺς καὶ

1. Κατὰ τὸν Εὐστρ. Δράκον, ὡς ἀνωτέρω, ἡ μονὴ εἶχε δύναμιν 120 μοναχῶν καὶ 6 δοκίμων κατὰ τὸ ἔτος 1900.

2. Χ. Κορύλλου, Χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος Α', Ἀχαΐα, σελ. 152.

ὑπηρετάς. Κατὰ τὸ 1920 εἶχεν 7 μόνον μοναχοὺς, ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζω.

ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ. Ἡ μονὴ εἶχε σφραγιδα φέρουσαν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου καὶ γύρωθεν τὰ γράμματα: Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀθανασίου ἐν Κυναίθῃ.

Ἡ μονὴ κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη εἰς πολλὰ ἔγγραφα ἀναγράφεται καὶ ὡς μονὴ Κυναίθης, Κυλληνίας ἢ Διποταμίας, διότι οὕτως ἐλέγετο τότε ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων. Πρὸ τοῦ 1821 ἀπεκαλεῖτο Μονὴ Ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ Φίλια,¹ ἐνίοτε δὲ, ὡς καὶ μετὰ τὸ 1821, καὶ Χρυσοποδαριτίσσης.

ΗΓΟΥΜΕΝΟΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Ἐκ τῶν διατελεσάντων κατὰ καιροὺς ἡγουμένων τῆς μονῆς εἶναι γνωστοὶ οἱ κάτωθι:

ΑΚΑΚΙΟΣ πρὸ τοῦ 1816 καὶ κατὰ τὸ 1818.

ΑΖΑΡΙΑΣ πιθανὸν κατὰ τὰ 1816—1817, 1820—1822 καὶ 1826.

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ κατὰ τὸ 1819.

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ κατὰ τὸ 1829 καὶ 1834.

ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ κατὰ τὸ 1830 καὶ 1835.

ΙΩΝΑΣ κατὰ τὸ 1833.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ κατὰ τὸ 1834, 1836 καὶ 1842.

ΔΑΜΙΑΝΟΣ κατὰ τὸ 1836, 1839, 1843 καὶ 1847.

ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ κατὰ τὸ 1837 καὶ 1850—1875.

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ καὶ **ΘΕΟΦΑΝΗΣ** κατὰ τὸ 1876—1890.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ κατὰ τὸ 1891—1895.

ΓΑΒΡΙΗΛ κατὰ τὸ 1896—1902.

ΣΥΜΕΩΝ, **ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ** καὶ **ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ** κατὰ τὸ 1903—1982²...

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἡγουμένων γνωστοὶ Φιλαῖοι ἦσαν οἱ: Δαμιανὸς (Χριστόπουλος), Χρύσανθος (Ρηγόπουλος), ὁ ἄριστος πάντων Παρθένιος (Χρό-

1. Εὐστρ. Δράκου. «Μοναὶ Ἑλληνικαὶ» εἰς περ. Ἱερὸς Σύνδεσμος, τόμ. 6, σελ. 258-259.

2. Ὁ κατάλογος τῶν ἡγουμένων συνετέθη βάσει σωζομένων παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἐγγράφων (σιγγιλιῶν καὶ ἐγγράφων εὕρισκομένων εἰς τὰ Γ.Α.Κ.).

νης ἢ Χρονόπουλος) καὶ ὁ Ἀμβρόσιος Παπαρρηγόπουλος. Τῶν ἡγουμένων Ἀκακίου, Ἀζαρίου, Προκοπίου, Καλλινίκου καὶ Ἰωνᾶ ἀγνοεῖται ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς των.

Γνωστοὶ Φιλαῖοι μοναχοὶ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου εἶναι οἱ ἑξῆς:

Γρηγόριος Ἰωαννίδης - Μαλίκης καταταγεὶς ὡς δόκιμος εἰς τὴν μονὴν περὶ τὸ 1765.

Χρῦσανθος Ἀγριογιαννόπουλος.

Ἰωνᾶς Σαρμακόπουλος.

Δανιὴλ Οἰκονόμου τελειόφοιτος τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Τριπόλεως.

Χριστόφορος Βασιλόπουλος.

Χρῦσανθος Ρηγόπουλος.

Φιλάρετος Μπάτσιος.

Ἀνδρόνικος Ρηγόπουλος.

Παρθένιος Γκριτζέπης.

Βασίλειος γνωστὸς μὲ τὸ παρώνυμον Μποτζιολῆς.

Χριστόφορος Μυλωνᾶς.

Ἀγάπιος Φιλιππακόπουλος.

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Ὡς καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Φιλίων ἐλέχθη εἰς τὴν δύναμιν τῆς μονῆς συγκατελέγετο καὶ ὁ μονόχειρ μοναχὸς Γρηγόριος Ἰωαννίδης λεγόμενος καὶ Μαλίκης ὡς καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας Μαλίκη¹ καταφυγούσης εἰς Φίλια μετ' ἄλλων οἰκογενειῶν (Πέτα, Μουζάκη καὶ ἄλλων) ἐξ Ἠλείας κατὰ τὸν μεσαίωνα. Οὗτος διετέλεσε διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, Μολδοβλαχίαν καὶ ἀλλαχοῦ.² Ποῦ ἐσπούδασε δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν,³ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἦτο κάτοχος εὐρυτάτης γραμματι-

1. Ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας Μαλίκη εἶναι οἱ Κωστόπουλοι τῶν Φιλίων λαβόντες τὸ ἐπώνυμόν των ἐκ τινος Κώστα ὡς καὶ ὁ Γρηγ. Μαλίκης ὀνομάσθη οὕτω ἐκ τινος προγόνου του Ἰωάννου.

2. Ν. Βέης εἰς Περιοδικὰ Πελοποννησιακὰ τόμ. Α', σελ. 454, Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τόμ. Θ', σελ. 66 - 68 καὶ Παναθηναϊα τόμ. Θ', σελ. 241.

3. Τρυφ. Εὐαγγελίδου. «Ἡ Παδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας» τόμ. Β', σελ. 419 - 420, ὅστις ὅμως ἀνακριβῶς ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Μαλίκης ἐδῶρθε τὴν βιβλιοθήκην του εἰς τὴν μονὴν Ἀγ. Ἀθανασίου. Κατὰ τὸν ἴδιον ὁ Μαλίκης προήρχετο ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν σχολῶν Πάτμου, Κυδωνιῶν, Χίου ἢ Ἀθῶνος.

κῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως. Ἦτο ἀνὴρ ἐξόχου ἤθους καὶ κατ' ἐξοχὴν μετρίοφρων ὑπογραφόμενος πάντοτε «ὁ ἐν μοναχῶς ταπεινὸς καὶ ἐν διδασκάλοις ἐλάχιστος Γρηγόριος Ἰωαννίδης Μαλίκης». Οὗτος ἐγεννήθη περὶ τὸ 1755, ὠνομάζετο Γεώργιος, εἰσῆλθε ὡς δόκιμος εἰς τὴν μονὴν περὶ τὸ 1765 περιεβλήθη τὸ ἰσάγγελον σχῆμα ὀνομασθεὶς Γρηγόριος, ἀνεχώρησε ἐξ αὐτῆς περὶ τὸ 1793 καὶ ἐπέστρεψε μετ' ἀπουσίαν 50 ὀλοκλήρων ἐτῶν περὶ τὸ 1843 εἰς ταύτην ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε περὶ τὸ 1845. Ἀπέκτησε ἱκανῶς πλουσίαν διὰ τὴν ἐποχὴν του βιβλιοθήκην, ἀριθμοῦσαν περὶ τοὺς 350 τόμους. Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην ἐδώρησε εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον Φιλίων κατὰ τὸ ἔτος 1842 ἀποστείλας ταύτην ἐκ Βουκουρεστίου, ἔνθα διέμενε,¹ διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Δημητρίου Θεοδ. Μαλίκη ὡς καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Φιλίων ἐξετέθη, τοῦτο ὅμως, μὴ ὑπαρχούσης καταλλήλου αἰθούσης εἰς Φίλια πρὸς στέγασιν τῆς τὴν ἀπέστειλε εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου πρὸς φύλαξιν καὶ οὕτω παρέμεινε εἰς τὴν μονὴν ὡς βιβλιοθήκη ταύτης. Οἱ μοναχοὶ ἐκλείδωσαν ταύτην ἐντὸς σκοτεινοῦ κελλίου λησμονηθείσης οὕτω τῆς ὑπάρξεώς της. Ἐκ τῆς ἀφανείας της ἐξήγαγε ταύτην κατὰ τὸ ἔτος 1904 ὁ τότε φοιτητῆς καὶ βραδύτερον καθηγητῆς τῆς ἔδρας τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Ν. Βέης ἐπισκεφθεὶς τὴν μονὴν πρὸς διενέργειαν ἱστορικῆς καὶ παλαιογραφικῆς ἐρεύνης. Τὰς ἐκ τῆς βιβλιοθήκης ἐντυπώσεις του ὁ Ν. Βέης ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν Παναθήναια,² καὶ τὸ σχετικὸν δημοσίευμα μεταφέρομεν ὀλόκληρον ἐνταῦθα λόγῳ τῆς σπουδαιότητός του.

«Ἀληθῶς ἀπροσδόκητον ἔκπληξιν μοῦ ἐπεφύλασσε, ἡ ἀπόκεντρος παρὰ τὸ χωρίον Φίλια τοῦ Δήμου Λευκασίου μονὴ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Ἀνεκάλυψα ἐκεῖ ὀλόκληρον βιβλιοθήκην ἀνήκουσαν ἄλλοτε εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἁγ. Γεωργ. Ῥαστῆ. Πῶς πλέον βιβλία ἀνήκοντα εἰς τὸν φαναριωτικὸν αὐτὸν οἶκον περιῆλθον εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Φιλία θὰ ἐξηγήσω ἄλλοτε ἐκδίδων τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς μονῆς ταύτης. Τώρα ἀρκοῦμαι νὰ εἶπω ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκεῖ χειρογράφων εὑρον καὶ νέον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολάς, τοῦ ἐπιφανοῦς λογίου τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἐπι-

1. "Ὅτι ὁ Μαλίκης διέμενε ἐν Βουκουρεστίῳ συνάγεται ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν βιβλίων ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ἀγνοεῖ τὴν διοικητὴν διαίρεσιν τῆς χώρας. Οὕτω γράφει «Κατάλογος τῆς νεοσυστάτου Σχολῆς τῆς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸν νομὸν Καλαβρύτων Κωμοπόλεως Φιλίων», πρᾶγμα ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινε ἂν εὑρίσκατο εἰς Ἑλλάδα.

2. Παναθήναια τόμ. Θ', σελ. 241.

σκόπου Κυθήρων Μαξίμου Μαργουνίου καθώς και άλλων συγχρόνων ονομαστών Ἑλλήνων. Ἐπειτα ἕτερον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολὰς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως καὶ Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου. Τέλος τρίτον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολὰς διαφόρων λογίων τῆς τουρκοκρατίας ἐν οἷς 120 εἶναι τοῦ Ἄλεξ. Μαυροκορδάτου¹ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νικολάου Βοεβόδα.² Τῶν Μαυροκορδάτων, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, περιέχει τὸ χειρόγραφον καὶ προοίμιον Πατριαρχικῶν πράξεων».

Βραδύτερον ὁ Ν. Βέης ἐδημοσίευσε κατάλογον τριῶν μόνον κωδίκων μετὰ περιγραφῆς τούτων, εἰς τὸ περιοδικὸν «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας»³ εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφει πῶς περιῆλθε εἰς τὴν μονὴν ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Γρηγορίου Ἰωαννίδου Μαλίκη, ὅτι αὕτη περιελάμβανε ἐκτὸς τῶν ἐντύπων 31 ἐν ὄλῳ χειρογράφους κώδικας ἐξόχως ἐνδιαφέροντας τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν πράγματα καὶ παρέχει διαφόρους περὶ τούτων πληροφορίας. Ταῦτα πάντα ἐκτίθενται εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Φιλίων καὶ εἰς τὴν παράγραφον Τουρκοκρατία - Πνευματικὴ κατάστασις τῶν κατοίκων καὶ παρέλκει νὰ τὰ ἐκθέσωμεν ἐκ νέου, παραπέμποντες εἰς τὰ ἐκεῖ ἐκτιθέμενα.

Οἱ κώδικες τοὺς ὁποίους περιγράφει ὁ Ν. Βέης εἶναι οἱ κάτωθι:

1) Εὐαγγελίων καὶ Ἀποστόλων περικοπαὶ κατὰ τὰς ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγνώσεις.

2) Θεοτοκάριον ὠραιότατον καὶ χαρμόσυνον.

3) Τοῦ Θεοφιλεστάτου καὶ λογιωτάτου ἐπισκόπου Κυθήρων Μαξίμου Μαργουνίου ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλων τινῶν.

Αἱ ἐπιστολαὶ εἶναι ἐν ὄλῳ 189 ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 179 τοῦ Μαξ. Μαργουνίου καὶ ἕτεραι 10 διαφόρων ἄλλων.

Ὁ Ν. Βέης ἐδημοσίευσε καὶ σημειώματα τὰ ὁποῖα ἐσταχυολόγησε ἐκ τῶν ἐντύπων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γρηγ. Μαλίκη εἰς τὸ Περιοδικὸν Πελοποννησιακά.⁴

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Γρ. Μαλίκη ἀπετελεῖτο ἐκ 350 περίπου τόμων χειρογράφων καὶ ἐντύπων ὡς εἰς τὸ ἀνωτέρω κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τῶν Φιλίων ἐξετέθη.

1. Ὁ Ἄλ Μαυροκορδάτος ἔζησε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1636 - 1709. Ἐξ ἀπορρήτων (μέγας διερμηνεὺς ἔγινε κατὰ τὸ ἔτος 1673.

2. Ν. Βοεβόδας (Μαυροκορδάτος) ἔγινε ἡγεμὼν Μολδοβλαχίας (Βοεβόδας) τὸ ἔτος 1709.

3. Τόμος Θ', σελ. 66 - 68.

4. Πελοποννησιακά τόμ. Α', σελ. 454.

Κατάλογον τῶν εἰς Ἀγ. Λαύραν εὑρισκομένων χειρογράφων κωδίκων τῆς μονῆς Ἀγ. Ἀθανασίου ἐδημοσίευσεν καὶ ὁ καθηγητὴς Λῆνος Πολίτης.¹ Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς μονῆς Ἀγ. Ἀθανασίου μετὰ τὴν διάλυσίν της καὶ τὴν προσάρτησίν της εἰς τὴν Ἀγ. Λαύραν ὡς μετοχίου ταύτης μετεφέρθη εἰς αὐτήν. Τὰ βιβλία της ἐκαταλογογραφήθησαν μετὰ τῶν βιβλίων τῆς Ἀγ. Λαύρας καὶ ἔλαβον τοὺς ἐξῆς ἀριθμούς.

Τὰ χειρόγραφα 494 — 528.

Τὰ ἔντυπα 540—659²

Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ χειρόγραφοι κώδικες δὲν ἦσαν 31 ὡς γράφει ὁ Ν. Βέης ἀλλὰ 35 καὶ εἰς ἀκόμη ἄνευ τίτλου ἦτοι 36 ἐν ὧ καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἐντύπων τῆς μονῆς διεσώζοντο μόνον 220 τῶν λοιπῶν διαρπαγέντων ἢ καταστραφέντων. Σημειωτέον ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς δὲν ἀπετελεῖτο μόνον ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ Μαλίκη ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν δωρηθέντων εἰς αὐτήν ὑπὸ τοῦ Κάρου περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε λόγος εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Φιλίων καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν πολλὰ δεδομένου ὅτι κατὰ τὸν Γ. Παπανδρέου³ ἡ βιβλιοθήκη περιελάμβανε ἀρχικῶς 800 τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὸ 1905, ὅτε διήλθεν ἐκ τῆς μονῆς, ἐσώζοντο περίπου 200. Τοῦτο ἄλλως τε προκύπτει ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐνῶ ὁ Βέης γράφει ὅτι εὔρεν 31 χειρογράφους κώδικας εἰς Ἀγ. Ἀθανάσιον, ὁ Λ. Πολίτης εὔρεν 36 προερχομένους ἐκ τούτου, εἰς Ἀγ. Λαύραν. Σήμερον εἰς τὴν Ἀγ. Λαύραν, μετὰ τὴν πυρπόλησιν ταύτης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν σώζονται οἱ κατωτέρω μόνον κώδικες τῆς μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου συμφώνως πρὸς κατάλογον συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἀν. Ὁρλάνδου ἐν Ἀγία Λαύρα τὴν 22αν Αὐγούστου 1946.

1) Ἐπιστολαὶ Μαξίμου Μαργουνίου πρὸς διαφόρους. Διεσώθη ἐν μέρει μόνον, μερικῶς κεκαυμένον. Διαστάσεις 0,20X0,135.

2) Θεοτοκάριον. Διεσώθησαν 164 φύλλα λίαν ἐφθαρμένα. Διαστάσεις 0,20X0,30 χάρτης μετάξινος, πυρικεκαυμένον.

3) Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως συνοπτικαὶ ἀποσημειώσεις εἰς τὰ οκτὰ τοῦ Ἀριστοτέλους βιβλία τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως. Διαστάσεις 0,31X0,20 περικεκαυμένον.

1. Ἐἰς περιοδικὸν Ἑλληνικά, τόμ. Α', σελ. 90 -94.

2. Π. Νικολόπουλος εἰς Σύμμεικτα τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν Τόμ. Β', σελ. 399 καὶ ἐπ. καὶ Λ. Πολίτης ἐνθ. ἀνωτ.

3. Γ. Παπανδρέου Καλαβρυτικὴ ἐπετηρὶς σελ. 272.

4) Διάφοροι λόγοι ἐπὶ τῇ βάσει ρητῶν καὶ εὐαγγελίου. Διαστ. 0,15X 0,20. Σώζεται μερικῶς.

5) Λόγοι, ὀμιλίας Γερμανοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Διαστ. 0,28X0,19. Πυρίκαυστον ἀλλ' ἀναγνώσιμον.

6) Σχόλια εἰς λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Διαστ. 0,20X0,14. Πυρίκαυστον ἀλλ' ἀναγνώσιμον.

7) Ἰωσήφ Καλοθέτου Λόγοι. Διαστ. 0,21X0,14. Πυρίκαυστον, ἀλλὰ ἀναγνώσιμον, σώζεται μερικῶς.

8) Τόμος ἀγάπης κατὰ Λατίνων παρὰ Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Διαστ. 0,21X0,14.

9) Κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Σχολῆς Φιλίων ἀφιερωθέντων ὑπὸ μοναχοῦ Γρηγορίου Ἰωάννου - (Μαλίχη). Διαστ. 0,355X0,220. Ἐφθαρμένον κάτω δεξιά, κεκαυμένον, ἱκανῶς ἀναγνώσιμον.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εὐρέθησαν ὑπὸ τοῦ Παναγ. Νικολοπούλου κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1971 καὶ τὰ κάτωθι χειρόγραφα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου εἰς Ἀγίαν Λαύραν¹.

1) Ἑρμηνεῖα λειτουργικῶν κανόνων. Διαστ. 0,195X0,45.

2) Ἰωάννου Καλλιάρχου. Θησαυρὸς ἀκριβέστατος Θεολογικῆς ἀληθείας. Διαστ. 0,330X0,220.

ΑΡΧΕΙΟΝ ΚΑΙ ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Μετὰ τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ἐκάη καὶ τὸ ἀρχεῖον ὡς καὶ τὸ μοναχολόγιον, τὸ κτηματολόγιον καὶ τὸ κτητορικὸν ταύτης. Ἡ ἀπώλεια τῶν τελευταίων ἀποτελεῖ ἀνεπανόρθωτον ζημίαν διότι εἰς αὐτὰ περιείχετο ἔστω καὶ μερικῶς, ἡ ἱστορία τῆς μονῆς καὶ ἐπὶ πλέον διότι ἀπετέλουν ἀναντικατάστατον πηγὴν πολυτίμων πληροφοριῶν διὰ τὴν γύρωθεν ταύτης περιφέρειαν. Ἐκ τῶν κειμηλίων τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου σώζονται σήμερον 7 τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἀγ. Λαύρας. Μεταξὺ τούτων περιλαμβάνεται ἀργυρᾶ λειψανοθήκη μὲ χρωμογραφίαν ἐσωτερικῶς

1. Παν. Νικολόπουλος εἰς Σύμμεικτα τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν τόμ. Β', σελ. 414.

τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ὡς καὶ μικρὸς ἐπίχρυσος σταυρὸς μὲ τίμιον ξύλον. Κατὰ τὸν Γ. Παπανδρέου κατὰ τὸ ἔτος 1925 ὑπῆρχον εἰς τὴν μονὴν 4 κυτία ἁγίων λειψάνων.

ΠΑΡΑΚΜΗ — ΚΑΙ ΔΙΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Κατὰ τὸ ἔτος 1910 ἀρχίζει ραγδαία παρακμὴ τῆς μονῆς ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὸ γῆρας τῶν μοναχῶν καὶ τὴν μὴ ἀνανέωσιν τοῦ ἐμφύχου δυναμικοῦ ταύτης. Ο πόλεμοι καὶ ἡ διάδοσις τῶν ὑλιστικῶν καὶ ἀθεϊστικῶν ἰδεῶν ὑπῆρξαν οἱ κυριώτεροι λόγοι οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν εἰς ἄμβλυσιν τοῦ Θρησκευτικοῦ συναισθήματος τὸ ὁποῖον εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξαφάνισιν τῆς πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον ροπῆς. Ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἐντεῦθεν οὐδεὶς δόκιμος προσῆλθε εἰς τὴν μονὴν καὶ τοῦτο εἶχε ὡς συνέπειαν τὴν παρακμὴν ταύτης.

Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ ἀγροὶ ἔμειναν χέρσοι, αἱ κυπάρισσοι καὶ τὰ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα ἐκόπτοντο ἢ ἐξηραίνοντο χωρὶς νὰ ἀντικαθίστανται διὰ νέων, αἱ ἄμπελοι ἔμειναν ἀκαλλιέργητοι, οἱ κῆποι ἔπαυσαν νὰ ποτίζονται καὶ νὰ ἀποδίδουν καρποὺς καὶ τὰ κτίρια τῆς μονῆς παραμένοντα ἄνευ συντηρήσεως ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται τὸ βᾶρος τοῦ χρόνου καὶ νὰ παρουσιάζουν σημεῖα φθορᾶς. Κατὰ τὸ 1928 ἡ μονὴ κατηργήθη (διελύθη) καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν Ἁγ. Λαύραν ὡς μετόχιον ταύτης. Τὸ ἀρχεῖον τῆς μονῆς τὸ μοναχολόγιον, τὸ κτηματολόγιον, ὁ Κῶδιξ (κτητορικόν), πάντα τὰ ἅγια λείψανα καὶ τὰ τιμαλφῆ μετεφέρθησαν εἰς Ἀγίαν Λαύραν. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1930 καὶ 1943 δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν μονὴν εἰ μὴ μόνον δύο ἢ τρεῖς γηραλέοι μοναχοί.

ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ

Ἄλλὰ τὴν χαριστικὴν βολὴν ἐδέχθη ἡ μονὴ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς οἱ ὁποῖοι τὴν ἐπυρπόλησαν τὴν 25ην Ἰουνίου 1943 καὶ ἐξετέλεσαν τὸν προηγούμενον ταύτης Ἀμβρόσιον Παπαρρηγόπουλον. Ἡ μονὴ κατεστράφη ὀλοσχερῶς, οὐδεμιᾶς ἀποθήκης ἢ κελλίου διασωθέντος ἀλλὰ δὲν κατέρρευσε ὀλόκληρος. Καὶ ὁ ναὸς ἐπυρπολήθη καθὼς καὶ τὸ ξυλόγλυπτον τέμπλον, τὰ στασίδια, τὰ ἅγια λείψανα, αἱ ἱεραὶ εἰκόνες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἐφέστιος τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τὰ ἄμφια, καὶ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ σκευή, τὰ πάν-

τα. Ἐπὶ ἔτη πλήρης ἐρημία καὶ νεκρική σιγή ἐπεκράτει εἰς τὸν χῶρον τῆς ἱερᾶς μονῆς τὴν ὁποίαν διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ κρωγμοὶ τῶν ἀρπακτικῶν ὀρνέων. Θλιψίς καὶ κατῆφεια κατελάμβανε τὸν ἐπισκέπτην ἐνθουμούμενον τὴν παλαιὰν ἐπιβλητικὴν μονὴν καὶ συγκρίνοντα ταύτην μὲ τὴν θλιβεράν πραγματικότητα τὴν ὁποίαν ἀντίκρυζε. Τὴν θλιβεράν ὄψιν τὴν ὁποίαν παρουσίαζε ἡ μονὴ ἀπὸ τὴν πυρπόλησίν της, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τοῦ χρόνου, παραστατικώτατα περιγράφει ὁ συμπολίτης λογοτέχνης κ. Π. Παπαρρηγόπουλος εἰς τὸ ὀλιγόστιχον ποίημά του.

Τὸ παλῆδ τὸ μοναστήρι τ' Ἀἰ Θανάση
ἔσκυψε στὸ χρόνο, ἔχει πιά χαλάσει
κι' ἡ βρυσούλα π' ὀλομόναχη εἶχε μείνει,
βάρυνε στη μοναξιά, στέρεψε καὶ κείνη.
Κι' ἔτσι ἐκεῖ πού ἦτανε ὁμορφιά περίσσια
τώρα μόνον ἔμειναν λίγα κυπαρίσσια,
κι' ὅπως εἶναι πένθιμα, τὸ βουβὸ τοπίο
μοιάζει ἀπαράλλακτα μὲ νεκροταφεῖο¹.

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Ἀπὸ τοῦ 1948 καὶ ἐντεῦθεν ἡ μονὴ ἤρχισε νὰ παρουσιάζη σημεῖα ζωῆς τὰ ὅποια μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου γίνονται ἐμφανέστερα. Ὁ μοναχὸς Ἱερόθεος Μουρτίκας τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε ἡ Ἀγ. Λαύρα ἵνα διαμμένη μονίμως εἰς αὐτὴν ἐπεσκεύασε κελλία τινὰ τὰ ὅποια κατέστησαν κατοικήσιμα, ἀνεκαίνισε τὸν ναόν, κατεσκεύασε ἐξώστην, ἀπεκόμισε τὰ ἐρείπια καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων ἔργων τὰ ὅποια ἐξετέλεσε καὶ συνεχῶς ἐκτελεῖ βελτιώνεται συνεχῶς ἡ ἐμφάνισις τῆς μονῆς. Ὁ γλυκύγαλος ἐνετικὸς κώδων τοῦ μεγάλου ἱεράρχου, ἥρωος καὶ μάρτυρος τῆς νεοελληνικῆς ἐλευθερίας Μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ, σκορπίζει καὶ πάλιν ἀνὰ τοὺς αἰθέρας τοὺς μελωδικοὺς ἤχους του καὶ ἀσφαλῶς τὰ ὀστᾶ του τρίζουσι ἀπὸ ἀγαλλίασιν εἰς τὸ ἄκουσμά των. Τὰ δένδρα καὶ οἱ θάμνοι τοῦ μεγάλου δάσους τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν μονὴν ἤρχισαν ἐκ νέου νὰ πυκνῶνουν, νὰ ἀνδρῶνται καὶ νὰ σχηματίζουσι καὶ πάλιν τὸν πράσινον τάπητά των. Τὰ «τροκάνια» τῶν ποι-

1. Δημοσιεύεται εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ν. Στασινοπούλου «Καλαβρυτινοὶ Λογοτέχνες», σελ. 111.

μνίων τῆς μονῆς σκορποῦν καὶ τώρα τοὺς χαρμωσύνους ἤχους των γύρω της. Τὴν δευτέραν Μαΐου ἐκάστου ἔτους ὅτε ἐορτάζει ἡ μονή, πλῆθος προσκυνητῶν συγκεντρώνεται διὰ νὰ προσευχηθῆ καὶ τιμήσῃ τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Κατὰ τοὺς ἐαρινοὺς καὶ θερινοὺς κυρίως μῆνας ἀρκετοὶ ἐκ πολλῶν χωρίων προσέρχονται εἰς τὴν μονὴν ὡς προσκυνηταὶ ἢ διὰ παρακλήσεις καὶ λειτουργίας ἢ τέλεσιν μνημοσύνων.

Ἀφ' ὅτου ἐγκατεστάθη ἐκ νέου εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς κοιτίδα ἡ ἐλευθερία, ὁ ἐθνικός, ἱστορικός καὶ κοινωνικός ρόλος τῆς μεγίστης πλειονότητος τῶν μονῶν ἐτερματίσθη. Πιστεύομεν ὅμως ὅτι, ἐφ' ὅσον τὸ Θρησκευτικὸν συναίσθημα διατηρεῖται ζωηρὸν εἰς σημαντικὴν μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς ὑπαίθρου ἰδίᾳ χώρας, ὁ Θρησκευτικὸς ρόλος των δὲν ἐξέλιπε. Πιστεύομεν ἀκόμη ὅτι ὅταν ἐν Χριστιανικὸν οἰκοδόμημα εἶναι ἀρχαιότατον, ὡς ἡ ἱερὰ καὶ σεβασμία μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ βίον 1000 ἐτῶν, ἡ πάροδος τῶν αἰώνων δημιουργεῖ τὴν ὑποχρέωσιν διατηρήσεως τούτου ἔστω καὶ ὡς ἀρχαιότητος ἢ ἱστορικοῦ μνημείου καὶ ὡς τοιαύτη πρέπει νὰ ἀνακαινισθῆ καὶ διατηρηθῆ πάσῃ θυσίᾳ ἢ μονῇ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ(*)

1

Γρηγόριος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ὅσα μὲν κατὰ τοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανόνας τυγχάνει διακυβερνώμενα, πολλὴν ἔχουσι τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ καὶ τὸ ἔλεος μέγιστον, ὅσα δὲ τοῦναντίον παραβαίνει τῶν ὄρων ἐκτρεπόμενα, ἐν τούτοις προφανῆς ἡ ἀκοσμία, κατάδηλος ἡ φθορά, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἢ τῶν ψυχῶν ἀπώλεια. Εἰ γὰρ καθάπερ οἱ περὶ τῶν καθ' ἕκαστα ἐκκλησιῶν νόμοι, οὕτω καὶ οἱ περὶ τῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων τῶν ὑπὸ τῷ ὑπ' ἡμᾶς ἀποστολικῷ καὶ οἰκουμενικῷ Θρόνῳ ἀπαράτρεπτοι διαφυλάττειντο, καὶ τῆς κατὰ νόμους ἐπιμελείας καὶ προστασίας κάκεῖνα ἤξιούντο παρὰ τῶν αἰεὶ πατριαρχευόντων, οὐκ ἂν τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα τὰ δεινὰ τοῖς μοναστηρίοις συνέβαινεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ οἶδαμεν ὅπως τῶν ἱερῶν παρημελημένων νόμων εἰς τοσαύτην προῆλθον ἀκαταστασίαν καὶ ἐλεινὴν ἀπώλειαν, τὰ ἱερά ταῦτα καταγώγια, διὰ ταῦτα εὐθὺς ὡς εἰληφόςιν ἡμῖν τοὺς οἶακας τοῦ παγκοῖνου τουτουῖ σκάφους, ἔδοξε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ παρημελημένα αὐτὰ εὐαγῆ μοναστήρια διορθώσασθαι ἀφορῶσι περὶ τὸ ἐκείνων συμφέρον ὡς τέκνα γνήσια τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας τοῦ χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τῷ σταυροπηγιακῷ καὶ πατριαρχικῷ προνομίῳ τετιμημένα, ἄλλως τε οὐδὲ καινοῦς τινας ἐφ' ἑαυτῶν νόμους φέρουσιν, ἀλλ' ἀρχαίους ἀνανευμένους καὶ γεραροὺς τὴν γὰρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων προστασίαν τοῖς ἐπισκόποις ἐπιτρέπουσιν οἱ ἱεροὶ νόμοι καὶ κανόνες τὸν τοῦ Θεοῦ (νόμον) προτίθεσθαι

* Θερμότετατι εὐχαριστίαι ὀφείλονται εἰς τὴν κ. Λουκίαν Δρούλια τοῦ Κέντρου Νεολληνικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, ὡς καὶ εἰς τὸν νέον φιλόλογον κ. Κων. Θ. Λάππαν, οἱ ὅποιοι συνέβαλον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν δημοσιευμένων χειμένων.

κελεύόμενοι ἵνα εἰ γε δέοντο καὶ αὐτοὶ ἀπολαμβάνωσιν, ὃν τρόπον ὁ θεὸς τῶν ἀγίων ἀποστόλων κανῶν καὶ ὁ ἐν ἀντιοχείᾳ ἱερᾶς συνόδου καὶ ἡ ἐν χαλκηδόνι οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ ὅτε εἰς καὶ ὁ ἰβὸς καὶ τῆς ἐν Ἀγκύρα ΙΣΤ΄ καὶ ὁ μῦθος τῆς ἐν Τρούλλῳ καὶ ἄλλοι πλεῖστ' ὅσοι σεπτοὶ νόμοι καὶ κανόνες σαφῶς φαίνονται τὴν τῶν ἱερῶν μοναστηρίων ἐξουσίαν τοῖς ἐπισκόποις διδόναι ὥστε μεταλαμβάνειν (μέντοι αὐτοὺς) τῶν δεόντων εἶγε δέοντο εἰς τὰς παντῶν χρείας τὴν δὲ περὶ ἐκεῖνα ἐπεμέλειαν μεγίστην τε καὶ παρὰ θῦ (Θεοῦ) ἐφορῶντας πορεῖσθαι ἵνα προστατεύωσιν αὐτῶν καὶ οἰκονόμους καὶ ἐπιτρόπους καὶ ἡγουμένους ἀποκαθιστῶσιν ἐν αὐτοῖς καλῶς περὶ τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τούτων ἐπιμελούμενοι ἵνα μὴ δι' ἀμέλειαν ἔνοχοι γίνονται τῆς ἐκ τῶν νόμων ἐπιτιμίας οἱ δὲ οἰκονόμοι ἡγούμενοι τε καὶ ἐπίτροποι διαμένουσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπισκόπων καὶ δίχως τῆς ἀδείας αὐτῶν μῆτε πωλῶσι μοναστηριακὸν τι κτῆμα, ἀλλ' οἰκονομῶσι καλῶς πρὸς τὴν ἐκείνων ὀδηγίαν καὶ ἄδειαν ὅπως μὴ καὶ αὐτοὶ ἀνατρέποντες τοὺς ἐκκλησιαστικούς τούτους ὄρους καὶ κανόνας βαρυτάτοις ὑποπέσωσι τοῖς ἐπιτιμίοις καὶ τιμωρίαις ταῦτα μὲν οὖν οἱ νόμοι ἀποφαίνονται περὶ τῶν ἱερῶν μοναστηρίων. τούτων(γε) τὰ μὲν τοῖς κατὰ τόπους ἐπιτετραμμένοις ἐνοριακὰ τῆς προσηκούσης ἀρχιερατικῶς ὡς εἰκὸς ἐπ' αὐξήσει τυγχάνει ἐπιμελείας μόνα δὲ τὰ τῆ σταυροπηγιακῆ ἀξίᾳ τετιμημένα οὐκ ἴδαμεν ὅπως χρόνων πολλῶν παρημέληται καὶ δέον ὡς ὅπου ἐφορῶντος διοικεῖσθαι αὐτὰ καὶ ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιμελείας καὶ ἀναλόγου ἀξιῶσθαι ὅπως αὐτοῖς τῶν ἀγαθῶν τὰ μὲν ὑπάρχοντα διαμένει, περιποιεῖται δὲ τὰ προσγενησόμενα ἄν, τῶν δὲ φαύλων τὰ μὲν προσόντα ἀποδιοπομπεῖται τὰ δὲ συμβησόμενα ἄν διακωλύονται. Ταύτην οὖν κατὰ νόμους τὴν ὑπὲρ αὐτῶν πάντων τῶν σταυροπηγιακῶν ἡμῶν μοναστηρίων καθόλου φροντίδα κατεβάλλομεν ἐκθέμενοι κατὰ κοινὴν γνώμην καὶ συνοδικὴν διάγνωσιν ἱερὸν τόμον ἀποφαινόμενον συνωδὰ τοῖς ἱεροῖς νόμοις καὶ τοῖς ὧδε γραφομένοις περὶ τῆς εἰς τὸ ἐξῆς ἀρίστης διοικήσεως ἐκάστου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου καὶ εὐνομίας τῶν ἀσκουμένων ὁσιωτάτην πρῶν (πατέρων καὶ (.....) ἀντιλήψεως καὶ ἀμέσου προστασίας αὐτῶν παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χϋ (Χριστοῦ) μεγάλης ἐκκλησίας ἀνανεοῦντες τὰ παλαιγενῆ πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ αὐτῶν σιγγίλια δωρεὰν καὶ ἐπικυροῦντες (.....) σταυροπηγιακὰ αὐτῶν προνόμια εἰς διηνεκῆ (σωτηρίαν) αὐτῶν καὶ ἀσφάλειαν μὴ δεόμενα ποτὲ ἀνανεώσεως καὶ ἐπικυρώσεως, ὡς καὶ περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ κερνίτζης κατὰ τὴν Πελοπόννησον παρὰ τὸ χωρίον Φίλια ἱεροῦ σεβασμίου μοναστηρίου τοῦ θείου πρὸς (πατρὸς) ἡμῶν ἀθανασίου τοῦ μεγάλου

λου ἐνεφανίσθη γὰρ ἤδη ἡμῖν πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγγλιῶδες γράμμα τοῦ αἰοιδίου ἐν πατριάρχαις γαβριήλ ἐπικυρωτικὸν ἴσον σιγγιλίου παΐσιου δηλοποιούντος ὅτι ἀξιώσει τότε τοῦ μακαρίτου δανιήλ τοῦ ἀπὸ παλαιῶν πατρῶν προέδρου κερνίτζης ἐκεχορήγητο τῶν μονιδριῶν τούτῳ ἢ σταυροπηγιακῆ ἀξία καὶ ἀποφαινόμενοι ὅπως καὶ τοῦ λοιποῦ μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων αὐτοῦ ὑπάρχει σταυροπήγιον εἰς ἀνακαίνισιν οὖν τούτου γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγγιλιῶδους γράμματος ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἵνα τὸ ρηθὲν ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τοῦ θείου πατρὸς ἡμῶν ἀθανασίου τοῦ μεγάλου τὸ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Κερνίτζης παρὰ τὸ χωρίον Φίλια μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινητῶν καὶ ἀκινήτων, τῶν τε ἤδη ὄντων καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγενησομένων ἂν ὡς ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἅπαντα χρόνων ὑπάρχει καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκεται ἡμέτερον πατριαρχικόν, σταυροπηγιακόν, ἀδούλωτον, ἀκαταπάτητον, καὶ ὅλως ἀνενόχλητον παρ' οὗτινος προσώπου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ μνημονευομένου ἐν αὐτῷ τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἔχον καὶ τὸ προνόμιον κατὰ πατριαρχικὴν φιλοτιμίαν, ὥστε τὸν κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῇ ἡγούμενον ἐν τοῖς ἑορταστικαῖς ἡμέραις φορεῖν ἐπ' ἐκκλησίαις μανδύαν, προχειριζόμενον καὶ πατερίτζαν καὶ πρῶτον μὲν ὑπάρχει ἀπηλλαγμένον πάσης ἐξαρχικῆς ἐξουσίας καὶ δεσποτείας δεύτερον δὲ λόγῳ ὑποταγῆς ἀποδίδει καθ' ἕκαστον ἔτος ἀπαραιτήτως γρ. ἕκατὸν πέντε, εἰς τὸ κοινὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χϋ (Χριστοῦ) μεγάλης ἐκκλησίας καὶ λαμβάνει ἐξοφλητικὴν ἀπόδειξιν κατὰ τὸ ὕφος τῶν ἐπαρχιῶν καὶ οὕτως ἀναλαβὸν τὸ ἀρχαῖον γεραρὸν τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας προνόμιον καὶ καλῶς διοικούμενον ὡς μέλος γνήσιον τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου, πατριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ, καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὁ ἐν αὐτῷ κατὰ καιροὺς ἡγούμενος, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, οὕτω καὶ αὐτὸς γράφη ἀμέσως πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χϋ (Χριστοῦ) μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ ἀξιούται τῆς προσηκούσης ὑπερασπίσεως ἐν ταῖς συμβαινούσαις χρείας καὶ ὑποθέσει τρίτον διαφυλάττωνται καταγεγραμμένα ἐν τῷ διωρισμένῳ κώδικι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἅπαντα τὰ κτήματα καὶ ἀφιερῶματα αὐτοῦ καὶ τὰ χρέη καὶ τὸ τοῦ ἡγουμένου ὄνομα, τέταρτον δὲ τὸ σιγγίλιον αὐτοῦ ἔχει μένειν ἀπαράσειστον μὴ δεόμενον ποτὲ ἀνανεώσεως καὶ ἐπικυρώσεως ἐκκλησιαστικῆς πέμπτον μηδεὶς τοῦ λοιποῦ γίγνεται ἐν αὐτῷ ἡγούμενος ἄνευ γράμματος - πα-

τριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ ἄλλ' ἐπειδὴν ἔχωσιν αὐτὸν γνώμη κοινῇ οἱ συγκοινοβιάται πρες (πατέρες) τότε ἀποστέλλεται παρ' αὐτῇ κοινῇ (...) ἐνυπόγραφος ἀναφορὰ περὶ τῆς τοιαύτης ἐκλογῆς πρὸς τὸν κατὰ καιροὺς οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ οὕτω δι' ἐκκλησιαστικῆς ἐπικυρώσεως καθιστᾶται ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τούτου σημειουμένου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν τῷ ρηθέντι (...) κατ' ἔτος ἐξαποστέλλειν ἀκριβῆ ἐνυπόγραφον καὶ ἐνσφραγιστον καταγραφὴν ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Ἐκτον ἢ σφραγὶς τοῦ μοναστηρίου διαιρεθεῖ εἰς τμήματα τέσσερα καὶ ἡ μὲν λαβὴ παρακατατεθειμένη ὑπάρχει τῷ ἡγουμένῳ τὰ δὲ τέσσερα τμήματα τμήματα τέσσαρσι συγκοινοβιάταις πατράσιν ἐκλεγομένοις κοινῶς παρὰ πάντων τῶν συγκοινοβιατῶν πρων (πατέρων) ἔβδομον οἱ ἐπιτετραμμένοι τὰ τέσσερα τμήματα καὶ τὴν λαβὴν μὴ ἔχωσιν ἄδειαν καθ' ἑαυτοὺς σφραγίζειν μοναστηριακὰς χρεωστικὰς ὁμολογίας ἄλλ' ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν προκριτοτέρων ἐν συγκοινοβιάταις ὑπογραφομένων κάκεινων ἰδίαις χερσὶν αἱ δὲ μὴ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον γεγραμμένοι καὶ ἐσφραγισμένοι ὁμολογία νομίζονται μὴ τοῦ μοναστηρίου ἄλλ' ἴδια τῶν κατ' ἰδίαν σφραγισάντων καὶ ἐκεῖνοι ἐξ ἰδίων ἀποπληρῶσι τὰς ἐμπεριεχομένας ἐν ταῖς τοιαύτοις ὁμολογίαις χρηματικὰς ποσότητες. οὗτοι δὲ δηλ. ὁ ἡγούμενος μετὰ τῶν τεσσάρων τῶν ἐπιτετραμμένων τὰ τῆς σφραγίδος τμήματα ἔχουσι πᾶσαν πληρεξουσιότητα ἐκείνους ἐπιτιμᾶν σωφρονίζειν, ἀποβάλλειν ἐκ τῆς μονῆς τοὺς ἀτακτοῦντας καὶ (...) τοὺς διερχομένους τὸ ἄθλον τῆς ἀδικήσεως καὶ μὴ πειθόμενους διὰ κοινῆς αὐτοῦ ἀναφορᾶς ἀναγγέλειν τῇ ἐκκλησίᾳ ὄγδοον (μηδεὶς) τοῦ μοναστηρίου τούτου δύνηται τοῦ λοιποῦ πωλεῖν μοναστηριακὸν ὑποστατικὸν ἄνευ τῆς νομίμου εἰδήσεως τοῦ κατὰ καιρὸν οἰκουμενικοῦ πατριάρχου εἰμὴ μόνον τὰς κατ' ἔτος ἐπικαρπίας καὶ τὰ γεννήματα καὶ τὰ μοναστηριακὰ θρέμματα διὰ τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν χρείας. ἔνατον ἐπειδὴν ἐν χρεία χειροτονίας γένωνται ἔχωσιν ἄδειαν προσκαλεῖν εἰς τὸ σταυροπηγιακὸν ἡμῶν τοῦτο μοναστήριον ὃν ἂν βούλωνται τῶν ἀρχιερέων φέρονται ἔγγραφον ἄδειαν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικήν, ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν αὐτὴν μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως δέκατον δὲ καὶ τελευταῖον ὀφείλουσιν οἱ ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι ὁσιώτατοι πατέρες φυλαττεῖν τὰ ἐν τῷ παρόντι ἐκτιθέντα ἀπαράτρεπτον καὶ ἀπαράβατα διὰ παντός, καὶ πείθεσθαι τῷ κατὰ καιροὺς ἡγουμένῳ καὶ διάγειν σεμνῶς, εἰρηνικῶς καὶ ἀμέμπτως κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναστικοῦ ἐπαγγέλματος ἀφορῶντος πρὸς τὴν κοσμιότητα αὐτῶν καὶ τὴν κατὰ θεῦ (Θεὸν) διαγωγὴν καὶ πολιτείαν καὶ περὶ τὴν βελτίωσιν καὶ αὔξησιν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τούτου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου ἐπόμενοι τῷ Θεο-

φιλεῖ σκοπῶ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγρύπνως προνοούσης περὶ τῆς εὐσταθείας τῶν ὑπαγομένων αὐτῇ σταυροπηγιακῶν ἱερῶν μοναστηρίων, καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις διαφυλάττει τὴν ἀρχαίαν διὰ... σιν ἀπαράτρεπτον, ὅστις δὲ καὶ ὁποῖος τοῦτο (...) ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς ὁποῖας τάξεως καὶ βαθμοῦ τολμήσει (...) ὅπως οὖν τὰ ἐν τῷ παρόντι νομίμως καὶ κανονικῶς ἀποφανθέντα καὶ ἀνατρέφει τὰ ἀνωτέρω καταγεγραμμένα, ὁ τοιοῦτος ἀφωρισμένος εἶη καὶ καταραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατος ἄλυτος καὶ (...) συνοδικῆς ἀρᾶς ὑπεύθυνος καὶ ὑπόδικος καὶ ἔνοχος τῷ αἰωνίῳ πρὶ τῆς γεένης (...) ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγγιλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα (...) κἂν τῷ ἱερῷ κώδικα τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χϋ (Χριστοῦ) μεγάλης ἐκκλησίας τῷ ὑπ' αὐτῷ τούτῳ καὶ ἐδόθη εἰς τὸ ρηθὲν μοναστήριον ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἐννενηκοστῷ ὀγδόῳ κατὰ μῆνα Μάρτιον ἐπιμεμήσεως πρώτης.

2

Συστατικὴ ἐκκλησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ Κυρίλλου Στ'. Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Οἱ τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ τε καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενοι ἱερώτατοι μητροπολίται καὶ ὑπέρτιμοι, καὶ θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι τε καὶ ἐπίσκοποι, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ καὶ ἐντιμότεροι κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐκάστης ἐπαρχίας, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι, οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς πόλεως τοῦ γαλατᾶ, ὅλου τοῦ κατὰ στενον καὶ ἀπανταχοῦ, τιμιώτατοι πραγματευταί, καὶ καραβοκῦροι, χρήσιμοι ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν, πρωτομαγίστορες καὶ μαγίστορες τῶν εὐλογημένων ρουφετίων, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, τέχνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἶη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ παρ' ἡμῶν δὲ εὐλογία, καὶ συγχώρησις, πανταχοῦ μὲν καὶ πρὸς πάντας διενεργούμενον τὸ τῆς ἐλεημοσύνης θεοδίδακτον καὶ θεοπαράδοτον ἔργον ψυχωφελὲς ὑπάρχει καὶ ψυχοσωτήριον ρύεται γὰρ ψυχὴν τοῦ θανάτου, καὶ πλήθη ἀμαρτιῶν ἐξαλείφει καθὰ τὰ ἱερὰ φησὶ λόγια· ὅταν δὲ εἰς θεῖους ναοὺς καὶ ἱερὰ καταγωγία ἐπιχορηγῆται καὶ ἐπιδαφιλεύκται ἐν οἷς θυσία καθ' ἐκάστην ἀναίμακτοι τῷ Θεῷ ἀναπέμπονται ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν τότε δὴ τότε καὶ ἡ ἀντιμισθία τοῖς ἐλεοῦσι μείζων ἀπόκειται, ὡς ἀγαπητὰ γὰρ τὰ σκηνώματα Κυρίου

τῶν δυνάμεων κατὰ τὸν ἱερὸν προφητάνακτα. ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τὸ ἐν τῷ Χωρίῳ Φίλια τῆς ἐπισκοπῆς Κερνίτζης κείμενον Ἱερὸν καὶ σεβάσιμον Ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον, τιμώμενον ἐπ' ὄνοματι τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου μὲν ἐν εὐτυχεῖ καὶ καλῇ καταστάσει διάγον, ὅστερον ἐκ τῶν καιρικῶν περιστατικῶν τῶν ἀγχιστρόφων τοῦ Βίου μεταβολῶν εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν καὶ δυστυχίαν ἔφθασε καθυποβληθὲν ὑπὸ ἐνοχὴν χρέους βαρυτάτου καὶ ὑπερόγκου καὶ ἐκ τούτου κινδυνεῖ ἐρημον ἀποκατασταθῆναι, οἱ δ' ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι ὀσιώτατοι πατέρες δυσφόρως ἔχοντες ἐπὶ τούτοις καὶ ἄλλοθεν πόθεν τρόπον οἰκονομίας μὴ ἐξευρίσκοντες, ἔγνωσαν προσδραμεῖν μετὰ Θεὸν εἰς τὸ ἔλεος καὶ τὴν βοήθειαν ἡμῶν τῶν φιλοκάλων καὶ φιλελεημόνων εὐσεβῶν. Καὶ δὴ ἐκλεξάμενοι πέμπουσιν ἐπὶ τούτῳ τὸν ἀγιώτατον προηγούμενον ἐν Ἱερομονάχους Κύρ Ἀκάκιον συμμοναστηριακὸν αὐτὸν μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ ὡς ἄνδρα ζηλωτὴν καὶ τίμιον καὶ σεβάσιμον πρὸς ὃν καὶ δεδώκαμεν ἡμεῖς ἄδειαν ἐπιτραχήλιον φέρειν, ἁγιασμοὺς ψάλλειν, μεθ' ὧν συνεκφέρεται ἁγίων λειψάνων, καὶ πάντα τὰ ἱερατικὰ ἐκτελεῖν, τῇ εἰδήσει μέντοι καὶ ἀδείᾳ καὶ τῶν κατὰ τόπους ἀρχιερατικῶν προϊσταμένων ὅθεν καὶ γράφοντες, εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν πάντας ὑμᾶς πατρικῶς, καὶ ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν ἐκκλησιαστικῶς, ὅπως δεξάμενοι μεθ' ἱλαρᾶς γνώμεως τὸν διαληφθέντα ὀσιώτατον προηγούμενον κύρ Ἀκάκιον μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ συνδράμητε καὶ βοηθήσητε. Ἰδία τε καὶ κοινῶς ἐκ τε τῶν ἐκκλησιαστικῶν παγκαρίων καὶ ἐκ τῶν κοινῶν κουτείων τῶν εὐλογημένων ρουφετίων καὶ ἐλεημοσύνην (ἐπιδαφιλήν) παράσχητε ἐπιχορηγοῦντες εἰς χεῖρας τῆς αὐτοῦ ὀσιότητος ὃ μὲν πρόθεσιν, ὃ δὲ παρρησίαν, ὃ δὲ τεσσαρακονταλείτουργον, ὃ δὲ ἱερὸν ἄμφιον καὶ ἄλλος ἄλλο, ἔχοντες καθὰ δυνάμεις ἔχει καὶ ὡς ἂν ἐκ θεοῦ φωτισθῆ, προσκαλοῦντες τε εἰς τοὺς εὐλογημένους ὑμῶν οἴκους ἐπὶ τῷ εὐλογεῖν, καὶ ἀγιάζειν ὑμᾶς Ἱερατικῶς, καὶ ἐπὶ τούτῳ φιλοδωροῦντες τῇ αὐτοῦ ὀσιότητι πλουσιοπαρόχως, ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης ὑμῶν συνδρομῆς καὶ βοηθείας τὸ μὲν Ἱερὸν ἐκεῖνο μοναστήριον ἀπαλλαγῆ τοῦ ἐπικειμένου αὐτῷ ὑπερόγκου χρέους καὶ τῆς ἐπαπειλουμένης ἐρημώσεως, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι ὀσιώτατοι πατέρες λάβωσιν ἄνεσιν καὶ παραμυθίαν, καὶ εὐχωνται ἐκτενέστερον ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας ἀπάντων, ὑμεῖς δὲ οἱ ἐλεήσοντες, καὶ βοηθήσοντες αὐτούς, λάβητε καὶ τῷ νῦν καὶ μέλλοντι αἰῶνι ἀπειροπλάσιως τοὺς μισθοὺς παρὰ τοῦ μισθαποδότου θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν. αἰωισ'.

Ἵπάρχει ἡ κατωτέρω σημείωσης εἰς τὸ τέλος τοῦ κειμένου «ἐν τῇ ἐκκλη-

σία τοῦ Κουροῦ τζεσμέ ἐδιαβάσθη μεθων συνεπιφέρω καὶ ἀγίων λειψάνων ἐν τίμιον σταυρόν μέρος τοῦ ἀγίου χαραλάμπους μέρος τοῦ ἀγίου παντελεήμονος τοῦ ἀγίου ἐλευθερίου, τοῦ ἀγίου ἰωάννου τοῦ ἐλεήμονος τοῦ ἀγίου ἀντήπα τοῦ ἀγίου τρίφονος τοῦ ἀγίου ἐρομάρτυρος βαβύλα καὶ λιπὸν ἀγίων μαρτύρων», ὑπογραφὸς 9.

3

Συστατικὸν γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἀθανασίου Φιλίων.

Οἱ ἀπανταχοῦ διαταχθέντες πανιερώτατοι μητροπολίται, θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, ἐντιμότατοι κληρικοί, πανοσιώτατοι ἱερομόναχοι, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς εὐγενέστατοι ἄρχοντες, τιμιώτατοι πραγματευταί, χρήσιμοι ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιαστικῶν παγγαρίων, πρωτομαΐστορες τῶν εὐλογημένων ρουφετίων γουναράδων, μπακάλιδων κουϊμιουτζήδων, γεμενιτζήδων, ἀμπελουργῶν κηπουρῶν, ζευγολατῶν καὶ ποιμένων, πρόκριτοι, δημογέροντες καὶ προεστῶτες τῶν ἐπαρχιῶν, τέχνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος ἀμήν. Τὸ τῆς ἐλεημοσύνης θεοδιδάκτου ἔργον, πανταχοῦ μὲν διενεργούμενον ψυχοσωτήριον ὑπάρχει. Ρύεται γὰρ ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύπτει πλῆθος ἀμαρτιῶν κατὰ τὰς θείας γραφὰς ἐξαιρέτως δὲ ὅταν εἰς θεῖους ναοὺς καὶ ἱερὰ μοναστήρια διενεργεῖται ἐν οἷς ἀκαταπαύστως ὑμνεῖται καὶ λατρεύεται ὁ ἐν τριάδι προσκυνούμενος Θεὸς καὶ ἀναίμακτος Θυσία προσφέρεται, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ ἀφέσεως παντὸς τοῦ χριστοῦμου πληρώματος καὶ μάλιστα τῶν ἐλεούντων τότε δὴ καὶ ἀντιμισθία μείζων ἀπόκειται ὡς ἀγαπητὰ γὰρ τὰ σκηνώματα κυρίου τῶν δυνάμεων κατὰ τὸν ἱερὸν προφητάνακτα Δαβίδ. Ἐπειδὴ τοῖνον καὶ τὸ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου κείμενον ἐν Καλαβρύτοις κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ ἀγίου Κερνίκης σταυροπηγιακὸν καὶ πατριαρχικὸν μοναστήριον καὶ πρότερον ἐν εὐτυχῇ καταστάσει διάγον καὶ καλῶς διακυβερνώμενον παρὰ τῶν ἐν αὐτῷ συνασκουμένων πατέρων εἰς τοῦναντίον περιέστη καὶ ἐκ τῶν καιρικῶν περιστάσεων καὶ ἐκ τῶν ἐπισυμβάντων ἐν αὐτῇ δοσιμάτων καὶ ἄλλων ἐξόδων πρὸς τούτοις καὶ ὁ ἐκεῖ ἱερωτάτος ναὸς σεσαθρωμένος ὢν πρὸ πολλοῦ δυναμένων ἄλλως πῶς ποιῆσαι ἡμῶν τῶν πατέρων ἀνακαινίζεται ἐκ θεμελίων. καὶ δὴ ἐκλεξάμενοι τὸν παρόντα συμμοναστηριακὸν πανοσιώτατον ἱερομόναχον μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ κυρ Ἀβέρκιον ἄνδρα τίμιον δόκιμον, Θεοσεβέστατον καὶ ζῆλον διακαέστατον πνέοντα, ὑπὲρ τοῦ τῆ μετανοίᾳ αὐτοῦ συμφέροντος ἄξιον τε καὶ πιστὸν

ἐξαπιστέλλομεν αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς ἐπιδόντες αὐτῷ καὶ ἱερὰ μοναστηριακὰ κειμήλια καὶ ἅγια λείψανα τίμιον ξύλον εἰς σταύρον ἀργυροδεμένον μέρος τοῦ ἁγίου τρύφωνος, τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους, τοῦ ἁγίου Ἀντύπα, τοῦ ἁγίου Γερασίμου, τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου, τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ ἐλεήμονος τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου, τοῦ Ἁγίου Μάμαντα, τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Ἀναργύρου τοῦ ἁγίου Μερκουρίου, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ ἁγίου Προκοπίου, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τῆς ἁγίας Βαρβάρας ἅπαντα θαύματα βρύνοντα τῆς μετὰ πίστεως καὶ εὐλαβίας αὐτοῦ προσερχομένοις γράφοντες τοῖνον συνιστῶμεν αὐτὸν πρὸς τὰ φιλελήμονα σπλαχνα ὑμῶν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὅπως ἀποδεξάμενοι (αὐτοῦ πανοσιότητα) ἰλέω τῷ ὄμματι δράμητε καὶ βοηθήσητε αὐτῷ λόγω τε καὶ ἔργω ἰδία τε καὶ κοινῶς καθ' ἃ ἕκαστος δυνάμεως καὶ προαιρέσεως ἔχει παρέχοντας εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἰλαρᾶ τῇ γνώμῃ (ὅτι ἰλαρὸν δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς) ὁ μὲν πρόθεσιν ὁδὲ παρρησίαν ὁ δὲ τεσσαρακονταλείτουργον καὶ ἀδελφᾶτον ἢ ἀφιέρωμα τε ἢ προσκαλοῦντες αὐτὸν ἔν τε τοῖς εὐλογημένοις ἡμῶν οἴκοις ἐργαστηρίοις ἐπὶ τῷ ψάλλειν ἁγιασμοὺς μεθ' ὧν συνεπιφέρεται ἁγίων λειψάνων καὶ εὐλογεῖ ὑμᾶς ἱερατικῶς ἵνα διὰ τῆς θεαρέστου ἡμῶν ταύτης ἐλεημοσύνης, ὁ μὲν ἱερὸς ναὸς ἀνακαινισθῆ, καὶ τὸ ἱερὸν μοναστήριον λάβῃ ἀνακουφισμὸν τινα τινα τῶν ἀφορήτων δοσιμάτων, οἱ δὲ συνασκούμενοι πατέρες ἀnéσεως ἀξιούμενοι καὶ τῶν καθ' ἡμέραν βιαίων ἀπαιτήσεων ὁπωσοῦν ἀπαλλαττόμενοι εὐχωνται ἐκτενέστερον ὑπὲρ ὑγείας καὶ παντὸς κακοῦ ἀπαλλαγῆς ὑμῶν τῶν ἀνακαινιστῶν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, πρὸς τὸν ἀνταποδότην τῆς ἐλεημοσύνης ἡμῶν Θεόν, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν ἀμήν. αωιη' Μαρτίου α (:) Ὁ καθηγούμενος Ἀκάκιος καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α' ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ. ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΚΩΜΗΣ

Ὅνομα τῆς κώμης	15
Ἄρχη τῶν Φιλίων	18
Συνοικισμοὶ τῶν Φιλίων	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Βίλα	26
Ἄργεάθαι καὶ Λυκοῦντες	27
Ἅγιος Νικόλαος	29
Λούστρα	30
Πύργος	31
Φιλείκο γεφύρι	31
Προέλευσις τῶν σημερινῶν Φιλαίων	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Μυθολογία	34
Πρῖστορία	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Κλασσικὴ καὶ Μακεδονικὴ περίοδος, Ρωμαιοκρατία	38
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Βυζαντινή περίοδος	40
------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Φραγκοκρατία	42
------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ. ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Γενικά	45
Διοικήσεις	48
Ἐγγειος κτήσις	48
Φορολογία	49
Τοπική αὐτοδιοικήσεις	51
Φιλαῖοι δημογέροντες	54
Κοινωνική καὶ οἰκονομική κατάστασις τῶν κατοίκων	55
Πνευματικὴ κατάστασις τῶν κατοίκων	58
Φιλαῖοι κλέφτες	63
Φιλέϊκα κάστρα	64
Φιλαῖοι φιλικοὶ	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ἐνετοκρατία	66
-----------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1821

Τὸ δίλημμα	68
Ἡ συμμετοχὴ τῶν Φιλίων εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 21. Ἡ μάχη τῶν Καλαβρύτων	69
Ἡ μάχη τοῦ Λεβιδίου	70
Αἱ περὶ τὸ Ἄργος μάχαι	71
Μάχαι Πατρῶν, Ἀκράτας καὶ ἄλλαι	71
Τὰ Φίλια κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον	72

Ἐπιδρομαὶ τῶν Αἰγυπτίων. Πυρπόλησις τῶν Φιλίων	75
Ἡ Πολιορκία τοῦ ὄχυροῦ εἰς θέσιν Παναγιαῶς Ρέμμα	76
Νέος ἐμφύλιος πόλεμος εἰς Κατσάναν. Μάχαι εἰς Φίλια καὶ Μονὴν Ἄγιου Ἀθανασίου	79
Οἱ Θεόδωρος καὶ Πᾶνος Κολοκοτρώνης εἰς Φίλια	80
Οἱ μετασχόντες τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 Φιλαῖοι	80
Νεκροὶ καὶ Τραυματαῖα Φιλαῖοι τοῦ 1821	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ πολεμικὴ δρᾶσις ἐκάστου τῶν Φιλαίων ἀγωνιστῶν	82
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Μία ληστεία	116
Ἐνέργειαι διὰ τὴν παιδείαν	117
Τὸ σχολεῖον	117
Διδάσκαλοι	118
Σχολεῖον συνοικισμοῦ Καλυβίων	118
Τοπικὴ αὐτοδιοίκησις. Οἰκονομικὰ Κοινότητος	118
Κοινοτικὸν κατάστημα	120
Κοινοτικὴ βιβλιοθήκη	120
Ἡ Νὰὸς ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου	122
Ἱερεῖς τῶν Φιλίων	123
Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων	124
Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ. Μετανάστευσις	125
Φιλοπρόδοι τῶν κατοίκων. Φιλαῖοι ἐπιστήμονες	126
Ἀξιωματικοὶ	130
Δημοδιδάσκαλοι	130
Καταλαβόντες ἀνωτέρας θέσεις Φιλαῖοι	131
Φιλαῖοι Λογοτέχνη — Δημοσιογράφοι	132
Φιλαῖοι Καλλιτέχνη	135
Οἱ ἔνδοξοι νεκροὶ καὶ ἀνάπηροι τῶν Φιλίων	135

Τὸ σωματεῖον τῶν εἰς Ἀθήνας Φιλαίων	137
Μεταπολεμικὴ ἐξέλιξις τῶν Φιλίων	138

Β' ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Θέσις καὶ χρόνος ἰδρύσεως τῆς μονῆς	145
Ἡ μονὴ καὶ ὁ ναὸς	148
Μονὴ κοινοβιακὴ καὶ σταυροπηγιακὴ	151
Κοινὸν μοναστήριον	153
Μητροπολίται Δέρκων Γρηγόριος καὶ Χριστιανουπόλεως Γερμανὸς . .	157
Οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις τῆς μονῆς πρὸ τοῦ 1821 . .	162
Ἡ μονὴ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821	166
Ἡ μονὴ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν	170
Σφραγίς τῆς μονῆς	173
Ἡγούμενοι τῆς μονῆς	173
Ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς	174
Ἄρχεῖον καὶ κειμήλια τῆς μονῆς	178
Παρακμὴ καὶ κατάργησις τῆς μονῆς	179
Πυρπόλησις τῆς μονῆς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν	179
Σημερινὴ κατάστασις τῆς μονῆς	180

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἐγγράφα Ἀγίου Ἀθανασίου	183
-----------------------------------	-----

**Τὸ βιβλίον «Ἱστορία τῶν Φιλίων Καλαβρύτων
κααὶ τῆς Ἱ Μονῆς Ἀγ. Ἀθανασίου» τοῦ Θ.
Ἀργυροπούλου, ἐξετυπώθη τὸν Αὐγούστον 1972
εἰς τὸ Τυπογραφεῖον ALFA PRESS O.E.
Γερανίου 24, Τηλ. 532.554**

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ
στην ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ του 2004

Ο πρόεδρος και το Δ.Σ. της Αδελφότητας Φιλιωτών Καλαβρυτινών « **Ο ΑΓΙΟΣ ΒΛΑΣΙΟΣ** » αισθάνεται επιτακτική την ανάγκη να εκφράσει τις θερμές του ευχαριστίες στην κα Αλεξάνδρα Θεοδ. Αργυροπούλου κόρη του αείμνηστου συμπατριώτη μας Θεοδώρου Γεωργ. Αργυρόπουλου, συγγραφέα του βιβλίου « **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ και της Ι.ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ** », για την ευγενική της χειρονομία να επιτρέψει **αφιλοκερδώς** την επανέκδοση του βιβλίου, από την Αφελφότητα σε χίλια (1000) αντίτυπα, προκειμένου να γίνει κτήμα όλων των συμπατριωτών μας, όπως ακριβώς έχει, με μόνη προσθήκη τούτο το σημείωμα: « **ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ στην ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ του 2004** » και μόνη διόρθωση ότι η Ιερά Μονή Αγίου Αθανασίου Φιλίων, πυρπολήθηκε από τα Γερμανικά στρατεύματα κατοχής περί το τέλος Αυγούστου 1943 (ίσως στις 28 Αυγούστου ημέρα Σάββατο) και όχι από τα Ιταλικά στρατεύματα κατοχής την Παρασκευή 25 Ιουνιού 1943, όπως αναγράφεται στη σελίδα 179 του βιβλίου.

20 - 7 - 2004

Το Δ.Σ.
της Αδελφότητας Φιλιωτών